MARIUS VASILEANU

În căutarea Duminicii

Sacru și profan în epoca foiletonistică

Colecţie coordonată de Nicolae Manolescu

Editor: Călin Vlasie

Redactor: Andra Bîrlog
Macheta colecţiei: Cristina Mihart
Tehnoredactare: Laurenţiu Untaru
Coperta colecţiei: Andrei Mănescu
Prepress: Viorel Mihart

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
VASILEANU, MARIUS
În căutarea duminicii : sacru şi profan în epoca foiletonistică / Marius Vasileanu. - Piteşti: Paralela 45, 2008
ISBN 978-973-47-0285-5

821.135.1.09

Copyright © Editura Paralela 45, 2008, pentru prezenta ediţie

MARIUS VASILEANU

În căutarea Duminicii

Sacru și profan în epoca foiletonistică

PARALELA 45

Notă asupra ediției

Volumul de faţă înmănunchează o selecţie a editorialelor, articolelor şi eseurilor apărute în revista *Adevărul literar şi artistic* şi în ziarul *Adevărul* între aprilie 2005 şi septembrie 2007, perioadă care coincide cu angajarea mea la construcţia celor două entităţi jurnalistice.

Diferite ca stil, textele acestor pagini îşi găsesc unitatea în preocuparea subsemnatului de a surprinde, atât cât este capabil, amprenta spirituală a lumii în care trăim, fie că este vorba despre articolele şi editorialele referitoare la BOR (cap. 1 şi 2), fie de eseurile cu o deschidere mai largă spre tradiţiile religioase de pe varii meridiane (cap. 5), tradiţii de care creştinismul ortodox „se loveşte" astăzi, vrem-nu vrem, din ce în ce mai des.

O altă secţiune (cap. 8) o reprezintă acele texte care au ca subiect principal viaţa culturală din România ultimilor ani şi instituţiile care răspund de aceasta. De prisos să subliniez că nici acest capitol nu iese nicidecum de sub incidenţa sacralităţii, decât dacă omul doreşte asta – este, poate, una dintre cele mai palpitante pendulări între sacru şi profan pentru timpul pe care Hermann Hesse îl numea „epoca foiletonistică".

În fine, am adăugat şi câteva fragmente – care au apărut ca atare în *Adevărul literar şi artistic* – din studii mai ample care constituie o avanpremieră pentru viitoare apariţii editoriale pe care le-am dedicat mişcării „Rugul Aprins", scriitorului Vasile Lovinescu, sculptorului Constantin Brâncuşi etc.

Variante ale câtorva texte din acest volum au mai apărut în *Viaţa Românească*, în *Vatra* şi în revista Institutului de Studii Interreligioase, *Inter*.

Dar capitolele cărţii sunt doar orientative, se va vedea că graniţa dintre ele este permeabilă – prilejuită de stil uneori –, iar textele propriu-zise pot fi permutate. Prin condiţia lor iniţială, aceea a efemerităţii apariţiei hebdomadare ori chiar zilnice, paginile de faţă pot fi citite începând de oriunde. Efemerul face însă casă bună cu avantajul de a medita la faptul că fiece clipă poate deveni – şi tinde adesea către – starea de duminică a fiinţei, meditaţie la care noi, oamenii, suntem cu toţii chemaţi.

Marius Vasileanu

Prefață
Normalitatea ca excepție

Adunarea în volum a unei părți din publicistica recentă a lui Marius Vasileanu merită salutată fără rezerve. Din mai multe motive. Am să mă opresc numai la trei.

Întâi de toate, prin ceea ce a scris în revista *Adevărul literar și artistic* sau spune la diverse posturi de televiziune, autorul nostru face un act permanent de frondă, este adică împotriva curentului, a corectitudinii ideologice de orice fel. Nu pentru că vrea asta, ci pentru că, în România de azi, bunul-simț intră în categoria evenimentelor. Din păcate, lectura onestă a fenomenului cultural-spiritual în presa de la noi își face loc doar cu mare greutate și, de cele mai multe ori, în sintaxe nu mereu fericite, textul de ținută fiind bruiat pe aceeași pagină de fotografia indecentă sau titlul agramat al unui alt text, nervos, de senzație. Sobrietatea, preocuparea pentru mesaj și autenticitatea acestuia, semne de respect față de cititorul căruia îi este oferită informația, grija față de limba română, eleganța stilului și proprietatea termenilor, neînregimentarea mercenară, libertatea interioară și capacitatea de a veni la întâlnire cu realitatea cotidiană cu o mare doză de principialitate – reflex al încrederii în natura bună a semenilor în pofida dovezilor contrare – toate aceste caracteristici pe care le exemplifică Marius Vasileanu ar fi trebuit, la aproape două decenii de la recâștigarea libertății de opinie, să nu mai fie excepții, ci tot atâtea ilustrări ale normalității.

Amânarea revenirii la normalitate are resorturi adânci și rezistente. Aparatul uman din mass-media sau instituțiile statului este marcat de imobilismul ce mimează dinamica, de legalismul formalist ce ascunde

permisivitatea penală, de o evidentă conștiință de sine dublată de lipsa respectului pentru cel care nu face parte din sistem sau nu prezintă niciun interes. În acest context mental, orice decizie este luată doar atunci când nu se mai poate altminteri și principiile sunt aplicate când cutumele se dovedesc insuficiente. Așa cum spune și publicistul nostru, nu fără tristă ironie,

> *(…) suntem specialiști în pasatul pisicii cum puțini în lume cred să fie. (…) De unde să ne vină acest obicei? Să dăm vina pe popoarele migratoare, pe fanarioți, pe „balcanism", pe comuniști? Să fie un obicei atât de uman încât ne-a intrat în sânge și să nu ne mai dăm seama? Nu știm. Așa că răspunsul îl vom pasa cititorului…*
>
> („De-a pasatul pisicii")

Starea de permanentă neasumare a prezentului și cauționarea în acest fel a viitorului s-a văzut cel mai bine în lunile dominate de dezvăluirile legate de trecut, de colaboratorii fostei Securități. O tristețe enormă, acompaniată de o indignare pe măsură, a plutit și mai plutește încă în aerul spațiului public românesc. Despre aceasta, Marius Vasileanu spunea cu tâlc:

> *Nu de tristețe să ne fie frică, ci de potențiala ei veșnicie. Timpul mărturisirii, obligatoriu deplin, fără eschive, fără rest, va trebui să fie înlocuit de timpul reconcilierii. În funcție de gradul în care vom ști să digerăm cu maturitate mizeria de azi, vom încheia fiecare elegie a colaboratorului (cu sau) fără caracter, dar 'telectual.*
>
> („Elegia colaboratorului 'telectual")

Pentru că am atins un subiect delicat, dar absolut inevitabil, față de care mass-media are o obligație morală și un rol civic pe măsură, ar mai fi de spus că Marius Vasileanu a fost unul dintre puținii oameni de presă care au tratat capitolul acesta cu delicatețea și fermitatea necesare în astfel de cazuri. În plus, tot el a găzduit în *Adevărul literar și artistic* o dezbatere fără precedent despre resorturile intime, uneori nici măcar bănuite, ale colaboraționismului în vremuri de teroare.

Apoi, continuând enunţarea motivelor pentru care acest volum merită semnalat cu insistenţă, scrisul lui Marius Vasileanu are calitatea de a nu lăsa indiferent pe cititor, mai ales atunci când este vorba despre chestiuni complexe sau momente de criză. Prin onestitatea lui funciară, publicistul nostru reuşeşte, mai ales atunci când scrie pe teme religioase, să „se pună rău" cu instituţia eclezială majoritară care, fără să ştie, are nevoie tocmai de astfel de voci. Fie că este vorba de dosarele Securităţii, de sustragerea clerului superior de la controlul financiar al noii Agenţii Naţionale pentru Integritate, de complicitatea simbolică şi vizibilă cu protagonişti dubioşi ai scenei politice sau de interpretări precum cea referitoare la presupuse formule cultice neconforme, Patriarhia de la Bucureşti este deosebit de stângace la nivel comunicaţional. Cu alte cuvinte, nu ştie şi nici nu vrea să înveţe cum să se apere credibil de atacurile presei seculare, de gafele propriilor slujitori, de imixtiunile brutale ale politicului sau de fantomele trecutului. Lipsa de profesionalism, agresivitatea şi inconsecvenţa care dau tonul la Biroul de Presă al Patriarhiei fac din temele ecleziale controversate tot atâtea subiecte facile de scandal mediatic. Sigur, acuza pauşală „presa este tendenţioasă" are în bună parte acoperire, mulţi dintre cei care se ocupă de „Biserică" (de regulă, fără majusculă) în redacţiile cotidienelor sau ale studiourilor de ştiri TV şi radio având un cert afect antieclezial.

Evident, nu este deloc o situaţie firească. Ca şi cum cei care analizează scena politică ar fi duşmanii pe faţă ai exerciţiului democratic, iar comentatorii sportivi ar fi adepţii înflăcăraţi ai sedentarismului. În cazul reticenţei faţă de spaţiul religios, aceasta este, aşa cum ne arată experienţa de până acum, cauzată de cele mai multe ori de incultura crasă în domeniu, fapt care explică de pildă prezentarea alegerii episcopului Romei în termenii unui campionat de fotbal sau amestecarea la întâmplare a terminologiei specifice. Altfel spus, atunci când tratează subiecte ecleziale, majoritatea colegilor de breaslă scriu şi comentează la polul opus scrisului şi analizei unui Marius Vasileanu. Iarăşi, normalitatea este o stare de excepţie.

Defectele unora nu pot fi însă o scuză pentru cultivarea defectelor proprii. În absenţa unei strategii comunicaţionale, Biserica Ortodoxă din România, majoritară, a fost mai puţin prezentă şi mai curând prezentată în comunicarea publică a celor aproape două decenii de până acum.

Reactivă, reducând schimbul de informaţii cu presa seculară la un set de dezminţiri, comunicate sau scrisori deschise către redacţiile respective (formulate de regulă în termeni la limita injuriei), Patriarhia noastră nu a ştiut să echilibreze balanţa nici măcar prin înnoirea propriilor canale de comunicare, presa eparhială fiind în continuare, cu câteva excepţii în curs de dispariţie la rândul lor, un exemplu de anti-jurnalism, de patologie a scrisului, la concurenţă cu presa regimului comunist defunct şi cu acele câteva publicaţii extremiste, dominate de ideile şi fotografia unui singur tribun sau principe, care supravieţuiesc miraculos europenizării României. Perpetuarea acestui mod de a se prezenta pe sine corespunde pe de altă parte încremenirii structurale, proasta gestionare a comunicării nefiind altceva decât ilustrarea fidelă a gândirii şi acţiunii vârfurilor piramidale ale organismului eclezial, motiv pentru un jurnalist cu conştiinţă creştină să îşi formuleze îngrijorarea în termeni foarte clari:

> *Paradoxal, comunismul a ţinut creştinismul ortodox românesc departe de impactul cu modernitatea. În funcţie de cât de repede se va conştientiza acest fapt şi se va acţiona în consecinţă, BOR va supravieţui unitară. Odată intraţi în UE, statisticile şi mişcările de populaţie vor suferi dramatic, astfel încât nu rămâne decât o singură şansă pentru ierarhii noştri: să se trezească rapid la realitate.*
>
> („Mitropolia Ardealului – lecţiile unei despărţiri")

Pentru cei vizaţi, aceste rânduri nu sunt decât un nou atac la adresa Bisericii. Din păcate, pentru mulţi dintre diriguitorii ecleziastici de la noi nu există nicio diferenţă între critica ziditoare şi cea distrugătoare, un Marius Vasileanu fiind „rău" pentru că este realist, în timp ce un alt jurnalist este „bun" pentru că a apărat varianta oficială legată de un eveniment sau de o temă, oricât de chinuită din punct de vedere logic şi ecleziologic ar fi aceasta. O astfel de polarizare permite, din nefericire, incriminarea şi diabolizarea celor care, în Biserică fiind, adică mădulare ale acesteia, îndrăznesc să verbalizeze necesitatea înnoirii şi a revizitării surselor biblice, patristice şi actuale ale *ethos*-ului eclezial. Or, confruntaţi cu derapaje grave, imposibil de bagatelizat, datorită cărora întreaga Biserică, adică nu doar ierarhia, este pusă într-o lumină nepotrivită misiunii ei în mijlocul lumii de azi, cum să te prefaci că totul este în bună

rânduială? În plus, din 1989 încoace, vedem cum, dacă oamenii Bisericii tac, ajung să discute în public despre temele ecleziale tot felul de neaveniți, impostori și ideologi care își asumă, nu fără orgoliu, o funcție profetică abandonată de către cei care ar fi trebuit să o exercite, dacă nu ar fi comozi sau lași.

Pentru a da și un exemplu, iată în ce postură au reușit câțiva ierarhi să pună Biserica noastră prin slăbiciunea față de banii unui personaj precum patronul de la Steaua. Să îl citez însă pe Marius Vasileanu, de data aceasta mai pe larg:

> *După ce a transferat pe bani grei câțiva jucători de valoare pentru echipa sa de fotbal, Gigi Becali a achiziționat și niscaiva mitropoliți și episcopi ai BOR. Admiratorii săi entuziaști așteaptă acum transferul lui Dumnezeu.*
>
> *Astfel, Mitropolitul Ardealului, ÎPS Laurențiu Streza, a fost adus în prima Ligă pentru o sumă frumușică, se zice. Acesta nu a venit cu mâna goală, a adus și Crucea „Andrei Șaguna", cea mai mare distincție mitropolitană, pe care a înmânat-o noului său patron, Gigi Becali.*
>
> *Un reușit transfer s-a produs și cu ÎPS Pimen, Arhiepiscop al Sucevei. Și acesta a părăsit, iată, Liga BOR, optând pentru condițiile mult mai bune de la Steaua. La un prim antrenament, Pimen a dat cu cădelnița pe întreg stadionul, doar-doar vor câștiga meciul cu Olympique Lyon. Numai că Dumnezeu nu bate cu bâta, iar păcătoșii închinători la cocoșul galez nu s-au prea sinchisit. Să ne mai mirăm că imaginea lui Pimen cădelnițând punctul de la 11 metri a făcut înconjurul lumii, concurându-l serios pe șamanul angajat pentru aceleași scopuri „spirituale" la Mondialul de fotbal din Germania? (…)*
>
> *Până nu de mult, cel care plătea era Adrian Năstase, iar prietenia sa cu unii ierarhi era de notorietate; astăzi cel care plătește este Becali.*
>
> („Transferuri BOR la Steaua")

A spune pe nume acestor lucruri este un lucru bun sau rău? Poate fi redusă iubirea față de Biserică la golirea completă a minții, la smerenia non-critică, la tăcerea aparent profundă, în cele din urmă la complicitatea cu cei care, de fapt, nu o iubesc sau care se iubesc pe ei înșiși prea mult?

În fine, publicistica lui Marius Vasileanu reușește, prin cavalerism și altruism, să transforme efemerul, adică destinul oricărui act jurnalistic, în prefață a durabilității în timp. În peisajul presei noastre lipsesc exercițiile de admirație și gesturile de încurajare a eforturilor culturale ale noilor generații. Nu este deloc întâmplător că un gen jurnalistic precum critica de întâmpinare nu se mai practică de mulți ani, așa cum la fel de sugestivă este și atomizarea orizontului intelectual, a fi sau a nu fi într-un grup decizând de multe ori asupra succesului sau insuccesului mediatic. Absența recunoașterii locale a valorii și reimportarea unor oameni de cultură – prozatori, artiști plastici, muzicieni sau regizori – după ce aceștia au fost recunoscuți ca atare în străinătate este un fenomen definitoriu pentru lipsa de generozitate a *inteligheției* noastre dintotdeauna.

În ceea ce îl privește, Marius Vasileanu a preluat de exemplu *Adevărul literar și artistic* cu programul clar de a promova nume noi, talente și valori până de curând necunoscute marelui public. Sigur, nu orice nume nou va deveni un nume mare, așa cum nici toate talentele nu confirmă și nici valorile nu se valorifică la maximum. Efortul însă de a se pune în slujba optimismului, a promisiunii aurorale, răbdarea de a urmări cu bunăvoință pașii spre marea scenă – toate acestea presupun din partea jurnalistului o calitate umană deopotrivă de consistentă pe cât este simțul pentru autentic și prețios. În această sintaxă trebuie înțeleasă promovarea de către Marius Vasileanu a noii generații de scriitori, eseiști și gânditori, precum și a unor evenimente de anvergură precum Congresul de Istoria Religiilor din toamna lui 2006, de la București.

Una peste alta, cartea care pornește acum spre cititori se dorește un fel de jurnal de bord al unei societăți care, în ciuda deformărilor și provocărilor la care este supusă, nu încetează să ne surprindă, inclusiv cu lucruri frumoase, menite să supraviețuiască urâțeniei clipei.

Exilul
– în loc de introducere –

Probabil primul şoc trezitor l-a trăit odată, când călătorea cu autobuzul 311. Se urcase grăbit să ajungă în Piaţa Rosetti, pe unde avea să-şi rezolve treburile. Se uita distrat pe geam, în picioare, undeva la mijlocul autobuzului, nemulţumit că se stă atât la semafor. La un moment dat văzu ridicându-se de pe un scaun, chiar din faţa sa, o fată cam de 17-18 ani, având în spinare micul rucsac la modă azi. Îl privi cu indiferenţă şi îi zise simplu: „Luaţi loc". Era mai înaltă ca el. Şi drăguţă. Dac-ar fi zărit-o pe stradă, sigur ar fi întors capul după ea. Perplex, fără să se gândească, o întrebă: „De ce?". Fata zâmbi şi se aşeză din nou. Întâmplarea îi stricase toată ziua. Oare chiar arăta de-o asemenea vârstă încât să justifice gestul tinerei?!

În zilele următoare, constată cu amărăciune că ceva era adevărat. Ajunsese în Bucureşti de mulţi ani. Viaţa agitată de aici (pentru un provincial) îl consumase vizibil. Fie singur, fie împreună cu prietenii, anii treceau, treceau. Visul său era să se retragă cândva la munte, de unde venise, să moară acolo când va fi să fie. Deocamdată, aici erau prea multe elemente care-l motivau să rămână. Se mutase ca să studieze. Cum de învăţat ai toată viaţa şi meseria sa, care-l ţinea legat de marile biblioteci ale ţării, l-a înhămat vrând-nevrând la motoarele oraşului, nu a avut de ales, rămăsese şi cu serviciul aici.

Cu toate acestea, se simţea un exilat. Când vedea un brad într-un parc, îi venea să-l bată prietenos pe scoarţă şi să-l invite la o bere. Să evoce împreună tăria înălţimilor. Dimineaţa, când venea la birou, după ce cobora din autobuz, mai avea de parcurs câteva zeci de metri pe jos. Era

în preajmă un mic scuar, un incredibil spaţiu verde în oceanul de asfalt. Scuarul era populat cu câţiva brazi şi doi-trei arbori. Făcea atunci un mic ocol, chiar în întârziere fiind. O lua pe cărarea care traversa de-a dreptul prin mijlocul oazei. Flori nu erau, nici iarbă cine ştie ce, căci în preajma brazilor nu le priește. El însă prindea putere când era atins pe creştet şi scărpinat pe umeri de cele câteva crengi de la baza brazilor, exilaţi şi ei. Simţea că nu este singur în momentele acelea. Îşi spunea că, iată, mai sunt şi alţii care duc greul dorului de munte.

Dar traversarea aceasta dura doar câteva secunde. Ajungea iarăşi pe trotuar şi, un pic jenat că a trecut pe zona nepermisă, dar satisfăcut, se grăbea să ajungă la slujbă.

Cândva îi venise ideea să-şi facă în balconul din apartamentul său de la etajul opt un mic colţ verde mai nonconformist. Să crească un brad în miniatură – ceea ce japonezii numesc *bonsai*. Renunţă apoi, când un clarvăzător îi povesti cât suferă un copac destinat să se dezvolte într-o mărime firească, iar din motive de spaţiu se piperniceşte, devenind un ponei vegetal. Până şi brazii din scuar îl atenţionau: voi, oamenii, sunteţi cu toţii nişte exilaţi.

Se întreba uneori ce anume s-a atrofiat în el părăsind muntele. Surâdea împăcat – într-o zi, muntele îi va arăta.

Radu Preda

Adevărul literar şi artistic, nr. 802, 21 ianuarie 2006

I

autismul BOR
versus
autismul presei

Inima mare din ceruri

„Nu vă fie frică!" – a fost îndemnul cu care şi-a început pontificatul. Şi a acţionat în consecinţă pentru a diminua focarele de frică ale lumii…

Dar el însuşi, Karol Wojtyla, a avut nenumărate momente în viaţă în care a trebuit să-şi învingă frica. A făcut-o cu bunătate şi credinţă în Sf. Fecioară Maria, despre care Papa spunea că, închinându-i devotamentul nostru, poate deveni un izvor de inspiraţie creativă… Iar inspiraţia şi creativitatea cu care şi-a îndeplinit misiunea au fost, neîndoielnic, domeniile sale de excelenţă.

Mai mult, Papa Ioan Paul al II-lea a trecut de câteva ori prin moarte. Această încercare a morţii – probă capitală în traseul desăvârşirii umane – l-a fortificat, i-a conferit voinţă, putere de convingere, capacitate de înfăptuire a Duhului care curgea prin el şi trebuia adus lumii. Să ne gândim numai la rolul esenţial avut de acest Papă prin rezistenţa directă, lipsită de echivoc, în faţa orânduirii comuniste, sub care a trăit la un moment dat în Polonia sa natală. Moartea i-a fost aproape, dar el şi-a învins teama.

Ajungând Papă, a „forţat", luptând, cum puţini au făcut-o, pentru eradicarea comunismului şi a sechelelor acestuia. Şi a mai trecut o dată prin moarte, rezistând atentatului. Nu s-a lăsat şi a pledat mai departe, fără odihnă, pentru drepturile omului, promovate din perspectivă sacră. El a ştiut să se situeze în inima acestei lumi, a ştiut să pulseze odată cu năbădăioasa lume modernă şi să se lase îmbrăţişat de pulsul întregii umanităţi. Toţi oamenii sunt una, iar Sfântul Părinte nu a pregetat nicio clipă să ne-o spună şi să ne-o arate deschis, inteligent, generos, carismatic.

S-a spus despre cel care este considerat unul dintre cei mai mari sfinţi creştini ortodocşi ai secolului trecut, Sf. Siluan Athonitul, că a adus lumii câteva noi dimensiuni ale smereniei. Dar despre acest mare Sfânt al întregii creştinătăţi din ultimul veac ce am putea spune? Poate că a adus noi dimensiuni dialogului intra- şi interreligios? Că Ioan Paul al II-lea a atins limita luminoasă a dialogului şi comuniunii creştine cu lumea întreagă?…

Gesturile sale faţă de celelalte religii sunt edificatoare. A fost primul Papă care a intrat într-o sinagogă. A fost primul Papă care a intrat într-o moschee şi a luptat neîncetat pentru a aduce pacea în tulburele Orient Apropiat şi în întreaga lume. S-a întâlnit cu Dalai Lama şi cu alţi conducători religioşi de pe toate meridianele. A făcut paşi decisivi pentru eliminarea barierelor dintre creştinii ortodocşi şi catolici. A fost dispus chiar să renunţe la ceea ce se numeşte „primatul papal", dar a demonstrat prin tot ceea ce a făptuit că a fost realmente reprezentantul umanităţii dezbinate în faţa lui Hristos. A arătat că se poate să fii una cu oamenii simpli, dar şi cu oamenii ştiinţelor sau ai artelor, cu tinerii ori cu politicienii – a ştiut a comunica cu toţi deopotrivă. Simpatia cu care a fost înconjurat de toţi cei pe care i-a întâlnit nu este depăşită decât de Binecuvântarea pe care Hristos a trimis-o lumii prin acest Atlet al Său. Dialogul întru Hristos făptuit de acest Papă nu are precedent.

Acum se pune problema continuităţii a ceea ce el a început. Astfel încât a ne întreba cine îi va urma este mai puţin important. Esenţial este *cum* va continua – căci *continuitatea este un substitut de veşnicie*, după cum spunea un spiritual.

Despre importanţa excepţională a vizitei în România, prima vizită efectuată de un Papă într-o ţară majoritar creştin-ortodoxă, îşi aminteşte cu emoţie fiecare român. Am avut această şansă, care a subliniat înţelepciunea şi clarviziunea Bisericii Ortodoxe Române. Va trebui să ştim de aici înainte cum să valorizăm această şansă şi să facem, cu aceeaşi înţelepciune, voinţă şi curaj, următorii paşi.

Ioan Paul al II-lea este un simbol, iar simbolurile sunt ambasade vii ale lumii divine construite aici, în lumea noastră. Prin realizările şi funcţia specială a acestui Sfânt Părinte, Dumnezeu ni s-a arătat în noi ipostaze. Numai un om cu o imensă putere de sacrificiu putea îndeplini această înaltă misiune, iar încercările sale fizice au fost pe măsură.

Dar un simbol nu moare niciodată! Adesea acţionează şi mai puternic abia de dincolo de lumea văzută… Numai de noi depinde să ne comportăm astfel încât să fim una, aşa cum am fost de fapt în Inima aceasta mare care astăzi continuă să bată în Ceruri…

Să-i mulţumim lui Dumnezeu că ne-a iubit printr-un asemenea Om!

Adevărul, nr. 4588, 4 aprilie 2005

Bucuria de a fi împreună

Avem prilejul măcar o dată pe an să ne amintim că suntem Lumină. Avem şansa de a ne reaminti că elementul fundamental care caracterizează această lume este tocmai unitatea ei. Suntem una întru Hristos – iar sărbătoarea Învierii ne readuce în atenţie acest adevăr în fiece primăvară.

Trei au fost, consideră exegeţii, *cuvintele* fundamentale care au fost rostite de Iisus Hristos după Înviere. Acestea se regăsesc în Evanghelia după Matei. Întâi Iisus spune: „Bucuraţi-vă!", apoi „Nu vă temeţi!" şi, mai departe, „Cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului!"

Toate aceste rostiri au logica lor. Ţinând cont de această din urmă promisiune, aceea că Hristos este prezent în fiece clipă alături de oameni şi de fiecare în parte, „în toate timpurile", atât cât lumea va dăinui, suntem chemaţi să medităm la celelalte două afirmaţii. Întâi la aceea de a nu ne teme, odată ce avem parte de permanenta prezenţă a lui Hristos în inima noastră şi apoi chiar, de ce nu, de a ne bucura.

Te întrebi, pe bună dreptate, cum poţi să nu te temi atunci când există atâtea motive zilnice şi pentru viaţa personală, şi pentru cea colectivă… Semeni de-ai noştri stau la cumpăna dintre viaţă şi moarte prin Irak şi aiurea în lume. În acest timp, informaţiile pe care le primim nu sunt deloc liniştitoare. Politicienii mai mult sau mai puţin neputincioşi – dincolo de valul de secret perfect de înţeles în astfel de situaţii – sunt la rândul lor purtaţi de veşnicul val populist. Măcar o dată pe an au şansa de a gândi că fundamental suntem una, că funcţiile domniilor lor, atât de trecătoare, nu sunt decât praf pe tobă în comparaţie cu realităţile profunde şi perene ale lumii… Poate că mâine, după această sărbătoare, vor gândi şi acţiona măcar un pic diferit.

Acei oameni de afaceri care au acţionat de atâţia ani în afara legalităţii au şansa de a-şi mai spăla păcatele prin acţiuni de ajutorare a nevoiaşilor ori a celor loviţi de inundaţii. Dar şansa aceasta o avem cu toţii. PNA (*ulterior DNA – nota red.*) nu-i va ierta, sperăm, pe cei certaţi cu legea, noi însă avem această disponibilitate creştină.

Avem cu toţii şansa de a reveni la matca valorilor reale, dincolo de ambalajul sclipitor vehiculat de media. Căci există acest al treilea îndemn care sună atât de straniu pentru o lume ca a noastră, anume: „Bucuraţi-vă!”…

Cum poţi să te bucuri într-o lume în care nenorocirile se ţin lanţ, când semeni de-ai tăi n-au siguranţa zilei de mâine, căci apele le-au distrus bruma de avere, când există atâta durere pe lume, atâta ură, minciună, dezmăţ fizic, afectiv, intelectual şi pseudo-spiritual!? Tocmai acesta este paradoxul spre care ne cheamă credinţa creştină şi aici este şansa noastră.

Te poţi bucura, dar nu oricum, ci cu Bucuria Lui Iisus Hristos, Bucurie pe care suntem invitaţi a o descoperi împreună.

Realitatea profundă a lumii este unitatea întru Hristos. Iar *dialogul este ultima fibră a Creației*, spunea Pr. Stăniloae… Avem în aceste zile o şansă în plus de a dialoga cu noi înşine, avem şansa unui dialog real cu comunitatea din care facem parte şi, mai departe, şansa dialogului cu Dumnezeu.

Dialogul cu Dumnezeu este rugăciunea. Lumina Învierii ne sporeşte starea de rugăciune atunci când medităm şi dialogăm cu noi înşine. Lumina Învierii ne invită la redescoperirea valenţelor dialogului cu oamenii. Este un dialog întru Hristos, dialog în care primează bunacredinţă, valoarea, neîncrâncenarea, generozitatea, zâmbetul.

Dincolo de toate necazurile există zâmbetul bucuriei de a fi împreună… La bine şi la greu, suntem cu toţii în aceeaşi barcă a aceleiaşi lumi, unitare, întru Iisus Hristos.

Bucuria noastră cea de toate zilele este bucuria de a fi împreună.

Editorial de Paşti
Adevărul, nr. 4611, 30 aprilie 2005

Exorcizarea fabricii de popi

Ierarhii şi preoţii Bisericii Ortodoxe Române (BOR), care prea adesea se cred cu sacii în căruţa raiului, au fost prinşi pe picior greşit de cazul Mănăstirii „Sf. Treime” din comuna Tanacu. O tânără a murit în urma unei pretinse şedinţe de exorcizare. Ceea ce s-a întâmplat acolo arată, dacă mai era cazul, câtă nevoie are BOR să mediteze asupra propriei sale condiţii.

Desigur, purtătorul de cuvânt al Patriarhiei s-a grăbit a caracteriza situaţia drept un accident, o faptă „abominabilă” săvârşită de „gestul instabil al unui călugăr care a recurs la o practică barbară”. Dacă fapta s-ar fi petrecut în lumea laică, într-un spital de pildă, ar avea de plătit şi şefii direcţi, cel puţin, iar în ţările civilizate, ministrul de resort şi-ar prezenta demisia. Ne întrebăm, la rândul nostru, ce are de spus duhovnicul direct al stareţului ucigaş, dacă o fi existând cumva, şi, mai departe, episcopul locului?

Ajungem astfel la esenţa unei situaţii aparent accidentale. În România slujesc o mulţime de preoţi, de călugări, cu pretenţii, mai mult sau mai puţin îndreptăţite, că ar avea diferite „puteri”, ba chiar şi pe cea a exorcizării… Ceea ce le aduce, evident, faimă şi averi, în totală opoziţie cu jurămintele la care s-au supus.

Criza discernământului – aceasta este una dintre gravele probleme ale Bisericii. Etimologic, a avea discernământ înseamnă tocmai a avea puterea deosebirii duhurilor. Numai un om dăruit cu harul deosebirii duhurilor este chemat pentru a „diagnostica” cazurile care se pretează la aşa-numitele exorcizări. Iar aceste acte nu sunt săvârşite la întâmplare, de oricine poartă sutană. Este vorba despre un cadru special, la care participă de obicei mai mulţi preoţi, moment în care se citesc rugăciunile Sf. Vasile. Da, Biserica este chemată să facă uneori astfel de acte; condiţia rămâne ca

un mare duhovnic, graţie discernământului său, să se pronunţe. În multe cazuri, colaborarea cu medicul psihiatru, eventual cu psihologul-psihoterapeut se impune. Dar câţi duhovnici au smerenia să recunoască că nu au ochiul spiritual suficient de ager pentru a face deosebirea?…

În realitate, deosebirea duhurilor, discernământul, lipseşte şi la nivel de instituţie. Altfel nu se explică tehnica ascunderii gunoiului sub preş în cazul dosarelor de Securitate ale ierarhilor şi clerului, în cazul de agresiune sexuală a unor minori de la Cernica ş.a.m.d. Nu se explică nici criza în care se află BOR, care, în loc să-şi exorcizeze propriile-i cadre intrate cu toptanul la nenumăratele „fabrici de popi", cum le-a numit nemuritorul Creangă, preferă aghesmuirea întregului parc auto al ţării, dacă s-ar putea. În loc să se implice ferm în acţiuni de caritate îndreptate către păturile defavorizate, BOR preferă să fie posedată de duhul grandorii, construind catedrale până şi în cele mai mici orăşele ale ţării. Exceptându-i pe cei foarte puţini ierarhi de o verticalitate ireproşabilă, majoritatea participă în continuare la circuitul slujbelor electorale ori al caravanelor kitsch de pe malul mării la concurenţă cu discotecile.

Implicarea în cercetare – iată o altă dimensiune ignorată cu desăvârşire de Biserica răsăriteană, cercetare care ar spori cu certitudine „deosebirea duhurilor" de care şi laicatul are atâta nevoie… Căci psihologul, medicul au, la rândul lor, acută nevoie de puterea spirituală, nemaivorbind de moralitate. Calitatea învăţământului teologic s-ar îmbuna la rândul său prin asimilarea unor cunoştinţe de psihologie.

Fanatismul cu care au fost apăraţi de localnici cei de la mănăstirea din Vaslui arată însă şi altceva: trăim încă alături de concetăţeni aflaţi ei înşişi în Evul Mediu. Dar cine are interes să-i educe, odată ce sunt atât de uşor de manipulat?

Din fericire, românul, în înţelepciunea-i ancestrală, recurge la cea mai sigură formă de exorcizare: aceea prin râs. Personajele celui care a fost exilat de Biserică, Ion Creangă, îşi râd de necuratul şi-l trag pe sfoară, zugravii de la Voroneţ îi demască pe drăcuşori în cele mai haioase ipostaze, iar bietul român, săracul, care abia mai are bani de plătit întreţinerea, face bancuri cu drăcuşorii atotzugrăviţi pe canalele media şi care dormitează în Parlament.

Adevărul, nr. 4653, 20 iunie 2005

Epidemie de letargie în BOR

Gripa aviară, ultima plagă care a lovit românii, este nemiloasă şi imprevizibilă. Am constatat apeluri la solidaritate, calm şi înţelepciune, venite până şi din partea politicienilor, care, se ştie, nu prea au apetit pentru dulcegării dintr-astea. Tăcere însă din partea Bisericii Ortodoxe Române (BOR)!

Bucurându-se de o popularitate fără concurenţă, BOR îşi vede liniştită de construcţia catedralelor. Las' că nici în ceea ce priveşte celelalte plăgi ale acestui an implicarea socială nu a venit decât rareori coordonat. Am fi nedrepţi dacă nu am aminti „acţiunea brăţara", pentru sinistraţi, care însă nu a făcut decât să confirme caracterul contemplativ al creştinismului ortodox – ceea ce n-ar fi rău deloc.

Vine o vreme însă în care contemplativii trebuie secundaţi de oamenii acţiunii sociale, în cadrul aceleiaşi instituţii. Căci, spre exemplu, nu s-a întâmplat decât accidental ceea ce sugera un cititor pe forumul de discuţii al ziarului nostru: preluarea sinistraţilor în nenumăratele mănăstiri, unele chiar bogate. Ceea ce ar fi însemnat un minim confort fizic şi sufletesc până ce casele sinistraţilor vor fi terminate. Deocamdată, mulţi sinistraţi încă dorm în corturi, deoarece corturile Domnului au grija să pună lacăte atunci când pică o ciozvârtă de atenţie din partea mărimilor politice – cum s-a petrecut, recent, la Iaşi, de Sf. Parascheva.

Desigur, gripa aviară trebuie lăsată în grija celor care sunt îndreptăţiţi s-o gestioneze: autorităţile centrale şi locale, medicii, organele de ordine. Dar implicarea socială a BOR ar trebui să fie mult mai bine coordonată şi mai fermă în astfel de cazuri. Dincolo de partea mistică, fără îndoială importantă, se uită că Dumnezeu dă, dar nu bagă şi-n

traistă. Un simplu popă de ţară va găsi un plus de audienţă, sau măcar o va întări dacă va însoţi organele abilitate în acţiunea naţională de a-l convinge pe badea Ion: ţine-ţi zburătoarele închise în bătătură, şi nu pe izlaz, omule, că-i de rău!

Fără a ignora latura de sărbătoare populară, din lemn de esenţă tare atee-comunistă să fii şi tot nu poţi rămâne indiferent la manifestările de reală credinţă care se petrec fie la Iaşi, de Sf. Parascheva, fie la Nicula ori Putna, de Sf. Maria. Dar capitalul de încredere al acestei instituţii trebuie răsplătit şi cu fapte exemplare în şi pentru această lume, dincolo de dimensiunile cereşti. O acţiune decisă şi continuă de implicare a BOR în aceste cazuri este mai mult decât necesară. Pentru asta însă ar însemna să scoţi ierarhii din letargia în care dormitează. Cuvântul *trezvie*, adică a fi treaz şi, totodată, viu la încercările acestei lumi pe care o păstoresc, nu-i pune pe gânduri. În plus, implicarea mai presupune discernământ şi spirit de sacrificiu.

Deocamdată, în câteva sate intrate în carantină bate vântul şi e trist. În oricare perioadă a istoriei sale, creştinismul a avut oameni sfinţiţi, dispuşi să intre până şi în leprozerii. Aţi auzit de astfel de acţiuni prin care să fie susţinuţi cei aflaţi azi în zonele de carantină?

Adevărul, nr. 4757, 19 octombrie 2005

Preliminarii de toamnă în BOR

Cine a spus că Mircea Sandu ar fi ultimul mohican roşu aflat neîntrerupt de 15 ani la cârma unei importante instituţii româneşti s-a înşelat! Fiindcă l-a uitat, impardonabil, pe conducătorul Bisericii Ortodoxe Române (BOR). Dar cum PF Teoctist a pierdut şansa pocăirii şi retragerii care i s-a oferit în 1990, iată că are acum bucuria de a asista la antrenamentele de toamnă în vederea alegerii urmaşului său.

Căci ce altceva decât un antrenament pentru alegerea patriarhului BOR a fost alegerea ÎPS Laurenţiu Streza în scaunul de mitropolit al Ardealului? Chibiţii vorbesc de două tabere precum ar fi două echipe pe un teren de fotbal, bunăoară. O echipă reformatoare, care pariază pe deschiderea ecumenică a BOR şi implicarea în acţiuni de caritate, şi o alta conservatoare, care aplică tehnica îmbârligării om la om prin pseudonaţionalism şi închistare ortodoxistă în veacul vechiului. Miza meciului fiind, desigur – ca întotdeauna în istoria noastră –, europenele.

Fără îndoială, PF Teoctist va rămâne la loc de cinste în memoria noastră prin gestul primirii Papei Ioan Paul al II-lea în România. Dar cine nu cunoaşte stilul de joc practicat la noi: zâmbeşte pe faţă papistaşilor şi bagă-le câte-un cot în coaste la-nghesuială? Căci oricare dintre cititori nu are decât să asiste la un curs într-un seminar sau o facultate de teologie ortodoxă şi să vezi acolo antrenamente în mic, pentru ţârcovnici, ale tehnicilor de intrare prin alunecare cu crampoanele ortodoxist-fundamentaliste! Căci ecumenismul este pentru foarte mulţi profesori teologi ortodocşi un exerciţiu ce sapă, vezi Doamne, autoritatea BOR, ba chiar şi a ţărişoarei.

Comentatorii identifică, aşadar, echipa condusă şi antrenată de ÎPS Daniel al Moldovei şi ÎPS Corneanu al Banatului ca fiind cea ecumenică, pe când ceilalţi, ortodoxiştii, anticatolicii, non-reformatorii, ar avea reprezentanţi pe alde Teodosie Tomitanul făcătorul de minuni, adică de slujbe cu jocuri de artificii pe malul mării. De această dată, reformatorii au 1-0 prin alegerea noului mitropolit ardelean. Conservatorii contraatacă şi marchează la rândul lor obţinând împărţirea în două a Mitropoliei Ardealului: 1-1. Este chiar palpitant să vezi luptele interne din BOR! Unde nu le dă Dumnezeu mintea cea de pe urmă să invite în scaunele cele mai înalte oameni cu adevărat sfinţiţi, aflaţi în afara oricăror jocuri, precum Pr. Rafail Noica?

…Credem că în realitate „jocul" stă cu totul altfel în BOR. Fără îndoială, există tabere lumeşti, fără doar şi poate miza păstrării spiritualităţii ortodoxe este importantă chiar în condiţiile unei dorite înnoiri. Nu mai vorbim de acţiunea socială, despre care a şi vorbit noul mitropolit de la Sibiu, că iar ne amintim de sinistraţii care tot în corturi dorm şi acum în prag de iarnă.

Un credincios ştie că, în realitate, Hristos conduce Biserica, iar reprezentanţii săi, indiferent dacă îşi mai dau la gioale precum fotbaliştii, nu sunt decât trecători. În aceste condiţii, ar fi cazul să ne întrebăm cu toată smerenia, creştini ortodocşi fiind noi înşine, de ce oare şansa demisiei nu funcţionează şi în cazul ierarhilor BOR? Nu de alta, dar naşul Mircea Sandu va trece pentru că orice naş îşi are un naş, şi numai Prea Fericitul Teoctist la braţ cu Prea Socialistul Iliescu aşteaptă singura ieşire posibilă, cea cu picioarele înainte.

Preliminariile de toamnă s-au încheiat la scor egal, aşteptăm primăvara BOR.

Adevărul, nr. 4772, 5 noiembrie 2005

PR-ul și cădelnița

Pentru creştini a început Postul Crăciunului, prilej de înfrânare a trupului şi a minţii. Biserica Ortodoxă Română (BOR) trece însă tocmai în aceste zile prin grave disensiuni interioare. Mult mai aplecată spre cele de sus decât spre această lume, ortodoxia şi-a dovedit dintotdeauna înţelepciunea şi echilibrul. De exemplu, spre deosebire de alte culte, care şi-au arătat intransigenţa faţă de anumite cuceriri medicale, transplantul de organe bunăoară, BOR a avut cuminţenia de a cere părerea specialiştilor şi şi-a manifestat flexibilitatea.

Ce ne facem însă cu transplantul de mitropoliţi?

Ca niciodată, ardelenii au devenit deodată divizaţi, ca urmare a controversatei decizii a Sinodului BOR de a rupe în două istorica mitropolie a Ardealului înfiinţată de Andrei Şaguna.

Prima miză a alegerii mitropolitului Ardealului era însă cea a votului pentru o viitoare alegere de patriarh – lupta pentru putere, aşadar. A doua miză o constituie deschiderea ecumenică. Înscăunat în funcţia de mitropolit al Ardealului, ÎPS Laurenţiu Streza a spus: „Sibiul va fi în continuare un model de dialog ecumenic". Cuvintele sale se adresează deopotrivă ortodocşilor şi (greco-)catolicilor. Altfel spus, ne-am certat destul, este timpul pentru flexibilitate şi colaborare paşnică între ortodocşi şi (greco-)catolici!

Ortodoxia a dat adesea dovadă de echilibru şi are numeroase plusuri în comparaţie cu alte culte: a se vedea profunzimea liturgică, icoanele, isihasmul, dar a demonstrat uneori ceva mai puţină inteligenţă… Căci în ce mod, dacă nu lipsit de inteligenţă, ar putea fi interpretată acţiunea în forţă a celor câţiva ierarhi ardeleni în frunte cu ÎPS Bartolomeu Anania?

Dacă ruptura mitropoliei Ardealului se întâmpla înainte cu câteva săptămani de alegerile unde „partida" non-ecumenică a pierdut, nimeni nu mai avea nimic de spus. Duhul agresiv-arogant persistă. Biroul de presă al ÎPS Bartolomeu Anania trimite prin redacţii de ziare faxuri în care ameninţă încruntat cu desfiinţarea Adunarii Naţionale Bisericeşti în cazul în care aceasta nu ar vota la începutul anului viitor ruptura mitropoliei Ardealului, pe când experţii în dreptul canonic spun că nu este decât o interpretare abuzivă.

În BOR nu este precum în transplantul de organe: transplantul de mitropoliţi (eventual de patriarh) nu poate fi acceptat sau respins de organismul Bisericii!

Dar a treia mizã, şi cea mai periculoasă, este legată de imaginea BOR. Şi asemenea jocuri politicianiste nu fac decât să o deterioreze. Să ne uităm o clipă în ograda altora. În Grecia, biserica ortodoxă a pierdut mult din astfel de jocuri. În Spania, ţara catolicismului prin excelenţă, se dezbate în aceste zile dacă religia să mai fie sau nu predată în şcoli… Faptul că ierarhii fac adesea jocul politicienilor este binecunoscut. Adrian Năstase pescuieşte deja în ape tulburi luându-i apărarea ÎPS Laurenţiu Streza. Să sperăm însă că povestea cu lupul nu se va mai repeta, iar ierarhii nu se vor mai lăsa păcăliţi precum a păţit-o ÎPS Pimen al Sucevei cu retrocedarea pădurilor…

Oare îşi dau seama actualii ierarhi că riscă o scădere vertiginoasă a popularităţii de care încă se bucură Biserica Ortodoxă? Căci politicieni care fac concurenţă ierarhilor s-au văzut, dar ierarhi care să-i facă invidioşi şi pe politicieni, mai rar… PR-ul nu are nimic de-a face cu cădelniţa dacă nu este venit din inimă.

Adevărul, nr. 4780, 15 noiembrie 2005

Simțul sărbătorii

Ninge cu sărbători peste români şi lume. După un an cu mulţimi de catastrofe, iată că vine un prilej de pace şi bucurii.

Pentru creştini, Naşterea lui Hristos este a doua sărbătoare ca importanţă, după cea a Învierii. Luând prin surprindere până şi lumea îngerilor, întruparea lui Iisus a fost, în fapt, o primă formă a crucificării. Deoarece coborârea lui Iisus în lume a însemnat o primă formă de sacrificiu. Regăsirea Pruncului într-un loc umil, într-un grajd, alături de animale, prevesteşte chemarea la smerenie, care este una dintre atitudinile fundamentale ale creştinului.

Nu are rost să ne-mbătăm cu apă rece, din cei peste 90% români care se declară creştini, puţini au învăţat lecţia umilinţei. Cei aflaţi în prim-planul mediatic, cu atât mai puţin: politicienii ne colindă tot anul cu promisiuni, iar majoritatea celor rapid îmbogăţiţi fac exhibiţionism cu avuţiile lor mai ceva decât jocul urătorilor cu ursul şi capra. Nici cu cei care ar trebui să ne fie exemple de moralitate şi spiritualitate creştină nu ne putem lăuda decât rarisim. Dar ăştia suntem cu toţii şi nu altfel!

Vine vremea când albul zăpezii şi lumina sărbătorilor curăţă măcar la suprafaţă durerile, lipsurile, înfrângerile, dezamăgirile. Incidenţa sacralităţii aduce împăcarea şi o fărâmă de pace în cele mai năpăstuite inimi.

Am avut un an al încercărilor în care nevoia de solidaritate a fost mai apăsată cum n-a mai fost de mult. Este una din lecţiile la care suntem chemaţi în viaţă: a şti să dăruieşti, nu numai în situaţii de criză, poate deveni la fel de firesc precum a respira.

Este o sărbătoare a dăruirii, dar puţini ştiu asta. Este o sărbătoare inspirată de Sus, fiindcă şi Iisus s-a dăruit lumii. Nemărginirea a putut lua

trup omenesc, pentru că acolo unde este Dumnezeu imposibilul devine posibil, absurdul capătă sens. În fiece zi suntem chemaţi să facem ceva ce pare imposibil. De cele mai multe ori spunem „nu pot”! şi trecem mai departe. Cel mai adesea sunt bariere autoimpuse: nu pot fiindcă nu (ştiu cum să) vreau. Limita posibilului ne apare drept ceva dat şi de neschimbat.

Dacă am crede mereu aşa cum credem în această sărbătoare creştină, vom realiza că multe sunt posibile, că absurdul are adesea un sens. Am reuşi să schimbăm corul de văicăreli în voci optimiste. Aşa cum credem că Iisus s-a născut, să credem şi că putem face mai multe pentru noi şi pentru lumea în care trăim. Speranţele anesteziate de loviturile pe care le încasăm prea des sub centură ne sunt împrospătate de Crăciun. Dacă ne-am aminti în fiecare zi că Dumnezeu s-a făcut om pentru ca omul să devină asemenea lui Dumnezeu, am realiza câte ceva din sensurile lumii în care trăim.

Şi unul din sensurile acestei lumi este acela de a îmbrăţişa şi de a ne lăsa îmbrăţişaţi, clipă de clipă, de simţul sărbătorii. Simţul sărbătorii este un dar pe care puţini oameni ştiu a-l trăi. Este un prilej să medităm asupra sa şi să-l primim în inimi măcar în aceste zile. Simţul sărbătorii locuieşte în noi, nu trebuie decât să-l lăsăm să se manifeste plenar. Sărbătoarea Naşterii lui Iisus este un bun prilej să ne reamintim că Hristos locuieşte şi în inimile noastre.

Să-L sărbătorim cu bucurie!

Editorial de Crăciun
Adevărul, nr. 4813, 23 decembrie 2005

Ortodoxia ca paradox

Orice religie ajunsă la un grad de maturitate îşi gestionează cu inteligenţă vectorii relevanţi. Creştinismul ortodox nu face excepţie de la regulă. Marea provocare pentru credinţa ortodoxă este aceea de a supravieţui cu înţelepciune impactului dur al modernităţii.

Până la un punct, ortodoxia se alimentează din paradoxuri, ceea ce-i conferă supleţe şi chiar incursiuni în metafizică, dar, deopotrivă, şi o sumă de echivocuri la nivel terestru.

În ceea ce priveşte creştinismul ortodox din România, ea însăşi o ţară a paradoxurilor, perspectiva este şi mai interesantă. A devenit un laitmotiv: suntem o insulă de latinitate într-o mare slavă şi, fără îndoială, specificitatea adusă de aceasta este vizibilă şi în cazul Bisericii Ortodoxe Române (BOR). Un miracol şi nu numai un paradox este şi supravieţuirea de-a lungul istoriei bimilenare, dar şi din vremea comunistă, dacă este să privim la ceea ce s-a întâmplat în ţările din jur. Flexibilitatea şi istoricul caracter duplicitar au făcut ca în România să nu fie dărâmate/desfiinţate biserici decât în ultima perioadă ceauşistă şi din cu totul alte motive decât s-a întâmplat în Rusia (paradoxal, tocmai când Rusia gorbaciovistă revenea la credinţă)…

Constatăm astăzi o adaptare destul de rapidă a BOR la noile realităţi socio-politice: sprijinul acordat intrării în NATO şi UE este fără echivoc. Desigur că elementele conservatoare vor comenta totdeauna ironic aceste realităţi, dar înţelepciunea a învins. Măcar din motive naţionaliste, căci filetismul se regăseşte aici cam des, începând cu discursul oficial al ierarhilor şi până la cel al teologului de rând.

Seria paradoxurilor continuă, observatorul atent va remarca pe alocuri o uimitoare adaptare la problematica modernă: comparativ cu alte biserici creştine, transplanturile de organe au fost acceptate fără patos şi prea multe ifose, majoritatea mitropoliilor au site-uri internet ş.a.m.d. Dar, totodată, comunicarea cu societatea civilă şi cu mass-media este deficitară. Cazul Tanacu şi cel al împărţirii Mitropoliei Ardealului constituie un serios avertisment: dincolo de varii lupte interne (fireşti în dimensiunea administrativă a religiilor din toate timpurilor), BOR are multe de învăţat pentru a-şi păstra o bună imagine… Apropiata intrare în UE ar trebui să ne aducă înainte de orice o diminuare a duplicităţii.

Aceasta şi este ieşirea pe verticală din paradox – în fond, o soluţie profund spirituală; din păcate, sunt alese încă formulele orizontale, conjuncturale. Comparativ cu celelalte ţări ortodoxe, relaţia cu catolicismul este poate una dintre cele mai amiabile. Cu toate acestea, discursul multor ierarhi, nu mai vorbim de preoţi şi călugări, nu uită să diabolizeze instituţia papală şi catolicismul. După atâţia ani de la istorica vizită a Papei Ioan Paul al II-lea în România, prima vizită pontificală într-o ţară ortodoxă, moment de triumf al ortodoxiei româneşti, este inadmisibil ca în instituţiile de învăţământ să continue discursul antiecumenic şi anticatolic.

Aici trebuie să subliniem punctele cele mai slabe ale BOR: învăţământul teologic şi implicarea în activităţile sociale de caritate. Seminariştii şi studenţii teologi creştin-ortodocşi de azi sunt educaţi pentru secolele trecute, şi nu pentru cel de acum. Istoria pe care o învaţă este cea scrisă de naţionaliştii ceauşişti, cateheza asimilată diabolizează orice altă formă de cult creştin. Nu se învaţă psihologie, ştiinţele comunicării nici nu există, deschiderea către cercetarea profesionistă este *rara avis*.

În fine, intrarea în UE va trebui să ne facă atenţi la greşelile care se petrec astăzi la alţii – ortodoxia greacă, de pildă –, greşeli pe care am putea să le evităm cu inteligenţă şi, deloc paradoxal, cu har.

Adevărul, nr. 4829, 16 ianuarie 2006

Mitropolia Ardealului – lecțiile unei despărțiri

Recenta despărţire a Mitropoliei Ardealului constituie un duş rece şi o temă de reflecţie pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română (BOR). A cădea în capcana interpretărilor ieftin naţionaliste ori facil reducţioniste – de tipul conservatori *versus* ecumenişti – este o capcană. O analiză rece a ceea ce rămâne din întreaga poveste este inevitabilă.

Ierarhii vor medita, sperăm, asupra câtorva consecinţe grave. În războiul lumesc pe care îl au de dus (fatalmente!) şi prin intermediul mass-mediei, s-a observat de departe că Sf. Sinod al BOR a fost efectiv depăşit. Înţelegem şi aderăm la vocaţia înalt metafizică a ortodoxiei, de aceea găsim inacceptabil ca aceasta să piardă datorită văditei inadecvări la lumea în care trăim astăzi. Nu mai amintim aici „învăluirile" cu privire la cazul Tanacu ori caraghioslâcul prin care s-a încercat – şi reuşit, dar numai aparent – dosirea sub preş a dosarelor de Securitate ale preasfinţiţilor… Cândva, acestea vor fi cunoscute şi nu vor fi uşor de digerat!

Ne referim strict la jocul deosebit de periculos petrecut cu ocazia despărţirii mitropoliei şaguniene. De ce era nevoie să se războiască, penibil, timp de două luni, cele două echipe ale ÎPS Laurenţiu Streza, respectiv ÎPS Bartolomeu Anania? Dacă oamenii nu ieşeau în stradă la Sibiu, patriarhia nu se trezea nici azi din moţăială… Nu era mai simplu ca acel comunicat al patriarhiei, în care lucrurile s-au tranşat definitiv, să fi venit încă de acum două luni, pentru a nu mai lăsa loc jenantelor speculaţii şi împroşcări cu lături?

Intuiţia faptului că războiul mediatic este parte a războiului nevăzut lipseşte, iată, la nivelul ierarhilor… Pentru aceasta sunt de lăudat cei care doresc o

ieşire din clara defazare a ortodoxiei. Acuzele prosteşti că ar vrea cineva să ne transbordeze cu arme şi bagaje în ograda catolicilor nu sunt decât (auto)amăgiri ale aceloraşi inadecvaţi.

Consecinţa imediată la cele de mai sus este aceea că BOR trebuie să-şi construiască rapid o bună şi profesionistă interfaţă cu cele lumeşti, în primul rând printr-o decisă implicare în acţiunile sociale. Şi, la nivelul relaţiei cu media, asta înseamnă reacţii ferme şi cinstite (iar nu politicianiste!) atunci când situaţia o cere. Harul poate fi altoit pe ceea ce astăzi studiază orice specialist în comunicare. Ortodocşii vor fi percepuţi şi în funcţie de cum vor şti să comunice cu lumea…

Apoi, povestea cu Mitropolia Ardealului constituie, în mare, un necruţător revelator şi pentru ceea ce se va petrece la o viitoare alegere de patriarh. Întrebarea care se pune cu toată gravitatea este dacă o alegere de patriarh nu va avea drept consecinţă o ruptură identică. Cazurile petrecute în Ucraina şi Bulgaria sunt suficient de alarmante. Sperăm că personalităţile BOR, conştiente de faptul că în funcţie de cum vor semăna astăzi vor culege mâine, sunt deja în creştineasca stare de trezie. În funcţie de cum vor avea înţelepciunea să coopereze – nu zicem vorbă mare, să fie în comuniune –, vor surmonta capcanele viitoare, inclusiv aceea a unei schisme interne.

Paradoxal, comunismul a ţinut creştinismul ortodox românesc departe de impactul cu modernitatea. În funcţie de cât de repede se va conştientiza acest fapt şi se va acţiona în consecinţă, BOR va supravieţui unitară. Odată intraţi în UE, statisticile şi mişcările de populaţie vor suferi dramatic, astfel încât nu rămâne decât o singură şansă pentru ierarhii noştri: să se trezească rapid la realitate.

Adevărul, nr. 4833, 20 ianuarie 2006

Codul *versus* contul lui Da Vinci

Hotărât lucru, omul are nevoie de mituri!

Unele au fost revelate, altele sunt „promovate" de băieţii deştepţi. Oricum, cine crede că miturile ar fi pe moarte ar trebui să observe fenomenul global generat de thrillerul *Codul lui Da Vinci*…

Cartea, devenită între timp şi film, a declanşat o adevărată modă mediatică, apropiată pe alocuri de isterie, ca orice mit care se respectă. Cu Iisus drept protagonist, bestsellerul lui Dan Brown generează deja o industrie de imitatori şi produse conexe. „Secretul" reţetei este banal: mister, conspiraţii mondiale, „dezvăluirea" unor pretinse taine multimilenare, parazitarea unor mituri clasice. În realitate, prin povestea lui Iisus căsătorit în roman cu Maria Magdalena, cu care ar fi avut şi un copil, Dan Brown nu face decât să reia o veche istorioară gnostică.

Pentru un observator atent, mult mai interesante sunt însă reacţiile umane şi instituţionale în faţa unei asemenea provocări de dimensiuni globale. Marketingul agresiv, preluat şi de români, vinde povestea drept realitate! Nenumăraţi cititori avizi de asemenea „secrete" o mai iau şi de bună… Fără a avea un radicalism de genul celui declanşat de „scandalul caricaturilor", atacul la religia creştină nu putea rămâne fără ecou. Mai ales când în roman este angrenată într-un rol negativ şi organizaţia catolică Opus Dei.

Zilele trecute, Vaticanul a dat undă verde unei replici foarte ferme, de anvergură, declanşând un adevărat război multimedia: a fost deschis un site special, s-au editat broşuri care demontează falsul mit, s-a turnat un film documentar în care sunt intervievaţi specialişti din varii domenii – de la istorici şi arheologi până la oameni de artă. Puterea de adaptare şi

dinamismul Bisericii Catolice sunt binecunoscute. După secole de conflicte absurde, catolicismul a înţeles să şi-i apropie pe oamenii de ştiinţă, ba chiar să încurajeze cercetările şi studiile carteziene. Era de la sine înţeles ca, într-un astfel de moment, aceşti aliaţi să reacţioneze solidar şi profesionist.

Ce se-ntâmplă cu creştinismul ortodox însă? Pe cât de dezinvoltă în gestionarea vieţii lăuntrice, pe atât de stângace este ortodoxia în viaţa socială. Pentru a rămâne la ortodoxia românească, observăm că aceasta are reacţii dintre cele mai inadecvate şi timide în mai toate cazurile care o vizează direct, cazuri cu care s-a confruntat în ultima vreme, începând cu Tanacu, continuând cu piesa Alinei Mungiu şi încheind cu Fundaţia Gojdu.

Ne întrebăm ce anume va scoate ortodoxia românească din starea de somnolenţă socială în care se ascunde sub pretextul „trăirii"? Iată de ce sugerăm adepţilor de subiecte à la Dan Brown câteva posibile titluri de carte care ar avea un succes garantat, dacă se va găsi cineva să le scrie: „Codul despărţirii Mitropoliei Ardealului", „Codul din Tanacu" ori „Contul Catedralei Neamului vs contul construirii câtorva sute de case de bătrâni şi orfelinate", „Contul lui Teodosie şi al nepoţilor săi tomitani", „Contul pierdut al lui Gojdu"…

Dar, dincolo de orice coduri ori conturi în veacul vecilor îngropate, cel mai blagoslovit bestseller ar fi „Codul dosarelor de Securitate ale ierarhilor"…

Deocamdată, dacă ar fi să ne luăm după aderenţa la fabulaţie, pare că românul are o singură credinţă: mitomania salvează România.

Adevărul, nr. 4879, 15 martie 2006

Ceasul lui Bartolomeu Anania

În aceste zile, românii vor mişca acele ceasornicelor pentru a se alinia la ora europeană de vară. Cum vom da ceasul, înainte sau înapoi? – iată o problemă care ne frământă periodic. Biserica Ortodoxă Română (BOR) îl va unge astăzi pe ÎPS Bartolomeu Anania în scaunul noii Mitropolii a Transilvaniei de Nord cu sediul la Cluj. Acest om tumultuos, imprevizibil, nonconformist, pare să fi fost în ultimii ani adevăratul Patriarh, căci Bartolomeu Anania a reprezentat singurul element de dinamism al BOR. El a „mişcat" ceva, chiar ducând lucrurile în zona disputelor bisericeşti, dar le-a „mişcat".

Explicaţii pentru un astfel de fenomen sunt multe. Cu un trecut controversat, Bartolomeu Anania este un om de-o anvergură intelectuală pe care puţini o egalează în peisajul nostru cultural-spiritual. Are o vivacitate mediatică ce iese din tiparele ortodoxiei. Graţie inteligenţei şi spiritului său de luptător, marile evenimente ale BOR petrecute în ultimii ani au purtat, într-o anume măsură, şi amprenta sa.

Într-o discuţie privată, un oficial care a avut un aport decisiv la aducerea Papei Ioan Paul al II-lea în România glumea că trebuie să-i fim recunoscători actualului mitropolit de Cluj că *nu s-a mai opus* venirii Papei… În ceea ce priveşte clasa politică, Bartolomeu Anania a făcut mai totdeauna un joc în răspăr cu poziţiile celorlalţi ierarhi. Atunci când Patriarhul Teoctist, înconjurat de episcopi aflaţi de ani de zile pe statele de plată ale PSD, dădea comunicate de sprijinire a acestui partid, Bartolomeu Anania a vorbit pe şleau despre corupţia pesedistă. Astăzi, Anania se poziţionează ferm împotriva alianţei aflate la guvernare în privinţa fundaţiei Gojdu.

Atunci când nu i-au convenit alegerile pentru Mitropolia Ardealului, Anania a jucat sinucigaş pe o singură carte şi, iată, a câştigat – nu mai comentăm acum cu ce preţ, căci noi înşine l-am criticat îndelung.

La cei 85 de ani ai săi, Bartolomeu Anania pare a fi singurul jucător de clasă într-un Sf. Sinod plin de oameni mai tineri, care nu ştiu a avea curajul răspunderii sau se feresc de responsabilităţile urgente sub pretexte mult prea lumeşti. Unii fiindcă vizează posturi mai înalte, temându-se că le-ar putea pierde, şi uitând că „nebunia întru Hristos" tocmai asta înseamnă: a trece peste consecinţele de ordin personal atunci când crezi cu adevărat. Alţii, ascunzându-se în spatele măştii ierarhului plin de „trăire" – bun pretext pentru a dormi în bogatele odăjdii şi privilegii.

Poet şi scriitor, autorul unei traduceri a Bibliei, dar, din păcate, un om singur, ÎPS Bartolomeu Anania va trebui să găsească înţelepciunea de a se înconjura de mai puţini ipocriţi şi profitori, fie ei şi ierarhi. Indiferent cât a greşit – iar tinereţea sa pare să-l fi încărcat la acest capitol –, devenit simbol prin singularitatea sa, a demonstrat că ortodoxia poate avea o dinamică, poate supravieţui şi prin faptă, nu numai prin contemplaţie. Datorită lui şi temperamentului său vulcanic, ortodoxia nu a mai fost percepută drept „călduţă", ci spumoasă, bătăioasă, cu ceva mai mult umor, atrăgătoare.

Prin astfel de oameni, ceasul ortodoxiei pare a se mişca acum în pas cu vremurile. Depinde de noi toţi dacă ceasul creştinismului ortodox românesc va fi dat înainte sau înapoi.

Adevărul, nr. 4888, 25 martie 2006

Așa Românie, așa Academie!

Într-adevăr, Dumnezeu nu bate cu bâta, ci se foloseşte, iată, uneori, şi de cârja un pic senilă a Prea Fericitului Teoctist!

Românul a putut savura acest adevăr cu ocazia aniversării celor 140 de ani ai Academiei Române, când penibilul auto-medalierii lui Eugen Simion a fost „salvat" de patriarh. Fiind solicitat chiar de preşedintele înaltului forum ştiinţific să i se dea tot lui (Eugen Simion) medalia comemorativă, Prea Fericitul a luat-o frumuşel şi l-a lăsat pe E. Simion cu ochii-n soare, dându-i involuntar o binemeritată lecţie!

Prin multiple astfel de acţiuni ale preşedintelui său din ultimii opt ani, Academia Română nu a arătat că ar avea simţul penibilului. Las' că nici nu s-ar fi lepădat de penibil de la război încoace! Culmea atinsă prin onorarea cu diverse titluri a analfabetei numite Elena Ceauşescu a fost continuată de temenelele pe care Eugen Simion şi alţi confraţi i le-au făcut constant lui Ion Iliescu. Prin manipularea în scop politic a capitalului de valoare pe care îl deţine indubitabil Academia, Eugen Simion & co. nu au făcut decât să confirme vechile deprinderi, obedienţa faţă de putere: s-au prostituat ieftin, fără să fi obţinut măcar vreun sprijin miraculos în schimb.

Căci nu s-a văzut încă niciun conducător al Academiei care să bată cu pumnul în masa puterii politice pentru a obţine fonduri consistente pentru cercetare! Pe academicieni pare să nu-i doară exodul creierelor româneşti. Nu s-au văzut decât rarisim şi post-mortem, de cele mai multe ori, recuperări – măcar pentru dezbateri ori proiecte comune – ale personalităţilor româneşti care au confirmat în Occident. Nenumăraţi români au ajuns să facă cercetare de anvergură în mari universităţi şi

institute din întreaga lume. Cu palide excepţii, Academia Română îi ţine însă, în continuare, la o distanţă sanitară, nu cumva să se infesteze de vreun spirit nonconformist, lipsit de prejudecăţi.

Înţesată încă într-o mare măsură de academicieni comunişti fără operă, Academia Română are de recuperat, din păcate, cea mai însemnată pierdere: autoritatea morală de care ar fi fost firesc să se bucure. Cum poţi avea autoritate morală braţ la braţ cu puterea politică, oricare ar fi ea? Căci dacă politicii i se iartă imoralitatea, Academiei, nu!

Încet-încet, Academia a recăpătat câteva proprietăţi, a avut câteva proiecte din care cei aflaţi în fruntea bucatelor au ştiut să se-nfrupte cu aviditate. Luptele interne pentru avantajele pe care şi le împart cei ajunşi la putere arată, periodic, aceeaşi lipsă de scrupule a „nemuritorilor".

Aflată încă la etapa puerilă a războiului dintre ştiinţific şi umanism, Academia Română nu a dovedit o perspectivă de ansamblu, generoasă, detaşată, matură moral şi spiritual. S-a mulţumit cu puţinul realizărilor de conjunctură, institutele de cercetare aflate în subordine au supravieţuit la limita subzistenţei.

Oglindă a societăţii româneşti postcomuniste, Academia Română nu a dovedit prin nimic până acum că ar fi un forum de avangardă, vizionar.

La aşa Românie, aşa Academie!

Adevărul, nr. 4898, 6 aprilie 2006

Identitate europeană, nu americană

Una dintre ultimele legi comuniste care urmează să fie abrogate este *Legea cultelor* din 1948. Zilele acestea se află în dezbatere, în Camera Deputaţilor, după ce a trecut de Senat, noua *Lege privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor*. Trebuie subliniat din start că statul român respectă şi garantează dreptul fundamental la libertatea religioasă şi nimeni nu poate fi împiedicat să-şi exercite liber credinţa – în respectul Constituţiei şi legislaţiei în vigoare.

Apoi sunt de remarcat flexibilitatea de care a dat dovadă Biserica Ortodoxă Română şi maturitatea cu care a renunţat la pretenţia de a dobândi statutul de biserică naţională. Acest fapt, alături de o sumă de alte gesturi concrete ale tuturor părţilor implicate, a făcut ca noua lege aflată în dezbatere să fie foarte aproape de legile similare existente astăzi în Europa.

Dar aici apare şi o mare problemă. Din motive mai mult sau mai puţin de înţeles, diverse grupări – să le zicem „de interese", de ce nu, şi în acest domeniu atât de sensibil – fac lobby pentru o mai mare apropiere de legislaţia americană în a trata organizaţiile religioase. Se ignoră prin asta nu atât punctul de vedere al bisericilor istorice care funcţionează în România, ci, pur şi simplu, istoria şi mentalitatea europeană, care sunt, vrem-nu vrem, cu totul altele decât cele americane.

Concret, există – precum în numeroase alte ţări europene – această prevedere legată de numărul minim de persoane pentru ca o asociaţie religioasă să poată funcţiona (300 în cazul prezentei legi); de asemenea, în unele state europene, procentul prin care o asociaţie religioasă să fie recunoscută drept cult este de 0,4%, cu mult mai mare

decât 0,1% din populaţia ţării, cum s-a propus la noi. De ce apar atunci contestaţii, de vreme ce nu despre libertatea religioasă este vorba?

Să spunem lucrurilor pe nume: ca în cazuri mult mai terestre, şi aici, tot interesele materiale sunt în joc. Interesul poartă fesul oricărei credinţe ajunse la stadiul de administrativ. De aceea nu miră pe nimeni când „atleţi" ai drepturilor omului apără cu înverşunare idei excesive, aducând ca argument exigenţe legislative fireşti pentru europeni – şi contrazicând astfel dreptul european de a-şi proteja tradiţia şi mentalităţile.

Nota bene: noua lege a căutat o punere în acord cu legislaţia europeană, fără a face nicidecum judecăţi de valoare. Cu alte cuvinte, fiecare este liber să creadă în ceea ce vrea, dar respectând legile ţării.

Dincolo de acestea, ca observaţie generală, este de remarcat faptul că legea nu a stârnit decât fenomene izolate de respingere din partea celor direct implicaţi, dialogul purtându-se într-un cadru civilizat. Iar acolo unde nu poate fi întrunită unanimitatea de păreri, este important ca minoritatea să fie respectată, asigurându-i-se, în condiţii legale, libertatea de opinie şi de manifestare a credinţei.

Până la urmă, nu atât legea cultelor este importantă, cât spiritul acesteia. Fiind vorba despre o Românie europeană, este probabil unul dintre rarele prilejuri în care suntem obligaţi să ne afirmăm clar identitatea, tocmai pentru a ne-o putea păstra.

Adevărul, nr. 4904, 13 aprilie 2006

Datoria de a ne bucura

Bucuria sărbătorii Paştelui îi aduce pe oameni împreună. Cei de departe fac eforturi pentru a ajunge acasă, cei aflaţi unii lângă alţii devin mai calzi, încep a se vedea altfel, privindu-se în ochi.

Este firesc să fie aşa, căci dincolo de blazările şi derapajele zilei, Paştele a rămas cea mai importantă sărbătoare creştină, atât subiectiv vorbind, cât şi teologic. Învierea lui Iisus Hristos este, consideră teologii, prima minune pe care Mântuitorul o săvârşeşte asupra lui însuşi. Toate celelalte miracole le făcuse direct, pentru oameni. Dar El nu a înviat pentru sine! Întreaga natură şi omul odată cu ea au fost beneficiarii direcţi ai Învierii.

…În aceste zile de năbădăioasă primăvară, cineva, un ţăran simplu, observa că natura îşi face datoria, omul însă întârzie să şi-o facă la timp şi până la capăt. Iar dacă inundaţiile dramatice se petrec astăzi în mod repetat, tot omul este cel care nu a ştiut să pună temelia pe stâncă şi nici baraje înţelepte. Ignorarea globală a legilor ecologice ar putea să ne aducă prejudicii şi mai mari.

Sărbătoarea Paştelui este prilejul în care omul este chemat să-şi amintească de propria sa datorie. Dar care este datoria omului? Scrierile creştine ne spun că, dacă lumea a fost creată pentru om, omul a fost creat pentru Dumnezeu. Omul este răspunzător pentru buna gestionare a tot ceea ce-l înconjoară din această lume. În funcţie de felul în care va şti să se achite de această datorie, se va putea apropia de Hristos. Ne apropiem de Hristos prin faptele, simţirea şi gândirea noastră. Dar, fiindcă efortul este mult prea greu, Iisus însuşi a coborât în lume pentru a ne ajuta. Asimilând în noi actul Învierii, devenim una cu El. Iisus, care este în

inima noastră, vibrează la fiecare respiraţie a omului – fie că vrem, fie că nu, fie că ştim asta sau nu o ştim.

Responsabilitatea omului aflat sub incidenţa hristică ar trebui să determine o altfel de lume, un altfel de comportament faţă de semeni, o altfel de politică. Puţini sunt cei care ţin cont de aceasta, puţini conştientizează datoria noastră care constă în zidirea întru Hristos.

Sărbătoarea Paştelui readuce la suprafaţă tot ceea ce este mai frumos în noi: dragostea pentru omul de lângă tine, dragostea de semeni – oricare ar fi aceştia –, dragostea de această lume cu bunele şi mai puţin bunele din ea. Dragostea de Iisus le întrece pe toate, tocmai fiindcă, prin jertfa Sa de pe cruce şi prin Înviere, Iisus se regăseşte în întreaga creaţie. Suntem chemaţi să iubim aşa cum ne-a iubit El pe noi, până la jertfă.

Un mare teolog ortodox interpreta actul final al jertfei de pe cruce drept un moment în care El şi-a dat Duhul tocmai pentru ca lumea să se lase îmbrăţişată de Duhul Său. Iisus s-a jertfit pentru a „îmbiba" lumea cu o nouă şansă, cu noi vectori ascendenţi.

Celebrând Învierea, avem un bun prilej pentru a uita de necazuri şi pentru a ne bucura. Învierea, evenimentul central al creştinătăţii, poate deveni în fiece clipă evenimentul central al existenţei oricăruia dintre noi. Merită să medităm la acest fapt fie şi cât aprindem o lumânare! Acolo unde punctul de plecare este bucuria, începutul cel bun este făcut.

La limita luminoasă, datoria omului este aceea de a se bucura cu bucuria lui Hristos cel Înviat!

Editorial de Paşti
Adevărul, nr. 4912, 22 aprilie 2006

Diavolul roșu din BOR

Lăsata dosarelor de la Secu' pune iarăşi pe jar conducătorii cultelor din România. Nu este vorba despre jarul vreunei „vânători de vrăjitoare", ci de cel al arderii obrazului gros şi al eschivelor jenante cu care se chinuie unii să se salveze. Ne propunem mai jos să dizolvăm câteva false probleme legate de deconspirarea dosarelor clerului.

Întâi, deconspirarea ţinteşte toate cultele recunoscute şi nu este un atac la BOR – aşa cum lasă a se-nţelege, din interes, unii. Dar fiindcă partea leului tot BOR o deţine, la aceasta face referire, cu precădere, discursul public.

Apoi, BOR ar trebui să nu aibă complexe, şi ştim că în latura ei sănătoasă nici nu are. Închisorile comuniste au fost pline de preoţi şi de credincioşi martiri. Suntem datori a privi situaţia în ansamblul ei şi să subliniem, de fiecare dată, toate feţele problemei. Nuanţele sunt absolut necesare, fiecare caz de colaborare este o dramă în sine. Ceea ce miră însă este atitudinea bătoasă şi lipsită de smerenie creştină cu care abordează unii reprezentanţi oficiali ai BOR întreg fenomenul deconspirării.

Ne grăbim să adăugăm că există şi o latură tânără înlăuntrul BOR, tânără nu neapărat trupeşte, ci sufleteşte, care priveşte cu multă speranţă acest bine-venit act al deconspirării. Fiindcă este timpul şi o nouă şansă, după cea ratată imediat după '89, când s-ar putea face o curăţenie înnoitoare. Măcar din punct de vedere moral, cum îi şade bine unei Biserici.

Sunt teologi creştin-ortodocşi care se întreabă de ce oare acest act atât de firesc de însănătoşire nu a fost făcut deja, la iniţiativa ierarhilor? BOR se laudă că încă din '97 ar fi fost de acord cu desecretizarea dosarelor clericilor. Aşa este, Sf. Sinod a dat atunci o declaraţie formală,

şi ce a urmat? Nimic! Ba, în buna tradiţie a locului, unii reprezentanţi oficiali ai BOR au acţionat exact pe dos şi în spirit duplicitar. Adică au făcut uriaşe presiuni de ordin mediatic la exterior şi politice în plan discret, ceea ce a dus la clasificarea dosarelor în zona siguranţei naţionale. În funcţie de gradele pe care se zice că le au pe sub sutană unii dintre ierarhi, este explicabil. Oricât de dureros ar fi, jumătăţile de măsură nu vor face decât să adâncească suspiciunea şi bănuiala de şantaj.

A venit timpul ca BOR să scape de acest balast şi să revină la normalitate! Fiindcă nu instituţia divino-umană numită Biserică este afectată – aşa cum încearcă unii să se fofileze –, ci aceia care au trădat-o prin colaborarea cu diavolul roşu. Dacă unii şi-au închipuit prostește că astfel ar fi salvat Biserica, n-au decât să se retragă şi să mediteze în liniște (*isihie*) la martirajul confraţilor care, tot în numele Domnului, au pierit ori s-au chinuit prin închisori.

Adevărul ne va face liberi şi nu va fi o sursă de sminteală ori de dezechilibrare a instituţiei Bisericii decât pentru cei care sunt deja smintiţi: acea parte a BOR care a ascuns sub preş şi alte fapte reprobabile, care l-a făcut uitat pe stareţul pedofil de la Mănăstirea Cernica, care a „jucat" lamentabil în cazul Tanacu etc. O atitudine deplin cinstită şi fermă astăzi va face ca Biserica să iasă întărită din această încercare.

Este timpul ca BOR să fie lăsată pe mâna unor ierarhi şi clerici mai puţin pătaţi, iar aceia care au încă reflexe roşii să facă pasul înapoi, în beneficiul nostru şi al lor, în faţa lui Dumnezeu.

Îi vom iubi creştineşte.

Adevărul, nr. 5023, 31 august 2006

Șansa BOR

În ediţia de joi, 31 august, a ziarului *Adevărul* am publicat un editorial intitulat „Diavolul roşu din BOR" care a stârnit o mulţime de reacţii, adesea furibunde. Îmi propun mai jos să comentez câteva dintre acestea.

În urma discuţiilor cu mai mulţi tineri teologi creştin-ortodocşi publicasem, tot în *Adevărul*, în data de 15 august, un apel al acestora prin care se spunea că actualul val de deconspirare a dosarelor de colaborare cu Securitatea va fi, în cazul preoţilor şi ierarhilor, o reală şansă de însănătoşire a Bisericii. Iată motivele pentru care am subliniat în editorial câteva prejudecăţi legate de acest fapt atât de necesar.

Întâi că nu este un act unilateral focalizat pe BOR, cum se plâng, autovictimizându-se, unii, ci se referă la toate cultele recunoscute din România. Nu mai contează nici dacă este sau nu un act de manipulare politică. Unii (chiar clerici) se agaţă ca de un pai de această supoziţie. Şi chiar dacă ar fi o formă de abatere a atenţiei publice, Biserica are acum o şansă pe care n-a mai avut-o din '90. Ierarhii BOR şi conducătorii celorlalte culte intră, neîndoios, la categoria liderilor de opinie, deci trebuie verificaţi cu prioritate de CNSAS.

Apoi, şi asta trebuie rostit cu toată apăsarea, în fiece discuţie pe această temă, Biserica Ortodoxă Română a dat nenumăraţi martiri, clerici şi simpli credincioşi, în perioada comunistă, mulţi sfârşindu-şi zilele prin închisori. Iată de ce este cazul să o spunem cu fermitate: BOR nu trebuie să aibă niciodată complexe, iar în latura ei sănătoasă nici nu are.

De ce atunci băţoşenia purtătorului de cuvânt al BOR şi lipsa de smerenie a clericilor care apără colaboratorii Securităţii? De ce minciunile

în trepte pe care ni le tot serveşte (precum Mona Muscă) alde Teodosie, Arhiepiscopul de Tomis?

Reacţiile de pe forum merită citite cu atenţie, seriozitate şi umor – umor mai ales în cazul înjurăturilor adresate, „creştineşte", subsemnatului şi nenumăraţilor teologi ori credincioşi sinceri care gândesc identic; dacă este să dăm crezare celor care au văzut dosarele clerului, anume că unii ar fi trecut şi pe la şcoala Securităţii de la Băneasa fie înainte, fie după terminarea Teologiei, având şi ceva grade pe sub sutane, înjurătura „creştinească" este perfect explicabilă… Dacă cumva afirmaţia din fraza anterioară nu este adevărată, nu este timpul ca aceste suspiciuni, care generează imediat şi posibile şantaje, să fie înlăturate?

Aici este problema: este dispusă BOR pentru curăţenie morală? Există o masă critică care ar putea declanşa asta în cadrul Sf. Sinod? Nu se ştie. Prin tăcerea sau aburelile cu care se încearcă eschive penibile precum s-a petrecut şi în alte momente fierbinţi, gen cazul de pedofilie de la Cernica, cazul Tanacu, ori scindarea Mitropoliei Ardealului, se pare că nu. Unii teologi ortodocşi glumesc, argumentând că poate întrebarea nu este bine pusă, anume: nu cine ar fi colaborat din cadrul Sf. Sinod, ci cine NU a colaborat… Dar se uită două chestiuni esenţiale:

(1) Biserica suntem toţi, deopotrivă, şi clerici, şi credincioşi, aşadar BOR ar trebui să fie prima în declanşarea unei curăţenii morale în întreaga societate, începând cu exemplul propriu măcar la nivel înalt;

(2) nu instituţia divino-umană numită Biserică este afectată de îngroparea minciunii, ci percepţia ei publică. Nu este drept ca acei care au făcut poliţie politică (fiindcă sunt, se pare, şi de-aceştia printre colaboratorii „simpli" din rândul clerului) să se ascundă sub paravanul Bisericii, maculând-o în continuare.

…Unul dintre laitmotivele prin care anumiţi reprezentanţi BOR încearcă să se apere este acela că unii dintre clerici au acceptat colaborarea cu Securitatea „din motive patriotice". Haida-de! Şi-atunci cei ce-au murit în închisori, precum Sandu Tudor (Pr. Daniil), or fi fost nişte fraieri!? Sutele de eroi care au luptat în munţi erau cumva trădători de ţară, precum spuneau „evangheliile" comuniste?

Turnătorii sunt apăraţi argumentându-se salvarea Bisericii. Foarte bine. Dacă au fost cumva duplicitari crezând că prin asta salvează credinţa, înseamnă că este timpul, tot pentru salvarea credinţei, să iasă din

umbră… Să-şi asume sacrificiul până la capăt! Este o dilemă la care singură trebuie să-şi răspundă fiecare persoană în parte, fiecare caz de colaborare în sine fiind o dramă: au făcut pact cu diavolul ca să treacă puntea sau ca să-l treacă puntea (şi pe acesta)? Căci cazurile de colaborare se suprapun adesea, curios, cu cele de corupţie – iată o temă care nu prea este discutată în BOR (vezi nenumăratele acuze de simonie aduse ÎPS Teodosie, supranumit în mediile teologice şi Şpagoveanu).

De ce Mona Muscă, care ne-a minţit, să fie sancţionată, iar un cleric care se laudă că minte în numele Domnului, ba?

În fine, nimeni nu diabolizează pe nimeni. Nimeni nu judecă. Fiecare persoană este, omeneşte, de înţeles. În cazul unui regim totalitar, ştim bine, mijloacele de presiune şi şantaj au fost cu adevărat diabolice. Numai organele conducătoare ale Bisericii au puterea de a face curăţenie, la modul ferm, fără jumătăţi de măsură, fără alte minciuni lansate pe piaţă. Numai conducerea sobornicească a BOR poate avea puterea de a se curăţa de acest balast, căci pe obrazul gros al preopinenţilor nu se bazează nimeni. Iată încă o şansă pentru PF Patriarh Teoctist – aşa cum a reuşit să intre în istorie aducându-l pe Papa Ioan Paul al II-lea în România, tot astfel ar putea declanşa o binefăcătoare curăţenie în BOR. Începând chiar cu sine, dacă este cazul…

Există, într-adevăr, credincioşi cinstiţi, nenumăraţi teologi creştin-ortodocşi cu renume care au speranţe în însănătoşirea BOR. Merită şi aceştia o şansă. Este păcat ca reacţiile oficiale şi neoficiale ale BOR să fie menţinute în acelaşi spirit gregar. S-ar cere o dezbatere matură, sinceră, fără complexe, fără ură, la care să participe toţi cei care sunt sufleteşte înlăuntrul Bisericii Ortodoxe Române, întru Hristos…

Adevărul literar şi artistic, nr. 834, 2 septembrie 2006

Transferuri BOR la Steaua

După ce a transferat pe bani grei câţiva jucători de valoare pentru echipa sa de fotbal, Gigi Becali a achiziţionat şi niscaiva mitropoliţi şi episcopi ai BOR. Admiratorii săi entuziaşti aşteaptă transferul lui Dumnezeu.

Astfel, Mitropolitul Ardealului, ÎPS Laurenţiu Streza, a fost adus în prima Ligă, pentru o sumă frumuşică, se zice. Acesta nu a venit cu mâna goală, a adus şi Crucea „Andrei Şaguna", cea mai mare distincţie mitropolitană ardeleană, pe care a înmânat-o noului său patron, Gigi Becali.

Un reuşit transfer s-a produs şi cu ÎPS Pimen, Arhiepiscop al Sucevei. Şi acesta a părăsit, iată, Liga BOR, optând pentru condiţiile mult mai bune de la Steaua. La un prim antrenament, Pimen a dat cu cădelniţa pe întreg stadionul, doar-doar vor câştiga meciul cu Olympique Lyon. Numai că Dumnezeu nu bate cu bâta, iar păcătoşii închinători la cocoşul galez nu s-au prea sinchisit. Să ne mai mirăm că imaginea lui Pimen cădelniţând punctul de la 11 metri a făcut înconjurul lumii, concurându-l serios pe şamanul angajat pentru aceleaşi scopuri „spirituale" la Mondialul de fotbal din Germania!?

Noroc cu gestul făcut de ÎPS Bartolomeu Anania, care s-a distanţat ferm de confraţii cumpăraţi de Becali, atrăgând atenţia, creştineşte, asupra incompatibilităţii dintre facerea de bine şi lauda de sine.

Personaj cu spirit gregar, mereu arţăgos şi infatuat, Gigi Becali a făcut, se ştie, numeroase acte de caritate, invocând demonstrativ credinţa sa creştină. Cinste lui, ai spune, dacă omul nu ar fi produs concomitent şi declaraţii din care reiese totala capitalizare politică a acestor gesturi. În plus, „discursul" preşedintelui PNG este de o incultură politică şi de o

agresivitate neegalate decât de simpatia sa declarată faţă de legionari. Galeria de la Steaua este deja înţesată de tricouri cu imagini ale lui Codreanu – ceea ce ar trebui să dea de meditat.

Dar cui să-i dea de gândit? Politicianului veros care vrea să înlocuiască impostura lui Vadim Tudor cu o altă impostură numită Becali? Becalizaţi, becalizaţi, că tot o să rămână ceva de pe urma căruia să profităm – pare a zice clasa politică în faţa prestaţiei măscăriciului-oier. Să le dea de gândit oare ierarhilor BOR care se lasă cumpăraţi fără a se întreba o clipă asupra preţului plătit măcar în plan socio-politic, dacă nu în cel spiritual? Ei sunt indiferenţi la faptul că astfel vor gira un nou partid de extremă-dreapta alături de PRM. Majoritatea ierarhilor BOR sunt imuni la responsabilităţile sociale – banu' să curgă, indiferent de făţărnicia celui care plăteşte!

Aşa cum aproape în fiecare duminică parcările din faţa mănăstirilor sunt pline de maşini care stau la coadă pentru a fi sfinţite, iar preţul plătit pentru rabla unui amărăştean diferă de preţul posesorului unui 4x4, tot astfel se petrece şi cu prestaţiile unor ierarhi ai BOR faţă de lumea politică. Până nu de mult, cel care plătea era Adrian Năstase, iar prietenia sa cu unii ierarhi era de notorietate; astăzi cel care plăteşte este Becali.

Dacă pe vremea lui Caragiale se putea vorbi despre lanţul slăbiciunilor, astăzi putem vorbi despre lanţul imposturii. Această becalizare fără frontiere se produce şi cu ajutorul multor ierarhi ai BOR. România nu este o stână, însă mulţi români par a dori s-o populeze votând prostia, semidoctismul, făţărnicia, agresivitatea primară, într-un cuvânt: becalizarea.

Adevărul, nr. 5048, 29 septembrie 2006

Să cădelniţaţi bine!

Încă o veste minunată: ierarhii Bisericii Ortodoxe Române (BOR) şi conducătorii celorlalte culte din România au scăpat de controlul averilor! Agenţia Naţională pentru Integritate nu va mai deranja astfel cinstitele feţe bisericeşti. Deloc surprinzător, în cazul ierarhilor BOR, depunători ai jurământului sărăciei…

Ce mai contează că unii ierarhi, ba chiar şi clerici, învârt bani frumoşi proveniţi de la stat, ce importanţă mai au „sfintele" şpăgi care se dau pentru obţinerea unei parohii mai de Doamne-ajută? Totul este să apeşi pe butonul care trebuie – butonul clasei politice, la fel de corupte – şi problema se rezolvă. Faptul că eventualele nereguli s-ar putea controla de către organele interne ale BOR nu este decât o cântare fornăită şi falsă. S-a văzut vreodată ierarh care să fie judecat de vreun organism al BOR pentru luare de şpagă în cazul distribuirii de parohii? Nici poveste! Toate controalele interne sunt făcute pe şest, iar neregulile financiare persistă începând de la ultimul preot de ţară. Corupţia din Biserică este o realitate care a fost, iată, încă o dată, trecută cu vederea pe uşa din dos a politicii.

Cu siguranţă, sforile pe care le trag ierarhii BOR nu se reduc doar la arginţi. Din motive de influenţă în masa electoratului, oamenii politici nu pierd nicio ocazie de a se face preş în faţa ierarhilor. Dar jocul funcţionează şi invers. Ultimele evenimente demonstrează – dacă mai era nevoie – că interacţiunea ierarhilor cu politicul este de-a dreptul perversă.

A-l numi pe preşedintele Traian Băsescu „întâiul pelerin al ţării" nu este decât ultima gafă a unei ierarhii din ce în ce mai stângace şi panicate. De ce panicate? Fiindcă dosarele de Securitate ale BOR bat la

uşa CNSAS, iar Sf. Sinod face uriaşe presiuni pentru deturnarea acestei reveniri la normalitate. Acest fapt se-ntâmplă în momentul în care circa un milion de credincioşi au venit să se-nchine la Sf. Parascheva la Iaşi şi la moaştele Sf. Nectarie – renumit între creştini pentru puterea sa de a vindeca bolile…

Câţi dintre actualii trăgători de sfori, fie politicieni, fie clerici, se gândesc că problema deconspirării dosarelor clericilor şi ierarhilor este, totodată, şi o reală şansă de însănătoşire pentru BOR?

În fine, să nu uităm că acţiunea de tămâiere a clasei politice are o frumoasă tradiţie la români: primul academician şi înţelept al ţării (Ceauşescu), primul revoluţionar care atunci când apare soarele răsare (Iliescu), până la întâiul pelerin al ţării (Băsescu).

Şi chiar dacă ar fi fost o timidă formă de distanţare faţă de „războinicul" Becali, întâistătătorul echipei Steaua, îndelung cădelniţat de alţi ierarhi ai BOR, este evident că formula de periaj a lui Băsescu a fost total nepotrivită – precum relaţia Bisericii cu politicul, în general.

Deoarece, până la urmă, nu-i Gigi Becali de vină că este cădelniţat peste măsură, şi nici preşedintele Traian Băsescu, ci cinstitele feţe bisericeşti care nu economisesc niciun prilej de a peria puterea acestei lumi. Aşa, preventiv, căci în privinţa puterii Divine rămâne de văzut…

Să cădelniţaţi bine!

Adevărul, nr. 5064, 18 octombrie 2006

Autismul BOR *versus* autismul presei

Inteligent şi subtil teolog, rafinat om de cultură, Teodor Baconsky lansează o temă gravă în ultimul număr din „Dilema veche" (vezi nr. 146/10-16 nov. 2006, p.18) sub titlul „Ce (ne) face Sinodul". Articolul domniei sale se referă la impactul relativ modest pe care-l au şedinţele Sf. Sinod al BOR şi la faptul că acestea nu sunt mediatizate aşa cum ar merita. Nu produc rating. Este vorba despre un nou exerciţiu de autism din partea presei, susţine dl. Baconsky.

Iar temele sunt chiar importante, dacă ar fi să ne referim fie şi la ultima întrunire a Sinodului care este, iată, în desfăşurare chiar în aceste zile (14-15 noiembrie). Care sunt aceste teme descrise de dl. Baconsky vom arăta îndată. Fie-ne îngăduit să ne întrebăm (retoric): domnia sa de unde le-a ştiut? Întrucât, dacă este să căutăm pe site-ul oficial al Patriarhiei – aşa cum ne îndeamnă în excelentul său articol apărut încă de pe data de 10 noiembrie –, stupoare! Există un zgârcit comunicat (primit şi de noi, prin fax, la redacţie) în care se spune aşa: „Comunicat de presă. Lucrările Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. În perioada 14-15 noiembrie 2006, la Reşedinţa Patriarhală, sub preşedinţia Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, se desfăşoară lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Pe ordinea de zi se află probleme curente ale vieţii bisericeşti interne şi externe." Semnează: Biroul de presă al Patriarhiei Române… Atât şi nimic mai mult!

Este evident că am aflat şi noi, ca orice ziarist realmente interesat de ceea ce se petrece cu Biserica Ortodoxă, că va fi vorba, înainte de toate, despre subiectul atât de dezbătut în presă – cel al situaţiei dosarelor de Securitate ale BOR.

Aceasta este însă doar una dintre probleme. Dl. Baconsky ne spune că celelalte două mari teme sunt: aniversarea P.F. Teoctist la 20 de ani de Patriarhat şi problema Legii Cultelor care se află încă blocată în Parlament datorită „articolului 13" (propus de comunitatea musulmană), articol privitor la „ofensa adusă religiei". Ceea ce subliniază cu melancolie dl. Baconsky este faptul că neluarea în seamă a temelor menţionate în discursul mediatic va fi un „nou exerciţiu de autism, toată lumea va pierde, iarăşi, ceva esenţial pentru *societas christiana* şi, cu voia dumneavoastră, pentru democraţie."

În realitate, ceea ce observăm din articolul citat este mai degrabă o chemare adresată tuturor părţilor implicate pentru luarea în serios a rolurilor, mai ales în acest caz, al unor teme excepţionale. Prestigios diplomat, Teodor Baconsky este prea inteligent ca să fi uitat că, în fapt, diagnosticul de autism are regulile sale clare, referindu-se la o singură entitate, pe când relaţia de comunicare dintre două entităţi presupune o deschidere biunivocă.

Că toţi ar trebui să fim una cu Biserica, nu se mai poate într-o lume dedulcită la (post)modernism… Iar relaţia BOR cu mass-media a fost totdeauna deficitară. De vină fiind ambele părţi, trebuie s-o recunoaştem. Nu mai este cazul să exemplificăm, am făcut-o mai sus: de unde dacă nu din „păcătoasele" *surse* să se informeze jurnalistul referitor la temele Sinodului, căci din principala sursă, oficială, este exclus. Să mai trebuiască să amintim – nicidecum pentru dl. T. Baconsky – că ştiinţa comunicării presupune o relaţie suficient de caldă, astfel încât orice blocaj în schimbul de informaţii să fie repede înlăturat?

Cine sunt astăzi aşa-numiţii purtători de cuvânt oficiali ai BOR? Nişte teologi care nu cunosc datele elementare ale unui exerciţiu de comunicare. Mulţi nu ştiu a folosi nici măcar internetul, astfel încât trimit pe mai departe laconice informaţii prin fax. Sunt însă şcoliţi în a contracara orice întrebare jenantă (aşa cum trebuie să fie de altfel orice purtător de cuvânt al oricărei instituţii, să nu ne amăgim), dar o fac încrâncenaţi, fără pic de umor. Pentru aceştia, funcţia deţinută se confundă cu orele de cateheză ieftină. Nu sunt inteligenţi, nu sunt subtili, n-au simţul ridicolului.

Cine sunt ziariştii care scriu despre Biserică? Cei mai mulţi nu au pregătire teologică, urmăresc senzaţionalul ieftin, fac „analize" facile, în necunoştinţă de cauză, partinice, pline de prejudecăţi, lipsite de nuanţe. Este evident că, în general, presa cotidiană vânează ştirile legate de Biserică precum vânează unele televiziuni „ştirile de la ora cinci".

…Transparenţa nu este socotită însă totdeauna o virtute, mai ales atunci când ai ceva de ascuns. Şi aici ajungem la fondul problemei. BOR nu şi-a făcut încă deloc curăţenia atât de necesară după cei aproape 17 ani de la căderea comunismului. Şi se comportă în consecinţă, cu aroganţă, ba chiar jignitor la adresa ziariştilor. Discursul este inconsecvent, se minte pe faţă, iar apoi ziaristul iese vinovat că nu crede minciuna ori că publică la rândul său exagerări. Smerenia este bună doar pentru enoriaşi.

Cele de mai sus trebuie conjugate cu o din ce în ce mai bruiată vizibilitate a BOR în spaţiul public. Numai ultimii doi ani au adus câteva „evenimente" mediatice care au fost dezastruos gestionate de BOR. Ne referim, în primul rând, la cazul Tanacu şi la cel legat de împărţirea Mitropoliei Ardealului. Cele două exemple însă, la care se pot adăuga încă multe altele mai vechi legate fie de viitoarea Catedrală Patriarhală, fie de implicarea socială a BOR, fie – de ce nu? – de ascunderea sub preş a dosarelor de Securitate ale ierarhilor şi clericilor, ori de jalnica relaţionare cu spaţiul politic, arată că BOR nu conştientizează un adevăr de bun-simţ: *războiul mediatic este parte a războiului nevăzut*.

Conştientizând gravitatea acestei realităţi, comportamentul BOR faţă de presă ar trebui să fie altul (fără a exclude prin asta profesionalizarea ziaristului ce se ocupă de Biserică).

Apoi, pentru o analiză pertinentă, fie şi a interfeţei cu lumea prin presă, trebuie să ne racordăm la principiile creştin-ortodoxe. Dar aceste principii nu pot ignora axele de coordonate ale lumii în care păşim astăzi.

Ortodoxia a intrat abrupt în modernitate. De aceea găsim pardonabile (în parte) reţinerile de care dau dovadă reprezentanţii BOR. Problema este că trăim deja într-o lume în care modernitatea ne invadează pas cu pas, iar acceptarea „controlată" a câtorva dintre elementele de bruiaj – tocmai spre a le îmbuna – pare a fi de preferat politicii struţului. Pe de altă parte, apar „elemente-surpriză" (precum cazul

Tanacu), ceea ce nu face decât să ne îndemne la elaborarea urgentă a unor strategii şi proceduri coerente.

Au fost în ultimii ani suficiente voci bine fundamentate atât teologic, cât şi cultural şi vrem să-i amintim aici pe cei mai lucizi observatori ai fenomenului creştin românesc: Teodor Baconsky însuşi, Mihail Neamţu, Bogdan Tătaru-Cazaban, Toader Paleologu, Radu Preda, Petre Guran, Adrian Papahagi, Dan Stanca, Andrei Pleşu, Horia-Roman Patapievici – voci care au tras, pe rând, serioase semnale de alarmă. Iar cum Biserica înseamnă şi aceşti oameni, au fost, constatăm, prea puţine gesturi de luare în serios din partea ierarhilor BOR, în afara unor, eventuale, discrete manifestări de simpatie…

Nu este un secret pentru nimeni, în cadrul BOR se delimitează din ce în ce mai clar două curente: unul apăsat conservator şi un altul mai aproape de dinamica modernităţii (*curent care nu abandonează nicidecum Tradiţia, cum este acuzat pe nedrept)*.

Glumind, am putea parafraza amintindu-ne de modelul politic chinezesc: în România se tinde spre o ortodoxie cu două sisteme… Unul destul de încruntat la alteritate şi la tot ceea ce înseamnă (post)modernitate, altul ceva mai relaxat, care vrea să salveze ceea ce mai poate fi salvat, nu neapărat prin *aggiornamento*, ci prin adecvare inteligentă, deschidere zâmbitoare spre confraţii catolici şi înţelepciune.

Principial vorbind, este vorba şi în cazul BOR despre o polarizare absolut firească – proces care se produce de la sine în cadrul oricărui sistem. A ţine în frâu fenomenul este greu, evitarea extremelor de orice natură fiind la fel de importantă precum evitarea unei nedorite rupturi. În cazul creştinismului, mai mult decât în orice alt exemplu (care aparţine sociologiei religiilor), unul dintre secretele stării de echilibru este spiritul de sacrificiu…

Nu vrem să intrăm în exemplificări jenante, dar tocmai acest spirit de autosacrificiu pare din ce în ce mai rar în rândul ierarhilor, căci aceştia gestionează în primul rând, mai mult sau mai puţin înţelept, situaţia BOR. Aflarea sub incidenţa harului şi a Sf. Duh nu-i scuteşte de derivele provenite din neputinţe personale. Toate cazurile rapid enumerate mai sus au arătat că spiritul de sacrificiu – gest prin excelenţă creştin – se lasă încă aşteptat. Blestemul cuvintelor „noi n-am avut vocaţie de martiri" stăruie încă pe umerii purtători de grele odăjdii, chiar în condiţiile

libertăţii de astăzi. Cutare ierarh nu se retrage din funcţie, chiar foarte bolnav fiind; altul care are dosare nu numai de colaborator la Securitate, ci şi, mai actual, cu imense foloase necuvenite împrăştiate rudelor de sânge, face figură de victimă sau de Mecena, cutare vicar patriarhal minte de îngheaţă apele pe micile ecrane, la ore de maximă audienţă, în privinţa aceloraşi dosare de Securitate ale clericilor, dar şi în multe alte subiecte etc., etc.

Dacă ierarhii – înainte de oricine altcineva – nu vor fi primii care să dea dovadă de spirit de sacrificiu, nu ne putem aştepta la minuni. Şi cea mai mare minune ar fi sacrificarea prejudecăţilor, a autosuficienţei şi a orgoliilor acestora. Uitarea vocaţiei sacrificiului personal duce în schimb la „sacrificiul" iubirii de aproapele, îndepărtându-ne astfel cu toţii de la verticala hristică.

Chemarea ierarhului pare a fi aceasta: de a sluji coborând cu mintea nu atât în inima proprie, cât în inima turmei ce o păstoreşte! Lipsa vocaţiei autosacrificiului îi face pe ierarhi să uite a se mai ruga cu mintea în inima turmei…

În concluzie, considerăm că o strategie mediatică creştin-ortodoxă poate fi rostuită de oameni tineri, şcoliţi adecvat, racordaţi la nou, nonconformişti. Cei mai mari duhovnici au fost, sunt nonconformişti – aceasta şi este, printre altele, frumuseţea ortodoxiei!… Ce rost are atunci să ne punem singuri beţe în roate manifestându-ne „călduţ" tocmai în planul comunicării, în detrimentul comuniunii!?

Creştinul ortodox autentic este tocmai cel ce are discernământul de a tăcea când trebuie şi de a vorbi la timpul potrivit. Prin marii săi isihaşti, ortodoxia s-a specializat în Tăcere. Fără a abandona nicidecum ceea ce a câştigat din Tăcere, astăzi ortodoxia pare a fi chemată să înveţe din nou a vorbi turmei, inclusiv prin intermediul presei…

Adevărul literar şi artistic, nr. 845, 15 noiembrie 2006

Icoanele, puse la colțul ignoranței

O sarabandă a confuziilor – astfel poate fi caracterizată campania de scoatere a simbolurilor religioase din unităţile de învăţământ. Icoanele sunt aşezate la colţul ignoranţei. Pentru un om care a mai pus mâna pe o carte de istorie a religiilor, toată povestea este absolut ridicolă pentru un motiv foarte simplu: oriunde pe lume suntem înconjuraţi de simboluri ale sacrului, totul este să ştii să le citeşti…

Prima mare confuzie este cea legată de fondul problemei: religia nu este o ideologie. Dar ideologia proclamată de adepţii fanatici ai drepturilor omului citite exclusiv în cheia *political correctness* poate deveni – şi este, pe alocuri, spun sociologi ai religiei – o formă de religiozitate. Dar, în SUA, ţara unde icoana numită *political correctness* este afişată peste tot, nu există problema prezenţei simbolurilor religioase în şcoli.

Un al doilea punct este cel în care trebuie discutată afirmarea ostentativă a unor simboluri. Observăm aici două fenomene. Întâi poziţia echilibrată a cultelor care nu sunt afectate imediat şi direct de problema în dezbatere. Anumite culte neoprotestante româneşti, spre exemplu, şi-au afirmat dorinţa de a convieţui în continuare cu Biserica majoritară fără a se ajunge la un război absurd legat de prezenţa crucii şi a icoanelor în şcoli. Explicaţia este foarte simplă: solidaritatea. Chiar dacă nu folosesc icoane sau cruci, aceste culte se bazează ele însele pe Biblie – care este un simbol la rândul ei. În acelaşi timp, o religie precum islamul, unde reprezentările vizuale sunt, în general, interzise, are la rândul ei o poziţie echilibrată – prin reprezentanţii săi din România – din motive subînţelese, dacă este să ne reamintim cele petrecute pe acelaşi subiect în Franţa.

Cei care se pronunţă împotriva prezenţei icoanelor în şcoli aparţin, în general, unei minorităţi atee şi rareori sunt reprezentanţi ai altor culte…

Un alt fenomen: cei care contribuie masiv la deformarea propriei imagini, implicit pe tema în discuţie, sunt taman unii reprezentanţi ai BOR. Comportamentul ostentativ, superbia şi autosuficienţa îşi arată încet-încet roadele. Excesul de slujbe, care se fac unde te-aştepţi şi unde nu, poate provoca, firesc, reacţii adverse. Nu este neapărată nevoie ca, la începerea anului şcolar, în fiecare şcoală, să se facă şi o slujbă religioasă, zic unii, şi poate au dreptate. Nu mai vorbim despre „stilul" perdant, în relaţia cu politicul, al câtorva ierarhi ai BOR, care se afişează cu vreun Becali, de pildă, până şi pentru „sfinţirea" unui stadion înaintea unui meci al Stelei. Ori despre slujbele care se fac maşinilor, preţurile (şi serviciile?) diferenţiindu-se în funcţie de capacitatea cilindrică. Toate cele de mai sus şi multe încă pe deasupra arată că, paradoxal, cei care deteriorează adesea prezenţa simbolurilor creştine în spaţiul public sunt tocmai reprezentanţii BOR printr-un comportament inadecvat. Fiindcă se uită un amănunt esenţial: Biserica în sine este un uriaş simbol care se cere preţuit cu decenţă şi înţelepciune, fără fanatism.

După ce a sfidat intelectualii lucizi, care îi critică constructiv inconsecvenţele, BOR are acum surpriza să afle că tocmai aceştia sunt cei mai importanţi apărători în cazul icoanelor din şcoli…

Această luptă, între credinciosul simplu, de bun-simţ, care vrea o icoană pe pereţii unde învaţă copilul său şi cei câţiva care intenţionează să o înlăture, este perdantă pentru toţi. Problematica prezenţei simbolurilor religioase în spaţiul public ţine de maturitatea spirituală a fiecăruia. Cel care are o priză imatură la realitate ia decizii exagerate pe această temă, fie într-un sens, fie într-altul.

O ultimă confuzie: cea la nivel legislativ. Aici nu putem să nu observăm amuzaţi că atât cei care se pronunţă *pro*, cât şi cei care se pronunţă *contra* invocă acelaşi articol din Constituţie…

În realitate, lumea întreagă este înţesată de simboluri, iar o simplă interdicţie nu va fi nicidecum o mare victorie. Mai ales că, în mod normal, precum în Germania sau Italia, acolo unde comunitatea locală nu vrea, nu se va aplica.

Prezenţa simbolurilor religioase îi îmbogăţeşte pe oamenii conştienţi de sacralitatea acestei lumi şi devine o probă de maturitate pentru ceilalţi.

„Omul ca simbol" este ultima carte pe care intenţiona să o scrie, şi n-a mai apucat, Mircea Eliade. Pe când şi interdicţia de „a ne afişa" ca Oameni?

Adevărul, nr. 5096, 24 noiembrie 2006

Darul Sărbătorilor

Fie cu zăpadă, fie fără, în lume şi în oameni înfloreşte simţul sărbătorii. Altoită pe străvechi credinţe precreştine, Sărbătoarea Naşterii Domnului aduce simţul sărbătorii aproape de plenitudinea sa anuală. Cine nu are simţul sărbătorii nu ştie a se bucura, nu ştie a trăi, nu ştie a renaşte.

Formula prin care putem reînvăţa ce este simţul sărbătorii este darul, actul de a dărui. Modelul, arhetipul creştin al darului este chiar Naşterea lui Iisus. Fiindcă, spune credinţa creştină, Iisus Hristos este cel mai important dar pe care Dumnezeu l-a făcut lumii şi oamenilor. A învăţa să dăruieşti şi să primeşti este un dar în sine, pe care puţini semeni îl deţin. Sărbătoarea Crăciunului este un prilej de rememorare a darurilor pe care le-am făcut lumii în care trăim pe parcursul ultimului an, a darurilor făcute nouă înşine şi lui Dumnezeu. A nu uita de cei mai trişti ca noi în aceste clipe este un act la fel de important ca acela al amintirii momentelor Întrupării evocate de scrierile sacre.

Darurile magilor l-au onorat şi l-au recunoscut pe Mesia. Darurile cu care îi întâmpini pe colindători sunt o retrăire a acelor clipe. De Sărbători putem exorciza kitsch-ul prin bunătate, putem îmbuna lumea zâmbind cu generozitate răului şi mizeriilor clipei, putem da viaţă bucuriei care vine de dincolo de noi.

Căci *darul este un glob agăţat de verticala fiinţei noastre* şi nu de orizontala mizeră. Dar şi verticala, şi orizontala ne-au fost dăruite pentru a învăţa să ne apropiem de fiinţa noastră lăuntrică, întru Hristos.

Fără să fi auzit de Steinhardt şi de „Dăruind vei dobândi", nici de socraticul „Am ceea ce am dat", cerşetorul de la colţ mi-a spus zilele

trecute: „Cine dă, lui îşi dă"… Şi câtă dreptate avea! Dăruieşti şi vei primi bucurie, te vei dărui şi-l vei primi pe Hristos. Învaţă să primeşti de la cei care îţi fac daruri şi vei deveni tu însuţi un dar pentru cei dragi.

Atitudinea cu care (te) dăruieşti este însă importantă. Dacă o vei face numai ca să te laude lumea şi, eventual, ca să te voteze, nu are nimic de-a face cu creştinismul, ci cu ipocrizia. Darul Sărbătorilor către cei dragi, către lume, către Dumnezeu putem fi chiar noi înşine.

Ne stă în putinţă să fim un dar curat şi sincer!

Editorial de Crăciun
Adevărul, nr. 5121, 23 decembrie 2006

Securiștii BOR, la loc cu verdeață

Comisia Tismăneanu face pui. În loc să înceteze a mai ascunde mizeriile sub preş, Biserica Ortodoxă Română (BOR) consideră de cuviinţă să-şi înfiinţeze propria „Comisie Tismăneanu". Astfel, ierarhii şi clericii colaboratori ai Securităţii îşi vor găsi, în sfârşit, un „loc cu verdeaţă".

Gogoriţa prin care a fost argumentată această mişcare a fost că, vezi Doamne, Comisia Tismăneanu ar fi reflectat inexact şi insuficient aspectele legate de BOR. Cu alte cuvinte, facem propria noastră comisie, că a voastră nu ne place.

Fără îndoială, ar fi de adus multe îmbunătăţiri Raportului Tismăneanu, inclusiv cu privire la BOR. Dar nimeni nu a victimizat pe nimeni. Toate cultele, cu atât mai mult Biserica Ortodoxă, au suferit dramatic de pe urma regimului comunist. Asta nu înseamnă să nu spunem lucrurilor pe nume: toate cultele din România au fost infiltrate de poliţia politică a diavolului roşu. Unii au făcut pactul şi bine ar fi să se dea la o parte astăzi. Măcar din funcţiile de prim-rang, aşa cum se-ntâmplă în Polonia. Spre deosebire însă de confraţii polonezi care i-au dat în vileag chiar zilele astea pe prelaţii care îl turnau pe viitorul Papă Ioan Paul al II-lea, la noi se merge pe burtă în varianta scripturii lui nenea Iancu, apostolul Miticilor: pupat toţi (ierarhii) Piaţa Independenţei!

Altfel nu se explică de ce mai era nevoie de încă o comisie care să activeze sub pulpana Patriarhiei şi să cerceteze, chipurile, activitatea BOR din ultima sută de ani. De ce nu de la '48 ori de la ciuma lui Caragea!? În criză de legitimitate, această comisie ar urma să susţină referate în faţa unor academicieni „precum se face la susţinerea unei teze de doctorat",

declară Patriarhia, forţând limitele ridicolului. Dacă BOR ar fi finanţat un institut de cercetări, la ale cărui burse să aibă acces orice cercetător onest, pe baza unor proiecte, lucrurile ar fi fost ceva mai elegante. Din păcate, eleganţa şi inteligenţa lipsesc din strategiile BOR.

Deocamdată, păcatul primordial persistă: atâta timp cât ierarhii şi clericii turnători sunt dosiţi, credibilitatea BOR rămâne în derivă. Cândva se va rupe pisica şi la noi, deja ţările din jur au făcut ceva paşi. La fel ca în '89, se pare că suntem condamnaţi să rămânem codaşi. Deconspirarea o va face probabil altă generaţie, nepătată. Astăzi, strategia BOR este aceea de a (se) vinde ieftin şi de a cumpăra scump: îi ascunde pe securiştii îmbrăcaţi în sutană sperând să cumpere încrederea lumească.

Despre cealaltă încredere, despre mărturisirea şi iertarea creştină, ierarhii au uitat.

Adevărul, nr. 5165, 17 februarie 2007

Un institut de cercetare ortodox

Editorialul nostru din ziarul *Adevărul* de sâmbătă (17 februarie 2007) a avut variate şi interesante reacţii. În urma acestora, vom continua aici cu câteva precizări referitoare la importanţa unui institut de cercetare creştin-ortodox. Spuneam în editorial că acea comisie înfiinţată săptămâna trecută de conducerea Bisericii Ortodoxe Române (BOR) nu este decât propria „Comisie Tismăneanu" – lucru pe care l-a constatat orice analist de bun-simţ. Explicabil, deoarece actuala conducere BOR nu este dispusă, nici nu pare capabilă, să-şi recunoască deschis trecutul din perioada comunistă. Şi, cu atât mai mult, face disperate şi jalnice eforturi de dosire a dosarelor clericilor şi ierarhilor colaboratori ai Securităţii. Şi mai vorbeam despre faptul că, dacă BOR ar fi vrut să fie cât de cât credibilă, mai curând se puneau bazele unui institut de cercetare. În ceea ce vom susţine mai jos nu suntem nicidecum originali, aceeaşi pledoarie au făcut-o şi alţii, inclusiv absolvenţi de Teologie.

Problema cercetării este străină BOR. Puţinii teologi care fac cercetare produc sporadic, în cadrul facultăţilor, lucrări de cele mai multe ori de mâna a doua. Aceştia apar rareori în spaţiile academice româneşti ori internaţionale cu comunicări pertinente ştiinţific. În singurul spaţiu unde se practică studiile avansate de la noi, la Colegiul Noua Europă din Bucureşti, rareori vezi teologi ortodocşi, nici măcar atunci când sunt conferinţe ori simpozioane pe teme care îi privesc direct… Iar dacă participă, în luările de cuvânt tonul apocaliptic se îmbină glorios cu autosuficienţa. Cele mai multe voci pertinente vin din partea unor teologi ortodocşi care şi-au făcut serioase studii în afara ţării. Fără un Teodor Baconsky, Radu Preda ori Mihail Neamţu, teologia românească actuală ar fi de tot săracă.

Ortodoxia românească are nevoie de un institut de cercetări care să fie deschis către orice disciplină academică, fie ea umană, fie carteziană. Asta ar putea crea, în timp, o interfaţă de prestigiu cu lumea. La un astfel de institut ar trebui să aibă acces orice cercetător onest, fără a fi neapărat şi teolog. Pentru a recurge la necesarele izvoare patristice, cunoştinţele de limbă greacă veche ar fi de preferat, dar nu *sine qua non*. Cercetătorii ar putea aplica pentru burse de studii ori programe mai ample. Spre exemplu, prestigioasa traducere ultimă din *Septuaginta* de la Polirom – serie ajunsă acum la volumul 4 (II) – ar fi fost de preferat să fie editată şi cu sprijinul unui asemenea institut…

După modelul academiilor ori institutelor patronate de Vatican, un astfel de institut creştin-ortodox ar putea să invite străluciţi profesori din ţară sau străinătate care să conferenţieze despre orice problematică de actualitate. Spaţiul ortodox ar fi îmbogăţit şi ar avea numai de câştigat dacă ar interfera pe un astfel de teren academic cu cele mai noi domenii de cercetare – de la genetică şi fizică atomică până la ştiinţe politice ori ştiinţe ale comunicării. Dincolo de păstrarea valorilor tradiţionale la care nu are nimeni interesul să atenteze dinăuntru, marea provocare pentru creştinismul ortodox pare a fi tocmai aceea de a redescoperi chipul hristic în Cosmosul văzut şi prin prisma ştiinţelor de astăzi.

Nu întâmplător am dat exemplele de mai sus. Patriarhia ar avea permanent nevoie de colaborare cu specialişti în genetică, spre exemplu. Motivaţia este pe cât de simplă, pe atât de gravă: ierarhii au trebuinţă de expertiza cercetătorului genetician pentru a se pronunţa în cunoştinţă de cauză şi nu urechist asupra problemelor morale legate de unul dintre cele mai dinamice domenii ale ştiinţei actuale. Şi, spre cinstea lor, ierarhii ortodocşi români au avut o poziţie echilibrată până acum faţă de această problemă.

Evident, măcar printr-un astfel de institut, viitorii teologi ar putea beneficia din plin de asemenea schimburi de experienţă. Teologii vor predica la rândul lor în cunoştinţă de cauză, şi nu după ureche, atunci când vor face referire la diversele date ştiinţifice. Nu mai vorbim despre faptul că şi cercetătorii vor beneficia de duhul ortodoxiei, care poate fi un necesar prilej de meditaţie măcar pentru consolidarea deontologică.

Pe de altă parte, institutul ar putea produce lucrări valide din punct de vedere dogmatic şi ştiinţific pentru credincioşii nespecialişti.

Traducerea din limbajul de specialitate în limbajul comun ar putea aduce o aderenţă reală a credincioşilor la Biserică, o credinţă nesuperstiţioasă şi o dovadă a inteligenţei ortodoxiei. Dogmele neexplicate credinciosului de rând dau impresia de limbaj de lemn, iar un dialog real între laicii nespecialişti şi clerici este eficient numai pe acest teren al limbajului comun. Problemele omului modern îşi pot găsi rezolvarea şi echilibrul în asemenea lucrări scrise în duhul dialogului, iar nu în cele care resping vehement tot ceea ce înseamnă modernizarea: diabolizează internetul ori televiziunea, de exemplu, aruncând asupra omului modern o culpă pe care acesta nu şi-o explică şi care îl îndepărtează încet-încet de Biserică…

Bursierii teologi care se vor specializa în ştiinţele comunicării vor putea deveni ulterior interfaţa între ierarhi şi jurnalişti, de pildă. Orice birou de presă al unei instituţii serioase îi cultivă pe profesioniştii în comunicare, mai puţin BOR… Instituţiile media ar putea avea realizatori de emisiuni ceva mai buni ori articole cu subiecte teologice mai digerabile.

Numai într-un asemenea context „comisia" formată din cei patru cercetători (oameni respectabili de altfel, care nu au decât naivitatea de a se fi lăsat prinşi într-un joc de autolegitimare care-i depăşeşte) ar fi avut oarece şanse de credibilitate. Dar şi aici se ridică alte probleme. De ce este nevoie de „istoria noastră" şi „istoria voastră"? Se gândesc oare ierarhii care au pus la cale toată această poveste că va veni vremea când, în sfârşit, datorită schimbărilor de generaţii, se va spune lucrurilor pe nume şi la noi, precum în Polonia? Toate dosarele incomode vor face parte cândva dintr-o istorie echilibrată, dintr-o amplă panoramă alături de dosarele martirilor creştin-ortodocşi care au pătimit sub comunism… Există oare istorici serioşi care riscă să producă studii care mâine vor fi invalidate?

În fine, finaţarea unui institut de cercetare nu va costa nici a mia parte din suma necesară construirii Catedralei Patriarhale. Programele, bine alcătuite, ar atrage cu siguranţă şi finanţări europene. Parteneriatele cu alte instituţii din străinătate ar duce la consolidarea relaţiilor ecumenice, dar şi la o deschidere spre lume. Deschidere la care ortodoxia este condamnată, dacă vrea să nu mai supravieţuiască decât prin aderenţii, pe zi ce trece, tot mai becalizaţi.

Adevărul literar şi artistic, nr. 859, 21 februarie 2007

Un Petrache Lupu în Maybach-ul BOR

Gigi Becali, acest Petrache Lupu în Maybach, a devenit peste noapte un serios candidat la Preşedinţia României, susţinut de o parte a ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române (BOR). Din fericire, nu de toţi. Recent, ÎPS Bartolomeu Anania, Mitropolitul Clujului, a dat publicităţii un apel prin care s-a delimitat clar de oferta „bisericilor electorale", pentru fiecare judeţ, pe care a făcut-o războinicul pseudo-luminii.

Dacă nu a avut înţelepciunea s-o facă până acum, BOR ar trebui să se trezească în ultimul ceas. Nu este prima oară în istorie când ierarhii şi preoţii BOR gafează încurajând extrema dreaptă românească. Astăzi, mulţi dintre aceştia se dedulcesc la ofertele financiare generoase ale acestui semidoct cu manifestări gregare deghizate în spoiala credinţei. Nu este niciun secret că opţiunea politică a unora dintre clerici este înclinată spre extrema dreaptă. Întrebarea este ce se petrece la nivelul întregii BOR şi de ce acţiunile de delimitare se aud dintr-o singură mitropolie? Se constată, astfel, încă o dată, lipsa de viziune a ierarhilor şi inapetenţa acestora pentru responsabilitatea socială. Fiindcă asemenea fenomene care parazitează religia ar fi trebuit sancţionate la unison de oamenii care se laudă că ar fi intermediarii între lume şi Hristos.

Pseudo-politician, erou antisistem, vulgar şi agresiv, dar cu priză la plebe şi la electoratul adormit întru aşteptarea unui tătuc, Becali nu face decât să dea apă la moară complexelor BOR. În loc ca ierarhii şi preoţii să fie exemple ale activităţilor de caritate, acţiunea este preluată şi transformată în capital electoral de acest individ care ilustrează deriva totală a politicienilor României de azi. După sac, şi petic: Mitropolitul Laurenţiu Streza al Sibiului profită din plin de banii lui Becali, ba îl mai şi

cadorisește cu medalii bisericești, iar Arhiepiscopul Pimen al Sucevei îi blagoslovește orice mișcare, de la jocurile de fotbal până la lansarea doctrinei partidului. Care partid? Nu prea se știe cine sunt cei din spatele scenei…

Deocamdată, unii sfătuitori i-au inoculat, pare-se, chiar ideea ecumenismului: dacă cele două biserici – catolică și ortodoxă – au fost despărțite timp de 1000 de ani, eu le voi uni, declară Becali, aducând ridicolul la proporții cosmice. Un teolog ori istoric al religiilor ar surâde. Dar un analist politic s-ar întreba dacă această temă nu va deveni încet și momentul de la care Becali poate pierde din simpatia preoților și ierarhilor, căci, se știe bine, o bună parte din aceștia au alergie la papistași…

Deocamdată, cu extrema dreaptă românească nu-i de glumit, iar iresponsabilitatea BOR este cu atât mai gravă. BOR a rămas datoare românilor – pe vremea legionarilor a jucat la fel de prost.

Adevărul, nr. 5201, 31 martie 2007

Becali, copilul nelegitim al BOR

Este Biserica Ortodoxă Română (BOR) în criză?

Nenumăratele fapte care sunt date publicității în ultima vreme arată că da. Ierarhii BOR par însă rupți de această realitate, și nu în sensul înalt spiritual, cum ar trebui să fie, ci în cel mai penibil sens cu putință…

Copilul de numai 11 luni al unui stareț de mănăstire aparținând BOR a fost doar ultimul dintre semnele crizei. În timpul acesta, ierarhii se îndepărtează din ce în ce de prioritățile reale ale românilor. După ce a făcut jocul baronilor PSD, ÎPS Teodosie Tomitanul se lasă astăzi cumpărat de Gigi Becali. „La fel ca Marele Mucenic Sf. Gheorghe, domnul George Becali a biruit și a învins" – a cuvântat triumfal Tomitanul, după ce a primit două miliarde de lei… Cât vom mai roși în fața prostiilor rostite de cei care se pretind intermediari între oameni și Dumnezeu? Cât vom mai pleca fruntea rușinați de faptele unor astfel de ierarhi? Corupția din Biserică pare să cânte la unison cu corupția din întrega societate românească. Numai că astfel de ierarhi își dau aere îngerești, cântarea lor se vrea mai vibrantă.

Dincolo de aceste manifestări penibile, problemele BOR se adâncesc: Tanacu, călugări care fac copii ori sunt pedofili – toate acestea și încă multe altele nu sunt doar accidente. Gerontocrația BOR nu pare însă nici conștientă, nici capabilă de măsuri radicale. Problemele din BOR îi vor face pe unii creștini cinstiți să roșească, întristați. Alții vor alege alte culte, și au făcut-o îngrijorător de mulți. Alții se vor distanța din ce în ce, preferând căi în afara confesiunilor creștine.

Criza BOR este gravă, amânarea la nesfârșit a unor discuții serioase provine din felul bătrânicios-triumfalist de autopercepție. Vocile lucide ale laicatului creștin nu sunt luate în considerare.

Complexul pornit, printre altele, şi de la faptul că nici până azi nu a fost operată o ruptură clară de trecutul securisto-comunist îi aruncă pe mulţi dintre ierarhii şi clericii BOR spre personaje groteşti din speţa noului mesia-latifundiar. Oare până când va bălti ierarhia în mulţumirea de sine atât de jalnic non-filocalică? Oare cât va mai trona magma călduţă populisto-pietistă? Când vor apărea curente serioase în BOR care să ducă decisiv la condamnarea *in corpore* a lichelismului şi a pupincurismului îmbrăcat în sutană?

Mesianismul exersat între paranoia proprie şi berbecii de la stâna simpatizanţilor PNG pare a conveni de minune pescuitorilor în apele tulburi ale politicii, nicidecum pescarilor Bisericii. Meciul lui Becali cu BOR se desfăşoară pe un stadion plin de capcane, din care toţi, şi jucători, şi spectatori, ies cotonogiţi. Cândva BOR va trebui să recunoască şi acest copil nelegitim, şi se va ruşina.

Adevărul, nr. 5221, 25 aprilie 2007

PF Teoctist – adevărata moștenire

S-a tot vorbit în aceste zile despre moştenirea lăsată de PF Patriarh Teoctist. Adevărata sa moştenire a fost o Biserică Ortodoxă Română întreagă, şi nu împărţită, cum s-a petrecut în cazul altor ţări ortodoxe.

De aici înainte vom avea nenumărate prilejuri să punem în discuţie, nemilos, toate laturile activităţii PF Teoctist. În timp, lucrurile se vor mai limpezi, anumite accente critice se vor dovedi îndreptăţite, altele nu. Dar, pe lângă moştenirea bunelor şi relelor, unitatea Bisericii este cel mai de preţ lucru. Vorbim despre unitate ştiind bine că cele două tabere, cea conservatoare şi cea deschisă spre înnoire, tind să se radicalizeze nu atât prin lideri, cât, mai ales, datorită chibiţilor. Aceştia au pornit din ce în ce mai ferm şi mai pe faţă să facă speculaţii cu privire la alegerea viitorului Patriarh.

În emisiunile de televiziune, în presa scrisă, trimiterile fie la continuitate şi tradiţie, fie la ecumenism (înţelegând destul de ambiguu acest cuvânt) sunt din ce în ce mai dese. Astfel, ziarele au editat deja pronosticuri, unele neascunzându-şi deloc simpatia pentru unul sau altul dintre candidaţii eligibili.

Ceea ce trebuie subliniat însă este că jocurile pot fi bine ţinute în frâu numai dacă membrii Sf. Sinod vor avea în vedere acest imperativ al unităţii. Cu orice preţ. Polarizarea nu va face decât să dea apă la moară adversarilor BOR în întregul ei, adversarilor ţării şi, mai departe, Adversarului…

Ortodoxia noastră nu a fost din cale-afară de inteligentă în secolul trecut. Adesea a avut de pierdut datorită fundamentaliştilor. Dar fanaticii, radicalii pot fi neutralizaţi cu inteligenţă (duhovnicească). În fond,

indiferent de cel ales Patriarh, Sf. Sinod este cel care conduce BOR-ul. Şi vorbim despre o Biserică ce este, oricum, „condamnată" la înnoiri, nu neapărat doctrinare, cât de adecvare la lumea în care trăim – dacă vrea să supravieţuiască. Aceasta va pierde pe zi ce trece mai mulţi tineri dacă nu va şti să le vorbească pe limba lor şi să şi-i apropie.

De azi ar trebui să înceteze triumfalismul. Vrem sau nu să o realizăm, Biserica Ortodoxă Română intră de acum într-o nouă epocă.

Aşa cum polarizarea conservatori-ecumenici este, în fapt, puerilă, fiecare ierarh dovedind prin actele sale că situaţia este infinit mai nuanţată, tot astfel, comparaţia cu politicul este şchioapă în cazul unei instituţii divino-umane. Şi totuşi, dacă patriarhatul PF Teoctist ar putea corespunde, cu indulgenţă, primului mandat al lui Ion Iliescu, ne întrebăm: va alege BOR-ul un alt Iliescu sau va avea curajul să se despartă curajos, cu bărbăţie, de trecut, alegând în fruntea sa un ierarh nepătat de tarele comuniste?

Adevărul, nr. 5308, 4 august 2007

Cine să mai voteze cu Iisus?

Dacă Iisus Hristos ar fi, prin absurd, unul dintre membrii Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (BOR) şi ar participa la alegerile pentru Patriarh, ar mai avea nevoie, indubitabil, şi de o gaşcă care să-l susţină cu surle şi trâmbiţe! Altfel şansele sale ar fi minime…

Asta ne arată inedita campanie electorală care se desfăşoară, mai mult sau mai puţin declarat, în BOR de câteva zile. Sunt cel puţin două-trei grupări care se scuipă între ele mai abitir decât galeriile echipelor Rapid, Dinamo şi Steaua. Dosare de la Secu, dezvăluiri pseudo-senzaţionale, lovituri pe sub centura primită încă de la jurământul de intrare în călugărie sau preoţie – iată doar câteva modalităţi de luptă dusă de creştinii noştri.

Aparent, această luptă fratricidă este dusă preponderent între chibiţi. Dar aceştia nu sunt descurajaţi public de ierarhi, aşa cum ar trebui, ci, dimpotrivă, întărâtaţi, pare-se. Se practică diabolizarea celuilalt, ura, minciuna – precum este scris în „scriptura" elaborată de apostolii oricăror campanii electorale murdare. Şi suntem abia la început…

Nici ziariştii nu se eschivează. Ies în relief jurnaliştii obedienţi, micii mâncători de seminţe primite din pomana cutărui ierarh cu alură de baron local. Or, cutare colăcar, „scriitor creştin", ce se mândreşte că trăieşte de-o viaţă precum un negru: elaborează adică teze de licenţă, ba chiar lucrări de doctorat pentru ierarhii şi stareţii cu pretenţii de mărire. Şi, uite-aşa, apar infecţii de presă cu mască pioasă, găinării cu binecuvântare, liturghisirea eligibilului „nostru" versus afurisirea eligibilului „ălora".

Atitudinea ierarhilor? Nimeni nu a verticalizat, nimeni nu a bătut în obrazul ziariştilor pentru a-i ruga să se abţină de la afirmaţiile care denaturează orice act de comunicare autentic creştin.

Corupţia din BOR face exhibiţionism în aceste zile la adevăratul său potenţial. Iar miza este mare: partidele, serviciile, baronii, toată lumea se bate pe „alesul favorit" pentru funcţia de patriarh. Ştiu ei bine de ce, nu contează conducerea decretat colectivă între membrii Sf. Sinod. Aşa este la noi, în Balcani, una sunt legile scrise, alta cele nescrise. Visele tuturora sunt pe măsura ambiţiilor – de la sfânta şpagă (de multe mii de euro) plasată pentru a ajunge într-o amărâtă de parohie de ţară până la racolarea ierarhilor şi clericilor în vederea viitoarelor campanii electorale. Cam asta este în mintea şi pe buzele preacucernicilor braţ la braţ cu dreptcredincioşii politicieni.

Necesităţile reale de înnoire ale BOR intră deocamdată în planul secund cu numele de cod: „veşnica lor pomenire".

Cine să mai voteze cu Iisus Hristos, Cel aflat în inima fiecăruia?!

Adevărul, nr. 5320, 18 august 2007

CNSAS contra BOR?

Membrii CNSAS şi ziariştii, măcar în parte, par mai buni creştini decât unii dintre ierarhii noştri! Păi se poate, un respectabil Înalt Prea Sfinţit să tot stea cu povara păcatului de-a fi colaborat cu ÎPS (încă prea secretă) Securitate?…

Uite că se poate! A trebuit să vină jurnaliştii, societatea civilă, unii politicieni, pentru a-i „convinge" pe ierarhii Bisericii Ortodoxe Române (BOR) să-şi recunoască public păcatele.

Cea mai mare greşeală a acestor zile ar fi aceea de a trata acest subiect cu patimă. Este vorba despre un act firesc de mărturisire care trebuia să se petreacă imediat după '89, aşa cum a procedat ÎPS Nicolae Corneanu. Ce-au făcut ceilalţi membri ai Sf. Sinod? S-au ascuns sub pulpana Bisericii – vezi Doamne, mărturisirea ar fi dus la „smintirea" credincioşilor – uitând că Biserica suntem şi noi, întreaga societate.

Acest act de mărturisire de la ierarhi trebuia să pornească, nu de la CNSAS, jurnalişti etc. În termenii teologiei creştine se poate vorbi despre „puţina lor credinţă" în Hristos şi în puterea de discernământ a comunităţii. Zilele acestea se va dovedi că, abil gestionată, această criză prin care trece BOR va duce mai repede la acte de creştinească iertare şi înţelegere a celor care vor fi dovediţi că au făcut poliţie politică, şi nu la o deteriorare substanţială a imaginii.

Biserica va reveni la matca ei firească, acolo unde nu este loc de minciună. Asta ar mai presupune ca şi discursul reprezentanţilor BOR să dea dovadă de inteligenţă şi discernământ. A-l ataca ţanţoş taman acum pe Mircea Dinescu, spre exemplu, este cea mai proastă formulă aleasă. Fiindcă problema nu este nicidecum la năbădăiosul poet – căruia Biserica

ar trebui să-i mulţumească –, ci în Sf. Sinod. În general, a trata situaţia după schema „CNSAS contra BOR" este pur şi simplu o prostie.

Trebuie să fim corecţi: nu toţi cei care vor fi invitaţi zilele următoare la CNSAS sunt neapărat suspecţi. Dimpotrivă, poate că unii sunt victime. La fel de firesc ar fi ca CNSAS să cerceteze concomitent şi dosarele conducătorilor celorlalte culte din România. În fond, cu toţii am fost victimele unui sistem diabolic căruia societatea în ansamblul său nu i-a făcut faţă prin martiraj – chiar dacă au fost martiri, şi nu puţini –, ci prin acceptare şi colaborare mai mult sau mai puţin voite. În timp, se vor deosebi nuanţele, vom discerne între cei care au colaborat cu Securitatea ajunşi la ananghie, şantajaţi chiar, şi alţii care au făcut-o de bunăvoie, ba chiar pentru a accede la înalte funcţii în Biserică.

Milă mi-e de Gigi Becali: îl va însoţi oare pe ÎPS Pimen la CNSAS? Nu de alta, dar tocmai l-a recomandat drept un destoinic viitor Patriarh.

Adevărul, nr. 5329, 29 august 2007

II

tensiunea spirituală a mărturiei

Prilej de spiritualitate integrală

Desemnarea Sibiului drept „capitală a culturii europene" în 2007, alături de Luxemburg, a atras intense pregătiri. O incitantă şi atractivă faţetă a acestui aşteptat eveniment este aceea că tot atunci se va desfăşura la Sibiu o semnificativă reuniune a tineretului creştin provenit din toate statele Uniunii Europene. În pofida feluritelor idiosincrazii, suntem „condamnaţi", iată, la o reevaluare periodică a relaţiei profunde dintre cultură şi religie. În această ordine, nu lipsite de farmec au fost de-a lungul anilor de libertate post '89 şi discuţiile aprinse în jurul unei teme subsidiare: biserica şi intelectualii. Actanţii români au dezbătut intens, au curs valuri de cerneală tipografică.

În sensul celor de mai sus, am ales să găzduim în numărul de faţă al revistei un portret al Cardinalului Christoph Schönborn, pornind de la principiul că *ecumenismul de acum înainte, pentru a nu deveni steril, echivoc sau neinteresant, trebuie să se pună în termeni de plenitudine, de intensiune, de spiritualitate cristică integrală, mai curând decât în termeni de asociere, de extensiune, de acţiune materială* (Pr. André Scrima).

Iar Eminenţa Sa Cardinalul Schönborn se vădeşte a fi un fericit exemplu – aşa cum este prezentat aici de câteva dintre cele mai de seamă şi calificate personalităţi din România.

Ceea ce fascinează în ceea ce priveşte cărţile Cardinalului este tocmai acest inspirat balans niciodată asimetric între studiul Sfinţilor Părinţi şi binomul Biserică – lume (modernă). Este, să recunoaştem, o formulă la care ordodoxia mai are încă multe de exersat pentru a o aduce la un nivel acceptabil.

Desemnat a se ocupa de ştiinţă, artă şi cultură încă din vremea în care era episcop vicar al Vienei (1991), actualul Cardinal al Austriei scrie pagini de o tulburătoare frumuseţe despre *Biserică şi artă* (vezi *Oamenii, Biserica, Ţara – creştinismul ca provocare socială*, Ed. Anastasia, 2000).

După ce enumeră câteva criterii după care arta ar putea fi apreciată cultural-politic, autorul face o graţioasă voltă: „Artei contemporane i se reproşează adesea că rămâne încătuşată în negativ, că este fără speranţă şi nu oferă nicio speranţă, că expune doar prăpăstiile şi nu indică niciun drum. După mine, problema nu constă în accentuarea laturilor întunecate ale vieţii, ci în aceea că în acest întuneric cade prea puţină lumină a iertării, a milei, a harului".

Paradoxul de mai sus este asimilat/rezolvat în spiritul a ceea ce tradiţia ne învaţă, anume: conform principiului că singura posibilitate de „a lupta" contra răului este progresul constant în bine.

Cu alte cuvinte, un Cardinal catolic găseşte rezolvări de factură ortodoxă – acolo unde mulţi ordodocşi le-au uitat adesea. Paradoxul continuă, amintindu-ne că acelaşi Cardinal Christoph Schönborn a scris unul dintre cele mai importante studii despre icoană (vezi *Icoana lui Hristos*, Ed. Anastasia, 1996)! Studiu despre care Pr. Stăniloae i-a şi mărturisit: „sunteţi romano-catolic, dar aţi scris o carte despre icoană aşa cum niciun ortodox încă n-a scris"…

Nu întâmplător l-am citat mai sus pe Pr. A. Scrima. Împărtăşim, la rândul nostru, credinţa că, graţie oglindirilor generate de aceste întâlniri astrale, ne putem aşeza mai aproape de ceea ce suntem cu adevărat. Conştientizarea pluralităţii faţetelor sub care se exprimă harul este prilej *(kairos)* de plenitudine şi bucurie. Aceste prilejuri dau măsura unei *alte ordini* de la care se pot relua la un nivel mai matur discursurile gen cultură şi religie, biserică şi intelectuali, biserică şi artă etc. Dar, şi mai important, ne adâncesc în Tăcerea lucrătoare.

Adevărul literar şi artistic, nr. 803, 28 ianuarie 2006

Tensiunea spirituală a mărturiei

Receptarea, comentariile şi studiile apărute până azi cu privire la mişcarea „Rugul Aprins" ar putea fi aşezate pe o grilă ce ar începe cu idioţenia frustă a anchetatorului din anii '50, care credea că grupul ce practică isihasmul intenţionat s-ar numi „Rugul Aprins", fiindcă ar plănui să saboteze puterea dând foc „realizărilor" epocii comuniste… La celălalt capăt, grila s-ar apropia, fără îndoială, de culmile spirituale cu cartea intitulată „Timpul Rugului Aprins", aparţinând lui André Scrima…

Undeva, pe această pânză de păianjen ca o elipsă, având drept focare imbecilitatea fără rest, pe de-o parte, dar şi discursul inspirat de aripa Duhului rugii neîncetate, pe de altă parte, avem pe zi ce trece noi surprize: sunt publicate scrierile inedite ale unor personalităţi ce pretind că ar fi trăit în sânul mişcării.

Dar care sunt criteriile după care vreunul dintre participanţi este sau nu protagonist? Desigur, cercetătorul are dreptul său la subiectivitate… Pentru că vorbeam adineaori de cartea Pr. Scrima, nu ascundem că o considerăm „etalonul" aflat la limita luminoasă a ceea ce se putea scrie despre „Rugul Aprins", motiv pentru care şi protagoniştii îi vom putea considera, dimpreună cu Pr. Scrima, mai aproape sau mai departe de un anume „timp"… În acelaşi context, considerăm inadecvate datele venite de la terţe persoane, cu atât mai puţin informaţiile publicate în ultima vreme ce provin din arhivele organelor de represiune ale vremii.

Justificăm afirmaţiile de mai sus graţie următorului criteriu: a depune mărturie – într-un caz atât de nematerial precum este „Rugul Aprins" – înseamnă a fi un mărturisitor chiar şi pe această cale, calea cuvântului scris… Chiar dacă, fatalmente, ne-am propus să rămânem

doar la mărturia scrisă direct de participanţii la „Rugul Aprins" (iar mărturisitorul poate fi diferit de rugător şi/sau îndrumător, conform lui Ioan cel Străin), am constatat o anume *tensiune duhovnicească* – în opoziţie cu tensiunea culturală sau istorică (social-politică), de pildă, practicată de alţi semnatari… Fie şi în cele mai banale scrieri ale unora dintre participanţii la mişcare, exprimarea de pe o carte poştală (caz concret) poate fi mai ferm elocventă în comparaţie cu un volum de sute de pagini…

Luând drept criteriu tensiunea duhovnicească/spirituală – tensiune care vorbeşte *întru* –, considerăm mai puţin evidente multe din lucrările scrise despre acest subiect (aducem un singur exemplu: Antonie Plămădeală, autor ale cărui evoluţii în cetate aduc o anume incertitudine vizavi de cele scrise, făcându-le să pară mai degrabă autojustificative). Fără îndoială, Ioan cel Străin, alături de Sandu Tudor, constituie cele două coloane de la intrarea templului.

…Vorbim aici despre unica mişcare românească în care intelectualii şi-au dat mâna cu clerul la modul eficace în sens înalt, clerul însuşi aducând oameni de o remarcabilă cultură şi inteligenţă în sânul „Rugului Aprins". Unica mişcare în care aceştia, aflaţi în deplină şi discretă comuniune, au descoperit calea împărătească – după poticnelile unor decenii anterioare.

Am putea vorbi de o neîntreruptă rugă concomitentă cu o neîntreruptă hermeneutică (globală) în replica „hermeneuticii creatoare" a lui Eliade – vizavi de anume „întâmplări" ale actanţilor mişcării, dând astfel măsura a ceea ce a fost şi/sau ar fi putul fi „Rugul Aprins"? Întrebarea îşi are rostul ei, căci ceea ce ne-a propus A. Scrima este în spiritul a ceea ce Jacques le Goff numeşte un nou domeniu al istoriei: „arheologia credinţelor esoterice"… O privire atentă va observa că toate scrierile lui André Scrima apărute până azi au, printre altele, şi harul acestei arheologii, ceea ce ne duce cu gândul la traseul excepţional pe care l-a străbătut Pr. Scrima însuşi, traseu luminat de binecuvântarea primită cândva de la Pr. Ioan Kulîghin (Ioan cel Străin).

Episodul Antim este caracterizat drept un ultim moment de sobornicitate reală a Bisericii noastre, premergând vremurilor aspre ce au urmat. Pare că a fost o ultimă hierofanie a ceea ce am putea numi *duminica dintre oameni*… Sigur că la Antim pare a se evidenţia şi o diferenţiere convergentă a celor câteva „cercuri" de receptare a binecuvântării. Este

una dintre condiţiile receptării Duhului. Sunt participanţi la „Rugul Aprins" care nu urmăresc neapărat isihia; sunt apoi rugătorii vii; sunt, mai în adânc, practicanţi care au primit chiar binecuvântarea pentru aceasta şi, în sfârşit, doar câţiva – doi după Pr. Scrima –, care au şi funcţia de a transmite mai departe binecuvântarea…

„Chemările absolutului viu" au dus la asumarea până la capăt a condiţiei de intelectual şi monah. Nu este vorba de faptul că a fost un proiect comun al unui grup relativ mic de oameni. Nu cantitatea contează atunci când proiectul duce la împlinire. Comuniunea liturgică şi intelectuală avea însă şi alte repercusiuni. Uimitoare este, de pildă, şi deschiderea de care dădeau dovadă toţi participanţii: toleranţa, interesul sincer pentru manifestările spirituale de pe multiple meridiane, chiar necreştine, ne îndreptăţesc să spunem că, atunci când trăirea lăuntrică este la cea mai autentică tensiune, interferenţele sunt firești, de neocolit, paralelele de aşteptat, măcar undeva, întru (dinspre) „unitatea transcendentă a religiilor". Se ajunge astfel, firesc, la conştiinţa că „toate tradiţiile (autentice) au memoria viitorului" (Annick de Souzenelle).

Duminica din cuvinte întru care Pr. Scrima ne transportă spre duminica rugăciunii presupune o „ştiinţă" care ar merita un studiu separat. Dar cuvintele (sărace) vorbesc despre o anume „Moştenire"… astfel încât neştiinţa noastră preferă să asculte: „Moştenire a ce? A ştiinţei şi a trăirii rugăciunii inimii, adică a unei forme sau ipostaze tainice de înaintare pe calea duhovnicească ce se dăruia prin binecuvântare şi numai prin binecuvântare" („Timpul rugului aprins", p. 49).

Practic, considerând binecuvântarea drept *legato* al întregului fenomen numit „Rugul Aprins", întrezărim prin aceasta o cheie cu care am putea porni *da capo* la adevărata lectură…

Dar duminica rugăciunii se trăieşte, nu se povesteşte/descrie/citeşte. Aşezarea întru „Rugul Aprins" pare a fi asemenea cu aşezarea la începutul universului. Aşezarea cea bună aduce cititorului reataşarea la tensiunea spirituală a mărturisitorului.

Adevărul literar şi artistic, nr. 812, 1 aprilie 2006

Aripa mirării

Viaţa ca un şirag ale cărui mărgele sunt cântece de păsări.

Bucuria de a şedea fără scop. Dacă stai ascultând cântecul păsărilor, este deja prea mult. Cele câteva momente din viaţă în care contemplaţia s-a descoperit însoţită de mirabile cântece.

…Pădurea de salcâmi din apropierea satului lui Enescu. Vecinătatea unei stupini la care lucram alături de tatăl meu. Am coborât din obcinele Bucovinei pentru a aduce albinele la salcâm. Zumzetul albinelor, un fel de păsări mai mici, al căror cor într-o astfel de pădure întrece orice mirare. Apoi, pe-nserat: primul cântec de privighetoare auzit în viaţă. Mirare ascendentă. Bucuria lucrului cu mine însumi. Cine ştie ce înseamnă a lucra cu sine însuşi uită a citi în cheie romantică (ori în orice altă cheie literară la modă), uită de teologhisire, uită de filosofia scrisă în cărţi. Citeşti în cheia sinelui, redescoperit. Tremurul din preajma barierelor lăuntrice. Murmurul naturii buimace. Mirarea prea-umanului din mine, din tine. Până la un punct (critic), natura se împotriveşte celui ce aspiră la Lumină.

…Păsări harnice şi prea îndrăzneţe la Mănăstirea Sihăstria. Barierele sunt deschise de astă dată prin prezenţa Pr. Ilie Cleopa. Pelerinii se retrag, ascultătorul este chemat să rămână. Destinul te îndeamnă să asculţi cântecul acestei părţi de Cer, fiind găzduit sub acelaşi acoperiş cu Pr. Cleopa. Timp de câteva săptămâni sunt luat sub aripa unuia dintre fraţii săi întru Hristos pe care l-a avut alături în cea de-a treia etapă de sihăstrie din munţi, Pr. Varsanufie. Ochii albaştri ai lui Varsanufie amintesc de cântecul îngerului păzitor. Cei doi locuiesc în camere alăturate, într-o casă a cărei verandă este închisă doar cu scânduri, formând cămara unde voi locui. Este încă rece în munţii Neamţului, chiar dacă suntem în

luna mai. Un ucenic de suflet al patriarhului isihiei mă va încuraja cu deghizată invidie: „Nimeni nu s-a mai învrednicit să doarmă în cojocul (un fel de haină ciobănească din blană de oaie întoarsă) cu care Pr. Cleopa a stat ascuns în munţi!…”

Adolescentul care eram atunci nu găsea smerirea de a conştientiza deplin mirarea primită cadou. Ba chiar se amuza că, dacă sta în picioare, cojocul atârna încă o palmă pe pământ. Cleopa era un om înalt şi fizic, nu numai spiritual, dar înălţimile la care ajunsese nu l-au smintit. Peste ani voi descoperi simbolistica cojocului îndrumătorului. Deocamdată este cald în inimă, iar dimineaţa păsările dau deşteptarea înaintea clopotarului. În lipsa unui copiator, căci eram înainte de ’89, dar nu numai de asta, pe mine mă aşteaptă încă o zi în care voi scrie de mână, pagină cu pagină din cartea intitulată „Sbornicul”.

…Cântec de păsări la Piatra Şoimului. Memoria prezenţei lui Daniil Sihastru. După celebra-i chilie şi după Voroneţ, ultimii ani şi i-a petrecut aici, la stâncile numite Piatra Şoimului. Sunt ascunse în pădure, la câţiva kilometri de Mănăstirea Voroneţ, construită la îndemnul său. Muşchii din pădure, soarele ce părăseşte-n asfinţit valea Moldovei. Adolescentul întârziat ce se pregăteşte să părăsească o lume de basm, pentru o lume destinată. În semn de rămas-bun, barierele se deschid ca un cadou. Muntele din faţa mirării devine înţelept fără timp.

…Ieri, în Herăstrău. Cei câţiva câini vagabonzi ai parcului au un loc al lor, o pajişte aleasă strategic, ceva mai ferită, cu soare şi umbră. Şi mai departe de drumurile câinilor de apartament pe care îi tratează de la distanţă cu câte un lătrat de complezenţă. Şi păsări – parcă mai multe decât oriunde în parc. Annick de Souzenelle îmi spunea impresionată că trebuie să căutăm sensurile profunde, simbolice, ale existenţei atâtor câini în Bucureşti. Dincolo de simbolistica spirituală, fiu de vânător, mă surprind că încă gândesc uneori mai cinic şi mai pragmatic. Ceea ce este sanitar pentru lume nu este neapărat sanitar şi pentru ascunzişurile ei. O.K., pe câini îi înţelegi, dar ce caută atâtea păsări într-un Bucureşti cu atât de puţină verdeaţă? Dacă aş fi pasăre, m-aş duce măcar într-o pădure din marginea oraşului – îmi spune cineva. Ploaia stă să vină, soarele dă să apună. Un concert baroc: toate păsările parcului Herăstrău profită de faptul că vremea rea a alungat oamenii. Mirarea stârneşte bariere lăuntrice uitate. Pace.

…„Mirarea este această dispoziţie în care şi pentru care Fiinţa se deschide existentului” (M. Heidegger). Mirarea îţi arată că niciodată nu e prea târziu pentru zbor. Variaţiuni pe tema bucuriei, aripile omului sunt rostuite în orice carte vie şi, mai ales, în orice fir de viaţă conştientizat. Îndrăgostiţi sau nu, măcar primăvara oamenii îşi aduc aminte că au şi aripi: de Paşti.

Adevărul literar şi artistic, nr. 815, 22 aprilie 2006

Play-back la apocrife

Zilele acestea, în România se află în discuţii legea play-back-ului. Prin această lege este respectat şi asigurat dreptul spectatorilor de a fi avertizaţi atunci când cântăreţul doar mimează pe scenă ceea ce este înregistrat în prealabil – şi adesea prelucrat electronic –, fiind difuzat apoi prin staţiile de amplificare. Nu vorbim aici despre cazurile speciale, de pe platourile de filmare, spre exemplu. Vorbim despre cei care mimează cântecul în cazuri inadecvate, fără a avea vreo explicaţie rezonabilă. Te şi întrebi, cum o fi asta? Nu este oare cam greu şi jenant să te prefaci a cânta?… Să-i vezi, ba chiar să-i îndemni pe fani să cânte la rândul lor, iar tu să mimezi mai departe?!

Să nu fim prea aspri însă: nu altfel se-ntâmplă cu nenumărate situaţii de viaţă, cu majoritatea dintre noi… Este problema fiecăruia, în fond, dacă nu este capabil să trăiască cu adevărat, căci foarte mulţi dintre oameni fac play-back adesea cu gesturile, cu sentimentele, cu gândurile, cu meditaţia, cu ruga… Mimează că învaţă, că lucrează, că au ceva de spus, de creat, de organizat, de administrat spre binele comunităţii (în cazul autorităţilor) ş.a.m.d.

Unii mimează aşa de bine, că se conving şi pe ei înşişi – să vezi atunci spectacol! Problema este că modelul prim, arhetipal, le lipseşte… Şi nici nu au prea făcut în prealabil măcar o „înregistrare perfectă". Construiesc un ideal imaginat – conform criteriilor văzute cel mai adesea pe micul ecran –, confundându-l cu Realitatea.

Societatea modernă ne oferă din ce în ce mai multe prilejuri, îndemnuri chiar, spre mimare. Ce altceva decât un play-back este o

băutură răcoritoare cu o culoare „artificială", cu miros „prelucrat chimic" şi având, desigur, o aromă „identic naturală"?

Din nefericire, play-back-ul a ajuns în cele mai profunde zone ale omenescului, atingând zona creaţiei şi producând industrial kitsch-ul, ba chiar şi în zonele legate de spiritual.

Nebunia prin care sunt mediatizate diversele producţii literare şi/sau cinematografice cu clare trimiteri spre „valorile" pseudo-spirituale este o culme a play-back-ului. Cartea, ulterior filmul, *Codul lui Da Vinci* este un exemplu care a făcut repede nenumăraţi adepţi… Degeaba critica spune că fimul este un eşec: oamenii îl vor viziona oricum, măcar de curiozitate, mânaţi de industria manipulării prin uriaşa publicitate pusă la bătaie. Şi ignorând faptul că nu are nimic de-a face cu creştinismul, motivul ascuns al acestei căutări, ci că este vorba, pur şi simplu, despre o teorie de acum aproape 2000 de ani care a fost infirmată de nenumărate ori până azi.

…Mărturisesc, la acestea mă gândeam când colegul nostru Alin Suciu, din cadrul Asociaţiei Române de Studii Religioase, ne-a propus să facem un număr din revista *Adevărul literar şi artistic* dedicat *Evangheliei după Iuda*. Este un bun prilej, mi-am spus, să demontăm imensele prostii care s-au promovat prin media în ultima vreme pe această temă. Dincolo de limitele umane, un discurs ambiguu atrage percepţii corespunzătoare. Un singur exemplu: cineva mi-a povestit că recent, în preajma Paştelui, o respectabilă doamnă ziaristă şi-a întrebat foarte serios colegul din redacţia unui jurnal naţional dacă mai este cazul pentru serialul de prezentare zilnică a evenimentelor pascale odată ce a fost descoperită *Evanghelia după Iuda*… Forţa de impact a unei binecunoscute teorii apocrife puternic mediatizate, modalitatea pseudo-ştiinţifică în care a fost prezentată, nu aduc, iată, decât alte valuri de play-back men şi de urechişti.

În loc să apelezi la acei specialişti care ştiu despre ce este vorba, preferi să tratezi „marea descoperire" precum orice altă ştire de care ai aflat la jurnal. Inclusiv reprezentanţii bisericii reacţionează prost. Ei confundă ori substituie adesea mărturisirile de credinţă cu argumentele de ordin istorico-ştiinţific, iar ceea ce rezultă nu mai lasă spaţiu dialogului.

Specialiştii în creştinismul timpuriu sunt puţini, iar astăzi, prin intermediul revistei noastre, vor răspunde câţiva care vor vorbi despre ultima bombă mediatică „Evanghelia după Iuda". Dacă mass-media îndeamnă, în general, la un „Iuda reloaded", noi mărturisim împotriva play-back-ului la apocrife, împotriva urechismului în materie de cultură şi de spiritualitate.

Adevărul literar şi artistic, nr. 819, 20 mai 2006

Ghid la mănăstire

Vacanţa aceasta mi-a adus aminte din nou de surprizele pe care ţi le poate oferi călătoria la mănăstirile din ţară. Pentru început, voi evoca ceea ce mi s-a întâmplat acum câţiva ani. Eram la început de vară în Iaşi, însoţind-o pe autoarea cărţii „Simbolismul corpului uman", doamna Annick de Souzenelle. Înainte de a părăsi Iaşiul am mai găsit răgazul, iar Annick de Souzenelle puterea şi curiozitatea (căci se apropia pe atunci de vârsta de 80 de ani) să poposim la două mănăstiri de pe colinele oraşului.

Într-una dintre acestea, fiind în biserică deja, ne-a întâmpinat un călugăr, tot în vârstă, care, fără altă introducere, s-a răstit la invitata mea din Franţa apostrofând-o că poartă la gât un anume şirag de mărgele. Intuind că este ceva de rău şi zâmbind cu tristeţe când a aflat ce anume, Annick de Souzenelle a încercat să-i explice omului prin mine – căci acesta nu ştia vreo limbă străină – că nu este vorba despre o podoabă obişnuită pentru că elementul central al medalionului este o cruce aparţinând tradiţiei copte. Nicio şansă însă! Încrâncenat, călugărul a ţinut-o pe-a lui, numai vocea subsemnatului, suficient de fermă, l-a mai potolit spunându-i şi pentru ce se afla venerabila doamnă în capitala Moldovei: tocmai venea de la Facultatea de Teologie Ortodoxă ieşeană, unde fusese invitată să ţină o conferinţă în faţa unei săli pline de profesori şi studenţi teologi. Cărţile sale despre tradiţia creştină o făcuseră celebră, iar în România mai fusese invitată să conferenţieze la Teologie la Sibiu şi la Bucureşti, dar şi în faţa medicilor ori antropologilor din Capitală şi Timişoara… Fără a comenta mai mult incidentul cu pricina, ne-am îndreptat spre aeroport fiindcă din Bucureşti urma să facem imediat a doua zi un pelerinaj pe la mănăstirile de pe Valea Oltului, una dintre

puţinele zone româneşti încărcate de sacralitatea creştină pe care nu le vizitase.

În cea din urmă zi a pelerinajului ne-am oprit la o ultimă mănăstire unde, tot în biserică, Annick de Souzenelle a fost abordată de o călugăriţă care avea chef de vorbă (tot prin translator). Câţi ani ai? Aproape 80. Păi eu numai de 60 de ani sunt în mănăstire, începând de la 18 ani, spuse măicuţa cu bucurie în glas ş.a.m.d. La un moment dat, spre stupoarea mea, măicuţa întinde mâna spre medalionul franţuzoaicei şi-i spune că-i place şi-l găseşte foarte interesant! Fără a avea cultura necesară pentru a-l decripta, bătrâna călugăriţă a apreciat medalionul cu sinceritate şi naturaleţe, trecând peste exigenţele canoanelor care spun, într-adevăr, că podoabele sunt o povară pentru creştinii aflaţi pe o cale mai aspră. Precum călătoria noastră, cercul se închisese. Sentimentul de dezamăgire avut în faţa fanatismului şi semidoctismului a fost spulberat de autenticul şi bucuria cu adevărat creştine întâlnite în final.

Nota bene: Să mai spunem doar că Annick de Souzenelle a trecut de la catolicism la creştinismul ortodox acum mai bine de 50 de ani, fiind foarte aproape de români şi chiar de BOR în ultima vreme.

…Mi-am amintit de cele de mai sus, zilele trecute, aflat pe plaiurile natale, în Bucovina. Dorind să vizitez mănăstirea Voroneţ, undeva în apropierea orei 20.00, am avut surpriza să constat că turiştii aveau permisiunea de a intra numai până la ora 19.00. Cunoscându-mă, măicuţa de la intrare m-a lăsat totuşi să intru. În biserică, după câteva secunde de reculegere, vine o altă măicuţă şi, pe un ton destul de acru-plictisit, îmi spune că vrea să închidă. Fiindcă nu ştiam dacă mai apuc să ajung anul acesta pe acolo, am mai stăruit un pic pe banca din faţa peretelui vestic al mănăstirii unde este zugrăvită marea scenă a Judecăţii. După alte câteva minute vine un paznic care, cu o imensă modestie în comparaţie cu măicuţa, se scuză că mă întrerupe şi că va trebui să părăsesc locul fiindcă „maicile trebuie să se odihnească, la ora 23.00 urmând să revină pentru slujba de noapte". Inevitabil, îmi aduc aminte despre serile şi nopţile petrecute aici cu prieteni de-ai mei, înainte de '89. Să nu se creadă că pe atunci era vorba despre altceva decât despre o stare de admiraţie şi reculegere! Mănăstirea nu este muzeu, de ce atunci există un asemenea orar pentru cineva venit să se reculeagă?

Fără a cădea în patetisme ieftine, vreau să subliniez un singur lucru: mai ales după '89 Biserica Ortodoxă a preluat un imens patrimoniu pe care adesea îl gestionează prost. Ghizii sunt foarte slab pregătiţi, discursul pe care îl vântură blazaţi în faţa vizitatorilor (destul de mulţi veniţi de pe alte meleaguri, unii de altă credinţă decât cea ortodoxă) este suficient, sfertodoct, impregnat de un naţionalism ieftin. Este dreptul şi datoria oricărei Biserici la catehizarea oricui, dar când aceasta se-ntâmplă să fie făcută de oameni lipsiţi de echilibru interior, măcinaţi de frustrările de dinainte de '89, când majoritatea nici nu erau călugări, totul devine o piesă de prost gust, caraghioasă şi adesea penibilă. Încă nu s-a făcut o statistică pentru a afla câţi dintre foştii activişti comunişti s-au îmbrăcat în haine de monah pentru a cădelniţa astăzi turiştilor. Vom avea surprize. Despre informatorii şi securiştii din BOR nu mai vorbim – cândva adevărul se va afla, să nu-şi facă cineva iluzii că se vor mai ascunde mult după deget.

Deocamdată avem un patrimoniu cultural-spiritual. Este treaba Bisericii cum ştie să-şi rezolve problemele legate de promovarea inteligentă a credinţei. Dar este şi problema fiecăruia dintre noi de a avea un acces decent, atractiv, (auto)critic, bine documentat, în spiritul ecumenic la imensele valori culturale aflate în mănăstiri. Deocamdată însă, în foarte multe locuri ghizii sunt precum acel vârstnic călugăr din Iaşi: morocănoşi, fanatici, blazaţi, lipsiţi de har şi de cultura necesară unei astfel de meserii.

Adevărul literar şi artistic, nr. 830, 5 august 2006

Olivier Clément despre „Rugul Aprins”

Pe lângă literatura autentic spirituală ori istoria reală, cercetătorul fenomenului „Rugul Aprins” va auzi sau citi şi diverse inexactităţi rostite de personaje care de cele mai multe ori nu au de-a face cu ceea ce s-a petrecut acolo sau n-au înţeles nimic.

Una dintre aceste supoziţii nevrednice de curăţenia unei mişcări spirituale fără precedent în spaţiul ortodox se referă la eventualul rol al lui Andrei Scrima în arestarea celor rămaşi în ţară după plecarea sa ca bursier spre India. Chipurile, Pr. Scrima ar fi publicat informaţii care ulterior ar fi cântărit greu în arestarea şi judecarea participanţilor mişcării spiritual-culturale de la Mănăstirea Antim…

Deoarece ştiam că nu este aşa, am fost bucuroşi să ni se confirme încă o dată, dintr-o sursă directă, cum stau lucrurile. Prin efortul doamnei Anca Vasiliu, cercetător la Centre National de la Recherche Scientifique (Paris), renumitul teolog ortodox Olivier Clément face astăzi o mărturisire în revista *Adevărul literar şi artistic*.

Situaţia a stat cu totul altfel, subliniază profesorul francez. În tinereţe, după ce-l întâlnise pe Mircea Eliade, a mai cunoscut un român remarcabil: pe Andrei Scrima, aflat în drum spre India. Acesta i-a povestit în particular despre situaţia participanţilor la „Rugul Aprins”. Dar ulterior a fost foarte surprins să afle că, neînţelegând situaţia delicată din România anilor ’50, Olivier Clément a publicat totul… Consecinţa pentru membrii „Rugului Aprins” a fost îngreunarea situaţiei, cu precizarea că oricum erau vizaţi de mai multă vreme. Evident, Andrei Scrima a fost foarte supărat pe Olivier Clément pentru indiscreţia făcută prin publicare şi nu i-a mai vorbit câteva zeci de ani…

Dincolo de imprudenţele tinereţii, este fascinant să citeşti astăzi confesiunile unuia dintre cei mai însemnaţi teologi creştini ortodocşi contemporani. Iată de ce am fost cu adevărat onoraţi să-i publicăm în premieră Jurnalul de călătorie în România, călătorie petrecută la doar câteva luni după căderea oficială a comunismului.

Ajuns să se convertească datorită lecturilor din Dostoievski, Berdiaev şi Lossky, O. Clément a primit botezul în Biserica Ortodoxă la 30 de ani. Urmează apoi cursurile de teologie organizate la Institutul „St. Serge” din Paris şi continuă la Institutul Superior de Studii Ecumenice. Olivier Clément a condus la Editura Desclée de Brouwer colecţia de studii *Theopfanie* şi a fost secretar de redacţie la cunoscuta revistă *Contacts*. A mai colaborat la *Enciclopedia Gallimard*, la *Enciclopedia Universalis* ş.a. Este autorul a numeroase cărţi şi studii – multe dintre acestea fiind deja traduse şi în România.

Un capitol însemnat al „Jurnalului din România”, scris de Olivier Clément, îl reprezintă ochiul critic cu care priveşte un ortodox francez realităţile BOR. Faptul că, iată, nu numai intelectualii români fac observaţii aspre la adresa crizei de imagine, devierilor de la bunul-simţ şi a lipsei de autocritică din cadrul BOR ar trebui să-i pună pe gânduri pe ierarhii noştri… „După cum vedem, întreaga problemă se referă la relaţia dintre ortodoxie şi modernitate (şi postmodernitate). Responsabilitatea ortodocşilor din diaspora este cu mult mai mare. Într-adevăr, ei ştiu de multe ori să folosească patrimoniul de înţelepciune şi de frumuseţe al Tradiţiei pentru a răspunde căutărilor timpului nostru. Foarte importantă va fi şi evoluţia Rusiei (şi a României), unde se formează o societate civilă cultivată, deschisă viitorului – «creştinismul este abia la început», spunea Alexander Men –, dar al cărei viitor politic rămâne nesigur” – nota Olivier Clément (vezi *Biserica Ortodoxă*, Ed. Teora-Universitas, 2000, p.153).

Între timp, la nivel politic, datele s-au mai clarificat, cel puţin în cazul României, intrarea în UE atrăgând un plus de stabilitate şi coerenţă. Să sperăm că aceasta se va răsfrânge şi la nivelul „ofertei” creştine. Altfel, vom persista în kitsch şi autosuficienţă.

Adevărul literar şi artistic, nr. 843, 1 noiembrie 2006

Kitsch-ul în biserică

Parcă nicăieri kitsch-ul nu este mai obositor decât într-o biserică. Flori de plastic, termopane fistichii şi obiecte penibile care nu au nimic de-a face cu bunul gust, cu atât mai puţin cu spaţiul sacru, sunt agăţate cu inocenţă sau tupeu unde te-aştepţi mai puţin.

Nebunia legată de situarea sau nu, în instituţiile publice, a unor însemne religioase, icoane în special, are şi această componentă: kitsch-ul. Ştiu mulţi profesori care se laudă cu producţiile elevilor, şi, chiar dacă se pretind a fi, acestea nu au nimic comun cu icoanele. Sunt însă agăţate adesea, cu obstinaţie, pe pereţii şcolilor, neavând de-a face nici cu canoanele, nici cu bunul gust. Am luat apărarea prezenţei icoanelor şi a altor însemne religioase în spaţiul public, dar nu putem tolera kitsch-ul. Dacă afişarea însemnelor religioase se va face cu o anumită discreţie şi nu cu o atitudine băţoasă, iar acestea vor fi într-adevăr autentice şi nu nişte kitsch-uri, s-ar putea ca şi această dispută să aibă un atu în plus, chiar dacă esenţa ei vine din alte considerente.

De ce apar aceste producţii? Din câteva motive foarte clare. În facultăţile şi seminariile teologice nu se face educaţia necesară pentru înlăturarea kitsch-ului. În familie, rareori părinţii sau bunicii au pregătirea necesară. Iar mass-media pare puţin preocupată de asemenea teme.

Viitorului teolog ori preot nu i se spune că florile de plastic nu dau bine nicăieri, cu atât mai mult într-o biserică. Şi chiar dacă la acea biserică slujeşte vreun preot cu har, tot kitsch se cheamă. Aceştia nu au frisoane când agaţă sau văd orologii expuse în faţa altarului pe pereţii zugrăviţi cu scene din viaţa lui Iisus. Nu-i deranjează candelabrele pline de zorzoane care nu au legătură cu simbolistica creştină ş.a.m.d.

Dar în călătoriile mele pe la mănăstiri am aflat şi alte grozăvii. Fiind găzduit acum câţiva ani într-unul din apartamentele de protocol de la Mănăstirea Văratec, împreună cu nişte oaspeţi din Occident, nu mică ne-a fost mirarea – iar mirarea mea era însoţită, evident, şi de o imensă ruşine – ca în cele două camere plus holul apartamentului să nu întâlnim decât o singură icoană. Restul pereţilor erau plini de carpete cu scene câmpeneşti… Spre exemplu, într-una dintre ele, un individ o ţinea galeş pe după talie pe-o domnişorică, iar un cal se uita bleg la fericita pereche – scenă ideală pentru o mănăstire, nu-i aşa?… A fost o culme a kitsch-ului.

Dar vizitatorul va mai întâlni şi altele. La biserica episcopală din Râmnicu Vâlcea, de pildă, – un drăgălaş gard făcut din termopane străjuieşte chiar în faţa altarului.

În paranteză fie spus, la Mănăstirea Cernica mi-a fost dat să văd un interesant exemplu de globalizare aplicată: pe cerdacul din faţă al unei chilii sunt agăţaţi câţiva clopoţei chinezeşti care scot un sunet minunat, dacă bate vântul. Cu siguranţă, pentru posesorul acestui obiect sincretismul nu înseamnă nimic, el habar n-are despre „arta" asiatică numită Feng Shui (Vânt şi apă), „artă" care generează un întreg sistem de angajare a spaţiului şi a vieţii după criterii taoiste, clopoţeii respectivi fiind parte a ceea ce poartă numele de Feng Shui. Să nu fim ipocriţi, clopoţeii respectivi sunt simpatici şi aduc un aer de pace, dar tot sincretism se cheamă.

Nu mai vorbim despre „icoanele" de plastic care, privite din diferite poziţii, arată, eventual, chipul altui sfânt, despre nenumăratele producţii care se vând acum, de sărbători, pe post de icoane ale Fecioarei, ale Pruncului Iisus etc. Trebuie să fim oneşti şi să spunem că în ultimii ani, oficialii BOR au constituit comisii care acreditează doar anumite persoane şi firme producătoare de obiecte de cult. Puterea acestora este însă limitată. Este evident că nu se poate opri totalmente un fenomen existent în orice ţară de pe glob.

Educaţia bunului gust începe de pe băncile şcolii, iar mass-media nu prea contribuie la înlăturarea kitsch-ului, ci mai degrabă îl îngroaşă adesea prin propriile-i producţii…

Aparent, lumea întregă pare a fi un kitsch (şi ca lumea suntem noi). În realitate, numai de noi depinde să mai îmbunăm starea de fapt. Iar ordinea cea bună presupune să înlăturăm kitsch-ul măcar din spaţiile sacre.

Adevărul literar şi artistic, nr. 849, 13 decembrie 2006

Ioan Pintea – un ortodox pentru Europa

Cu ce faţă a ortodoxiei intrăm în Europa? – ne putem întreba pe bună dreptate în aceste zile istorice. Unul dintre răspunsurile de forţă este cel dat inclusiv prin paginile de faţă ale revistei de Pr. Ioan Pintea.

Rândurile mele nu sunt o *laudatio*, deşi ar trebui. Prin scrierile sale, în continuitatea altor confraţi şi iluştri predecesori precum Andrei Scrima ori Nicolae Steinhardt, Ioan Pintea livrează una dintre formulele cele mai atrăgătoare pentru intelectualul român. „În noaptea de Crăciun, împreună cu Violeta primim la Casa parohială cetele de colindători. Vin copii, tineri, vârstnici, bătrâni. Colindăm şi stăm la poveşti până noaptea târziu.(…) În toate sărbătorile slujesc Sfânta Liturghie şi Vecernia. Timpul rămas îl folosesc pentru citit şi recitit. Citesc Ileana Mălăncioiu – *Recurs la memorie*, convorbiri cu Daniel Cristea-Enache, Andrei Pleşu – *Despre îngeri*, *Marea miză* de Mihai Sin, un scriitor foarte important, scos, printr-o complicitate tacită din literatura contemporană, Simion Mehedinţi, *Creştinismul românesc*, recitesc două interviuri cu M. Sin, publicate în revistele *Vatra* şi *22*: acide, sincere şi bărbăteşti; revăd cu alţi ochi textul lui Alexandru Sever despre N. Steinhardt intitulat *Epistolă despre convertire* din *Apostrof* şi mă acuz că atunci când l-am citit prima dată nu l-am înţeles şi l-am criticat dur, cred, din prea multă dragoste pentru Părintele Nicolae", notează în jurnalul său Ioan Pintea.

…Recitind la rândul meu cuvintele de mai sus nu pot să nu observ naturaleţea cu care autorul lor îmbină cele două laturi ale fiinţei sale – studiile ortodoxe şi larga deschidere culturală. Fără îndoială, Pr. Nicolae de la Rohia (Nicolae Steinhardt) ar fi mândru de ucenicul său.

Cunosc nenumăraţi intelectuali care nu sunt cine ştie ce absorbiţi de scrierile creştine clasice ori contemporane, dar sunt pentru totdeauna marcaţi de aripa lui Nicolae Steinhardt. Bucuria mea este că Steinhardt nu este singurul. Aş putea enumera rapid cel puţin încă zece clerici ori chiar câţiva ierarhi ortodocşi care au aceeaşi deschidere intelectuală şi spirituală. Nu foarte mulţi, este adevărat. Deschiderea vine din vocaţie sau poate fi educată până la un punct, nu insist acum, important este că aceşti oameni există.

Să nu fiu înţeles greşit, ştiu din proprie experienţă ce uriaşă valoare are – inclusiv pentru acel Occident capabil să înţeleagă – prezenţa sub această parte de Cer a marilor duhovnici care dau substanţă îngerească ortodoxiei. Am avut şansa să deschid uşa Pr. Cleopa (şi chiar să locuiesc o vreme sub acelaşi acoperiş cu el), a Pr. Papacioc, a Pr. Teofil Pârâianu, a Pr. Rafail Noica etc. Ceea ce vreau să spun prin aceste rânduri este că rareori un mare duhovnic deţine şi instrumentele de seducţie care funcţionează în cazul intelectualului. Nu mai vorbim acum despre anumite blocaje care ţin de închistările faţă de ecumenism sau, cu atât mai mult, faţă de ceea ce Andrei Scrima numea „ecumenism lărgit".

Ortodoxia cu care intrăm în Europa, pe lângă marii ei duhovnici şi marii ei teologi, are nevoie de astfel de reprezentanţi care joacă rolul de interfaţă, de traducător. Dar asta se-ntâmplă nu numai pentru străini – când oare vom realiza că nu străinul, ci românul normal poate şi ar trebui să fie etalonul? Dar să-l lăsam mai bine tot pe Pr. Pintea: „Am ajuns la concluzia că nu doar soborul neo-ortodoxiştilor ne va scoate pe noi, ortodocşii, din întunericul, din bezna flecărelii, ci şi ceilalţi, câţiva, unii dintre ei umanişti, risipiţi pe ici-pe colo, fără mare tevatură, dar, punând punctul pe i şi, de ce nu, zgâlţâindu-ne din când în când din dulcele confort al tradiţiei noastre secularizate prin imitaţie şi anchilozare. Dincolo de o hiperestetică dandy ortodoxistă, dincolo de un dandism imitativ-tardiv şi de o modă mimetică neoortodoxistă, nevoia de înduhovnicire reală, prin credinţă şi încredere, a spiritului modern".

Dar pentru aceasta ar trebui să existe acele personalităţi dispuse şi capabile să coboare în groapa cu lei a „spiritului modern", nu cu prejudecăţile veacurilor de mult apuse, ci luând act de acele caracteristici şi valori ale veacului în care trăim astăzi. Acest act este provocarea acestor vremuri, este una din noile forme de jertfă, dacă vreţi, căci mai

simplu este să stai retras într-o chilie fără internet şi televizor, fără mall cu zece cinematografe, fără spectacole de teatru ori concerte simfonice şi să diabolizezi tot ceea ce nu înţelegi…

Cândva, dintr-o pudoare prost plasată, am ratat întâlnirea cu Nicolae Steinhardt. Astăzi cred însă că l-am întâlnit prin Pr. Ioan Pintea, iar bucuria ce mă cuprinde face parte din propriul meu jurnal al fericirii.

Adevărul literar şi artistic, nr. 851, 27 decembrie 2006

Simbolurile religioase în școli

Zilele trecute s-a desfăşurat la Clubul Prometheus din Bucureşti încă o întâlnire organizată de revista *Idei în dialog*, de această dată dedicată prezenţei icoanelor în şcoli. Notez mai jos câteva gânduri proprii rezultate parţial în urma acestei întâlniri.

***** Poate că intervenţiile cele mai interesante le-au avut cele două participante care şi-au împărtăşit experienţa lor de profesor. Eu însumi am predat şi religie ortodoxă şi istorie a religiilor şi pot mărturisi că, dincolo de principii, realitatea de pe teren este cu totul alta decât în teorie. O primă observaţie: cei care discută astăzi despre prezenţa simbolurilor religioase în şcoli trăiesc în cu totul alt timp decât cel al elevilor. Cu puţine excepţii, copiii şi adolescenţii de astăzi sunt indiferenţi, în general, faţă de fenomenul religios, oricare ar fi acesta. Afirm că, exceptând acele cazuri în care propaganda pro/non-icoane devine o cauză *pro domo*, cei care reîncălzesc o ciorbă de mult acrită au, din păcate, o falsă priză la realitate. Cel puţin aici, în Capitală, indiferentismul se manifestă cu atâta forţă încât orb să fii ca să pui problema prezenţei vreunui simbol religios. Poate doar metodele interactive, aspectul polemic ori cel care interferează cu alte domenii ale culturii să mai aducă oarece interes. Este şi motivul pentru care, în orele pe care le predam adolescenţilor, am pornit uneori de la filme – lucru transformat ulterior într-o emisiune susţinută la două posturi de radio.

***** Dacă în clasele primare predarea religiei pare îndreptăţită, la fel de logică ar trebui să fie predarea istoriei religiilor în clasele de liceu. Trăim într-o lume multipolară, iar globalizarea – fenomen care, aşa cum spunea cineva, a început odată cu inventarea roţii – ne aduce în faţa unor

noi realităţi. În această nouă lume eşti pus permanent în faţa alterităţii. Circulaţia populaţiei din motive financiare, dar şi cauzată de turism te aşază tot mai des faţă în faţă cu „celălalt", de o altă credinţă. Globalizarea este accelerată de internet şi televiziune, năvăleşte peste noi impunând alte paradigme educative. A nu cunoaşte măcar în termeni minori datele generale şi axele fundamentale ale celor câteva credinţe şi religii importante ale lumii devine un handicap şi o formă de analfabetism.

***** Toleranţa se învaţă încă de pe băncile şcolii. De aceea admit că, aşa cum o icoană nu perturbă cu nimic credinţa unuia care nu crede în ea (decât dacă este „montat" să lupte contra acesteia – fapt care face parte din cu totul alt joc), la fel de adevărat este că atitudinea cu care această icoană este expusă poate aduce prejudicii. Nu mai vorbesc despre acei profesori teologi care fac exces de zel, nu mai amintesc despre avalanşa de kitsch-uri puse pe pereţi drept icoane etc.

***** Am avut şansa să predau în Bucureşti într-un colegiu unde coexistau şi una-două clase cu ceva mai multe icoane, dar şi altele unde acestea lipseau cu desăvârşire. Nimic grav. Icoanele proveneau de la părinţi sau copii – profesorul, fie el şi de religie, ar trebui să aibă doar rolul de moderator, şi nu pe cel de activist. Să-şi exercite expertiza asupra calităţii, şi nu a prezenţei/absenţei unui simbol religios într-o sală de clasă (fapt care poate fi hotărât numai de comunitatea părinţi-copii-profesori, în respectul oricărei minorităţi). Tot acolo am întâlnit, pe lângă creştinii ortodocşi ori catolici, pe lângă adepţii diferitelor forme de protestantism ori neoprotestantism, şi câţiva tineri de credinţă islamică. În funcţie de cum ştii, ca profesor, să evidenţiezi partea luminoasă a fiecărei religii şi confesiuni, aceşti tineri sunt atenţi şi mai toleranţi faţă de colegul de o altă credinţă. Şi am amintiri foarte plăcute despre asta. Ecumenismul poate fi perceput altfel de un adolescent – cu siguranţă, mai aproape de esenţa noastră luminoasă… O discuţie despre prezenţa simbolurilor religioase atrage inevitabil problematica ecumenismului (extins) – de ce oare nu ducem gândurile până la capăt?

***** Apoi, să nu ne mai ascundem după deget: cei care sunt împotriva simbolurilor religioase în şcoli sunt în realitate (unii au şi declarat-o) împotriva orelor de religie. Ei vin fie dinspre diverse neoprotestantisme, fie dinspre o formă de „ateism militant" specific spaţiului francez şi mai puţin nouă. Ca atare, sunt minoritari. Nu este mai puţin adevărat că

anumite excese le dau apă la moară. Şcoala nu trebuie să fie un teren al catehizării ostentative. Aici am o admiraţie specială pentru catolici, care fac orele de religie, separat, sâmbăta, pe lângă biserică. Ştiu că şi anumite culte (neo)protestante au acest tip de promovare a propriilor valori. În plus, există şcoli şi licee/seminarii cu un învăţământ specific: fie acestea ortodoxe, catolice, fie (neo)protestante, fie aparţinând altor religii. Accentul care se pune pe o anume credinţă într-o şcoală dedicată unei credinţe nu poate fi comparat cu ceea ce se petrece într-o şcoală laică.

***** A preda pentru cei care doresc (fiindcă orele de religie sunt facultative) religia creştină în şcolile primare este un avantaj imens pentru a asimila, în fond, abc-ul culturii europene. Îmi amintesc de o butadă pusă pe seama doamnei Buşulenga, în postura de profesor universitar. Aceasta le spunea studenţilor (în plin comunism) că nu vor înţelege nimic din marea literatură occidentală dacă nu vor studia mai întâi Biblia.

***** La fel, predarea istoriei religiilor în licee ar însemna totodată şi o reală priză la istoria culturii universale. Dar cine s-o facă, fără parti-pris? Numai absolvenţii unor studii universitare reale de istorie a religiilor – specializare care astăzi nu există în ţara lui Eliade…

Adevărul literar şi artistic, nr. 858, 14 februarie 2007

Cât durează Săptămâna Patimilor?

De la o vreme o ducem parcă într-o perpetuă Săptămână a Patimilor. Românii par mai dezbinaţi ca niciodată. Toată lumea se ceartă cu toată lumea. De la lumea politicii până la cea culturală. Şi, pe alocuri, nici cei care se ocupă cu cele ale lui Dumnezeu nu se simt mai bine.

Dacă nu ştim când se va termina, să ne gândim măcar când a început totul. Este limpede, un moment de unitate precum cel de dinaintea lui '89 nu vom mai avea curând. Exceptând nebunii, toţi românii realizau că nu mai merge cu Ceauşeştii. Imediat dincoace de schimbarea din decembrie '89, lucrurile au început să se nuanţeze dramatic. Nu toţi cei care strigă „Doamne, Doamne" vor intra în „Împărăţie", nu toţi cei care strigau „Jos Ceauşescu!", ba chiar „Jos comunismul!" înţelegeau acelaşi lucru. Au intervenit nuanţele de viziune, interesele, temerile: frica de trecut a unora, frica de viitor a altora.

Ceea ce se petrece astăzi nu este decât reiterarea acestor frici, numai că am intrat pe un alt nivel. Paradigma tranziţiei (dinspre comunism spre nu se ştie prea bine ce) s-a altoit pe paradigma integrării în UE (ce fel de Uniune, iarăşi nu ştim precis, căci şi aceasta este în prefaceri). Iar fricile sunt aceleaşi.

De ce încă se tem unii de trecut, o ştim. Dosarele de la Securitate ale multora care pozează în oameni respectabili sunt pătate; se adaugă dosarele celor care au făcut bani după '89 pe baze ilegale, prin corupţie. De viitor se tem în continuare cei care nu au puterea şi curajul integrării într-o societate din ce în ce mai competitivă – cu bunele şi cu mai puţin bunele ei. Şi pentru unii şi pentru alţii, Săptămâna Patimilor este de durată, pentru mulţi ţine o viaţă. Dar a-ţi purta crucea cu demnitate este o provocare perpetuă.

Lucrurile în cultură stau la fel. Paradoxal, unele valori par să nu rămână aceleaşi, ci se schimbă, aparent, în funcţie de context. Tentaţia câştigurilor facile, à la Dan Brown, dacă s-ar putea, bântuie şi pe la noi, căci avem şi noi Pavel Coruţii noştri. Până vom ajunge ca instituţiile de mecenat să intre cu adevărat pe făgaşul normal existent în Occident, şi în SUA în special, mai va… Statul plăteşte oarece, dar nici măcar în cultură nu se mai poate sta la robinetul statului la nesfârşit. Mai există fonduri europene, este adevărat, toate acestea presupun însă idei, nenumărate acte, oameni dinamici, creativi, bătăioşi. Adică cei care au capacitatea de a se adapta. Şi avem o seamă de tineri care au arătat că se poate. Aceştia şi-au asumat deja o altfel de cruce.

Apoi, mulţi care privesc cu nostalgie în trecut realizează – măcar în subconştient – că au pierdut lupta. Asta nu-i împiedică să scrie articole incriminante la adresa unei lumi căreia îi aparţin din ce în ce mai puţin. Luciditatea le este de mult alterată (dacă o fi fost vreodată limpede), da' omu' se simte dator să combată. Şi pentru ei, Săptămâna Patimilor este perpetuă – inerţia prostiei este una dintre cele mai grele cruci.

Nu ne-am propus să vorbim aici despre Săptămâna Patimilor în înţelesul ei profund creştin. Şi totuşi, dacă ne-am împăca deopotrivă cu trecutul (prin mărturisire şi asumare) şi cu viitorul (prin bună viziune şi energică implicare), lumea ar fi mai aproape de Lumina cea adevărată.

În căutarea duminicii, depinde numai de noi să găsim pacea dintre temeri, pacea dintre variantele de viitor, pacea dintre oameni, adică Prezentul existent dincolo de toate.

Adevărul literar şi artistic, nr. 865, 4 aprilie 2007

Annick de Souzenelle

Un sfânt părinte, Diadoh din Foticeea, spunea: „Dumnezeu m-a iubit prin oameni…". Este una din constatările pe care le-am făcut adeseori în viaţă.

Aş vrea să evoc în aceste zile de sărbătoare una dintre marile personalităţi europene de astăzi – doamna Annick de Souzenelle. În Franţa, unde trăieşte, este recunoscută graţie studiilor sale bazate pe hermeneutica biblică ce porneşte de la o cunoaştere perfectă a limbii ebraice. În România are câţiva prieteni şi mulţi admiratori, mai ales după traducerea cărţii sale principale, *Simbolismul corpului uman* (Ed. Amarcord, 1996, 1999), lucrare ce a făcut-o celebră. Studiile sale au impus respect şi admiraţie în întreaga lume. A fost supranumită „un Mircea Eliade feminin"… Catolică fiind, descoperă la 30 de ani creştinismul ortodox prin pr. Jean Kovalevsky şi se converteşte la ortodoxie… Termină apoi o facultate de teologie ortodoxă în Paris şi învaţă limba ebraică pentru a înţelege mai bine Biblia.

Cum să nu fii norocos şi iubit de Dumnezeu când te întâlneşti în viaţă şi devii apropiat unui destin de excepţie?! Am avut şi am şansa de a mă bucura de prietenia acestui om excepţional. Am însoţit-o în toate pelerinajele pe la mănăstirile din România în cele cinci vizite făcute până acum. Annick de Souzenelle iubeşte într-un mod aparte România, ba chiar aparţine de Biserica Ortodoxă Română de câţiva ani. În drumurile noastre pe la mănăstiri am ajuns, desigur, şi pe la marii îndrumători spirituali, pe la uşa marilor duhovnici, căci acum câţiva ani mai trăiau încă pr. Sofian de la Mănăstirea Antim, pr. Galeriu (de care a legat-o o frumoasă prietenie), pr. Cleopa de la Mănăstirea Sihăstria. Unii mai

trăiesc încă, fiindcă am ajuns şi pe la pr. Arsenie Papacioc de la Mănăstirea Techirghiol sau pe la pr. Teofil de la Mănăstirea Sâmbăta. A vedea un om precum Annick de Souzenelle, o personalitate de o asemenea statură spirituală, având lacrimi în ochi după anumite întâlniri cu duhovnici de o statură pe care – spune ea – nu a mai întâlnit-o, este un fapt cu care nu te intersectezi de multe ori în viaţă. A fi lângă un asemenea OM înseamnă a avea şansa să te adăpi la izvoarele cele mai pure ale înţelepciunii şi frumuseţii sufleteşti.

Annick de Souzenelle este o Doamnă care a trecut binişor de 80 de ani, dar este mai tânără decât mulţi dintre noi. În România a conferenţiat în faţa studenţilor în teologie din Bucureşti, Iaşi şi Sibiu, dar şi în faţa medicilor ori psihologilor de la universităţile din ţară – căci spiritualitatea autentică nu are graniţe.

Dacă ai lua în consideraţie studiile sale: matematică, psihoterapie, limbă ebraică, teologie ortodoxă, ai privi cu admiraţie, te-ai minuna, ai invidia poate. Dacă îi vei fi citit cărţile, dacă îi vei fi studiat opera, admiraţia ar deveni mirare, minunarea – o bucurie fără rest, invidia ar cutremura… Dar dacă vei cunoaşte Omul – o viguroasă Doamnă, care se miră, se bucură şi se cutremură de orice nouă clipă lăsată de la Dumnezeu, care rămâne egală cu sine la ispita celebrităţii, în preajma uriaşei personalităţi care radiază iubire… vei prefera să taci. Să asculţi şi să mulţumeşti.

***** „Hristos aduce plenitudinea Revelaţiei şi a Tradiţiei, dar, chiar dacă, istoriceşte vorbind, el trăieşte un moment precis al istoriei, el există în eternitate. Şi toate tradiţiile au memoria viitorului istoric. Poţi spune că, paradoxal, toate tradiţiile au memoria viitorului… pentru că Hristos spune: «Înainte ca Avraam să fi fost, Eu sunt». Iar «Eu sunt» este prezent în toate momentele istoriei. De aceea, Pitagora, Socrate, Lao-zi, toţi acei mari oameni ai Antichităţii au o memorie a lui Hristos în profunzimea lor. Şi am fost foarte mişcată să văd că la Voroneţ există fresce reprezentându-i pe Pitagora, Socrate, Platon…"

***** „Părerile mele nu au nicio importanţă, contează doar Tradiţia care spune că unitatea o descoperi în profunzime. Este motivul pentru care misticii din toate tradiţiile se întâlnesc, deoarece ei sunt fiinţe care contemplă dincolo de discuţiile intelectuale. Teologii sunt adesea numai la nivel de

discuţie intelectuală. Acolo unde teologii se exclud, misticii se întâlnesc. Am prieteni musulmani care sunt mari mistici şi cu care am o mai mare comuniune decât cu destui creştini, pentru că sunt în profundă contemplare interioară, pe când mulţi creştini care sunt angajaţi în discuţii mentale, intelectuale, nu pot înţelege."

***** „Cred că astăzi trebuie să schimbăm registrul limbajului nostru antropologic, a tot ceea ce s-a spus despre om în creştinism. Omul a fost considerat întotdeauna imaginea lui Dumnezeu, bineînţeles, există pagini admirabile ale tuturor Părinţilor pe acest subiect. Acum mă gândesc la Nikolai Berdiaev, care a afirmat de mai multe ori în cărţile lui: «Astăzi nu ne putem mulţumi cu antropologia patristică». Trebuie să avem curajul să-l luăm în consideraţie. Pentru că astăzi există o mare emergenţă a ştiinţelor umaniste, dar acestea nu spun totul. Trebuie să găsim în cărţile sfinte «pălăria» acestora, să mergem în întâmpinarea ştiinţelor umane pentru a le reda dimensiunea transcendentă. În acest sens, antropologia patristică nu mai este de ajuns. Suntem în era atomului, a manipulărilor genetice. Avem nevoie de o antropologie care să aducă nişte răspunsuri solide problemelor actuale. Eu, citind Cărţile Sfinte în ebraică, mi-am dat seama că până în prezent ne-am mulţumit cu o traducere foarte superficială a mesajului lor. Mă întreb cu tot sufletul dacă auzim finalmente ceea ce Hristos ne spune: «Cine are urechi de auzit să audă». El ne invită să-i auzim mesajul la nivelul nostru."

(fragmente din dialogurile cu Annick de Souzenelle
publicate de subsemnatul în revista *Viaţa Românească*,
nr. 9/2000, pp. 39-48 şi nr. 1-2/2005, pp.114-121)

Adevărul literar şi artistic, nr. 866, 11 aprilie 2007

Revista *TABOR*

Nu este prima oară când scriu aici despre inadecvarea modalităţilor de comunicare cu lumea alese de Biserica Ortodoxă Română. Revin de această dată cu laude. În ultimele luni au apărut două noi publicaţii care demonstrează, pur şi simplu, un alt stil.

Despre revista INTER (o iniţiativă privată) am mai scris – vezi dialogul publicat cu coordonatorul acesteia, teologul Radu Preda (*Adevărul literar şi artistic*, Nr. 867/18 aprilie 2007, pp. 8-11). Este singura revistă românească creştin-ortodoxă de nivel şi format academice. Lansarea din Bucureşti a avut loc într-o atmosferă prietenească, zilele trecute, la NEC.

Cea de-a doua surpriză vine tot dinspre Ardeal. Mitropolia de la Cluj scoate de trei luni revista *Tabor*, net diferită de ceea ce obişnuiesc să furnizeze, în general, mitropoliile ori episcopiile ortodoxe din România. Nu este niciun secret pentru nimeni, cu excepţia revistei *Altarul Banatului* (şi preponderent în perioada în care era condusă de Robert Lazu), ierarhii români nu au fost capabili să cultive distanţarea faţă de reflexele vremilor comuniste nici la acest capitol.

Revistele teologice oficiale sunt în continuare invadate de omagii deşănţate, de limbaj popesc de lemn şi incapabile de a se racorda la cultura română şi universală vie. Cercetarea ştiinţifică reflectată în aceste reviste (ne referim în primul rând la cercetarea care să aibă legătură imediată cu mediul teologic) este de proastă calitate şi atrage îndoieli fiind excesiv autoreferenţială. Culmea tupeului este atinsă de ierarhul de la Tomis, care ajunsese deja anul trecut la al patrulea volum integral autoomagial… Redactorii de ziare – inclusiv subsemnatul – au fost contactaţi

de biroul său de presă pentru a li se cere articolele despre cele ce se petrec în Dobrogea creştină; dar, la întrebarea unora, nu tocmai inocentă: dacă se poate contribui şi cu articole critice la adresa Înalt Prea Sfinţiei Sale Teodosie, au fost refuzaţi. Nicio problemă, generaţia becalizată, în frunte cu pseudo-profetul de Pipera multimedaliat de anumiţi ierarhi, nu-şi pierde vremea cu asemenea chestiuni secundare…

Tabor – revistă lunară de cultură şi spiritualitate românească, editată de Mitropolia Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului – oferă o cu totul altă perspectivă asupra ortodoxiei creştine. Desigur, secretul nu constă în componenţa colegiului director format din toţi ierarhii mitropoliei – colegiu care putea lipsi, la o adică –, ci în colegiul de redacţie, alcătuit din majoritatea scriitorilor creştini de bună calitate din ţară: Pr. Ioan I. Ică jr., Petre Guran, Adrian Lemeni, Basarab Nicolescu, Ieromonah, Rafail Noica, Toader Paleologu, Pr. Ioan Pintea, Mircea Platon, Bogdan Tătaru-Cazaban ş.a.m.d…

Elegantă şi fremătând de bun-simţ estetic, graţie graficii lui Marius Ghenescu, revista *Tabor* (redactor-şef Pr. Cătălin Pălimaru) este capabilă să problematizeze fără a cădea în kitsch, să aducă în dezbaterea teologico-culturală teme creştine reale, nicidecum complezente. Remarcăm din sumarele primelor trei numere (cele din aprilie, mai şi iunie): „Arhitectură sacră şi conştiinţă eclezială în proiectul noii catedrale" – Petre Guran, „Ortodoxia sau asceza cotidiană în faţa modernităţii" – Bogdan Tătaru-Cazaban, „Teologia taborică a Cuv. Grigorie Sinaitul şi probabila ei iradiere în spaţiul românesc" – Ioan I. Ică jr., „Teologie şi monahism" – Rafail Noica, „Minciuni marxiste, tristeţi conservatoare şi viclenia istoriei" – Mircea Platon, „Repere ideatice şi istorice ale întâlnirii dintre gândirea filosofică greacă şi Revelaţie" – Florin-Cătălin Ghiţ, „Realitatea multiculturală europeană contemporană ca provocare ortodoxă" – Constantin V. Skouteris, „Eonul dogmatic: o profeţie filosofică neîmplinită" – Nicolae Ţurcan.

La acestea se adaugă o necesară pagină de actualitate panortodoxă, articole cu tematică ştiinţifică de ultimă oră precum „Provocările nanoştiinţelor şi nanotehnologiilor" (autor prof. univ. Simion Aştilean, şeful Catedrei de Spectroscopie Moleculară din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai"), ori scrieri ale unor mari personalităţi ale culturii universale

precum Northrop Frye (cel mai mare teoretician al istoriei critice de limbă engleză, preocupat de locul Scripturii în literatura occidentală).

Admirăm trezvia acelora – a IPS Bartolomeu Anania, în primul rând – care au perfectat acest îndrăzneţ proiect. Proiect căruia, parţial, îi cunoaştem şi convulsiile de început, dar orice naştere reală se petrece în dureri. Şi le dorim viaţă lungă, putere şi curaj duhovnicesc. Important este ca proiectele de asemenea anvergură să nu stea într-o persoană, ci să nască echipe, ba chiar instituţii.

Adevărul literar şi artistic, nr. 878, 4 iulie 2007

Turism japonez la catafalcul Patriarhului

Dincolo de aspectele tehnice oficiale, „spectacolul" puhoiului de oameni veniţi să-şi ia rămas-bun de la Patriarhul Teoctist a dat seamă, la rândul său, de imaginea BOR. Nu mai povestim despre formula organizatorică în care s-a petrecut acest lucru, că avem sentimentul vorbirii în gol. Întrebat fiind la o televiziune de ce această bulibăşeală, în comparaţie cu organizarea impecabilă a funeraliilor Papei Ioan Paul al II-lea, am răspuns că nivelul de civilizaţie al participanţilor îşi spune cuvântul, dincolo de stilul organizatoric occidental, mult mai pus la punct şi respectat decât cel oriental. Dar şi „materialul" uman contează…

Iată cum s-au petrecut lucrurile tot în România, tot în Bucureşti, cu prilejul aducerii, pentru câteva zile, a moaştelor Sf. Anton de Padova în 2004. Moaştele au fost depuse la Catedrala Sf. Iosif pentru trei zile, după ce mai poposiseră iniţial şi prin alte oraşe din ţară. Evenimentul a fost mai puţin mediatizat, dar de mare amploare, participând multe mii de oameni. În ultima zi, o imensă mulţime de persoane aşteptau câte 5-6 ore pentru a intra în catedrală şi, cu toate acestea, nu s-au împins, nu s-au certat, nu s-a lăsat cu leşinuri din cauza îmbulzelii. Liniştea s-a datorat nu numai jandarmilor, ci şi numeroşilor tineri voluntari care căutau persoanele bătrâne şi bolnave, cele cu copii foarte mici şi îi duceau direct la moaşte. Înăuntrul catedralei, un cordon separa culoarul pe care înaintau pelerinii.

Lângă raclă, unul dintre organizatori nu te lăsa să zăboveşti chiar în faţa moaştelor, pentru ca timpul de aşteptare al celor din spate să fie scurtat. Astfel, cine voia doar să vadă moaştele avea cale liberă, cei care doreau să se roage sau să se reculeagă se puteau aşeza ulterior pe bănci, fără a-i împiedica pe ceilalţi să înainteze.

Stilul a fost cu totul altul, iar organizarea, fără cusur, dar tot români au fost şi acolo! Şi, evident, cei care au ţinut să se închine erau nu numai români de confesiune catolică, ci şi foarte mulţi ortodocşi (dacă nu cumva chiar mai mulţi), cunoscându-se simpatia de care se bucură acest sfânt în rândul ortodocşilor.

Dincolo de obligaţiile profesionale, o curiozitate antropologică m-a făcut să ajung într-una din zile, foarte târziu în noapte, la Catedrala Patriarhală. Impresionant este că mulţi dintre cei veniţi să se închine aveau încredinţarea că vin precum la un sfânt şi se comportau ca atare, cu efuziunile specifice estului. Poţi vedea acelaşi tip de comportament în întreagul Orient – şi în Islam, şi în religiile Indiei. Manifestările de credinţă nu pot fi comentate ca o partidă de fotbal, trebuie luate ca atare şi studiate cu instrumentele antropologiei religiei.

Mai rău stăm însă la capitolul kitsch. Culmea kitsch-ului a fost surprinsă de o fotografie Reuters (reluată şi în ziarul *Adevărul* de vineri, 3 august a.c.): în timp ce unul dintre preoţii veniţi la catafalcul Patriarhului îi mângâia faţa în semn de rămas-bun, de partea cealaltă a sicriului un alt preot tocmai făcea o fotografie (ori filma) cu ajutorul telefonului mobil!… Reluări ale „fazei" de mai sus se puteau surprinde de nenumărate ori pe parcursul acestor zile. Şi nu ne referim neapărat la oamenii simpli, cât la feţele bisericeşti: unii cântau şi se rugau la înmormântare, când s-a înconjurat biserica Patriarhiei, alţii îmbrăcaţi în aceeaşi sutană fotografiau, ba chiar filmau – şi nu credem că taman aceştia erau purtătorii rugăciunii lăuntrice neîntrerupte… Şi nu erau nici fotografi oficiali, nici angajaţi ai TVR, singura televiziune care a avut drept de acces la eveniment.

Ce să mai ceri atunci omului de rand? De ce să-l mai acuzi când – aşa cum am observat personal acum doi ani – se-apucă să facă poze familiei taman în mijlocul slujbei de Paşti, la Mănăstirea Voroneţ?

…Iată doar unul din nenumăratele semne că Biserica are şansa unor schimbări importante, de substanţă, începând de acum înainte. Exemplele de mai sus arată că, înainte de toate, în rândul clericilor şi al ierarhilor trebuie reluată cateheza… Căci ne este greu să nu ne amintim cum ÎPS Vincenţiu Ploieşteanu – unul dintre îndelung contestaţii episcopi vicari patriarhali – i-a scăpat precum oricărui jurnalist urechist:

„Părintele Patriarh a trecut în nefiinţă", în loc de creştinescul „a trecut la Domnul".

Acum, după ce au ieşit cohorte de popi de pe băncile mult prea multelor seminarii şi facultăţi de teologie ortodoxă, ar fi cazul să se vorbească deschis şi despre calitatea învăţământului teologic. Prea numeroşi dintre aceşti indivizi care au pretenţia să le sărutăm mâna şi să-i tratezi drept slujitori ai lui Hristos se comportă precum nişte turişti japonezi.

Numai că turiştii japonezi sunt naturali şi mai simpatici.

Adevărul literar şi artistic, nr. 883, 8 august 2007

BOR – exercițiu de imaginație

Vă propun mai jos un mic exerciţiu de imaginaţie având drept subiect Biserica Ortodoxă Română (BOR) în latura ei umană.

***** Să presupunem că suntem deja la trei săptămâni de la alegerea noului Patriarh al BOR. Luptele au fost dificile, au câştigat însă înţelepciunea şi credinţa bine ancorată în realităţile lumii prezente şi viitoare. Imediat după alegere şi ceremonia de înscăunare, noul Patriarh face apel mai întâi în cadrul Sf. Sinod, apoi iese chiar în spaţiul public prin intermediul televiziunilor şi recunoaşte colaborarea unora din BOR, inclusiv înalţi ierarhi, cu Securitatea comunistă. Este un exerciţiu de sinceritate pe care şi-l asumă fără rest. Exerciţiu care nu constă doar într-o declaraţie generală, ci sunt aduse exemple concrete. „Puţina credinţă" şi teama în spatele cărora au stat pitiţi până acum cei cu probleme sunt transformate într-un apel la împăcare şi pace socială bazat pe adevărata credinţă întru Hristos. Apar mărturisirile publice ale ierarhilor, dar şi ale altor clerici cu probleme asemănătoare, unele cutremurătoare. Mărturisirea generează o mare uşurare şi dezamorsează infinitele discuţii şi aluzii (uneori nedrepte, exagerate) pe această temă. Li se cere iertare victimelor. Reacţiile sunt neaşteptate. Aşa cum a fost iertat cu discreţie şi înţelegere ÎPS Nicolae Corneanu, care a mărturisit colaborarea cu Securitatea încă de la începutul anilor '90, la fel se petrece şi cu ceilalţi ierarhi deconspiraţi.

Dar, aşa cum orice bombă mediatică durează incredibil de puţin, la fel se petrece şi în acest caz. Mărturisirile gravisime se petrec în maximum două săptămâni, valurile mari ale principalelor reverberaţii mai durează alte două săptămâni – într-o lună de zile problema este rezolvată, în linii mari. Speculaţiile pe care unele culte, în special neoprotestante, le fac cu

acest prilej sunt rapid demontate prin mărturisirile similare pe care ele însele sunt nevoite să le facă…

Primul sondaj de opinie rezultat în urma acestui eveniment arată că Biserica a scăzut cu doar 3-4 procente în încrederea românilor. Şi-a câştigat în schimb o mai mare simpatie în rândul scepticilor. Prin mărturisire s-a apropiat de zona tainică, hristică. Biserica a revenit la matcă.

***** Comunicarea venită dinspre Dealul Patriarhiei este îmbunătăţită spectaculos. În fruntea unor departamente ale Patriarhiei sunt aduşi oameni proaspeţi, tineri, unii dintre ei neteologi, dar cu un dovedit simţ al comunicării. Printre figurile importante: Cristian Tabără – teolog, purtător de cuvânt al Patriarhiei şi şef al Biroului de Presă, Radu Preda – teolog, director al sectorului de teologie socială, Mihail Neamţu – doctor în istoria religiilor, răspunzător de relaţiile cu laicatul.

***** Ultimul capitol, cel al relaţiei cu societatea civilă, este abil construit. Este format rapid un consiliu mixt alcătuit din tineri teologi plus acei intelectuali care au adus de-a lungul timpului cele mai serioase servicii Bisericii prin critica tarelor acesteia, iar nu prin laude complezente: Andrei Pleşu, Sorin Dumitrescu, Horia-Roman Patapievici, Teodor Baconsky, Anca Manolescu, Dan Stanca, Bogdan Tătaru-Cazaban, Petre Guran etc. Sunt discutate pe şleau problemele cele mai delicate, fără mironoseli, fără patimă, cu responsabilitate.

Presa este informată la zi. Dezbaterile publice se înteţesc. Problemele reale ale BOR sunt aduse în spaţiul public, fiind discutate fără complexe, pe toate canalele media. Se văd primele rezultate concrete.

***** Este reluat, constructiv, dialogul cu greco-catolicii şi cu celelalte culte recunoscute din ţară. BOR dă dovadă de generozitate, lasă de la ea în privinţa problemelor de patrimoniu aflate în dispută. Simpatia pe care o dobândeşte este în creştere, inclusiv în rândul unor credincioşi care oscilează între greco-catolici şi ortodocşi.

***** Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă (editura Patriarhiei) are un nou director în persoana unui mare cărturar – Pr. Ioan Ică junior, cel care a condus cea mai bună editură particulară creştină din ţară, editura Deisis. Ziarul oficial al BOR, *Vestitorul ortodox*, îi este încredinţat lui Răzvan Bucuroiu, cel care deţine cea mai populară revistă

particulară în domeniu, *Lumea credinţei*. Sunt oameni care au demonstrat că pot mişca lucrurile din loc şi se ia decizia să fie „exploataţi" inteligent.

***** Sub conducerea lui Radu Preda, Departamentul de teologie socială evoluează curajos. Pe de-o parte, această disciplină devine obligatorie începând de la seminariile teologice, cu atât mai mult la facultăţile de teologie, pe de altă parte se creează câteva noi sub-departamente prin care sunt construite sute de cămine pentru copii străzii şi cu dizabilităţi, pentru bătrâni, pentru bolnavi.

Colaborarea în acest domeniu cu statul român este stimulată prin programe comune. Sunt accesate numeroase finanţări externe. Este preluată la nivel de Patriarhie lăudabila iniţiativă a mitropolitului Bartolomeu Anania ca Biserica să se preocupe şi de miile de copii ai căror părinţi sunt plecaţi să muncească în străinătate.

Lumea, reticentă iniţial, începe să înţeleagă că această implicare în activităţile de ajutorare socială nu diminuează nicidecum latura mistică a creştinismului ortodox. Ci, dimpotrivă, este vorba despre vocaţii diferite şi complementare: cei care au vocaţia rugăciunii în singurătate îşi văd de treabă mai departe, cei care doresc să aibă – măcar stagii de câteva luni, până la câţiva ani – activităţi sociale, sunt impulsionaţi să o facă. Biserica devine, printre altele, şi un centru de ajutorare la care principalii actanţi sunt chiar credincioşii. Preoţii, călugării implicaţi coordonează şi muncesc totodată cot la cot cu mirenii.

***** Învăţământul teologic este restructurat din temelii. Este redus numărul facultăţilor şi al seminarelor ortodoxe, în favoarea calităţii. Orice suspiciune de corupţie este atent cercetată, iar profesorii respectivi sunt degradaţi. Sunt introduse noi discipline, care să ne readucă la coordonatele lumii în care trăim.

***** Un alt şoc mediatic este declanşat în momentul în care, conştientizând, în sfârşit, că problemele sociale din România sunt mult prea grave în acest moment, Sf. Sinod ia decizia amânării cu zece ani a construirii unei Catedrale Patriarhale. Banii strânşi până acum pentru catedrală sunt reorientaţi către acţiuni sociale şi către refacerea urgentă a unor clădiri de patrimoniu aflate în gospodărirea BOR.

Dar se continuă în paralel demersurile pentru preluarea terenului catedralei şi se declanşează un concurs internaţional care să aducă cel mai bun proiect pe masa de lucru a beneficiarului. Iese câştigător un proiect

vizionar, curajos, în care datele tradiţionale sunt armonios îmbinate cu temele ecumenice – suntem prima ţară ortodoxă vizitată de un Papă de la schismă încoace, iar asta merită să se vadă peste veacuri.

***** Deoarece capitalul de simpatie al BOR este în creştere – graţie deschiderilor promovate – şi în rândul oamenilor de afaceri, de obicei mai reticenţi cu cele sfinte, banii proveniţi din sponsorizări vin mai repede decât se aştepta. După ce au fost construite mii de cămine şi cantine sociale, din banii strânşi iniţial pentru catedrală, suma necesară se reface rapid.

Cei zece ani de amânare se înjumătăţesc la cinci, un sobor de înalţi ierarhi printre care Patriarhul de la Constantinopol, dar şi Papa vin la Bucureşti alături de ierarhii BOR să pună piatra de temelie a noii Catedrale Patriarhale – gest de reamintire a vizitei Papei Ioan Paul al II-lea în România…

P.S. *Le cer iertare lui Cristian Tabără, Radu Preda, Mihail Neamţu, Răzvan Bucuroiu, Pr. Ioan Ică jr. şi celorlalţi numiţi mai sus pentru faptul că am îndrăznit să-i întrezăresc în acest vis utopic.*

Adevărul literar şi artistic, nr. 884, 15 august 2007

III

de-a tăiatul aripilor

De-a caricatura

Cu riscul de a repeta anumite idei, voi relua în alt registru tema caricaturilor, despre care am mai scris recent într-un editorial din ziarul *Adevărul*. Între timp, lucrurile au evoluat şi nu par a se linişti. Câteva idei se desprind clar din aşa-numitul „război al caricaturilor":

A pornit mai degrabă din inconştienţa unui act gratuit, şi nu intenţionat. Cel care a produs acele caricaturi – pare-se, lipsite de talent – a făcut-o din ignoranţă, după cum ignoranţă şi nu premeditare pare a fi fost şi actul publicării lor.

Evenimentul a fost speculat ideologic şi politic la o distanţă de câteva luni, ceea ce ne face să susţinem că acele caricaturi nu sunt decât un pretext pentru jocul intereselor politice.

Polarizarea rezultată sună astfel: suntem profund jigniţi – declară adepţii islamului –, Profetul nu poate fi reprezentat, iar cele creionate sunt apăsat blasfemice pentru noi; avem libertatea de a râde de orice – susţine spiritul liberal occidental –, nu ne poate nimeni obliga (nici măcar Divinitatea) să limităm acest drept (cucerit) al lumii moderne.

Reacţiile imediate la cele de mai sus au fost nuanţate din partea occidentalilor şi destul de unitar-dure (cu palide excepţii, repede înlăturate) din partea lumii islamice; unii occidentali s-au solidarizat, preluând şi publicând la rândul lor caricaturile incriminate, alţii s-au lansat în lungi diatribe şi despicări ale firului în patru, ajungându-se până la actul concret de a-şi cere scuze – act venit din partea redacţiei ziarului danez de unde au pornit lucrurile, cât şi din partea anumitor lideri politici; pe de altă parte, islamul a rămas pe poziţii „tari", recurgând regretabil la acte de vandalism la adresa unor reprezentanţe diplomatice şi economice occidentale.

Au murit oameni, alţii au fost grav răniţi…

Ceea ce se observă cu uşurinţă este că fenomenul – care a luat deja proporţii îngrijorătoare – a dat apă la moară ideologilor de pretutindeni. Nu mai vorbim aici de foarte probabila implicare a serviciilor secrete în scenele de violenţă produse. Căci a fost găsit un bun prilej de coalizare a lumii islamice, iar cei care aveau acută nevoie de asta (grupările extremiste) au încurajat-o. Şi de-o parte, şi de alta, căci şi în Europa au fost demonstraţii ale neonaziştilor, nu numai din partea radicalilor musulmani.

Iată şi câteva concluzii de ordin personal, venite din perspectiva istoriei religiilor:

***** Simbolul (în sine) nu poate fi jignit; se poate simţi jignit sau nu, în funcţie de maturizarea sa spirituală, cel care operează cu simbolul: omul.

***** Nu este nimic spiritual în cele întâmplate; nici caricaturile, dar nici reacţiile violente nu au de-a face cu spiritualul; adevăraţii spirituali (din toată lumea, indiferent de doctrină) dobândesc treptat puterea/ detaşarea de a (su)râde; (su)râsul, ca atitudine, este culmea oricărei doctrine spirituale.

***** Coacerea, maturizarea spirituală atrage după sine distanţă şi privire de ansamblu – începând de la perspectiva istoriei recente, în care ţările islamice ar avea multe de reproşat Occidentului, până la o respiraţie mai amplă în care conştientizăm că toţi oamenii suntem Una.

***** Fie credincios, fie necredincios, suntem condamnaţi la o astfel de perspectivă a unităţii, tocmai fiindcă trăim împreună; mai mult, a avea generozitatea de a lăsa de la tine în favoarea celuilalt este gestul spiritual decisiv – atitudine care nu înseamnă nicidecum cedare, ci aprofundare.

***** Unii percep lucrurile ca dinlăuntrul unui teren de fotbal: se identifică cu una dintre echipe; alţii se străduiesc (dar rar reuşesc) să analizeze jocul din tribună; însă puţini sunt cei care au capacitatea de a se distanţa, realizând că totul se petrece precum într-un joc de fotbal pe computer; oamenilor – şi jucători, şi analişti – li se dă ceva de învăţat din asta: să trăiască împreună şi nu oricum, ci la un alt nivel de comuniune, şi anume: în Lumină.

***** Ecuaţia mai are o necunoscută: Omul. În măsura (auto)cunoaşterii şi maturizării personale, întâlnirea cu „Altul" (fie acesta Dumnezeu, fie semenii, fie lumea, în ansamblul ei) capătă valenţe mai blânde.

Restul e deşertăciune. Sau caricatură.

Adevărul literar şi artistic, nr. 806, 18 februarie 2006

De-a tăiatul aripilor

Am văzut recent o caricatură plină de miez: doi îngeri îmbrăţişaţi care îşi tăiau reciproc, cu câte un foarfece, aripile… Mi-am amintit de aceasta gândindu-mă la întreaga tevatură care a dus la organizarea în acest an a Târgului de carte de vară din Bucureşti intitulat acum Bookfest.

Am decis, firește, să dedicăm manifestării câteva pagini din *Adevărul literar şi artistic*. Iar pentru aceasta am trimis un scurt chestionar câtorva edituri. Una dintre întrebări este aceasta: sunteţi dispuşi să participaţi la un sistem naţional informatizat pentru promovarea şi distribuţia de carte? Chiar dacă nu este o idee originală – am regăsit-o chiar în programul uneia dintre multele asociaţii ale editorilor şi/sau distribuitorilor de carte din România –, faptul că răspunsurile au arătat mai degrabă surprindere şi oarece rezerve merită comentat.

Ce înseamnă un sistem informatizat care să lege toate editurile, instituţiile de distribuţie şi – mai ales – librăriile, o să explice specialiştii. Tehnic vorbind, este banal astăzi, în condiţiile în care a te racorda la internet a devenit relativ simplu până şi la noi.

Îmi amintesc ce surpriză am avut cu unsprezece ani în urmă, fiind în Franţa. Desigur, francezii au şi un sistem propriu, naţional, de internet, dar asta nu schimbă prea mult datele problemei. Eram într-o modestă librărie din Orleans la un moment dat cu un prieten, tot român. Acesta era interesat de cărţi despre China ori chiar în limba chineză, fiindcă urma să şi plece peste câteva luni cu o bursă acolo. După ce a cercetat îndelung pe rafturile librăriei, l-a întrebat pe librar despre un anume titlu. Librarul, plin de solicitudine, a căutat imediat pe computer în baza de date să vadă dacă are cartea în depozit. Nu a găsit-o. A căutat apoi în reţeaua care unea întreg sistemul legat de carte, după titlu, aflând astfel

care este editura unde a apărut lucrarea. A intrat în legătură directă cu editura franţuzească şi a văzut că respectiva carte există încă, dar nu în depozitele acesteia, ci la o librărie din alt oraş. I-a contactat pe aceştia din urmă, a luat datele prietenului meu şi au convenit să-i trimită cartea direct prin poştă, tot pe teritoriul francez. Dar putea fi trimisă, bineînţeles, dacă voiam, şi în România sau în China. Omul a avut de ales între a plăti cartea pe loc sau la primirea coletului.

Nota bene: cartea nu a fost găsită în vreo librărie sau la o editură care să facă parte din aceeaşi firmă cu cea în care era librăria. Era vorba, pur şi simplu, de buna colaborare în interesul cititorului.

Fără îndoială, pentru cel care a mai întâlnit aceste sisteme în Occident, ceea ce am descris mai sus este un fapt comun şi banal. Pentru români însă pare a fi o utopie. În condiţii de suspiciune, concurenţă neloială, invidie şi infinite certuri între editori nu poate fi vorba despre acţiuni mult mai simple – vezi organizarea din acest an a târgului Bookfest. Cu atât mai puţin se poate pune la cale un sistem informatic prin care cititorul să aibă acces mult mai lesne la carte.

…Dar ce spunem noi aici? Cearta şi aruncatul de mizerii între varii grupări au devenit un perpetuu sport naţional. Ceea ce numeam în această pagină „sentimentul românesc al găştii” este o boală de care nu mai putem scăpa şi pace!

Românul pare a fi condamnat să oscileze permanent între două extreme: tăiatul de frunze la câini şi tăiatul aripilor de înger. Pentru oricine construieşte ceva, neapărat se iveşte un alt „meşter Manole” care ştie mai bine cum trebuie făcut. Nici vorbă să-şi pună problema să construiască şi acesta în paralel, sau, de ce nu, împreună. Se ceartă scriitori şi critici, se ceartă editori, se ceartă artişti, se ceartă filosofi, teologi şi cercetători ai religiilor. Pare a fi un blestem: cuvântul „împreună” ne-a fost interzis…

Puţini au capacitatea de a se detaşa, fie măcar şi pentru câteva clipe, pentru a sesiza curgerea fluviului, dincolo de valuri, dincolo de vârtejuri ori chiar dincolo de cascade. Iar aceasta se petrece fiindcă, în realitate, singurul înger care ne poate tăia aripile este îngerul pe care noi înşine îl construim şi hrănim cu prostia, orgoliile şi iluziile noastre.

Adevărul literar şi artistic, nr. 822, 10 iunie 2006

De-a pasatul pisicii

Cred că, dacă s-ar inventa un examen destinat întregii birocraţii de la noi, pasatul pisicii ar trebui să facă parte dintre probele obligatorii. Pare o vocaţie naţională, astfel încât nimeni nu va mai trebui să dea o mică şpagă, acolo, ca să cumpere subiectele. Suntem specialişti în pasatul pisicii cum puţini în lume cred să fie. În ultima vreme am avut ocazia s-o constat de nenumărate ori în zona managerilor culturali.

În ziarul *Adevărul* de ieri am publicat o pagină întreagă despre ansamblul rupestru de la Basarabi (Constanţa). Pe scurt, este vorba despre câteva chilii din sec. X-XI săpate într-un deal de cretă, un sit descoperit în 1957 şi neintrat în circuitul turistic nici până astăzi. Mai rău, din ’89 încoace nimeni nu a mai bătut un cui acolo nici măcar în structura de protecţie (ne-a declarat directorul Muzeului de Istorie Naţională şi Arheologie din Constanţa, dl. Constantin Chera), întregul sit aflându-se într-o profundă stare de degradare. Pereţii acestor mici comori au inscripţii (în chirilică şi caractere runice), desene de animale, cruci etc. Datorită exfolierilor, deja s-au pierdut multe dintre desenele şi inscripţiile de pe pereţi, în maximum zece ani riscăm să le pierdem în totalitate – apreciază specialiştii.

Iată şi iscusitul joc al pasatului pisicii: Ministerul Culturii dă vina pe administraţia judeţeană şi locală şi viceversa; muzeul din Constanţa se scuză că în ultimii doi-trei ani nu a mai fost răspunzător de sit (dar nici înainte de aceşti ani n-a făcut nimic!); ba se mai bagă şi BOR-ul în chestiune, având interesul de a prelua ansamblul şi de a construi o mănăstire în apropiere, dar nu pune nici măcar un leu pentru protejarea de ploi şi umiditate, pentru a salva ceea ce vrea să folosească. Totul devine un cerc vicios, toată lumea dă vina pe toată lumea în timp ce, fiind

construcţii săpate în cretă, datorită viiturilor, a vibraţiilor maşinilor din apropiere care se duc – unde credeţi? la groapa de gunoi a oraşului, situată în preajmă! – degradarea continuă…

Vizitând situl acum câţiva ani – însoţind-o pe doamna Annick de Souzenelle (şi intrând acolo cu o mică şpagă dată pazniculuui), aceasta a fost cu totul uimită de această comoară asemănătoare cu chiliile din Capadochia, comoară lăsată de izbelişte. Situarea ansamblului rupestru la doar 20 km de Constanţa înseamnă un imens potenţial de turişti, care ar scoate banii unei eventuale investiţii imediate.

Povestea de mai sus este simptomatică. Peste tot unde este ceva care merge greu, pasatul pisicii merge din plin! Am vorbit aici despre Biblioteca Naţională – situaţia fiind identică. Ministerul dă vina pe finanţişti şi pe lipsa banilor (ceea ce este, până la un punct, o problemă). Direcţiunea Bibliotecii pasează pisica spre minister şi eventualele jocuri politice (ceea ce iarăşi nu-i departe de adevăr, într-o anume măsură). N-am văzut pe nimeni să spună: domnilor, asta este partea noastră de vină! Estimp, lucrările la noul sediu al bibliotecii stagnează, iar sediul vechi nu are unde depozita cărţile; multe din depozitele împrăştiate în întreg Bucureştiul sunt improprii, cărţile se degradează; oamenii nu au unde citi şi nici nu primesc ceea ce cer deoarece este un întreg talmeş-balmeş.

Bref: în loc să înveţe despre circuitul apei în natură, copiii noştri ar trebui să înveţe despre pasatul/circuitul pisicii la români. Numai că acest circuit naşte un întreg circ în care numitorul comun este lipsa de clarviziune politică – fiindcă uneori este, într-adevăr, nevoie şi de o decizie politică la mijloc –, lipsa bărbăţiei în a lupta pentru cauzele culturale majore, penuria de responsabilitate. Din nenorocire, anumite situri, anumite instituţii (am ales cazul de la Basarabi şi cel al Bibliotecii Naţionale tocmai pentru exemplaritatea maxim negativă reprezentată de acestea) nu aşteaptă. Fie se degradează irevocabil anumite obiecte culturale, fie sunt săpate răni adânci prin eludarea unei rezolvări fireşti.

De unde să ne vină acest obicei? Să dăm vina pe popoare migratoare, pe fanarioţi, pe „balcanism”, pe comunişti? Să fie un obicei atât de uman încât ne-a intrat în sânge şi nu ne mai dăm seama? Nu ştim. Aşa că răspunsul îl vom pasa cititorului…

Adevărul literar şi artistic, nr. 826, 8 iulie 2006

De-a festivalul

Deunăzi, îmi sună telefonul de pe biroul din redacţie, iar o voce diafană îmi spune să aştept. Fără să precizeze cine este şi de ce. Aştept. Aştept îndelung, mai bine de două-trei minute. În sfârşit, când eram pe punctul de a închide, o altă voce, de bărbat, mă atacă frontal: hai, dom'le, că nu mai am timp de nimic cu festivalul ăsta. Sunteţi M.V. de la *Adevărul*? Da, la telefon, recunosc eu curios. Dom'le, vreau să ne sprijiniţi şi pe noi cu promovarea festivalului! Cu plăcere, zic, dar cu cine am onoarea? Sunt consilierul cultural X din urbea Y, spune omul, uşor vexat că n-am aflat până acum. Uite, festivalul se desfăşoară în perioada cutare, va fi o chestie-trăsnet etc. Omul pretinde că are talent să-şi vândă marfa, dar nu-mi spune absolut niciun amănunt concret: festivalul este fabulos, fără egal, dar învăluit în mister! În sfârşit, revine cu fermitate proletară: trebuie să-i promit că vom scrie despre festival!

Îi spun cu oarecare stinghereală că nu ştiu încă ce va conţine acest festival şi, ca să-l dezarmez din start, precizez că, aşa de-un exemplu, dacă are cumva printre invitaţi oarece Guţă, Salami ori Copii de aur, nu şi-a nimerit omul. Personajul meu înţelege, în sfârşit, şi pune degetul pe rană: este vorba de un mare festival de film care se va desfăşura pentru prima oară în urbea sa! Da' vor veni filme mari, şi, precizează, nu mai intră acum în amănunte. O să scriu despre festival, nu-i aşa? Uşor amuzat (mai degrabă de glumele pe care colegii de birou le făceau deja pe seama a ceea ce-au intuit din convorbire) îi spun preopinentului că aş dori totuşi câteva amănunte concrete. Păi este simplu, aveţi un fax la redacţie? Avem. Vă trimit totul prin fax şi batem palma! Batem palma, zic, bucuros că am scăpat aşa ieftin, dar îmi iau şi rezerva de a-i preciza omului că vom scrie numai în funcţie de spaţiul pe care îl avem.

Era o evidenţă, peste câteva ceasuri primesc un fax în care nu găsesc mai nimic din prezentarea obişnuită a unui eveniment cultural. Nu tu nume de participanţi, nu tu juriu, nimic. O gargară ieftină şi abraca-dabrantă în care sunt adăugate, la final, câteva titluri de filme româneşti recente (fără numele regizorilor).

N-aş fi obosit cititorul dacă întâmplarea de mai sus n-ar fi simptomatică pentru o mulţime de „manifestări culturale" desfăşurate peste tot în ţară. Lumea are nevoie de pâine şi circ, iar aleşii locali se întrec în a organiza asemenea evenimente. Până la un punct, ele nu sunt deloc de criticat, ci dimpotrivă. Nu este cazul să ai pretenţia de la o modestă urbe să aducă pe scena proprie chiar toate spectacolele bune din ţară. Chiar şi participanţii de mâna a doua sunt necesari, au funcţia lor de a cultiva gustul spectatorului şi de a-i deschide apetitul pentru cultură. Cu alte cuvinte, nu sunt printre cei care critică nenumăratele festivaluri de teatru, de film, de muzică etc. care se tot pun la cale prin ţară, unele suprapunându-se aproape peste altele învecinate (vezi Callatis versus Mamaia). Până la urmă, presupunând că nu sunt pur şi simplu nişte pretexte pentru a cheltui şi obţine nişte bani – ceea ce se cam întâmplă –, comunitatea locală va fi totdeauna în câştig.

Problema reală a întâmplării de mai sus este cea legată de organizarea hei-rup-istă păstorită de foşti activişti de partid comunist ori de oameni care au preluat rapid deprinderile şi reflexele acestora. Astfel de exemple par să arate că nu codrul, ci „Cântarea României" continuă să fie frate/soră cu românul…

Şi revenim astfel (a câta oară?) la una dintre problemele cele mai grave ale momentului: cea a lipsei managerilor culturali. Să nu fim absurzi, pe plan local încă nu ai de unde să scoţi oameni care să fie şcoliţi pentru această postură. Dar este cât se poate de firesc ca un eveniment, cât de mic, să fie organizat şi promovat de oameni cu minime abilităţi de comunicare. Să ştie ce este ăla un computer şi să trimită un e-mail. Nu mai zicem vorbă mare – să apeleze la cineva care se pricepe şi să construiască chiar un site de prezentare şi promovare a evenimentului, difuzarea unei mape de presă ş.a.

Dar cea mai gravă problemă este de alt ordin. Atâta timp cât astfel de urechişti se vor ocupa de tot soiul de „festivaluri" care mai de care mai ieftin (calitativ), se va vedea cât de curând că ne va costa bani grei.

Pentru simplul motiv că un astfel de personaj nu va şti şi nici nu va fi dispus să înveţe să acceseze fondurile europene care vor veni curând (unele există deja) tocmai pentru astfel de destinaţii culturale.

Dialogul de mai sus, desprins parcă dintr-o piesă de Ionesco, nu poate avea loc nicidecum cu vreun partener european cu care s-ar putea accesa împreună fonduri pentru acţiuni comune. Este un capitol şi o rană care rămân deschise. Bifarea steguleţelor de intrare în UE este cu mult mai simplă decât concretizarea aplicării unor programe de finanţare, act pe care nu-l pot realiza decât oamenii instruiţi pentru asta.

P.S. *După cum i-am promis simpaticului interlocutor, iată că am scris şi despre festival, folosindu-mă de datele concrete puse la dispoziţie. Rămâne cum am stabilit.*

Adevărul literar şi artistic, nr. 833, 26 august 2006

De-a autocenzura

În acest număr al revistei „Adevărul literar şi artistic", domnul Nicolae Mecu, coordonatorul ediţiei „Opere", de George Călinescu, editate de Academia Română împreună cu Editura Univers Enciclopedic, vorbeşte despre autocenzura care bântuia în vremea lui Călinescu şi în anii comunismului, în general.

De fapt, asta şi urmărea cenzura şi propaganda de partid: înăbuşirea şi distrugerea oricărei forme de priză normală la real, pentru a zugrăvi în schimb imaginea unei alte realităţi, monstruoasa „realitate" comunistă. Precum o boală grea, un cancer care preia încet-încet toate funcţiile importante ale organismului şi induce o altă stare de „normalitate", omul societăţii comuniste era adus într-o altă stare de existenţă, măcar exterioară dacă nu – de cele mai multe ori – şi interioară, spirituală. Ceea ce am descris mai sus este fundamentul oricărei forme de manipulare. Dar invazia minciunii se petrece în modalităţile cele mai subtile…

Întrebarea firească este: în ce măsură apare autocenzura în anii de după '89? Este aceasta indusă de sentimentul românesc al găştii, de interese financiare, de lichelism, de prostie, de toate laolaltă, de altceva? Nu vorbim acum despre acea autocenzură provenită din respectarea unor reguli de bun-simţ ori de comportarea şi exprimarea civilizată.

Avem, bunăoară, regulile mai mult sau mai puţin cunoscute, mai mult sau mai puţin exagerate, numite *politically correct*. Unii devin fanatici ai acestor reguli şi orice formă de fanatism duce, evident, la deformări. Alţii, dimpotrivă, le înţeleg sensul profund şi se autodelimitează de orice exprimare excesivă. Poţi să înţelegi şi să accepţi, până la un punct, drama în care se zbat anumiţi semeni cu alte orientări sexuale, dar eşti la fel de

îndreptăţit să te delimitezi de pledoariile demonstrative pe care aceştia le fac agresând majoritatea şi, mai ales, copiii. Mă refer la demonstraţiile periodice din marile oraşe occidentale, mai nou, şi din Bucureşti. Presupunând că voi avea copii, nu mi-ar face plăcere ca aceştia să se trezească în tramvai cu travestiţi care împart broşuri, făcând o pledoarie *pro domo*.

…Inevitabil însă, autocenzura ajunge la capitolul politic. Începutul anilor '90 a adus nenumărate disensiuni în cadrul unor familii ori între prieteni. Eu însumi eram mai pătimaş în acele timpuri şi aveam discuţii încinse ori mă certam chiar cu anumite rude pornind de la politic. Evident, ei, mai în vârstă, erau cu Iliescu & co, eu, dimpotrivă, cu Piaţa Universităţii – demonstraţie la care am participat, efectiv, zile la rând – şi cu partidele democratice. Nenumărate certuri şi rupturi se petreceau din rostirea lucrurilor pe şleau. Uneori, autocenzura era mai degrabă o formă de a comunica inteligent cu cel apropiat ţie, doar-doar nu va mai judeca pătimaş, fie măcar şi pentru a accepta un alt punct de vedere.

…Există momente cruciale în istoria unor ţări, momente în care pledoaria de la om la om are importanţa ei. Autocenzura nu-şi mai are rostul decât în formă, nicidecum în sens – şi ajungem la ceea ce se petrece în aceste zile.

Un prieten mi-a povestit cum a trimis prin e-mail un afiş pro-Băsescu câtorva apropiaţi, cu toţii intelectuali. Este vorba despre acele afişe în format electronic ce fac diverse ironii la adresa celor 322 de parlamentari care vor suspendarea preşedintelui. Reacţia unuia dintre destinatari a fost furibundă. Locuind departe de ţară, nefiind la curent cu ceea ce s-a petrecut în România, omul nu a meditat deloc asupra semnificaţiei imaginii, a crezut că el este cel zugrăvit în chip de porc – căci aşa arăta afişul – şi a trimis un răspuns pe măsură, plin de invective…

Mă întreb dacă nu cumva prăvălirea spre gravitate a situaţiei politice în care ne aflăm nu se datorează întâi de toate unui deficit de comunicare. Probabil că actorii politici ar trebui să facă apel – precum într-o căsnicie aflată în cumpănă – la specialişti în comunicare şi la psihoterapeuţi. Autocenzura – în sensul ei bun – la nivelul întregii clase politice lasă de dorit. Pe de altă parte, gestul de a spune lucrurilor pe nume este luat drept atac la persoană. Şi, cu siguranţă, multora nici nu le convine să se facă publice diversele angajamente care sunt departe de legile democraţiei. Latura ziditoare a autocenzurii trebuie să-şi spună

cuvântul. Important este nu numai să ai dreptate, ci şi ***cum*** ai dreptate, cum îţi pledezi dreptatea.

Până una-alta, noroc de Caragiale şi de umorul la care noi, românii, suntem condamnaţi, dintotdeauna. La referendum dacă vrei să votezi pro-Băsescu, trebuie să votezi NU, dacă vrei să votezi împotriva preşedintelui, trebuie să votezi DA – se mai îndoieşte cineva că trăim în ţara lui pentru-contra?

Adevărul literar şi artistic, nr. 871, 16 mai 2007

IV

potențialul de tăcere

Potențialul de dialog

Cunoscuta şi rapid îndrăgita revistă *Idei în dialog* a împlinit deja un an de existenţă. Zilele trecute, momentul a fost sărbătorit la Clubul *Prometheus* din Bucureşti. Discuţiile iscate au fost incitante şi au pornit, cum era de aşteptat, de la conceptul şi impactul de până acum al apreciatei reviste. Sufletul acesteia, Horia-Roman Patapievici, a făcut un mic remember, a numit modelele occidentale (precum *The New York Review of Books*), a invitat participanţii să-şi zică păsurile, nemulţumirile.

Nu este cazul să o spunem cât de rare sunt publicaţiile care tind fie şi printr-un articol ori studiu rătăcit să vorbească pertinent despre potenţialul de bucurie. Poate că nici nu merităm decât rar să ne atingem, fie şi în scris, de acest subiect… Pe de altă parte, desigur luminoasă, există revista care ne răsfaţă săptămânal cu un mereu (ne)aşteptat potenţial de dileme: este vorba, bineînţeles, despre *Dilema* (actualmente *veche*) – o bucurie, în sine, precum sunt nenumărate alte reviste de la noi ori de aiurea.

Prima publicaţie de după ’89 care îşi propune la modul explicit exploatarea potenţialului de dialog cultural este, graţie lui Horia-Roman Patapievici şi Academiei Caţavencu (în calitate de editor), revista *Idei în dialog*. Apare lunar, şi-ţi vine uneori să-i tragi de mânecă pe cei responsabili ca să-i îndemni la editarea săptămânală. Fiindcă această revistă ne-a arătat că există o „piaţă” a dialogului care se poate desfăşura la cel mai curat nivel intelectual, că există posibilitatea efectivă de a face exerciţii de empatie cu parteneri cu care nu numai că nu eşti de acord dar, din motive omeneşti, nici nu-i prea agreezi, poate. Pe scurt, să dialoghezi despre cultură, ba chiar să polemizezi, de ce nu, dar în condiţii de

civilitate… Lucru deloc uşor, căci, privind în jur, se-ntâmplă să constaţi mai ales contrariul.

Cei care au reuşit o astfel de performanţă au fost cu deosebire reprezentanţii filosofiei clasice şi medievale, a subliniat directorul publicaţiei aniversate, H.-R. Patapievici.

Ceea ce ne-a făcut să observăm că, raportat la relaţia noastră cu timpul, pare că raportul cu trecutul este relativ mai uşor de gestionat pe planul cultural. Mai complicat este raportul nostru cu prezentul şi cu viitorul. A avea o justă relaţie cu viitorul comunităţii presupune a avea o relaţie clară cu propriul viitor. Cu alte cuvinte, numai cel care ştie a curge coerent în propriul său făgaş contribuie cu adevărat şi conştient la viitorul comunităţii. Navigarea în apele învolburate ori tulburi face dovada unei proaste aşezări a persoanei faţă de viitorul propriu, indiferent de genialitatea – evidentă sau doar mimată – a acelei persoane. Excepţiile desigur că există, dar cei care îşi depăşesc contemporanii prin apelul la un alt timp sunt rari şi nu au totdeauna conştiinţa măsurii în tot ceea ce întreprind. Poate doar profeţii au această conştiinţă şi ştiu când să mai ia o pauză ca să se smerească, întrucât discernământul îi învaţă să nu asculte vocile propriului orgoliu – mult mai multe decât Vocea rară şi unică ce-i străbate în momentele de graţie.

Revista *Idei în dialog* valorifică ceea ce Martin Buber numea „omul dintre” – care se creează între ascultător şi vorbitor (vezi cartea acestuia „Eu şi tu”). Şi ne mai trimite, totodată, la o splendidă rostire a Pr. Stăniloae: „Dialogul este ultima fibră a Creaţiei”.

Exploatarea potenţialului de dialog la care ne cheamă revista lui Horia Patapievici este măcar implicit – dar poate cu atât mai mult – o invitaţie spre potenţialul de bucurie de care are atâta nevoie societatea în care trăim.

Adevărul literar şi artistic, nr. 794, 15 noiembrie 2005

Potențialul de tăcere

Fericiţi cei care ştiu a asculta Tăcerea!…

Pare a fi concluzia filmului *Die Grosse Stille* (*Marea tăcere*) care a avut recent un record de audienţă în Germania, depăşind până şi ultimul episod din seria Harry Potter. Filmul – întru totul nonconformist – este făcut de germanul Philip Gröning într-o mănăstire cartusiană din Alpii francezi. El a primit cu greu acceptul de a filma într-un loc prin excelenţă intim, loc unde n-a mai pătruns aparatul de filmat.

După ce, timp de câteva luni, şi-a asumat viaţa de călugăr, Philip Gröning – care a fost simultan producător, operator, regizor, editor – a venit cu un film-document de o valoare pe care nu o putem încă realiza… *Un film în care, din cele aproape trei ore, se vorbeşte timp de doar câteva minute!*

Te întrebi, de unde atâta interes al publicului larg pentru o mănăstire unde se tace, de unde atâta interes pentru tăcere? Pentru Occident, tăcerea ca metodă a devenit un act exotic, ceea ce ar putea constitui un element de atracţie. Este o evidenţă, fenomenul care se petrece la mănăstirea cartusiană nu este deloc unul caracteristic catolicismului. Nici în creştinismul ortodox tăcerea nu este un fapt obişnuit. Ceea ce poartă numele de „jurământ al tăcerii" este un fenomen rar. În Orient, anumite practici religioase sau care aparţin de căile spirituale bazate pe autocunoaştere obişnuiesc uneori să ceară învăţăcelului tăcerea absolută timp de o perioadă. Ceea ce înseamnă că omul, fie occidental, fie oriental, consideră tăcerea drept un act împotriva naturii sale firești.

Nota bene: rareori limita este dusă până la absurd – acolo unde sunt cazuri de forță majoră (oameni aflați în pericol, care pot fi salvați printr-un avertisment verbal etc.) este evident că jurământul tăcerii este surmontat.

Practica ascultării tăcerii are mai multe trepte. Mai multele nivele ale tăcerii presupun o crescândă stăpânire de sine. A asculta tăcerea simţurilor, apoi tăcerea gândurilor ş.a.m.d. În cadrul religios, tăcerea favorizează rugăciunea continuă – şi aceasta pe mai multe grade de aprofundare.

Apoi, tăcerea se practică deliberat şi nu impus. Pentru nefericitul aflat într-o închisoare sau în cazul călătorului printr-un spaţiu pustiu, efectele tăcerii sunt minore, căci nu există o asumare conştientizată. A tăcea presupune voinţă, trezvie, umor bine temperat (căci te întâlneşti cu cele mai hazoase întâmplări), detaşare de părerea lumii obişnuite.

Cel care a practicat vreodată deliberat tăcerea, măcar pentru câteva ore, ştie despre ce vorbim. Şi nu este vorba despre acea tăcere ţâfnoasă decisă la supărare, ci despre tăcerea ca act spiritual liber consimţit (şi aflat, obligatoriu, sub incidenţa unui îndrumător calificat). Deocamdată, ceea ce a fascinat în film pare a fi uimirea că aşa ceva se poate petrece într-o lume în care ne iluzionăm că le ştim pe toate.

Desigur, excelenţa filmului mai constă şi în problematizarea acestei teme, cea a tăcerii, temă la care rareori se mai meditează astăzi… Ţine cu adevărat de disciplina interioară să ştii uneori să te abţii să vorbeşti, ba chiar să nu scrii când nu este cazul. A strecura oaze de tăcere în discurs, a şti să asculţi şi să respecţi tăcerea celuilalt – sunt deja flori mult prea rare pentru omul modern. Nu trebuie să fii călugăr sau angajat într-o formă de căutare spirituală pentru a-ţi oferi momente de tăcere drept cadou ţie şi celor din preajmă. De câte ori tăcerea bine cântărită, înţelept dozată, nu poate salva din împrejurări grave! A şti să scrii esenţialul în locul cearşafurilor de cuvinte mai mult sau mai puţin potrivite este una. Dar a te abţine – prin tăcere – de la a rosti lucruri care trebuie „trecute sub tăcere" poate fi o cale de autocunoaştere.

Tăcerea există. Tăcerea trebuie doar ascultată aşa cum este. Puţini sunt cei care au conştiinţa potenţialului de tăcere existent în viaţa lor şi a ceea ce aduce acesta atunci când este bine gestionat.

Potenţialul de tăcere aparţine de potenţialul de viaţă netrăită încă.

Adevărul literar şi artistic, nr. 816, 29 aprilie 2006

Potențialul de România

Mânaţi de încrederea în viitor, şi nu de trecutul anchilozat în mizerii, nici de prezentul mlăştinos, câţiva tineri ne-au dat o zdravănă lecţie de viaţă. Medaliaţi la olimpiade internaţionale, aceştia au hotărât să facă eforturi pentru a-i antrena la rândul lor pe alţi potenţiali olimpici. Ei s-au organizat şi au construit un site destinat viitorilor informaticieni. Este o comunitate formată, în primul rând, din aproape toţi concurenţii români la olimpiadele naţionale şi internaţionale de informatică. Dar aici, dincolo de discuţiile existente pe orice forum, *se învaţă*.

Iniţiativa are valoare de simbol. Ea vine dintr-un viitor în care România este decojită deja de crustele care încă o macină azi: crusta de perpetuă ceartă politică, nonvizionară şi absurdă, crusta corupţiei, crusta Miticilor care „se descurcă" în orice epocă, crusta neputinţelor şi dormitărilor de sorginte balcanică, crusta trăirii la minima rezistenţă cu care se-mpacă marea masă etc. Ignorând cu superbia tinereţii singura înjurătură ce ne-a rămas de la Eminescu – 'tu-i neamu' nevoii –, aceşti adolescenţi ne redau încrederea că, dincolo de tămbălăul şi mizeria zilei, se poate încă zâmbi către viitor…

Deşi în bună parte au ales să plece din ţară în centre universitare internaţionale mult mai bune, unii dintre ei vin acasă măcar pentru a ne arăta că poţi fi tu însuţi pe orice meridian. Că se poate face performanţă, că învăţătura nu este un moft, ci o poartă către Viaţă. Faptul că pe site-ul deschis de cei câţiva informaticieni cu performanţe internaţionale intră şi profesori ne confirmă spusa lui Leon Blois – *nu se ştie cine dă şi cine primeşte*. Căci aceşti adolescenţi ar putea în câţiva ani să asaneze mocirla politică actuală, să ne aducă mai aproape de acel viitor pe care şi-l doreşte

orice om normal. Şi, ştim bine, exemplul de mai sus nu este decât unul dintre multe altele.

În realitate, există nenumăraţi tineri români care au performanţe în cele mai neaşteptate domenii de cercetare, construindu-şi viaţa prin muncă asiduă, creativitate şi putere de a visa. Există o România latentă – prea puţin cunoscută – ţară a celor care încă mai învaţă, încă mai muncesc cinstit, încă mai cred în viitor. Iar performanţele acestor oameni se vor vedea în timp, fie că sunt normale, fie de ridicat nivel internaţional.

Criza de valori, criza de modele şi criza de soluţii în care ne zbatem în ultimii ani sunt suplinite de potenţialul de bucurie, de potenţialul de zâmbet, de dinamism şi de creativitate al acestor tineri.

Este potenţialul de România de care a venit timpul să ne amintim cât mai des.

Adevărul, nr. 5179, 6 martie 2007

Potențialul de Lumină

Inegali în timpul vieţii, oamenii sunt egali în faţa morţii. Creştinismul a adus prin jertfa lui Hristos o nouă dimensiune vieţii şi a repoziţionat frica omului faţă de moarte.

Prea multe sunt încercările care ne macină zilnic. Românii au avut parte, în ultimii ani, de schimbări abrupte, de convulsii sociale şi politice majore. Ce rămâne din toate astea, ne putem întreba în aceste zile în care pacea ar trebui să ne fie cuvântul de ordine? Pentru creştin, aşa cum frica de moarte este învinsă de credinţa în Înviere, tot astfel tulburările zilei sunt şi pot fi îmbunate prin recentrarea întru Hristos. Cea mai mare sărbătoare creştină, Paştele, aduce anual această maximă re-centrare în prim-planul vieţii fiecăruia. A fi orientat către centrul tău, către Hristos, care este în inima ta, poate fi salvarea din tot ceea ce înseamnă vârtej al sorţii şi viaţă curentă bulversa(n)tă. Un om orientat este un altfel de om.

Întâlnim adesea în scrierile sacre legate de Înviere cuvântul ***bucurie***. Ca orice lucru asociat cu cele sfinte, este o bucurie trăită, pe care cel ce ştie a-şi regăsi centrul fiinţei sale reale o simte din plin. Marii mistici au fost realmente invadaţi de această trăire a bucuriei întâlnirii lăuntrice cu Hristos. Unii au ajuns să se adreseze oricui, precum Sf. Serafim de Sarov, prin cuvintele „Bucuria mea!"…

Da, românii au trecut prin mari încercări în ultimii ani. Mulţi au şi plecat din ţară pe meleaguri străine, unde financiar câştigă mai bine. Cu toţii însă revenim la matcă în aceste zile, ne petrecem sărbătoarea Paştelui alături de cei dragi. Dar nu este vorba numai despre familie ori despre comuniunea cu cei de o credinţă cu tine, indiferent cum şi cât înţeleg oamenii prin credinţa creştină. Pentru fiecare dintre noi există şansa

comuniunii întru Hristos cu toţi semenii. A trăi în comuniune cu oamenii pe care nu-i agreezi este una dintre cele mai mari provocări aduse de creştinism. A vedea partea de Cer până şi în duşman – acea lumină hristică prezentă fie că o ştim, fie că nu, fie că vrem, fie că nu o vrem – nu-i deloc un lucru uşor… Iată o mare provocare adresată fiecăruia în parte şi tuturora deopotrivă.

În fond, Paştele este sărbătoarea care redeşteaptă în noi înşine potenţialul de lumină nedescoperit încă. Există în lăuntrul nostru un mănunchi de lumini potenţiale pe care le ignorăm. Maturizarea lui Hristos aflat în inima noastră cultivă la maximum acest potenţial – luminile devin Lumina care explodează dinspre orizontul posibilului spre bucuria realizării. Orice mic pas, fie el şi spre o minimă sărbătorire împreună cu cei dragi, înseamnă un strop în plus din această Lumină, astfel încât suntem îndreptăţiţi să rostim:

HRISTOS A ÎNVIAT!

Editorial de Paşti
Adevărul, nr. 5207, 7 aprilie 2007

Potențialul de nebunie

Potenţialul de nebunie nu are limite şi forme de manifestare imaginabile. Fie că vorbim despre nebunie în sensul patologic, fie de nebunia sacră, până şi imaginaţia trebuie să-şi recunoască neputinţa.

Se spune că unele categorii de nebuni ar fi iniţiaţi *avant la lettre*, în sensul că au avut acces la o anume realitate fără ca fiinţa lor să fie preparată, călită pentru asta. Este o supoziţie generoasă, provenită din perspectivă verticală. Pe de altă parte, nebunia sacră, „nebunii întru Hristos" sunt realităţi pe cale de dispariţie…

A apărut de curând în limba română o excelentă carte semnată de Amos Oz, intitulată „Cum să lecuieşti un fanatic" (Ed. Humanitas, 2007). Iată ce scrie autorul ca punct de pornire al analizei sale referitoare la starea de spirit din spaţiul Ierusalimului: „Până la mijlocul secolului al XIX-lea, cu câţiva ani încolo sau încoace – în funcţie de ţară şi de continent –, dar, în mare, până în secolul al XIX-lea, pentru majoritatea oamenilor din cele mai multe părţi ale lumii existau cel puţin trei lucruri sigure: unde vor trăi, cum au să-şi câştige pâinea şi ce se va petrece cu ei după moarte". Este o evidenţă, arată autorul, pentru majoritatea oamenilor „certitudinile" de mai sus au intrat din ce în ce mai mult în ceaţa incertitudinii…

Dacă vom medita asupra paragrafului anterior, vom identifica trei vectori cu care am putea construi un sistem de trei axe de coordonate: (1) axa orizontală („unde voi trăi"), (2) axa antero-posterioară („cum am să-mi câştig pâinea"), (3) axa verticală („ce se va petrece cu mine după moarte"). Sistemul descris de cele trei axe se aplică oricărui om de pe faţa pământului. Fiecare dintre noi trebuie să aibă – obligatoriu – acces la mai

multe categorii de resurse care, toate, fac posibilă vieţuirea umană: resursele materiale (1), resursele energetice (2) şi resursele simbolice (3). Niciuna dintre aceste axe de coordonate nu poate fi ignorată.

De la un punct (critic), orice neglijenţă devine fatală. Bolile mai mult sau mai puţin grave pot fi înscrise în sistemul de mai sus. Nebunia în sens patologic apare preponderent atunci când devierea de la axa verticală este gravă. Evident, uneori devierea de la verticală naşte malformaţii şi pe celelalte axe ale fiinţei. De multe ori, şi reciproca este valabilă. Dimpotrivă „nebunia sacră" aduce schimbări de ordin pozitiv. Interesat doar de verticala vieţii („Căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate celelalte se vor adăuga vouă" – Matei 6, 33), omul racordat total la sacru ajunge pe alte niveluri ale fiinţei descrise de aceleaşi axe de coordonate.

Nota bene. *Acest sistem pare a fi universal valabil – în termenii spaţiului indian poartă numele de Akshara Yantra.*

Până la urmă, este limpede că şi la nivelul colectivităţii, şi în cazul unei ţări, funcţionează acelaşi sistem, dar pe alt nivel. Resursele materiale, energetice şi simbolice trebuie să-şi găsească armonia. Din păcate, la noi, instituţiile oficiale care ar trebui să gestioneze constructiv aceste resurse nu au găsit încă o formulă de-a trăi rezonabil laolaltă. Trecerea de la comunism la capitalism, de la un sistem cvasi-bolnav la un sistem căruia îi trebuie zeci de ani pentru a funcţiona sănătos, se întâmplă cu mari convulsii.

România acestor zile îşi gestionează dezastruos potenţialul de nebunie.

Adevărul literar şi artistic, nr. 868, 25 aprilie 2007

V

rădăcinile omului și ospitalitatea hermeneutică

Pe Cale cu Ioan Ladea

Era imediat după ’89. Urcam din două-n două scările unei clădiri foarte vechi din Bucureştiul istoric, clădire de 6-7 etaje, fără de lift. În faţa mea, la un moment dat, un domn îmbrăcat tinereşte în jeanşi şi tricou urca la rândul său calculat, numărând parcă fiecare treaptă. Era voinic, avea figură de patriarh, cu o barbă imensă şi păr grizonat. Făcându-mi loc să-l depăşesc pe scara îngustă, m-a întrebat hâtru dacă scările pe care urcăm duc cumva spre Rai…

Aşa l-am cunoscut pe Ioan Ladea.

A copilărit în preajma lui Lucian Blaga cu care tatăl său, sculptorul Romulus Ladea, era prieten; a fost închis în aceeaşi celulă cu Petre Ţuţea. Profesori i-au fost închisorile, ţăranii ardeleni, marii oameni întâlniţi pe Cale şi, mai ales, înţelepţii taoişti.

Era nemăsurat în tot ceea ce făcea. A scris primele pagini de informatică din România, a fost unul dintre cei mai mari medici acupunctori ai noştri. A învăţat singur chineza veche – cu mult mai complicată şi mai frumoasă decât cea modernă – şi ne-a molipsit şi pe noi, cei care făceam parte din Academia „Jean-Marc Kespi”, de frumuseţile înţelepciunii taoiste. A fost fermentul şi mentorul unui grup de studii interdisciplinar, grup care pe lângă medici cuprindea specialişti ori doar studenţi în fizică, biologie, chimie, filologie, muzicologie, arte ş.a.m.d. Întâlnirile se desfăşurau fie în aulele generoase ale Facultăţii de Medicină din Bucureşti, fie în parcuri ori la locuinţa sa de la Joiţa. Şcoala aceasta a unui grup interdisciplinar nu poate lăsa pe nimeni rece. Şi Ioan ştia să te aţâţe, să te incite, să te scoată din sărite, să te pună pe Cale.

Ajunsese să gândească precum un taoist orice amănunt al vieţii. Odată, venind împreună de la Joiţa către Bucureşti pe un drum plin de gropi, s-a stricat maşina. Mi-a explicat în termenii chinezeşti cum componentele maşinii nu fac decât să respecte acelaşi model al lumii. Şi era de o coerenţă formidabilă în tot ceea ce spunea, ca dovadă că a şi reparat-o cu pricepere pornind de la legile „celor cinci mişcări”… Cunoştea limitele acupuncturii şi nu o vindea drept panaceu. A vindecat mii de pacienţi cu boli grave. Azi sunt oameni care trăiesc datorită dr. Ioan Ladea, oameni vindecaţi inclusiv de cancere, iar el a murit de cancer…

Ucenici de-ai săi au ajuns să treacă direct în stadiile superioare ajunşi la studii de acupunctură în China, iar astăzi formează o şcoală cu reprezentanţi aflaţi din Bucureşti până în Los Angeles.

Ioan Ladea a fost cel mai mare orator pe care l-am cunoscut. Scria la fel de bine, dar chiţibuşar, cu nenumărate note şi citate, fapt pentru care se citeşte foarte greu. Cărţile sale sunt astăzi manuale *sine qua non* pentru cel care studiază acupunctura sau taoismul. Fire enciclopedică, a scris multe altele. Graţie colegei noastre Carmen Brăgaru, cercetător la Institutul de Teorie şi Istorie Literară „George Călinescu”, cea care îngrijeşte manuscrisele rămase de la Ioan Ladea, sperăm să putem citi cândva opera completă. Deocamdată ne facem datoria să publicăm în revista de azi încă o parte din jurnalul său (o primă parte a apărut în *România literară* nr. 39/oct. 2002 şi în *Jurnalul literar* nr. 7-12/2004). De asemenea am adăugat într-un medalion gândurile unor apropiaţi de-ai lui Ioan Ladea, gânduri rostite cu prilejul Simpozionului „Ioan Ladea” desfăşurat de curând sub egida Academiei „J.-M. Kespi”. Printre oamenii care au dorit să-l omagieze a fost şi Doamna Annick de Souzenelle cu care a avut o prietenie de suflet.

Ne facem astfel datoria de a promova opera unui om prea puţin (re)cunoscut în mediile culturale. Demersul său are însă un potenţial imens – aceste grupuri de studii interdisciplinare constituie astăzi unul din modelele după care funcţionează cercetarea de avangardă.

Într-una din întâlnirile de la Joiţa, fiindcă era obosit, m-am oferit să-i fac un masaj. În timpul acesta, alături de alţi câţiva colegi, continuam împreună cu Ioan hermeneutica unor texte chineze. La sfârşit, fiindcă era în tălpile goale, i-am dat în joacă câte-o palmă pe fiecare talpă. Mi-a spus

cu blândeţe, dar ferm, să nu-i mai fac asta vreodată căci prin închisorile parcurse a luat suficiente bătai la tălpi…

Iată doar câteva motive care mă fac să cred, dragă Ioan, că, într-adevăr, scările pe care ne-am cunoscut cândva te-au aşezat astăzi în Rai.

Adevărul literar şi artistic, nr. 768, 17 mai 2005

Rădăcinile omului și ospitalitatea hermeneutică

Din infinitatea de produse artizanale de sorginte chinezească, care au ajuns şi pe la noi în ultima vreme, atrage atenţia un anume tip de statuetă făurită în bambus. Îl reprezintă pe unul din înţelepţii legendari ai pantheonului taoist, anume Lao Zi. Cum se întâmplă cu multe astfel de producţii, şi aceasta este la limita kitsch-ului. Şi totuşi există o particularitate la care merită să medităm.

Este o sculptură într-o bucată de bambus mai bătrân, din apropierea rădăcinii. Mai mult, sunt păstrate câteva din ramurile acestei rădăcini. Piesa este sculptată astfel încât în produsul rezultat părul înţeleptului să fie reprezentat tocmai de ramurile rădăcinii de bambus. Cu alte cuvinte, lemnul a fost întors cu rădăcina în sus. S-ar putea spune că este doar un ingenios truc al meşterului artizan pentru a folosi ramurile rădăcinii la întruchiparea podoabei capilare a înţeleptului. În realitate este mai mult decât atât – pentru cei care s-au apropiat de mitologia, „căile" şi simbolistica spaţiului chinez.

Înţeleptul are rădăcina în Cer – acesta este mesajul sculpturii. Desigur, toate tradiţiile spun asta într-o formă sau alta. Antropologia sacră susţine că măcar o parte din componentele fiinţei umane are rădăcina în Cer. Faptul că artizanul chinez duce cu el încă şi astăzi acest mesaj nu poate decât să ne bucure. Ceea ce mai înţelege acesta astăzi prin „Cer" este de aprofundat…

De curând a apărut un valoros studiu al Doamnei Anca Manolescu, intitulat „Europa şi întâlnirea religiilor" (Ed. Polirom, 2005). Medalionul acestui număr al revistei îi este dedicat, considerând acuta actualitate a

temei. Ca de obicei, datorită puţinătăţii specialiştilor, receptarea unei lucrări de o asemenea anvergură a fost minoră. Cu atât mai trist cu cât „inflaţia" de producţii pseudo-spirituale este în creştere pe piaţa românească de carte. Am alăturat prezentării cărţii semnate de Anca Manolescu un „cuvânt însoţitor" al lui Andrei Pleşu şi o primă parte a unei exegeze hermeneutice aparţinând lui Bogdan Tătaru-Cazaban.

Cartea de faţă este prilej de bucurie dacă ne gândim la „ospitalitatea hermeneutică" la care ne invită, după fericita expresie a Pr. André Scrima. Dar este şi un prilej de melancolie, dacă ne gândim că lumea în care trăim are nevoie să-şi amintească atât de des că rădăcinile omului sunt în Cer – acolo unde „unitatea transcendentă" a religiilor funcţionează fără de rest.

Numai conştiinţa rădăcinii determină o reală ospitalitate hermeneutică.

Adevărul literar şi artistic, nr. 774, 28 iunie 2005

Surplusul de ploaie și asimțirea Bucuriei

Orice cale ori formă de căutare îşi va avertiza din start simpatizanţii asupra faptului că pătrunderea în lumea Reală este plină de dificultăţi şi de grele încercări. M. Eliade aminteşte despre *stâncile care se lovesc, trestia dansatoare, porţile în formă de maxilare, cei doi munţi tăioşi ca lama şi în continuă mişcare, cele două icebergu*ri *care se izbesc, obstacolul rotitor, uşa semănând cu un cioc de acvilă*. Pericolele sunt însoţite de alt avertisment de un ordin mai fin: această trecere nu se realizează *in concreto*.

Exemplul cel mai la îndemână pentru o cultură care rămâne tributară Greciei este acela al argonauţilor. Acolo, stâncile care se lovesc sunt Symplegadele şi se situează la intrarea în Marea Neagră. Argonauţii însoţiţi de Iason au la rândul lor emoţii în faţa modalităţii intermitente şi aleatorii în care acestea se mişcă, însă la trecerea lor, ajutaţi de Pallas-Athena, stâncile rămân nemişcate. Această întâmplare trimite, conform lui Eliade, la „natura paradoxală a trecerii dincolo sau, mai exact, a transferului din lumea aceasta într-o lume transcendentă. Deoarece, cu toate că Lumea Cealaltă este la origine lumea de după moarte, ea ajunge să semnifice orice stare transcendentă, adică orice mod de existenţă inaccesibil pământeanului, rezervat *spiritelor* sau omului ca entitate spirituală" (*Naşteri mistice*, Ed. Humanitas, p. 83).

Oricare cale de autocunoaştere accentuează pe această necesitate a schimbării de ordin metafizic, iar mitul argonauţilor, prin simbolismul Symplegadelor, este cât se poate de evident.

Şi Vasile Lovinescu vorbeşte la un moment dat despre expediţia argonauţilor ca despre un hagialâc la obârşii, obţinerea lânii de aur fiind un talisman pentru deschiderea porţilor. Ne amintim: „parola n-o afli

decât tocmai când ai trecut poarta, situaţie fără ieşire. Dar parola e tocmai asimţirea a ceea ce e dincolo de poartă şi atunci când se produce suntem cu partea esenţială din fiinţa noastră dincolo de ea. Îngerul trebuie să te lase să treci, căci nu e în dreptul lui, în misiunea lui să taie rădăcinile plantelor, ca îngerii căzuţi. În momentul asimţirii, rădăcina mea e dincolo de poartă şi toată fiinţa mea tinde în mod existenţial să se reunească cu ea" (*Meditaţii, Simboluri, Rituri*, Ed. Rosmarin, p. 96).

Asimţirea locului, asimţirea clipei, asimţirea porţii, asimţirea îndrumătorilor – reali şi nu închipuiţi –, asimţirea îngerului, asimţirea Duhului, toate sunt cu putinţă omului şi, în timp, toate de folos. Origen a vorbit odinioară de simţurile spirituale, elaborând chiar o doctrină a acestora; tradiţia hindusă şi a altor meleaguri le cunoştea de mult. Tradiţia reprezentată la noi în ultimii ani de excelenţa unui căutător precum Vasile Lovinescu ar putea da o şansă în plus *asimţirii* valenţelor reale ale *omului recent* şi provocărilor postmoderne…

A spiritualiza orice moment al istoriei terestre devine un imperativ pentru căutătorul căii metafizice. Curajul, rezistenţa, forţa morală, încrederea sunt doar câteva din condiţiile eliminatorii pe care trebuie să le îndeplinească aspirantul. Decantarea dură pe care o fac Symplegadele între cei care nu pot să se dedice adevărului şi cei care reuşesc acest lucru, desprinzându-se de istoria imediată prin eliberarea întru cele spirituale, a fost în cazul lui Vasile Lovinescu şi a grupului său „favorizată" de condiţiile istorice în care au trăit. Ei au redescoperit prin propria lor fiinţă şi existenţă gândul lui Sartre: „Important este ce ai făcut din ceea ce s-a făcut cu tine". Vasile Lovinescu a fost un Iason născut în Fălticeni care, însoţit de câţiva argonauţi contemporani lui, a asimţit Bucuria de a trăi spiritual într-una dintre cele mai aspre perioade ale istoriei.

În *Scrisori crepusculare*, V. Lovinescu notează despre o tradiţie care spune că surplusul de ploaie ar fi motivat de refuzul oamenilor de a primi harul, care astfel se transformă în apă. Iată şi „modul" în care s-ar fi produs potopul… Iar dacă este atâta apă, se vor naşte (vor fi aleşi) Iason şi ai săi. A decanta din „surplusul de ploaie" *apa cea bună, apa cea vie*, aceea din categoria „apelor de Sus", *Mayim* – care, conform tradiţiei veterotestamentare, dăinuie în Cer, de la facerea lumii – iată o altă provocare pentru un om de cultură aflat pe Cale…

Căci astăzi „surplusul de ploaie" se manifestă la nivelul asediului informaţional. Este potopul epocii în care trăim. La fel de primejdios – dacă nu va fi bine gestionat – precum potopul biblic. Aparent, oamenii nu refuză harul, ci sunt neputincioşi în a-l primi. Spaţiul sacru, spaţiul tradiţiilor spirituale face eforturi uriaşe pentru a mai salva ceea ce se poate salva din spaţiul postmodern.

Asimţirea Bucuriei salvează Totul.

Adevărul literar şi artistic, nr. 776, 12 iulie 2005

Mai aproape de muzica mării

Cândva poate voi ţine un jurnal despre (re)facerea unei reviste precum *Adevărul literar şi artistic*. Nu ştiu încă dacă voi reuşi vreodată să-mi împlinesc acest plan – până la un punct, chiar aceste editoriale fac parte din jurnalul respectiv. De aceea, voi mai reproduce uneori măcar câteva din gândurile primite de la cititori. Numai lipsa spaţiului ne împiedică să deschidem o rubrică specială, scrisă exclusiv de cititorii noştri, dar promitem să rezolvăm şi acest prejudiciu.

Dragă Marius,

Şi acum mai ezit între a-ţi trimite acest mesaj sau nu. O fac totuşi, cu toată prietenia şi gândurile mele bune. Şi mai ales fără a încerca să mă amestec în politica editorială a revistei. E doar o sugestie.

Mi-a displăcut profund interviul cu brontozaurul Denis Buican (are şi un nume predestinat). Şi nu neapărat fiindcă suferă de ateism cronic şi incurabil, ci fiindcă inclusiv din punct de vedere ştiinţific a rămas rău în urmă. Toate titlurile lui ştiinţifice nu spun nimic când deschide gura şi emite asemenea grozăvii. Chestiunea evoluţionismului a explicat-o genial Petre Ţuţea: „Domnule, nu e niciun conflict între creaţionişti şi evoluţionişti. Treaba e simplă. Cine crede că se trage din maimuţă se trage din maimuţă, cine crede că e făcut de Dumnezeu e făcut de Dumnezeu". Că ştiinţa ar deţine adevărul absolut o mai cred doar comuniştii îndoctrinaţi de la Sorbona. Lumea ştiinţifică serioasă actuală e măcar rezervată în privinţa teoriei evoluţiei speciilor…

Găsirea unui numitor comun între oamenii de ştiinţă şi umanişti nu cred că se poate face, fiindcă primii au cel mai profund dispreţ pentru ceilalţi. Şi nu numai în România. Iar Adevărul literar şi artistic *e* literar *şi* artistic. *Cred eu. Nu te supăra, dar îmi place să spun ce gândesc.*

Toate gândurile mele bune, L.

Dragă L.,

Zilele din urmă am profitat de vremea fără de ploaie, de puţinul timp liber, şi am petrecut un weekend la mare. Aflat într-o staţiune precum Eforie Nord trebuie să faci slalom printre ofertele kitsch şi cele cu adevărat interesante, atractive. Doritor de liniște, cam greu găseşti tocmai aici o oază. Într-o seară am luat masa la una din nenumăratele terase aflate una lângă alta pe malul mării. Între noi şi mare nu mai era decât plaja, astfel încât atmosfera se voia feerică. Din păcate, toate terasele din apropiere – a noastră nu mai puţin – se concurau nu numai în oferte culinare, ci şi în cele (pseudo)muzicale. Rezultatul a fost un talmeş-balmeş: de la masa noastră se auzeau suprapus cel puţin trei-patru melodii.

După ce am scăpat de supliciu, am făcut o lungă plimbare de seară chiar pe malul mării, lăsându-ne picioarele mângâiate de apă. Dar şi auzul. Fiindcă, de această dată, între noi şi nenumăratele terase era plaja, cum am spus. Muzica predominantă era cea a valurilor care se sparg de mal. Tot ceea ce producea mai mult sau mai puţin muzical terasele cu pricina părea undeva foarte departe şi insignifiant în comparaţie cu simfonia mării.

…Am fost întrebaţi cu bucurie, cu jenă, sau chiar cu o urmă de reproş dacă nu cumva *Adevărul literar şi artistic* are de patru luni încoace, de când a fost preluat de o nouă echipă redacţională, un aspect ceva mai religios, ba chiar apăsat creştin. Răspunsul nostru ferm a fost: nicidecum. Este, sperăm, doar ceva mai spiritual – înţelegând prin asta deschiderea către sacru în general, sacru în care, desigur, creştinismul îşi are proporţia sa, ţinând cont că trăim sub această parte de Cer. Asta nu înseamnă că nu au mai fost în aceste patru luni – fără a cădea în capcana sincretismului – articole despre spiritualitatea chineză, islamică ş.a.

Esenţială însă este muzica de fond emisă de o revistă. În cazul nostru, sperăm să fie ceva mai aproape de muzica mării… Revista noastră nu are neapărat un „profil religios", ci spiritual, atât cât se poate, fără a ignora jocurile de trezvire a spiritelor precum am făcut în numărul trecut prin dl. Denis Buican (lucru care a stârnit nu puţine reacţii). Faptul că oamenii de ştiinţă ar avea un dispreţ profund faţă de umanişti este, iartă-mă L., o altă prejudecată care trebuie abandonată, chiar dacă până la un punct se bazează şi pe realităţi. Dovadă – începând cu acest număr,

cititorul nostru Mihnea Boştină (cercetător la Harvard) devine colaborator şi susţinătorul unei rubrici tocmai pe această tematică sensibilă.

Evident că rămâne să vorbim în continuare despre literatură şi artă. Cu menţiunea că, în cadrul numelui *Adevărul literar şi artistic*, am pus accentul pe *Adevărul*.

De ce? Rămâne să-şi răspundă fiecare dintre cititorii care îndrăgesc muzica mării…

Adevărul literar şi artistic, nr. 779, 2 august 2005

Numirea animalelor lăuntrice

Antropologii au constatat că la eschimoşi cuvintele care se referă la zăpadă sunt peste două sute. Să ne înţelegem, este vorba despre diferitele forme, stări ale zăpezii şi nicidecum de sinonime. Nu este deloc surprinzător că acolo unde, spre exemplu, în limba română „zăpada care scârţâie" – asta se întâmplă cam pe la minus treisprezece grade Celsius – nu poartă nicio denumire sau am uitat-o noi, la eschimoşi să aibă probabil un nume specific. Aceşti oameni sunt „specialişti" în traiul alături de zăpada manifestată, iată, în felurite nuanţe şi, tocmai fiindcă le este foarte aproape, au simţit nevoia să identifice şi să numească stările ei. Pentru noi – o populaţie care are parte, în ultima vreme, de diluvii pentru care sperăm din toată inima să nu trebuiască să găsim cuvinte a le numi –, abia dacă vom găsi câteva astfel de nuanţe. Dar asta nu înseamnă că n-ar exista felurite forme, categorii ale zăpezii, chiar şi în perioada scurtă de iarnă din Carpaţi…

Tot astfel, există în lume „specialişti" ai vieţii lăuntrice pentru care spiritualitatea nu este un cuvânt gol, ci aducător şi rostitor de stări ale fiinţei. Viaţa noastră interioară are nenumărate aspecte, adesea prea puţin cunoscute, rareori studiate în afara percepţiilor kitsch (vezi parapsihologie etc.). Abia antropologia religiei dacă se ocupă de acest subiect şi, desigur, teoretic, plus anumite discipline ale autocunoaşterii.

În acest sens, rolul criticului de artă şi al artistului devine esenţial. Sunt motive pentru care în numărul de faţă al revistei noastre am publicat eseul lui Ananda K. Coomaraswamy – strălucit reprezentant al vieţii cultural-spirituale a sec. XX: frumuseţea ca stare, vederea frumuseţii precum vederea luminii lăuntrice a iubitorului *(bahkta)*… În acelaşi context,

medalionul acestui număr este dedicat fenomenului declanşat de grupul oxonian intitulat *Inklings*.

„Marea poezie este încarnarea progresivă a vieţii în conştiinţă" – susţine unul dintre componenţii foarte puţin cunoscut la noi, Oxen Barfield. Autor al unei *History in English Words*, Barfield mai notează: „Limba a conservat pentru noi istoria vie interioară a sufletului uman. Aceasta revelează evoluţia conştiinţei". De altfel, acelaşi autor consideră că însăşi imaginaţia umană ar fi supusă proceselor istorice sau, mai degrabă, evolutive. De unde şi observaţia prof. Elmar Schenkel (Germania) că pentru Barfield „idolatria ar trebui văzută ca produsul final al procesului care poate fi înfăţişat ca o separare dintre imagine şi realitate"… Căci Barfield consideră că suntem „înconjuraţi de o lume de lucruri pe care nu le mai putem concepe ca pe o imaginaţie", lucrurile devin pur exterioare, nu le mai putem prelua şi în imaginaţia noastră… Sau aceasta devine adesea monstruoasă – ne amintim despre relatarea unui prieten care descria o convorbire cu Vasile Lovinescu: marele spiritual se întreba cum ar putea fi preluat în imaginaţia noastră un… uriaş excavator.

„Diferenţa dintre o imagine şi un lucru constă în faptul că o imagine se prezintă ca un exterior exprimând sau implicând un interior, în vreme ce un lucru, nu. Când ceea ce începe ca imagine devine în decursul timpului un lucru, avem o justificare în a o descrie drept un idol", susţine Barfield.

…Poate că la limita luminoasă îndepărtarea de idolatrie este de regăsit în soluţia propusă de colegul nostru Vianu Mureşan într-unul din cele mai bune eseuri ale sale (publicat în numărul de faţă): „Să crezi fără nicio dovadă, să crezi împotriva convingerii sceptice că nu pot exista principial niciun fel de dovezi, să eviţi slăbiciunea de-a adora certificatele, să fii gata să te baţi pentru un Dumnezeu nenumit care nu te cocoloşeşte, care nu-ţi ia spaima şi măreţia singurătăţii, care nu stă la răspântii de drum ca indicator de direcţie, care nu-ţi cere sacrificii pentru a te scuti de vanitatea renunţării, care te încearcă mereu, dar în moduri pe care, neînţelegându-le, nu le poţi folosi la o eventuală judecată drept probe, care te evită cu eleganţă pentru a nu-ţi stimula deşarta pasiune a apropierii"…

Spre deosebire de omul adamic, omul zilei de azi pare a fi chemat să pună nume animalelor lăuntrice care-l bântuie. Când vom avea puterea de a identifica şi numi nenumăratele forme de idolatrie cu care ne amăgim în fiecare zi, vom fi – poate – ceva mai buni şi mai frumoşi. Sau mai aproape de poezie.

Adevărul literar şi artistic, nr. 783, 30 august 2005

Îngerii dialogului

Anul 2003 a avut drept cap de afiş cartea „Despre îngeri" scrisă de Andrei Pleşu. A fost premiată ca atare, fiind pe atunci cel mai mare succes editorial al anului.

De atunci încoace, recenziile au fost nu puţine, dar rareori de greutate, substanţiale. Nu merită amintiţi aici cei care bat câmpii, făcând asocieri penibile cu întâmplarea nefericită de la Tanacu. În ultimul număr din excelenta revistă *Idei în dialog* (nr. 9/sept. 2005), Sorin Dumitrescu scrie câteva pagini pe tema cărţii sus-amintite, iar rândurile domniei sale primesc replica domnului Andrei Pleşu. Ceea ce observăm din start este că, în sfârşit, găsim un semn de intrare în normalitate: depăşind nebuniile zilei, românii îşi permit să polemizeze despre îngeri…

Fără îndoială, observaţiile lui Sorin Dumitrescu sunt aparent esenţiale şi par *political corect* din perspectiva ortodoxiei. Limbajul cu care acesta ne-a obişnuit de multă vreme în intervenţiile sale are un aer apocaliptic asortat copios cu savuroase sintagme postmoderne. Replica lui Andrei Pleşu vine cu „pitoresc şi melancolie", subliniind între altele – lucru mai mult decât necesar azi – înţelesul exact al termenului *sincretism* de care unii îl acuză în necunoştinţă de cauză.

Mărturisim, faţă de alura supărată, atotştiitoare când vorbeşte despre „îngerii mei, cei ai Bisericii" în cazul lui Sorin Dumitrescu – aici îngerul/demonul limbii i-a jucat acestuia o nevinovată farsă (şi nu e singura) – îl preferăm de departe pe Andrei Pleşu, care ştie să-şi gestioneze mai bine indispoziţiile, chiar în perspectivă eschatologică, de ce nu, un om al întrebărilor şi mai puţin al certitudinilor: „Cred sincer că tradiţia trebuie neîncetat retrăită, regândită, adaptată la oameni şi

vremuri, fără acomodări oportune, dar fără crispări dogmatice şi inflexibilităţi judiciare. Cred că discursul credinţei trebuie să se deprindă a ieşi din cercul «garantat» al «adepţilor»", spune cel din urmă.

Dincolo de plăcerea de a citi polemici prieteneşti pe tema îngerilor, propunem cititorilor noştri şi alte păreri pe aceeaşi temă – iată raţiunea pentru care, în numărul de faţă al revistei, apelăm la expertiza unui tânăr cărturar, Bogdan Tătaru-Cazaban. Tot lui îi este dedicat medalionul acestui număr – fiind încredinţaţi că seria deschisă în numerele anterioare cu Cristian Bădiliţă şi Mihail Neamţu poate fi îndelung continuată. Generaţia tinerilor de mai sus vorbeşte în cunoştinţă de cauză, are deja confirmări internaţionale, îmbină dezinvoltura şi prospeţimea vârstei cu temeinicia instrumentarului academic bine asimilat. Din aceeaşi generaţie face parte şi Adrian Papahagi căruia îi spunem bun venit la *Adevărul literar şi artistic*, unde va semna deocamdată bilunar.

A găsi elemente de confirmare în alte tradiţii este cum nu se poate mai plăcut şi sanitar într-o lume care suferă de teroarea idiosincraziilor. Domnul Pleşu declară că demersul său spiritual „*pleacă* de la unitate, ca de la ceva subînţeles, şi încearcă să o descopere în toate iradierile ei circumstanţiale". Nici nu ne putem închipui o lume fără Ibn Arabi şi Ananda K. Coomaraswamy, fără Toma de Aquino şi Pr. Florensky – dar asta nu înseamnă că suntem mai puţin creştin-ortodocşi.

Indiferent de ceea ce cred activiştii fundamentalişti de pe orice meridian ar fi ei, îngerii dialogului (ne) aşteaptă răbdători.

Adevărul literar şi artistic, nr. 787, 27 septembrie 2005

Calul năzdrăvan

Motto
M-am aplecat peste fântâna
mea interioară
încercând să-mi văd izvorul
şi-am zărit, pentru o clipă,
Lumina ducând de mână
Drumul dar şi Călătorul…
(„Iluminarea" – George Gavrilean)

De multă vreme sunt intrigat de felul în care filosoful Constantin Noica a evaluat perspectiva asupra oamenilor prin imaginea pe care a lansat-o, aceea că oamenii s-ar împărţi în trei categorii precum sunt şi caii: caii de tracţiune – adică majoritatea societăţii, caii de circ – cei din categoria artiştilor, şi caii de curse – cei care au vocaţia performanţei culturale de adâncă respiraţie. Această împărţire este, din punctul meu de vedere, numai parţial adevărată. Este uitată pe nedrept acea categorie rarisimă, fantastică, dar nu mai puţin reală, existentă în basmele noastre: aceea a cailor năzdrăvani.

Caii din poveste sunt, precum se ştie, aparent anoşti, şterşi, lipsiţi de charismă. Dar calul năzdrăvan mănâncă jar. Adevărata sa faţă o descoperă numai cel ce ştie şi învaţă a vedea Viaţa dincolo de aparenţe. Întâlnirea cu un astfel de cal este plină de surprize: în curând se va scutura de platoşa de iluzii în care s-a deghizat, îşi va deschide aripile şi va zbura luându-te şi pe tine în spinare.

Căci, spre deosebire de alţi cai, fie ei de tracţiune, de circ ori chiar de curse, calul năzdrăvan are aripi şi ştie a zbura. Ba chiar zboară deţinând şi secretele ultime ale zborului „ca gândul". Uneori devii Făt-Frumos nu numai graţie performanţelor proprii, ci având şansa de a întâlni şi intuiţia de a deosebi calul cel năzdrăvan.

…Recunosc, la început l-am privit cu reţinere. Se mişcă aerian prin lume – căci aripile şi le-a sacrificat generos în carnea romanelor sale. Pare uneori bleg, se plânge că n-are noroc, este invidios pe caii de circ prea mult aplaudaţi. Este un singuratic şi suferă pentru asta. Mai trage câte-o tărie încercând zadarnic a uita de tăriile celeste din care descinde. Se uită pofticios după femei şi nemulţumit că-i singur, iată, la vârsta asta, prefăcându-se a ignora faptul că perechea sa nu are cum să existe aici, între caii pământeni.

Dar ia să-l vezi în faţa colii de hârtie! Devine brusc agitat şi plin de patos, ştiind că *a scrie înseamnă a mânca jar*. Se mişcă cu entuziasmul pe care numai spiritele alese îl au, în sensul originar al termenului „entuziasm", fiindcă nările paginilor sale freamătă la orice briză de vânt divin. Dacă îi vei citi romanele, ai şansa să zbori ca gândul.

Depinde numai de tine să treci peste limbajul casant, să ai răbdarea parcurgerii încercărilor esenţiale. Scrierile sale îţi vor aminti că tu, cititorule, eşti un Făt-Frumos care se ignoră.

Dan Stanca este unul dintre puţinii cai năzdrăvani ai literaturii române.

Adevărul literar şi artistic, nr. 788, 4 octombrie 2005

Forme ale libertății

Cu un necruţător realism, istoricul Adrian Majuru vorbeşte despre „penitenciarul cultural" al anilor comunismului. Este bine să ne amintim şi mai ales s-o spunem şi pentru cei care n-au trăit: pentru un om normal, atmosfera cultural-spirituală era de penitenciar până la un punct! Cu excepţia supapelor ce acţionau cu voie de la stăpânire, ochiul vigilent al gardienilor sistemului nu lăsa nimic la voia întâmplării. Dar cât de vigilent *în sens profund* putea să fie ochiul acestora?

Într-o carte care va rămâne cu siguranţă un punct de maximă referinţă, „Jurnalul fericirii", Nicolae Steinhardt identifică mai multe modalităţi de relaţionare cu universul concentraţionar. El vorbeşte depre soluţia Soljeniţîn („de-acum încolo sunt un om mort") – un astfel de om nemaiputând fi ameninţat, şantajat etc.; despre soluţia Zinoviev, „zurbagiul" (acela care „pentru nimic în lume nu intră în sistem") – individ slobod la gură precum copilul din povestea regelui gol; în sfârşit, soluţia Vladimir Bukovski – „în prezenţa tiraniei, asupririi, mizeriei, nenorocirilor, urgiilor, năpastelor, primejdiilor nu numai că nu te dai bătut, ci, dimpotrivă, scoţi din ele pofta nebună de a trăi şi de a lupta". În fine, pe lângă cele trei soluţii – (1)„moartea consimţită, asumată, anticipată, provocată", (2)„nepăsare şi obrăznicie", (3)„vitejia însoţită de o veselie turbată" – cel care va deveni părintele Nicolae de la Rohia precizează că mai există soluţia mistică: aceasta „fiind consecinţa harului, prin esenţă selectiv". Har de care chiar autorul „Jurnalului…" a fost atins – de unde şi „traseul fericit" pe care l-a parcurs, botezându-se şi călugărindu-se mai apoi.

Îndrăznim să întrevedem câteva nuanţe ale aserţiunii ultime. Credem că „soluţia mistică" este un termen generic care poate fi dezvoltat. Formele de libertate spirituală valide, inclusiv în cazul acelor ani, au fost mai multe. Soluţia mistică a avut, evident, reprezentaţii săi, al căror model exemplar considerăm a fi fost Sandu Tudor (Pr. Daniil).

Alături de această soluţie, mult mai rară dar nu de tot inexistentă a fost „soluţia iniţiatică", al cărei model este Vasile Lovinescu. Este o „soluţie" rarisimă în România acelor ani – a nu se confunda cu cea mistică –, dar nu mai puţin lipsită de importanţă. Fiindcă atunci când intrăm în acest domeniu, cantitativul, răsunetul exterior nu numai că sunt irelevante, dar chiar perturbă, deteriorează, acolo unde este vorba de autenticitate. Şi dă arama pe faţă în cazul falsificărilor.

În fine, o altă cale pare a fi fost Şcoala de la Păltiniş – în măsura în care putem considera o soluţie de natură spirituală fraza lui Constantin Noica: „Stări de spirit, asta ar trebui dat altora; nu conţinuturi, nu sfaturi, nu învăţături".

…Dar unde să-i încadrezi pe Alexandru Dragomir ori Petre Ţuţea, pe Pr. Mihail Avramescu şi nenumăraţi alţii? Ar însemna să simplificăm nepermis prin delimitarea excesiv de tranşantă a „soluţiilor" de mai sus. Ceea ce-i deosebeşte însă pe primii constă în faptul că au fost urmaţi de cercuri de discipoli caracterizate printr-o anume coerenţă şi conştiinţă de grup: Sandu Tudor a fost motorul Mişcării „Rugul Aprins" (la un moment dat grupul a fost preluat de Pr. Ioan cel Străin – adevăratul „maestru ascuns"), Vasile Lovinescu a fondat şi coordonat grupul de studii tradiţionale „Hyperion", Constantin Noica a fost înconjurat la Păltiniş de un cerc prim de discipoli.

Pe lângă cei de mai sus, nenumăraţi anonimi sau personaje cunoscute au reuşit să răspundă nevoii de libertate cu demnitate şi curaj, cu inteligenţă şi inspiraţie. Fiindcă la limita luminoasă orice formă de libertate trimite la libertatea spirituală.

Adevarul literar şi artistic, nr. 790, 18 octombrie 2005

Pomul de pe Cale

Viaţa ţi se schimbă uneori neaşteptat dacă eşti atent şi deschis la întâlnirile cu oamenii care te pot impulsiona să te schimbi. Marile întâlniri sunt puţine şi, îndeobşte, discrete. Uneori sunt amânate de la sine, alteori vin fulgerător peste tine fără să-ţi dai seama că eşti deja copt. A avea conştiinţa marilor întâlniri presupune a avea trezvie şi putere de (auto)analiză.

Ca un făcut, dacă baţi la înalte porţi, dacă ajungi la pomul lăudat, poţi avea mai degrabă deziluzii. Marile întâlniri vin singure spre tine taman când te aştepţi mai puţin. Unii dintre oameni au intuiţia că sunt aproape, dar rareori sunt capabili să identifice cu adevărat ceea ce se petrece. Aceasta se-ntâmplă mai repede *post factum*, de la o anume distanţă. Din afara unui sistem, lucrurile sunt totdeauna mai limpezi decât dinăuntru.

Despre marile întâlniri ale vieţii – şi nu ne referim aici la o mare iubire lumească, ci la întâlnirile de ordin spiritual, chiar dacă dimensiunea spirituală a celei dintâi nu poate fi ignorată – îţi vine cel mai adesea greu să vorbeşti. Nici ceea ce se transmite nu poate fi numit în cuvinte decât după o anume maturizare. Miracolul din inima ta transpare mai repede prin cântec, culoare sau metaforă. Tradiţiile spirituale apelează la parabolă, la paradox, la simbol.

Îndelungi şi stăruitoare căutări te aşază în faţa multor potenţiali (pseudo)îndrumători. A găsi un om modest, discret, autentic şi cu adevărat priceput este o şansă care nu ţi se dă de multe ori în viaţă. Ca profesor de istoria religiilor, am fost întrebat de elevi prin ce se poate deosebi un astfel de om.

Nu ştiu răspunsul la această întrebare.

Cândva am condus un seminar pornind tocmai de la această temă: cum arată un îndrumător autentic? Din cei aproape 200 de participanţi, fiecare a dat răspunsuri diferite. Fiindcă un îndrumător autentic arată de multe ori precum orişicare om normal. Fiecare om poartă în propria-i fiinţă instrumentele pentru a face deosebirea de care are trebuinţă. Fiindcă fiecare dintre noi găseşte îndrumătorul de care are nevoie la un moment dat. Dacă ţi se strică maşina, este o binecuvântare să ştii să găseşti un mecanic priceput; dacă viaţa ta nu merge cum ar trebui, este important să-l deosebeşti pe îndrumătorul care te poate reaşeza pe făgaşul cel bun. Totodată, este o realitate, lumea-i plină de falşi îndrumători.

…M-au fascinat totdeauna lucrătorii din parcuri care aduc – cine ştie de unde – brazde de iarbă pentru a orna un anume spaţiu. Iarba se prinde rapid, este, în genere, adaptabilă, abia aşteaptă un asemenea prilej de expansiune. Şi mai tulburătoare este însă formula modernă în care sunt transbordaţi unii copaci maturi – tot pentru scopuri ornamentale. Am văzut de curând un brad maiestuos ce călătorea într-un uriaş transportor.

Plantele au o anume sensibilitate, te şi întrebi ce-o fi pe bietul copac care se trezeşte dintr-odată în plin trafic rutier, cu maşini care-l claxonează, cu un peisaj de coşmar în continuă schimbare.

La polul opus, chiar dacă-i destinat zborului, omul nu prea este obişnuit să stea pe loc: să-şi simtă rădăcinile, să pătrundă în sine, să se-nalţe, simplu, către cerul exterior şi interior.

La o rapidă privire, toţi suntem precum iarba: luminaţi de acelaşi soare, egali în faţa lui Dumnezeu. Capacitatea de a prinde rădăcină şi de a creşte diferă însă, chiar dacă razele de Sus sunt împărţite în mod egal. Nu se ştie de ce unii oameni au (aparent) şanse mai multe decât alţii. Unii beneficiază de un regim favorabil de parcă ar locui într-o brazdă, udată zilnic, într-un parc. Dar brazda respectivă plăteşte un greu tribut: periodic, vine grădinarul şi o coseşte ca să răspundă exigenţelor de arhitectură ale parcului. Şi pentru oameni, într-o arhitectură nevăzută, lucrurile stau adesea altfel de cum ne apar nouă.

Marii îndrumători sunt precum unii copaci: special transbordaţi în lumea noastră pentru a ne mai ajuta să respirăm aerul tăriilor. Desigur că

se simt stingheri, evident că suferă de suferinţele lumii. O lume fără astfel de oameni n-ar putea exista – susţin tradiţiile spirituale. Regula este valabilă şi în alte planuri. O ţară fără conducători vizionari este săracă şi stagnează. O cultură fără vizionari nu se remarcă prin nimic spectaculos.

Este greu să-ţi găseşti rădăcinile într-o lume care seamănă din ce în ce cu un gazon artificial. Când vei întâlni copacul de care ai nevoie, trebuie să ştii să-ţi asumi împreună cu el şi intemperiile, şi lumina. Şi, mai ales, bucuria în sine a marii întâlniri – este tot ceea ce pot să spun despre ***prezenţa*** domnului Florin Mihăescu.

Nu-l căutaţi, este un Om obişnuit.

Adevărul literar şi artistic, nr. 797, 6 decembrie 2005

O lume de caricatură

Recentele demonstraţii violente generate de câteva caricaturi arată, dacă mai era nevoie, că trăim într-o lume de caricatură, în care zâmbetul şi dialogul au ajuns să alimenteze rânjetul.

Orice religie matură ştie a cultiva surâsul în detrimentul hăhăielii. Nenumăraţi înţelepţi şi profeţi ai lumii au avut ca temă de meditaţie esenţială tocmai capacitatea de a râde autopersiflându-se. Ceea ce se petrece cu „războiul caricaturilor" însă arată că nu este nimic spiritual în taberele implicate.

Pe de-o parte, lumea modernă nu mai este de mult spirituală, astfel încât îşi permite să facă „mişto" de orice. Să zicem lucrurilor pe nume, în special pentru adepţii unei libertăţi decăzute în libertinaj: până şi creştinismul, mult mai blând, nu rabdă ceea ce numeşte „păcatul împotriva Duhului Sfânt". Reacţiile sunt altele, mai paşnice. Este totuşi o eroare să iei în derâdere simbolul de credinţă, fie al tău, fie al unei alte religii, chiar dacă simbolul nu poate fi „jignit".

Pe de altă parte, nu există nimic spiritual în demonstraţiile care incită şi produc violenţă. Aici ajungem la libertatea de acces la informaţii a celor care astăzi demonstrează. Căci reacţiile violente din ţările musulmane vin mai degrabă dintr-o acută dezinformare. Dincolo de îndreptăţitele sentimente ofensate ale protestatarilor, este limpede că cele întâmplate sunt abil speculate de factorii de putere interesaţi. Era un pretext cum nu se poate mai bine-venit pentru o nouă tentativă de coalizare a islamului împotriva „imperialismului american". Dar este şi hârtia de turnesol care relevă cât de sensibilă este comunitatea musulmană internaţională faţă de diabolizarea la care a fost supusă de-a lungul ultimilor ani. Exploatarea politică pe care facţiunile radicale o fac astăzi era previzibilă.

Lumea în care trăim operează uriaşe schimburi de informaţii, dar nu ştie a dialoga. Dacă dialogul era coerent, în respectul aproapelui, astfel de situaţii, care generează totdeauna şi victime, nu s-ar fi putut petrece. Sociologia religiei demonstrează clar: ceva mai matur cu câteva sute de ani, creştinismul nu mai reacţionează violent în astfel de cazuri, cum ar fi făcut-o cândva.

Este un motiv în plus pentru Occident să aibă o abordare înţeleaptă, tolerantă, responsabilă. Să nu ne imaginăm că în rândul celor ofensaţi astăzi nu există oameni care nu ştiu să zâmbească. Moderaţii sunt luaţi însă, la rândul lor, de val, ceea ce poate deveni deosebit de primejdios.

Poate cea mai grea încercare este pentru mass-media. Vocaţia libertăţii totale de expresie este contrazisă de asemenea situaţii… Ce face un ziarist în condiţii de război? Evident, cu sau fără voie, va trebui să relateze selectiv anumite faţete. Cel care are de înţeles, înţelege oricum, indiferent de ceea ce află graţie media. Condiţia ziaristului implică responsabilitate şi detaşare. Adică puterea de a surâde şi de a lăsa de la el acolo unde situaţia o cere.

În această lume de caricatură nu este vorba numai despre un război între două tabere: Occident versus Orient, ori între mentalităţi ataşate de valorile spirituale şi cele adepte ale modernismului abulic. Ci este şi un război, mult mai grav, între oamenii înţelepţi, toleranţi, generoşi şi cei cărora aceste calităţi le lipsesc, transformate fiind în ambiţie personală, aroganţă şi prostie.

Pentru unii, râsul este medicament, pentru alţii otravă.

Adevărul, nr. 4847, 6 februarie 2006

Locul călătorului Brâncuși

Nu are sens să ceri mai mult decât maestrul poate da.

Ne amintim cu un zâmbet de episodul în care Brâncuşi este vizitat de o tânără admiratoare. Malvina Hoffman scrie o carte dedicată sculpturii, unde evocă o convorbire cu Brâncuşi ce porneşte de la Leda… În timp ce admirau amândoi în atelierul artistului piesa ce purta acest nume, Brâncuşi întreabă: „«Îţi aminteşti de povestea din mitologie în care o divinitate se transformă în lebădă pentru a atrage dragostea Ledei?». Dintr-odată, faţa i-a întinerit şi în ochi i-a apărut un zâmbet de copil şugubăţ. S-a aplecat pentru a pune în priză un fir electric. «Ei bine, eu n-am crezut niciodată în povestea asta!", a murmurat el. O formă ciudată de disc a început să se învârtească încet în faţa noastră cu o mişcare aproape imperceptibilă, oglindind pe suprafaţa-i lucioasă obiectele din atelier şi chiar chipurile noastre într-un amestec mereu schimbător de lumini şi de umbre. «Niciodată nu mi-am închipuit că un bărbat s-ar putea transforma în lebădă, pe când pentru o femeie asta e cu putinţă, chiar foarte uşor. O recunoşti în lebăda asta?»

Am privit cu mai multă atenţie sculptura în timp ce el îşi plimba degetele de-a lungul contururilor ei, spunând: «Vezi cum îngenunchează cu trupul puţin plecat pe spate? Luminile astea intense arată locul sânilor şi al capului care au luat forma de lebădă. Învârtindu-se, ele se transformă necontenit, căpătând astfel o viaţă nouă, un ritm nou. Le poţi desluşi." (M. Hoffman, *Sculpture inside and out*).

În fond, această chemare ne este adresată fiecăruia în parte: *să desluşim*. Şi primul lucru pe care îl observăm în acest pasaj – trecând peste aspectul ludic cu nuanţă de flirt al momentului (spaţiu în care sculptorul

era iarăşi maestru…) – este acela că, cel puţin în cazul acesta, Brâncuşi nu este de acord cu versiunea mitologică ştiută, ci vine cu o interpretare proprie.

El se poartă cu naturaleţea oricărui mare artist, în timp ce recreează lumea prin intermediul artei sale. Aşadar, presupunând că, cel puţin parţial, şi alte întâmplări mitologice au fost reevaluate, ni se pare gratuită o hermeneutică în sensul „tare" din perspectivă religioasă a oricărei piese aparţinând lui Brâncuşi.

Există un cod al simplităţii pe care şi l-a cultivat Brâncuşi: buna sa locuire într-un atelier care este totuna cu casa proprie, buna locuire angajată în întreaga viaţă. Grandoarea caldă a unor uriaşe monumente visate (nicicând înfăptuite) pare exacerbată, dar apolinicul face casă bună cu dionisiacul pentru un om care locuieşte şi trăieşte cultural.

Brâncuşi nu face teorie a artei, nici a arhitecturii, chiar dacă afirmaţiile sale aforistice sunt atrăgătoare – par a veni din partea unui ţăran hâtru care uneori mai meditează la ale vieţii. Alege însă cu grijă locul pentru un monument, caută să intre în rezonanţă cu sufletul naturii. Credinţa sa animistă a însufleţit materia cu care lucrează. Numit de Giulio Carlo Argan „genius loci al României", sculptorul poate fi simultan revendicat de orice meridian. Asta s-a şi petrecut, l-au considerat de-al lor, cu argumente, şi platonici, şi creştini, şi buddhişti, şi taoişti; opera sa a dus cu gândul la paleolitic, dar şi la Africa neagră, la egipteni şi la tradiţia populară românească. Este acasă pretutindeni.

Brâncuşi ştie să pună întrebarea corectă. Ştie să folosească prilejul – de aceea surprinde esenţa, şi nu forma. Moartea este o trecere firească, Brâncuşi este sigur de perenitatea sufletului, vorbeşte despre „măreţia vieţii şi a morţii". Este convins de posibilitatea desăvârşirii spirituale prin sculptură.

Axelor de coordonate de mai sus le-am putea adăuga contururile (citeşte limitele) sculptorului. Îl demistificăm pentru a-l aprecia coerent. Nu credem că era vreun exces de autoinvestire spirituală din partea sa. Mai plauzibil, cei neobişnuiţi cu o astfel de personalitate, de un autentic rar întâlnit în Parisul primei jumătăţi de secol XX, l-au perceput exagerat. Avea, cu siguranţă, şi stări de oficiere estetică în care codul simplităţii genera senzaţie. Dar arta sa radiază har. A vorbi acestei lumi despre esenţă, simplitate, bun-simţ nu-i lucru uşor. A ştiut să rabde şi să creadă

în ceea ce el vedea. Nici sărăcia, nici gloria nu l-au tulburat peste măsură – le-a supravieţuit amândurora.

Conform datelor la care am avut acces până acum, Brâncuşi nu era un iniţiat în sensul grav şi real al lucrurilor. Apoi, cunoştinţele sale despre buddhism par superficiale. Era un simpatizant, şi nu un practicant real. Cărţile descoperite în mica sa bibliotecă sunt şi Platon ori Milarepa (ultimul într-o prezentare discutabilă) a căror seriozitate nu se poate pune la îndoială, dar şi Eduard Schurés ori Madame Blavatsky – autori penibili. Se interesa de grupurile de căutători ai spiritualităţii, dar stătea deoparte. Brâncuşi nu era un căutător spiritual de anvergură nici măcar pe cale livrescă.

Şi nici nu avea nevoie! Căci, în căutarea sa spirituală, Brâncuşi avea două avantaje uriaşe: un imens bun-simţ (ţărănesc) şi harul artistic. A ajuns astfel să le îmbine, să transforme actul artistic în act spiritual.

„Călătorul în mers, acela ce se mişcă pe o cale infinită, dacă e întrebat unde se află, răspunde: pe cale, iar dacă e întrebat de unde vine, răspunde: de pe cale; dacă, în sfârşit, i se pune întrebarea încotro merge, răspunde: spre cale, venind de pe cale. De aceea, o asemenea Cale nesfârşită se numeşte locul călătorului şi ea este Dumnezeu" (Nicolaus Cusanus).

Locul călătorului Brâncuşi este opera sa. Orice alt spaţiu sacru locuieşte pe Calea artei (sale).

Adevărul literar şi artistic, nr. 808, 4 martie 2006

Islamul profund

Primul pas pentru a reuşi în perceperea deplină a unui fenomen mundan este autocunoaşterea. Acest principiu este valabil concomitent atât la nivel individual, cât şi comunitar. În privinţa relaţiei speciale care se (re)structurează astăzi, treptat, între civilizaţia occidentală şi islam, autocunoaşterea poate deveni salvatoare.

Autocunoaşterea detaliată pe diversele paliere vizibile imediat şi previzibile pentru un viitor apropiat nu poate ocoli istoria concretă a relaţiilor cultural-spirituale bilaterale. Un exemplu grăitor al acestui fenomen este apropierea intimă de islam care s-a petrecut în cazul câtorva personalităţi româneşti. Într-un număr mai vechi al *Adevărului literar şi artistic* (776/12 iul. 2005) am vorbit despre Vasile Lovinescu. Astăzi vom vorbi despre un confrate de-al acestuia, Mihai Vâlsan. Vieţile celor doi, paralele până la un punct, au descris splendide trasee, în funcţie de câţiva parametri culturali şi spirituali ce nu pot fi nicidecum ignoraţi…

În aceeaşi ordine de idei, Franţa universitară recuperează astăzi cultural prezenţe precum cea a lui René Guénon – maestrul incontestabil al celor doi români – iar la Sorbona se fac deja doctorate pe această temă. Puţină lume ştie că, tot la Sorbona, graţie profesorului Radu Drăgan, imaginea României este îmbogăţită şi nuanţată pornind inclusiv de la acest capitol. În acest an universitar, profesorul Radu Drăgan ţine un curs dedicat subiectului: „La contribution des auteurs roumains à la littérature ésotérique occidentale (XIXe-XXe siècles)", curs în care nu sunt ocolite personalităţile sus-menţionate.

Cine a fost Mihai Vâlsan vom afla în paginile medalionului de faţă graţie profesorului Teodoru Ghiondea. Interesante ni se par câteva lucruri pe care le vom sublinia mai jos.

Personalitatea lui Mihai Vâlsan este de o asemenea anvergură încât, trebuie subliniat, fiii săi spirituali funcţionează astăzi organizaţi într-o adevărată comunitate. În plus, orice practicant al formelor de căutare aparţinând sufismului întreabă cu reală veneraţie despre *prezenţa* lui Vasile Lovinescu. Dacă acesta din urmă a fost cunoscut prin „urmele" lăsate în epocă (dar care abia de la distanţă verticală îşi dovedesc adevărata amploare), plecat devreme din România, M. Vâlsan a rămas aproape necunoscut. Vasile (Lala) Lovinescu a scris destul de mult în presa interbelică. Este suficient să amintim doar două eseuri: „Iniţiatul, om nou şi veşnic" şi „Esoterismul în opera lui Mihail Sadoveanu" publicate în 1935 în… *Adevărul literar şi artistic*. Apoi, după o asumată tăcere în care a studiat şi a scris neîncetat (doar pentru apropiaţi), V. Lovinescu ajunge să debuteze în volum cu cartea *Al patrulea hagialâc* (1981). Adevărata sa operă scrisă devine cunoscută abia după '89. Comparativ, despre Mihai Vâlsan se ştie doar că a scris cu consecvenţă în *Études traditionnelles*, revistă pe care a condus-o, devenind cel care a şi îngrijit opera lui René Guénon după plecarea maestrului din această lume. Scrierile lui Vâlsan nu au fost recuperate până astăzi, de aceea facem acum un prim pas prin publicarea câtorva pagini.

Un alt aspect este relaţia lui Mihail Vâlsan cu Mircea Eliade. Ataşăm în medalionul de faţă două scrisori (inedite) pe care le adresează Vâlsan lui Lovinescu. Într-una este vorba despre o întâlnire cu Eliade, care va îmbogăţi portretul marelui istoric al religiilor.

Nu în ultimul rând, vrem să menţionăm implicaţiile grave şi îmbucurătoare pe care le are această realitate (veche de veacuri, dar descoperită abia astăzi de unii) a faptului că relaţiile discrete între cele două civilizaţii, cea creştină şi cea islamică, funcţionează, iată, la o asemenea amplitudine… Există un nivel la care jihad-ul este înţeles în sensul său profund, real, netulburat de prostia zilei, nivel tradus prin ceea ce creştinismul numeşte „război nevăzut". Cu alte cuvinte, chiar dacă valurile sunt tulburi la suprafaţa oceanului, adâncurile pot fi liniştite (dar şi invers!).

În particular, tradiţiile spirituale – indiferent de meridian – conjugă în vremurile de impas un laitmotiv salutar: atunci când nu ştii cum să trăieşti, când nu ştii care este atitudinea cea bună, întreabă-te cum ar face îndrumătorul tău spiritual dacă ar fi în locul tău. Lovinescu a devenit la

un moment dat *shaikh* şi apoi chiar *mokkadem* pentru toată zona Balcanilor. Aşa cum am ajuns să-l descifrăm din opera sa, avem credinţa că în privinţa „războiului caricaturilor" lui Vasile Lovinescu i-ar fi scăpat un zâmbet…

Adevărul literar şi artistic, nr. 811, 25 martie 2006

Mircea Eliade, din nou acasă (1)

După ce Cicero s-a întors din exil, anumite grupări care nu au agreat revenirea sa la Roma au încercat să-l îndepărteze din nou. Rivalii politici au provocat un incendiu casei sale, pretext pentru a interpreta apoi faptul drept un semn divin. Cicero le ţine un discurs preoţilor care ar fi putut răspândi zvonul că zeii doresc casa: *Oratio de domo sua ad pontifices*. Era pledoaria sa pentru a reintra în posesia casei şi a terenului care deja îi fuseseră expropriate.

În perioada 19-23 septembrie se va desfăşura, pentru prima oară în România, Congresul European de Istorie a Religiilor (vezi şi ww.rahr.ro).

Ce pledoarie *pro domo sua* mai trebuie făcută într-o ţară care i-a dat pe Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu, Sergiu-Al. George, Arion Roşu, Cicerone Poghirc etc.? Este evident că în perioada comunistă nu era cu putinţă, decât cu rare excepţii, dezvoltarea normală a unui asemenea domeniu de studii, iar astăzi (re)construcţia este grea.

Un fapt cu totul regretabil este că sunt foarte puţine acele universităţi care să ofere şi cursuri de istorie (comparată) a religiilor ori derivate ale acesteia: fenomenologia, sociologia, antropologia religiilor. Universitarii care predau în România această disciplină sunt prost pregătiţi şi foarte departe de stadiul la care s-a ajuns astăzi la nivel internaţional. Acei tineri cercetători – şi sunt din ce în ce mai mulţi! – care au făcut deja studii de istorie a religiilor în universităţi occidentale de prestigiu nu sunt deloc bine primiţi în sistemul universitar românesc… Ce să mai vorbim despre cel preuniversitar? Majoritatea celor care predau astăzi rarele cursuri de istorie a religiilor în România sunt absolvenţi de Teologie sau de Filosofie. Cu alte cuvinte, nu au avut nicidecum acces la instrumentele adecvate pe care le deţine orice absolvent al unor cursuri universitare normale de acest profil din Occident. Nu mai vorbim despre

jenantele parti-pris-uri şi deformările penibile care sunt aduse unei discipline atât de nobile.

Trăim într-o lume care se preconizează a fi multipolară, cosmopolită, o lume în care coexistenţa în acelaşi spaţiu a mai multor populaţii de credinţe diferite este din ce în ce mai firească. Cine va călători astăzi într-o mare capitală vest-europeană va face o excursie în viitor (şi) din acest punct de vedere. Aşa cum eşti deja analfabet dacă nu ştii a comunica pe internet, la fel este deja analfabet cel care nu deţine un minimum de cunoştinţe legate de marile religii ale lumii. Viaţa ne obligă, ne „condamnă" aproape, la o altfel de apropiere, la o altfel de privire cu care să ne întâmpinăm aproapele.

Toate religiile mari au o anume construcţie doctrinară legată de ceea ce va fi după moarte. În funcţie de maturitatea spirituală la care ajunge practicantul unei anume credinţe, acesta va accepta sau nu că în construcţia respectivă au sau nu au loc, vor fi sau nu salvaţi şi cei de o altă credinţă decât el… Dar, în această lume, la nivel oficial, religiile găsesc încă destul de greu un limbaj care să le aducă la aceeaşi masă, în aceeaşi casă a dialogului. Aspectele facile, concurenţiale, patrimoniale, deformează esenţial dialogul real dintre religii. Politicul bruiază din abundenţă. Ecumenismul şi ceea ce, mai nou, poartă numele de „ecumenism extins" sunt abia într-un stadiu incipient. Istoria religiilor este o şansă pentru un dialog coerent, lipsit de patimă, inteligent, pentru o construcţie vizionară a unui viitor comun. Fundamentalismele de orice fel, dar şi sincretismul ieftin pot fi evitate graţie unor cunoştinţe serioase care ţin de istoria comparată a religiilor, fără a abandona prin aceasta vectorii profunzi ai credinţei proprii. Iată câteva motive pentru care această disciplină ar trebui să fie nelipsită din oferta universităţilor româneşti – oricare ar fi profilul acestora – dar şi, mai important, din cursurile ultimilor ani ai claselor preuniversitare.

Să sperăm că acest congres va atrage cât mai curând şi un plan bine pus la punct pentru şcoala românească. Căci, prin acest eveniment, Mircea Eliade se întoarce acasă dintr-un lung exil. Casa pe care începuse s-o construiască înainte de plecare trebuie să-i fie restituită firesc, fără prejudecăţi şi încrâncenări, ci, dimpotrivă, cu inteligenţă şi generozitate ştiinţifică, cu bucurie de ordin spiritual.

Adevărul literar şi artistic, nr. 836, 16 septembrie 2006

Mircea Eliade, din nou acasă (2)

Fiind încă în plină desfăşurare, este greu să scrii despre Congresul European de Istoria Religiilor de la Bucureşti. Impresiile „la cald" nu-şi prea au locul în acest context. În continuarea numărului de revistă de acum o săptămână am notat însă câteva idei prilejuite de acest eveniment şi de semnificaţia sa.

Am arătat că această premieră pentru România (şi pentru Europa de Est) adusă de congres înseamnă o revenire la normalitate. Este într-adevăr impresionant de firesc să vezi dialogând câteva dintre marile personalităţi actuale ale istoriei religiilor. Şi să poţi dialoga la rândul tău cu acestea. Dincolo de interesul privat, am pregătit deocamdată pentru *Adevărul literar şi artistic* două convorbiri care vor apărea peste câteva săptămâni: cu Antoine Faivre şi cu Moshe Idel.

Voi anticipa spunând că i-am întrebat pe amândoi ce înseamnă, din punctul lor de vedere, un viitor institut român de istorie a religiilor, proiect absolut necesar, despre care s-a vorbit zilele acestea. Plin de încredere în cercetătorii români pe care i-a cunoscut până acum, profesorul Antoine Faivre (EPHE, Sorbona) a subliniat necesitatea rigorii ştiinţifice şi a unei sănătoase abordări metodologice, spaţiu în care el însuşi este un emerit specialist. Profesorul Moshe Idel (Hebrew University of Jerusalem), care a rămas încă foarte legat de România pe care a părăsit-o la 16 ani, este şi mai optimist. El consideră că începutul a fost făcut la nivel ştiinţific, graţie organizatorilor Congresului, membrii Asociaţiei Române de Istorie a Religiilor (RAHR) şi a remarcat seriozitatea revistelor *Archaeus* şi *Studia asiatica* care beneficiază totodată de colaboratori prestigioşi din străinătate.

Toate câte sunt de făcut se află în faţa românilor interesaţi de o abordare profesionistă a acestei discipline. Indiscutabil, în momentul în care vor exista câteva catedre de istoria religiilor înlăuntrul marilor universităţi din România, vom fi şi mai aproape de normalitate.

O observaţie fie-ne îngăduită: cu o singură excepţie meteorică, nu i-am văzut printre audienţi măcar pe cei care predau deja „istoria religiilor" în cadrul facultăţilor de teologie (ortodoxă, catolică, baptistă etc.) de la noi. Aceasta vorbeşte mult despre o anume mentalitate şi despre suficienţă. Nu numai aceştia, ci şi teologii cu pretenţii ar fi avut prilejul să-l audieze, de pildă, pe Pr. Andrew Louth (Durham University) – autorul, printre altele, al unui excelent volum intitulat *Originile tradiţiei mistice creştine*, tradus şi la noi la Editura Deisis…

În aceeaşi ordine de idei, dincolo de mulţumirile cuvenite organizatorilor, ale căror eforturi au fost apreciate de toţi participanţii, căci se preconizează a fi realmente o reuşită, ne-am dori ca la un viitor congres să fie invitaţi şi acei puţini români teologi precum Pr. Gheorghe Popa (Iaşi), Pr. Ioan I. Ică jr. (Sibiu) ori Radu Preda (Cluj) care ar face faţă cu prestanţă, inteligenţă şi eleganţă unor dialoguri care ţin, să spunem, de secţiunea (prezentă la actualul Congres) intitulată „Religiile şi modernitatea"… Vom fi cu toţii mai bogaţi.

Cu excepţia Editurilor Humanitas şi Polirom, nici marii editori nu s-au înghesuit. Aceasta evidenţiază încă o dată unul dintre motivele pentru care rareori ne putem lăuda cu traduceri în ediţii critice, academice, ale unor cărţi fundamentale din patrimoniul spiritual universal; pe de altă parte, dacă ar fi fost prezenţi, editorii ar fi avut surpriza să constate că un mare procent dintre cei aproximativ 250 de participanţi la congres sunt ei înşişi nu numai autori, ci şi coordonatori ai unor colecţii de specialitate ce aparţin de edituri celebre. Voi aminti doar prezenţa lui Lindsay Jones, coordonatorul celei de-a doua ediţii, revizuite, a *Enciclopediei religiilor* (lucrarea monumentală, în 16 volume, care l-a avut ca prim coordonator pe Mircea Eliade).

În fine, revenim la Eliade. Masa rotundă dedicată acestuia ne-a făcut să medităm asupra decalajului existent între percepţia acestuia în România şi cea din Occident, din Statele Unite mai ales. Nume de referinţă, studenţi ai săi şi colaboratori au mărturisit despre Profesor. Credem că aceştia, dacă vor mai fi invitaţi, sperăm, şi cu alte prilejuri, pentru

eventuale cursuri de istorie a religiilor, ar putea să ni-l redea pe Eliade profesorul. Românii au deja, în general, o percepţie aproape folclorică a lui Mircea Eliade: ca autor de literatură şi eseuri ori ca autor al unor cărţi de istorie a religiilor – ultimele fiind studii despre care toată lumea vorbeşte şi din care dă citate, fără să fi aprofundat vreodată cu adevărat această disciplină.

Este timpul să ieşim din percepţiile ieftin-romanţioase. Fără o solidă cunoaştere a lui Eliade ca profesor de istorie a religiilor, exegeza este deformată şi deformantă (el însuşi recomanda să fie „lecturat" în ansamblu).

Iată de ce susţinem că abia acum Mircea Eliade se întoarce acasă. Fiindcă în ceea ce priveşte istoria religiilor, prezenţa sa poate fi onorată şi ancorată onest numai prin cei care-i continuă opera. Iar fiindcă discipolii români cu excepţia lui Culianu nu au existat practic, considerăm că avem încă enorm de primit de la cei care i-au fost aproape prin colaborare, cercetare sau ca simpli audienţi. Chiar dacă nu mai folosesc aceeaşi metodologie, chiar dacă astăzi s-au distanţat ori chiar îl contrazic uneori, continuatorii operei ştiinţifice a lui Eliade ne pot readuce acasă un simbol aşa cum este el în esenţă.

Aşa cum spunea în emoţionanta sa mărturie prof. Lindsay Jones, Eliade este un simbol care face parte din istoria sacră a istoriei religiilor.

Adevărul literar şi artistic, nr. 837, 23 septembrie 2006

Secțiune transversală prin fenomenologia violenței religioase

Se spune că, acum câţiva ani, undeva în sudul Statelor Unite, se construia o moschee. Şi majoritatea americanilor care treceau pe alături, nerecunoscând arhitectura clădirii ori scopul acesteia, îşi spuneau: uite, încă un restaurant mexican la care trebuie să venim în curând să cinăm!

Bancul de mai sus dezvăluie o realitate care a avut, bineînţeles, consecinţe tragice odată cu 11 septembrie. Şi, după cum se vede, lucrurile nu s-au aşezat nicidecum. Iată motivele pentru care am considerat binevenit articolul profesorului Hans Kippenberg de la Universitatea din Bremen, intitulat „Drama violenţei religioase şi actorii ei" (publicat în revista de faţă).

Disciplina istoriei religiilor se dovedeşte a fi unul dintre principalele instrumente cu care trebuie analizat fenomenul atât de complex al luptelor care au ca miză ori substrat credinţa oamenilor. Fără îndoială, întreaga istorie a fost înţesată de astfel de lupte, dar, din păcate, violenţa cu pretext religios a intrat astăzi într-o nouă eră. Noile tehnologii, informatizarea, globalizarea – sunt doar câteva elemente care contribuie la uriaşa periculozitate a fenomenului.

Profesorul Hans Kippenberg arată că nu este suficient să gândim: „ceva este în neregulă cu acele comunităţi", esenţială fiind o analiză obiectivă. Iar asta presupune „să te pui în papucii" acelor oameni pentru a putea înţelege aspectele profunde, subtile, ale unor comportamente greu de acceptat pentru omul modern. Este una dintre condiţiile esenţiale pentru a decripta ceea ce se petrece cu adevărat şi un act care ţine de ABC-ul unei comunicări eficiente.

Aici intervine rolul antropologului şi al specialistului în istoria religiilor. Chiar dacă ţi se pare absurd tot ceea ce afli, o analiză la rece poate preîntâmpina viitoare tragedii. Iar analiza nu trebuie să rămână doar pe masa de lucru a conducătorilor politici, militari ori a serviciilor secrete. Cu cât se va şti mai mult la nivel de mase despre ceea ce promovează un anume grup religios nonconformist, cu atât se măresc şansele ca societatea să găsească mijloacele de aplanare paşnică a unor drame. Violenţa religioasă este un dezechilibru care poate deveni o boală cronică pentru întregul organism al societăţii umane.

De aceea, organismul în ansamblu – omenirea, „întregul Adam", cum ne spunea cândva Pr. Rafail Noica – trebuie să fie înştiinţat şi mai ales conştient de ceea ce se petrece… În acelaşi timp, grupul respectiv (cu potenţial agresiv) va avea astfel o oglindă în care se va putea observa sau nu, în funcţie de capacitatea de deschidere generală ori măcar la nivel de individ către societatea umană şi către Realitate.

Căci, la limită, Viaţa ne oferă lecţiile pe care le merităm la un moment dat. Cei care nu sunt capabili să priceapă şi să acţioneze în consecinţă vor avea „şansa" repetării până îşi însuşesc ceea ce trebuie învăţat. Nu există învinşi ori învingători, ci doar nişte actori care acceptă sau nu nişte roluri.

Această secţiune transversală prin fenomenologia violenţei religioase trebuie privită din adânc spre exterior. Iar cel care o poate face cu adevărat este numai istoricul religiilor…

Un motiv în plus al pledoariei noastre obsesive pentru înfiinţarea unor catedre reale de istorie a religiilor în România.

Nota bene: catedre care să nu fie „slujite" de teologi – oricare ar fi confesiunea acestora – fiindcă teologii sunt de cele mai multe ori marcaţi de parti-pris-ul propriei credinţe. Mai este nevoie să spunem câte sunt de făcut pentru un asemenea proiect şi cât de urgent este?

Adevărul literar şi artistic, nr. 863, 21 martie 2007

Patologia resurselor simbolice

Există, fără îndoială, o patologie a resurselor simbolice. Cei mai mulţi oameni nu au habar de ceea ce înseamnă simbolul – o ambasadă a sacralităţii în lumea profană. Simbolul în sensul său cel mai înalt este un strop de sacru instaurat în profan.

Ei bine, ce fac oamenii cu aceste simboluri? Întâi de toate, nu sunt conştienţi de valoarea şi de puterea simbolului. Apoi, nu cred ori nu au capacitatea de a le decripta în sensurile lor simple, de suprafaţă, cu atât mai puţin în sensurile profunde. De unde apare şi patologia resurselor simbolice. Orice deviere de la verticala unui simbol, orice denaturare, orice deformare sunt tot atâtea elemente de simptomatologie care contribuie la patologia resurselor simbolice.

Concret, putem exemplifica privind în jur la comportamentul urban imediat. Să luăm cazul lui Gigi Becali care prevede că echipa sa, Steaua, va defila cândva prin Capitală într-un autobuz descoperit – după modelul echipelor câştigătoare ale Campionatului Mondial de fotbal. Până aici nimic special, numai că Becali pretinde că autobuzul cu pricina va avea o mare cruce pusă undeva pe parbriz… Cu alte cuvinte, echipa va câştiga în numele crucii, al creştinătăţii, al lui Iisus. Ce te faci însă că, fiind vorba despre Cupa Campionilor Europeni – şi presupunând că Steaua va repeta cândva această performanţă –, sunt toate şansele ca echipa adversă să fie compusă, în majoritatea sa, tot din jucători creştini (mai mult sau mai puţini practicanţi, indiferent că vor fi, eventual, de alte confesiuni decât cea ortodoxă). Cu alte cuvinte, vezi Doamne, steliştii şi patronul lor vor fi mai creştini decât adversarii lor, dacă vor câştiga!…

Dincolo de ridicolul pseudo-profetului de Pipera, malformarea şi caraghioslâcul sunt accentuate de folosirea unui simbol creştin într-un

spaţiu cu totul impropriu. Din păcate, parte din ierarhii noştri nu par să priceapă acest „amănunt", participând efectiv alături de Becali la această „luptă". Precum un şaman de condiţie mediocră, ÎPS Pimen, arhiepiscop al Sucevei, a mai şi cădelniţat porţile de fotbal de pe stadionul Ghencea în preajma unuia dintre meciurile importante ale echipei lui Becali. Aşadar, metabolismul unui joc de fotbal este dopat cu simboluri care ţin de un cu totul alt joc. Iată una dintre cele mai clare forme de degenerare şi manipulare a simbolisticii – creştine, în acest caz…

Din ce în ce mai departe de sacru, simbolistica politică este la rândul ei înţesată de false simboluri, de deformări – operate de această dată în scopul manipulării –, toate acestea ducând la o adevărată patologie. Rari sunt actorii politici, analiştii, ziariştii care să observe că urciorul nu merge de multe ori la apă. Că poţi trage de păr doar până la o limită o anume simbolistică favorabilă în faţa unui electorat relativ uşor manipulabil. Numai că animalul social are propriile-i mijloace de protecţie, care aparţin inconştientului colectiv, mecanisme greu de zdruncinat în condiţiile unui joc politic plin de inconsecvenţe, gafe şi virusuri deghizate în cuvinte mincinoase.

Desigur, manipularea simbolurilor politice ţine de jocurile dintotdeauna ale acestei lumi. Întrebarea care trebuie pusă este până unde se poate merge, care sunt limitele dincolo de care riscurile sunt prea mari.

Precum se petrece astăzi în cazul poluării cu substanţe care contribuie masiv la schimbările climaterice din ce în ce mai greu previzibile, tot astfel se petrece şi în plan social cu toxinele mentale pe care toţi le emanăm.

Deformarea, siluirea unor simboluri reprezintă fără doar şi poate una din formele care zdruncină organismul social. Cel care simte şi are intuiţia acestor realităţi iese câştigător. Pe termen scurt sau pe termen lung – importante sunt onestitatea, clarviziunea, detaşarea de imediatul facil.

Patologia resurselor simbolice îşi găseşte medicamentele şi formele de terapie numai printr-un diagnostic cinstit, numai prin recurgerea la verticala discernământului.

La limita luminoasă vom realiza că noi suntem cei defazaţi faţă de un simbol, noi suntem cei bolnavi, iar nu resursele simbolice.

Adevărul literar şi artistic, nr. 872, 23 mai 2007

VI

nevoia de pridvor

Nevoia de discernământ

Într-o lucrare prea puţin receptată – nici măcar în mediile de specialitate – anume în cartea *Comentariu la Evanghelia după Ioan* (Humanitas, 2003), avându-l autor pe Pr. André Scrima, se vorbeşte într-un capitol întreg despre „Cincizecimea ioanică" şi despre discernământ. Este numit „Cincizecimea ioanică" momentul în care, după Înviere, Iisus a suflat asupra apostolilor spunându-le: „Luaţi Duh Sfânt. Cărora veţi ierta păcatele, le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine vor fi ţinute" (Ioan 20, 22-23). Este acest moment „o nouă treaptă în revelaţia acestei prime zile a Învierii" – consideră Pr. Scrima, iar paralela cu momentul corespondent din *Geneză* se impune.

Apostolii au parte de o altă viaţă din acea clipă. Pr. Scrima subliniază: „trebuie să înţelegem că Iisus inaugurează o nouă creaţie prin Duhul comunicat discipolilor, după ce ei au fost trimişi «precum» Tatăl l-a trimis pe El, aşa şi nu altfel". (p.123).

A avea discernământ de un asemenea ordin înalt este desigur un privilegiu şi corespunde unei funcţii precise.

> „Ucenicii primesc în fond misiunea de *a lăsa să opereze Duhul*, lor revenindu-le numai *să discearnă* între cei care au cunoaşterea lui Iisus şi, ca atare, nu mai stau sub păcatul ignoranţei, şi cei cărora le lipseşte această cunoaştere, lipsa ei fiind considerată un păcat. E o viziune care ne poartă dincolo de nivelul propriu-zis moral (cu toate că am putea vedea aici o primă menţiune a *metanoiei*, a ceea ce se numeşte în mod obişnuit taina căinţei); e o viziune care ne conduce în imediata apropiere a marelui necunoscut: cel ce face toate lucrurile limpezi, cognoscibile, cel ce planează asupra *Evangheliei lui Ioan*, Duhul." (pp. 124-125).

A avea discernământ azi nu este însă doar privilegiul şi misiunea celor aleşi de Duh prin Taina preoţiei. A avea discernământ (*diakrisis*) este dintotdeauna o „obligaţie" pentru orice creştin. Dar şi o invitaţie, o provocare pentru cel care nu împărtăşeşte valorile creştine. Odată ce *Duhul bate unde vrea*, vom descoperi discernământul în religiile necreştine la fel de bine precum în creştinism. Şi numai dacă vom avea graţia, generozitatea şi bucuria de a-l recunoaşte…

Discernământul pentru creator este de asemenea o provocare şi uriaşă răspundere. Scriitorul Dan Stanca vorbea cândva despre „acei autori care au sfâşiat ţesutul cosmic…", referindu-se tocmai la lipsa de discernământ în opera unor confraţi. A deosebi cuvântul care zideşte este una din marile provocări ale lumii în care trăim.

A avea discernământ pentru un român, astăzi, când poarta de intrare în Europa ni s-a deschis şi politic, presupune a medita la implicaţiile de ordin profund care ne stau în preajmă. Avem probleme cu mentalitatea… Acea mentalitate păguboasă de oameni care se cred cu sacii în căruţă ne va face încă mari surprize. Nu ştim să ne promovăm valorile, iar cei care au răspunderi culturale nu ştiu – din perspectivă profesionistă – care sunt axele de coordonate ale unei meserii în sine numită manager cultural. Avem încă enorm de construit aici chiar dacă, o spunem totdeauna cu mândrie patriotardă, cultural vorbind, suntem dintotdeauna acolo unde ne este locul.

Iată că poeţii contemporani, scriitorii nu sunt însă promovaţi aşa cum merită în cele câteva limbi de circulaţie. Cei care ajung să se remarce „afară" o fac pe speze proprii şi rareori pe calea unor programe coerente. Este motivul pentru care aşteptăm mult de la noua echipă a Institutului Cultural Român, mai ales că avem încredere în viziunea şi coerenţa lui Horia-Roman Patapievici şi în discernământul său călit sub aripa aceluiaşi Pr. A. Scrima.

Nevoia de discernământ ar trebui să fie precum setea, precum foamea. A deosebi ceea ce vreau de ceea ce pot, de ceea ce-mi imaginez, presupune un travaliu lăuntric care aparţine sferei discernământului. Din păcate, nu se întâmplă astfel decât rareori. Indiferent de gradul de apropiere faţă de sacru, să sperăm că zilele acestea speciale ale Săptămânii

Luminate ne vor apropia mai mult de valorile perene. Apropiindu-ne implicit de noi înşine, şi, mai ales, de colegii de breaslă.

A avea discernământul construcţiei relaţiilor interumane este cea mai mare provocare la care suntem chemaţi astăzi.

Adevărul literar şi artistic, nr. 766, 3 mai 2005

Nevoia de Japonie

De ce Japonia? Fiindcă este o oglindă de care avem nevoie ca români. Şi pentru că este o oglindă exemplară. Fiindcă mai este, ca şi România, o punte. Cândva, Mircea Eliade spunea despre spaţiul est-european şi despre cel locuit de români, în special, că este o punte între Orient şi Occident. La celălalt capăt al lumii, Japonia reprezintă, la rândul ei, o punte între Orient şi Occident…

Dar Japonia este puntea care a reuşit să-şi asume destinul cu demnitate, cu sensibilitate şi imaginaţie şi, mai ales, cu multă muncă. Noi încă nu.

Vicisitudinile istoriei, veţi spune. Poate. Dar nu numai. Japonia este o şansă şi un avertisment. Este ţara care îşi păstrează cu sfinţenie tradiţiile care conviеţuiesc cu cele mai mari izbânzi ale progresului şi modernităţii.

Să ne amintim însă că excese sunt şi acolo. Pentru o parte din tineri, spiritul de imitaţie şi adoraţia acordate Occidentului au ajuns până acolo încât unii au recurs la stupizenia de a-şi face operaţii estetice numai din dorinţa de a nu mai avea ochii atât de specifici japonezului… Tinereţea plăteşte tributul nesăbuinţei sub orice parte de cer.

La polul celălalt, ne amintim zâmbind amar de celebrul scriitor Mishima Yukio (1925-1970) care, într-un alt exces de zel, de astă dată închinat tradiţiei Japoniei imperiale, a avut o tentativă de răsculare a unei unităţi de militari printr-un discurs desuet… Apoi, întrucât nu a făcut decât să stârnească râsul urmaşilor foştilor samurai, a recurs la gestul nobil, dar atât de nefericit în contextul dat, acela de a-şi face harakiri – în memoria vechilor standarde morale militare!…

Ţara Soarelui Răsare a găsit, pare-se, calea împărătească între cele două exemple extreme de mai sus. Realizările sale economice, ştiinţifice, culturale, spirituale sunt exemple de muncă, de căutare fără odihnă, de vibraţie a inimii şi de ascultare a păcii.

Am arătat uneori în aceste pagini – şi vom stărui s-o facem – câte ceva din specificul acestei alte lumi, oferind în oglindă noi teme de meditaţie lumii pe care o construim noi înşine. Căci dacă imităm mai mult decât este cazul aici, în România, un Occident care îşi uită treptat tradiţia şi valorile este – precum operaţia estetică arătată mai sus – un prost exemplu de căutare a identităţii. Dar Japonia, care nu şi-a uitat propria-i spiritualitate, este, până la un punct, un bun model cu condiţia evitării unui harakiri din fanatism pentru cauzele apuse şi false (ideologia verde şi fundamentalismul „ortodoxist" – în cazul nostru).

Păstrând calea de mijloc între extreme, cale adusă, în timp, la limita luminoasă, Japonia este o oglindă la care merită meditat. De aceea şi nevoia de Japonie…

* * *

Există peste tot în lume oameni care au vocaţia autoflagelării în public. Atunci când nu sunt (sau nu se consideră) suficient luaţi în seamă, se apucă a învârti biciul pentru a-i flagela şi pe alţii. Că o fac pentru efemere glorii culturale, că o fac pentru ipotetice principii morale ori patriotarde – tot acolo e. Când astfel de cazuri – aflate adesea la limita patologicului – devin obiect de dezbatere publică, sunt aduse în joc toate arsenalele la modă: comunism/anticomunism, toleranţă/antisemitism, occident/românism, lupta între generaţii etc., etc. Războiul e în plină desfăşurare, atacurile la persoană nasc monstruozităţi, prin revistele culturale curge sângele răniţilor în vajnicele lupte fratricide…

Pentru o clipă de pace, pentru o asumare cu discernământ a destinului, ar merita să-i inviţi pe aceşti oameni care se irosesc atât să bată o singură dată – nu mai mult – din palme şi să ne spună şi nouă apoi care este sunetul făcut numai de mâna dumnealor dreaptă (sau numai de cea stângă, după preferinţă)…

Adevărul literar şi artistic, nr. 789, 11 octombrie 2005

Nevoia de Patapievici

Undeva, la începutul anilor '90, românii luau cunoştinţă de Horia-Roman Patapievici. O anume exprimare la adresa poporului român făcea valuri-valuri, atrăgând stupoarea mulţimii. Mulţime care uită totdeauna să-şi amintească despre fiecare dintre exprimările autoreferenţiale, cu nimic mai blânde, pe care mai toţi românii le fac în particular. Patapievici a spus-o însă – precum Cioran odinioară – cu voce tare.

Nu mult mai încolo, fiind la modă ca puterea post-comunistă să denigreze şi să ameninţe intelectualii consideraţi periculoşi, a început povestea cu buclucaşul „căpitan Soare". Dar istoria ameninţărilor şi umilinţelor la care au fost supuşi după '89 intelectualii care s-au opus minciunii nu s-a scris încă. Dacă astăzi le evoci unor adolescenţi acţiunile de intimidare ale acelor ani, rişti să nu te faci înţeles ori să fii privit cu suspiciune. Brusc, H.-R. Patapievici a început a fi cunoscut de tot românul, iar asta se datorează nu atât lecturilor din ceea ce acesta cu strălucire scrisese, cât ecoului faptelor şi atitudinii sale (şi acestea interpretate parţial ori tendenţios).

Câţi dintre noi mai ştiu că omul acesta, consecvent cu sine, nu a publicat *nimic* – chiar dacă avea timp berechet – înainte de '89, ba chiar şi-a riscat viaţa în noaptea de 21 decembrie '89, fiind arestat? Patapievici este prea puţin citit şi exagerat de mult bârfit. Iar atunci când este citit, este interpretat cel mai adesea pe lângă subiect.

Toţi îl „cunoaştem" pe Patapievici graţie televiziunii şi presei scrise, toţi simţim nevoia să ne dăm cu părerea – aşa cum ne pricepem la fotbal, la politică şi la gripă… Apariţiile sale nasc comentarii pătimaşe. Situarea sa stăruitoare pe versantul lucid al societăţii civile îi conferă şi

niscaiva simpatii, dar, mult mai des, detractori înverşunaţi, fără a mai lua în calcul penibilul aşa-zişilor naţionalişti de profesie. Patapievici pare timid, dar punctează de fiecare dată nemilos prostia şi jumătăţile de măsură; face figură de adolescent teribil (limbajul său corporal în faţa unui public ori a camerei de luat vederi ar genera deliciul celui care, teoretic, ştie să-l decripteze), dar toate aceste *aparenţe* sunt contrazise de intuiţia, inteligenţa, autenticul şi pertinenţa unor raţionamente „tari" care îl ridică la înălţimea marilor gânditori ai cetăţii. Şi, „firește", îl arată şi mai nesuferit complexelor noastre…

Ba, în plus, mai îndrăzneşte să şi pună la îndoială ideile gata făcute: postmodernismul, corectitudinea politică, modernitatea versus tradiţie ş.a. Nu ajunge că-şi ridică în cap reprezentanţii clerului (care oricum nu-l înghit şi-l defăimează „creştinește" cât pot – unde mai pui că prin funcţia pe care a avut-o la CNSAS ar fi putut citi, teoretic, nu prea credem că şi practic, oarece dosare ale ierarhilor!), reprezentanţi care nu pricep aproape nimic din ceea ce scrie; îl mai ceartă, în plus, şi diverşi confraţi, intelectuali cu pretenţii… Până să căutăm duminica din cuvintele şi din faptele sale, până să realizăm aşadar ceea ce este ziditor în opera lui H.-R. Patapievici, suntem tentaţi să-l desfiinţăm.

Rareori conştientizăm puţinătatea cuprinderii (din Cuprinderea ce ne cuprinde) a unor oameni de carte. Ce poţi să le mai ceri atunci altora? Chiar dacă (nu) l-au citit/înţeles pe Patapievici, cei care îşi dau cu părerea ar putea avea o atitudine măcar decentă, în care atacul la persoană să fie exclus. Dar *duminica din cuvinte o află doar cel care este aşezat în duminica fiinţei (sale)*.

Horia-Roman Patapievici a devenit un fel de seismograf al umorilor românilor. Alături de Andrei Pleşu şi de Gabriel Liiceanu, Patapievici adună nu numai bârfele şi răutăţile cetăţii, ci şi o nedreaptă cantitate de ură. Dincolo de invidii prosteşti şi de poliţe personale, mereu în căutare de ţinte, într-o totală confuzie a valorilor, diverşi confraţi îi aşază pe aceştia trei într-o falsă postură – aceea a funcţiilor de drenare a organismului social. Nici denumirea de „boieri ai minţii" nu li se potrivește. Locul lor real, câştigat pe merit, este situat *de facto* în chiar inima colectivităţii pe care o reprezintă. Inimă în care este loc pentru toată lumea, cu condiţia să merite, adică să aibă nu numai capacitatea intelectuală, ci şi atitudinea, şi puterea lăuntrică de a se aşeza.

Dacă vom avea bunul-simţ să renunţăm la orgolii şi să apelăm la mintea inimii noastre *reale*, vom realiza că nevoia de Patapievici este la fel de firească precum nevoia de bucurie.

Adevărul literar şi artistic, nr. 799, 20 decembrie 2005

Nevoia de pridvor

Ne propunem, în cele ce urmează, să schiţăm câteva gânduri legate de condiţia arhitecturii bisericilor creştin-ortodoxe pornind de la un studiu aparţinând arh. Constantin Goagea şi arh. Cătălin Berescu. Desigur, ţinând cont de lucrarea celor doi, lucrare intitulată „Studiu de biserică ortodoxă”(1), nu vom putea stărui decât asupra câtorva coordonate, apropiate nouă, subsemnatul nefiind arhitect, ci doar beneficiarul unui masterat în antropologia spaţiului sacru.

Este de la sine înţeles că va mai trebui să treacă destul timp – iar în ceea ce priveşte mentalităţile, timpul are alte sisteme de măsură – până ce Biserica Ortodoxă Română va înţelege că există o dinamică în ceea ce priveşte construcţiile sacre creştin-ortodoxe… Iar factorii care vor contribui la aceasta sunt şi de natură subiectivă, dar şi obiectivă. Dincolo de aşteptata schimbare de generaţii ori la fel de visata stabilitate şi decenţă economică a ţării, aşteptăm o mai decisă şi suplă deschidere către necesităţile contemporane: fără a mai lăsa loc kitsch-ului deja existent în nenumăratele construcţii bisericeşti venite să acopere golul de înainte de ’89 (kitsch-ul fiind una din modalităţile evidente ale desacralizării), fără a mai improviza, fără a hiperboliza teme care nu se pretează oricărei proporţii (a se vedea câteva dintre proiectele pentru viitoarea Catedrală Patriarhală, pline de turle şi turnuleţe, venite parcă să concureze „palatele” ţigăneşti), evitând laitmotive care degenerează calitatea mesajului (aici am putea aminti „moda” bisericilor în stil maramureşean) sau, şi mai apăsat, abandonând prostia şi incultura celor efectiv depăşiţi de amploarea şi gravitatea subiectului.

În contextul celor de mai sus, „oferta” arhitecţilor Goagea şi Berescu conţine câteva elemente demne de luat în seamă.

***

Una din problemele-cheie care s-au pus în legătură cu bisericile ortodoxe urbane este dimensiunea şi capacitatea de a face faţă unui număr foarte mare de credincioşi – în condiţii de aerisire firească, de participare fără de bruiaj la actul liturgic sau, pe scurt, pur şi simplu civilizate. Studiul despre care vorbim aduce cu sine o miză foarte interesantă şi o rezolvare totodată a cerinţelor de mai sus.

Regăsim aici tema contraforturilor moldoveneşti adusă la o putere superioară – ceea ce transformă biserica propriu-zisă, „protejând-o” parcă prin „hora” unui zid suplimentar, zidire care, dincolo de reconfortantul efect estetic, are importante implicaţii pentru spaţiul sacru astfel generat

Se pune, în fond, din nou, problema limitei. Limita bisericii se extinde printr-un altfel de pridvor, ceea ce ne aminteşte de o observaţie a lui Constantin Joja: „Pridvorul total, element dominant de umbră, care a împrumutat arhitecturii româneşti incertitudinea dimensională, intermediu între material şi imaterial, între materialitate şi imaterialitate, umbra pridvorului românesc domină şi determină întreaga compoziţie arhitecturală în casa ţărănească, împrumutându-i o originalitate absolută în istoria arhitecturii"(2). Fără a mai intra într-un subiect mult prea amplu, şi anume cel legat de sacralitatea casei ţărăneşti, loc unde şi Martin Heidegger a avut un interesant punct de vedere (3), dar şi contribuţiile româneşti (4), să remarcăm această particularitate despre care vorbeşte C. Joja mai sus, particularitate legată de pridvor, aşadar de limită.

Asimilarea nonconformistă a unui astfel de „pridvor" – de jur împrejurul bisericii – face dovada generozităţii specifice creştinismului ortodox şi a unui alt mod de a pune problemele de mai sus. Este un alt mod de a ne aşeza faţă de problemele în discuţie – aducător de soluţii proaspete. Limita dintre spaţiul sacru interior bisericii şi ceea ce o înconjoară devine astfel vizibilă precum curtea interioară a unei mănăstiri – spaţiu sacru deopotrivă, dar de o altă nuanţă, spaţiu care, asimilat cu inteligenţă şi supleţe spirituală (duhovnicească), devine un necesar preambul în parcursul către taina euharistică şi metanoia. Tema însăşi a limitei cheamă spre meditaţie, dar trecem şi peste aceasta (5), constatând rolul pe care îl poate juca acest spaţiu câştigat în studiul la care ne referim. Problematica unei asistări civilizate la liturghie devine deja viabilă prin existenţa falsului pridvor, spaţiul sacru devine elastic, iar în condiţiile ofertei limitate de spaţiu pentru bisericile ridicate din abundenţă (în ultimii ani) între blocurile construite de comunişti – ele însele înghesuite – constituie o rezolvare atractivă şi ingenioasă.

Existenţa unui astfel de *respiro* poate aduce cu sine încă o consecinţă: favorizează (ne place să credem) constituirea comunităţii creştine atât de rară astăzi în marile oraşe. Fără îndoială că altele sunt exigenţele care contribuie la înflorirea comunităţii – începând cu harul preotului paroh şi sfârşind cu trezvia credincioşilor – însă, am putea spune, ceea ce depinde de arhitect este deja făcut printr-un astfel de proiect.

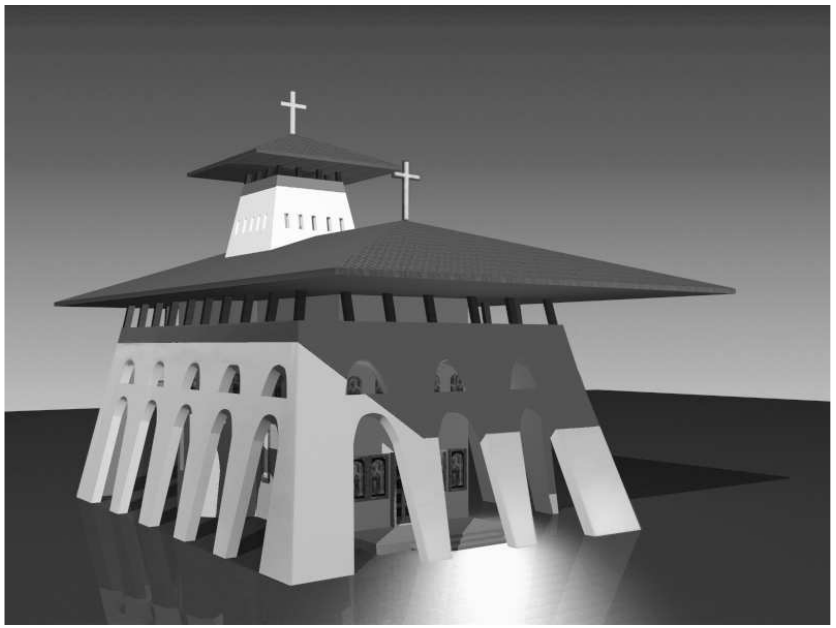

Multe sunt temele care pot fi aduse în discuţie în continuarea subiectului nostru. Felul în care este filtrată lumina (temă majoră şi uneori obsesivă pentru ortodoxie, căci *Lumina neapropiată* nu poate fi mimată, ci doar simbolizată), spre exemplu, în mai multe trepte de smerire – datorat aceluiaşi „perete dublu"; ferestrele par generoase, însă lumina este deja îndoită după parcurgerea „pridvorului". Ori acoperişul care, la rândul său, îmbrăţişează cu generozitate o şi mai amplă suprafaţă decât cea „obişnuită" (alungit în special pe axa est-vest, obţinându-se un efect de mişcare a corabiei celeste): aceasta ne aminteşte iarăşi de Nordul Moldovei şi de soluţiile prin care s-a încercat (de astă dată în istoria recentă) a se salva ceea ce mai poate fi salvat din inestimabilele fresce ale mănăstirilor bucovinene, tocmai printr-o astfel de amplificare protectoare a acoperişului (soluţie discutabilă încă, deoarece partea superioară a frescelor, neputând „respira", are de suferit continuu).

Ca şi cum ar vrea să facă o aluzie la respiraţia îngerească, al doilea perete ce descrie „pridvorul" propus are coloane de lemn în partea

superioară (coloane ce vor susţine acoperişul), ceea ce metamorfozează dintr-odată întreaga lucrare: căci privită dintr-o astfel de perspectivă, biserica devine un adevărat *legato* între temele moldave şi trimiterile clare la culele munteneşti…

Aerodinamică (păstrând alura firească de navă către Cerul mântuitor), inteligent aşezată între (post)modern şi tradiţia autohtonă, respectând exigenţele liturgice, aducând un aer de civilizaţie şi respect pentru credinciosul beneficiar (câţi dintre ctitorii aparţinând clerului îşi pun problema şi în aceşti termeni: a respectului şi a asigurării unui spaţiu civilizat datorat credinciosului care astăzi se înghesuie încă în încăperile supraaglomerate ale bisericilor ortodoxe?), studiul propus este suplu din toate punctele de vedere. Supleţea dintre interiorul şi exteriorul bisericii, ingenios rostuită, nu este egalată decât de supleţea luminii care pare a aştepta un prilej de supleţe spirituală (duhovnicească).

Dar cum urcuşul spiritual este constituit mai degrabă din sume de clarificări şi mai puţin de acumulări, să aşteptăm masa critică a clarificărilor necesare… Numai astfel va veni şi fericitul prilej care să însemne totodată momentul deschiderii porţilor (inimilor) pentru ca asemenea construcţii ortodoxe inspirate să fie acceptate de cei în drept. În cazul de faţă, nevoia de pridvor pare a fi un medicament necesar, dar neconştientizat al locuirii moderne.

NOTE

1. Regăsit în Augustin IOAN, *Arhitectura sacră contemporană*, Ed. Noi Media Print, Bucureşti 2003, p. 41.

2. Constantin JOJA, *Sensuri şi valori regăsite*, Ed. Eminescu, 1981, p. 65.

3. Martin HEIDEGGER, *Originea operei de artă*, Ed. Univers, Bucureşti 1982, p. 160.

4. „Atributul esenţial al arhitecturii este sacralitatea sa", demonstrează Augustin IOAN în *KHORA*, Ed. Paideia, Bucureşti, 1999, p. 49.

5. O foarte interesantă dezvoltare a acestei teme a limitei am găsit la Vlad GAIVORONSCHI, *Matricile spaţiului tradiţional*, Ed. Paideia, Bucureşti, 2002, pp. 95-227.

Adevărul literar şi artistic, nr. 805, 11 februarie 2006

Nevoia de deontologie

Fără a fi nici speculat şi nici prea mediatizat, un mic scandal s-a petrecut zilele acestea în breasla presei de televiziune. Răzvan Dumitrescu şi Robert Turcescu au făcut câteva declaraţii într-un cotidian unde spuneau pe şleau ceea ce toată lumea ştie: există un fel de heirupism în jurnalismul de televiziune de astăzi, o formă de superficialitate cu care este foarte greu să te-mpaci.

De altfel, pentru că nu mai putea să-şi pregătească îndeajuns emisiunile, Răzvan Dumitrescu s-a şi retras, devenind apoi director al ziarului *Gardianul*. Straniu, ulterior s-au comentat mai degrabă sancţiunile primite de cei doi, şi nu substanţa a ceea ce au spus…

Este secretul lui Polichinelle, presa, oricare ar fi ea, nu presupune o documentare ca pentru o lucrare doctorală. Se scrie şi se fac emisiuni într-o viteză demenţială, cantitatea de informaţie este uriaşă. Iată motivul pentru care cantitatea şi mai ales „în direct-ul", ineditul, primează în detrimentul calităţii. Desigur, tocmai aici se cunoaşte adevăratul profesionist: cel care va fi capabil ca, în oceanul de informaţie în care este obligat să înoate, să poată analiza, dincolo de imediat – dincolo de ceea ce în jargonul de breaslă se numeşte „simţul ştirii"… Că este foarte multă improvizaţie şi dorinţă de a vinde, se vede de la o poştă. În cazul celor doi jurnalişti amintiţi trebuie subliniată onestitatea lor, o calitate rară, astăzi, în presă.

Noi înşine am fost nevoiţi să constatăm pe propria piele, invitaţi la diferite televiziuni, insuficienta pregătire a unor emisiuni dedicate unor subiecte pe teme culturale ori spirituale. Aflat în platou, de cele mai multe ori în direct, ţi se pun multe întrebări prosteşti, în care nu neapărat

că primează senzaţionalul, ci, efectiv, constatarea că sunt pe lângă subiect. Serviciul numit „documentare” pare să nu mai existe… Sau, dacă cumva îşi face treaba, eşti adesea în situaţia de a te întreba: cu ce folos? Fie nu caută unde şi cum trebuie, fie redactorul beneficiar nu ştie a se folosi de informaţiile primite.

O veche aserţiune sapienţială spune aşa: întrebarea pusă corect este uneori mai importantă chiar decât răspunsul – adevăr perfect valabil şi în presă. Iar prin asta nu înţelegem nicidecum o întrebare blândă, lipsită de nerv, de incisivitate. Este vorba despre a fi adecvat de dragul adevărului cu care eşti dator audienţei. A şti să fii adecvat este un lucru mare.

Moderatorul unei emisiuni cu tematică religioasă, spre exemplu, va trebui să ştie că – indiferent dacă are îndeobşte emisiuni cu subiecte politice – logica spirituală funcţionează altfel decât logica politico-socială. Iar întrebările vor trebui să ţină cont de aceasta, făcând serviciul de moderator în adevăratul sens al cuvântului, adică de a intermedia între cele două tipuri de logică, spre a fi înţeles de audienţă. Nu este uşor, dar este absolut necesar. Altfel, telespectatorii care funcţionează după logica spirituală (sau măcar tind spre asta) vor rămâne cu gustul amar că, iată, nu sunt înţeleşi în aşteptările lor, pe când ceilalţi vor mai bifa o problemă la fel cum bifează o emisiune de sport.

Şi nici în cazul emisiunilor culturale nu este altfel. Şlefuirea la care eşti supus de viaţa culturală asumată implică anumite subtilităţi. Dar subtilitatea nu face parte din testele la care sunt supuşi moderatorii… Măcar să fii conştient că intri într-un subiect pe care nu-l stăpâneşti, să ai modestia de a te lăsa învăţat, şi tot ar fi ceva. Nu poţi avea acelaşi tip de discurs şi pentru politică, şi pentru campionatul mondial de fotbal, şi pentru gripă aviară, şi pentru emisiunile culturale ori spirituale…

Este un alt subiect acela în care intervine bruiajul pe canalul de comunicare, bruiaj izvorât din temperamentul prea vulcanic al moderatorului. Ne amintim cu toţii cele câteva cazuri de oameni de televiziune cu o personalitate mult prea accentuată, indivizi care vorbesc mai mult decât invitaţii, care se pricep la toate şi se simt datori cu o expertiză imediată şi cu sentinţe fără drept de apel. Aceştia sunt accidente şi, oricât de simpatici ar fi fost unii, au cam dispărut de „pe sticlă”.

A nu se înţelege că peste tot se petrece la fel cum am arătat mai sus. Am avut experienţe care contrazic aceasta, inclusiv la postul de televiziune de la care a plecat Răzvan Dumitrescu. Dar, omeneşte vorbind, cui nu i se-ntâmplă să spună şi prostii, dacă se expune prea mult? Cu toate acestea, ceva trebuie făcut!… Prea puţini sunt conştienţi că presa este şi un creator de realitate, nu numai o interfaţă. Şi este absolut necesară o deontologie adecvată. De aceea ne şi scoatem pălăria în faţa celor care sunt conştienţi de aceasta şi nu se dezic de standardul cel mai înalt. Primii care pot face ceva sunt tocmai acei oameni de cultură care înţeleg cel mai bine ceea ce spunem aici şi care deţin şi pârghiile necesare.

Nevoia de deontologie nu este un moft, ci o datorie.

Adevărul literar şi artistic, nr. 823, 17 iunie 2006

Nevoia de bun-simț

La începutul lunii, Biroul de Cercetări Sociale a făcut un sondaj de opinie finanţat de Fundaţia Societatea Civilă. Una dintre mizele acestuia a fost aceea de a corela percepţia publică asupra vieţii culturale cu intenţiile de vot.

Lăsând la o parte zona politică, ne propunem să discutăm rezultatele date recent publicităţii. Dar nu înainte de a savura faptul că personaje politice precum Ion Iliescu şi Traian Băsescu au fost votate la întrebarea liberă, deschisă: „După părerea dvs., care este cea mai importantă personalitate culturală în viaţă din România? (puteţi include orice scriitor, autor, cântăreţ, artist, filosof, actor etc., care este cunoscut în primul rând pentru activitatea sa culturală)!…" Lansăm şi noi o întrebare la care cititorul urmează să-şi răspundă singur: la care capitol ar intra Iliescu şi Băsescu – la scriitori, cântăreţi, artişti sau filosofi, odată ce au beneficiat de răspunsurile a 8, respectiv 7 compatrioţi din 1000 şi ceva, situându-se pe un respectabil loc 20, respectiv 25?…

Pasionaţi de fotbal, nu putem însă să nu mai remarcăm cu satisfacţie că personalitatea culturală Gheorghe Hagi i-a luat faţa preşedintelui Traian Băsescu, situându-se pe locul 22!… Mai constatăm şi că personalitatea culturală numită Gigi Becali (graţie căreia ne tot gândim să abandonăm simpatia de-o viaţă pentru Steaua) a fost deocamdată exilată pe locul 39, cu doar 5 nominalizări… Dar, vorba românului, are tot viitorul înainte!

Întrucât sondajul a demonstrat, dacă mai era nevoie, că trăim în plină dictatură a televiziunilor şi a kitsch-ului, nu puteam eluda personalităţi culturale precum Dan Diaconescu, Andreea Marin ori Teo

Trandafir, căci şi acestea au beneficiat cu generozitate de nominalizările compatrioţilor… Spre exemplu, simpatica Teo este înaintea Anei Blandiana, a lui Ion Caramitru ori Augustin Buzura. Şi cu sportivii stăm bine! Gheorghe Hagi şi Nadia Comăneci îi devansează în materie de cultură pe aceiaşi codaşi Blandiana, Caramitru, Buzura…

Împărţeala pe regiuni este, la rândul ei, plină de surprize-surprize. Singurul top relativ mai echilibrat (în comparaţie cu altele) pare a fi cel făcut de locuitorii Capitalei: Bălăceanu-Stolnici (locul întâi, cu 5 nominalizări), A. Păunescu (votat de 4 ori), A. Pleşu (4), R. Beligan (3), iar Stela Popescu, G. Liiceanu, N. Manolescu, A. Cioroianu, O. Paler cu câte două voturi fiecare. Nu mai intrăm prea mult în amănunte, că ameţim. Moldovenii par să nu fi auzit de Pleşu, Liiceanu ori Manolescu, dar sunt numiţi Ion Cristoiu (4) şi Robert Turcescu (4). Pentru transilvăneni, M. Cărtărescu şi A. Pleşu au bucuria de a împărţi aceleaşi locuri (8-10), împreună cu Gigi Becali!

În întreg caraghioslâcul sondajului, constatăm şi lucruri ceva mai apropiate de normal. Făcând abstracţie de marele actor şi regizor de la revoluţie, Sergiu Nicolaescu, în topul actorilor pe ţară, de pildă, primii cinci sunt consideraţi Florin Piersic (174 votanţi), Stela Popescu (95), Alexandru Arşinel (58) şi Jean Constantin (28).

Dar care este percepţia în materie de literatură? Ei bine, Adrian Păunescu este de departe pe primul loc, cu 212 votanţi! Urmează Mircea Dinescu (90), Mircea Cărtărescu (58), Ana Blandiana (55), Andrei Pleşu (23), Vadim Tudor (21), Gabriel Liiceanu (14), Octavian Paler (13) şi Nicolae Manolescu (10).

Nota bene: cine credeţi că urmează, la acelaşi punctaj (9) cu H.-R. Patapievici? Nimeni altul decât Pavel Coruţ!

În fine, nu mai amintim de faptul că în realitate este vorba mai degrabă despre notorietatea celor de mai sus, fiindcă puţini intervievaţi au fost capabili să amintească despre vreo operă culturală de-a celui numit. Ce e drept, în cazul lui Vadim Tudor, majoritatea au vorbit despre binecunoscuta-i revistă de „cultură"…

Ceea ce mai observăm cu o bucurie surdă şi rea este că, la capitolul cântăreţi, maneliştii sunt aproape inexistenţi – ceea ce ne face (încă) să sperăm în vremuri mai bune.

Nu miră nici comentariul lui Sorin Adam Matei furnizat împreună cu sondajul. Faptul că „marii" culturii române atrag puţine voturi şi că pe lângă ei există o mulţime de nume mai puţin cunoscute arată că românii gândesc cu capul lor când vine vorba de alegerea valorilor, afirmă, previzibil, autorul controversatei cărţi „Boierii minţii"… Noi îndrăznim să-l contrazicem cu fermitate: majoritatea repondenţilor sunt tributari „oierilor minţii", kitsch-ului şi nonvalorii manipulate prin media şi în special prin anumite televiziuni!

Dar sondajul însuşi suferă din start de câteva vicii. A face un sondaj despre întrecerile de patinaj pe gheaţă într-o ţară tropicală este un nonsens. A amesteca locuitorii ţărilor tropicale cu cei ai zonelor polare şi a-i întreba despre sporturile care rareori le sunt comune este, oricum, caraghios. Melanjul determinat de asemenea demersuri nu poate genera decât astfel de false perspective, în care Gh. Hagi, Andreea Marin şi Gigi Becali sunt percepuţi drept personalităţi culturale. Este o dictatură a kitsch-ului care ar trebui detronată urgent prin revenirea la bun-simţ.

Adevărul literar şi artistic, nr. 832, 19 august 2006

Mai avem nevoie de Eliade?

Astăzi se împlinesc 100 de ani de la naşterea lui Mircea Eliade. Centenarul Eliade este pentru mulţi români inexistent sau doar o banală foaie din calendar.

Cine mai are nevoie de Mircea Eliade astăzi?

Poate deveni Eliade un model? Pentru mulţi dintre tinerii români ai anilor '80, chiar era! Dar Eliade a fost un model începând chiar cu generaţia din care a făcut parte. Şi nu este vorba neapărat despre ideile pe care le-a susţinut (unele contestabile), ci despre puterea sa de muncă, capacitatea sa de a lupta cu sine, setea de *homo universalis* etc. Iar asta nu s-a petrecut numai printre români.

Am întâlnit la Congresul European de Istoria Religiilor, desfăşurat anul trecut la Bucureşti, cercetători de pe varii meridiane care au avut şansa să-i fie studenţi. Pecetea lui Eliade i-a marcat pentru totdeauna – şi au mărturisit asta cu eleganţă – chiar dacă, riguros vorbind, istoria religiilor a ajuns pe alte niveluri acum decât pe vremea maestrului.

Eliade va rămâne o piatră de hotar a istoriei religiilor şi a istoriei ideilor secolului XX. Biografia sa este un răscolitor exemplu de muncă fără rest, de drum neînduplecat spre autocunoaştere şi realizare spirituală. În pofida abandonării ascetismului exclusivist de tip indian, Eliade a fost, pare-se, un antemergător trimis în căutarea sensurilor lumii de mâine. Căutarea sa spirituală a fost frenetic împletită cu căutarea ştiinţifică – formulă *sine qua non* pentru supravieţuirea noastră ca oameni deplini. În plus, a scris literatură pentru a se împlini în plan artistic şi pentru a completa ceea ce stricteţea barierelor universitare nu-l lăsa să spună în plan ştiinţific.

Acest algoritm, *știință – literatură – spiritualitate*, rareori a fost întrupat armonios într-un singur om în secolul XX. Indiferent cât de modest este nivelul la care se petrece această îmbinare alchimică a algoritmului de mai sus, rămâne ca o provocare şi soluţie pentru omul de astăzi şi de mâine. Iar Mircea Eliade este românul care a găsit piatra filosofală.

Adevărul, nr. 5182, 9 martie 2007

Nevoia de bărbați în presă

Ce mai este astăzi o ştire de presă? Ce importanţă merită faptul că un ţicnit l-a dat în judecată pe Dumnezeu? Unele televiziuni, anumite ziare, au acordat spaţii largi, acum câteva zile, „evenimentului".

Individul cu pricina pretinde că, dacă Dumnezeu l-ar fi păzit de ispite „aşa cum i s-a promis la botez", n-ar mai fi ajuns la puşcărie pentru săvârşirea unei crime. Omu' consideră că n-ar fi comis crima din cauza lui, ci din vina lui Dumnezeu!

Vasăzică maică-sa a dat banu' la botez, s-a rugat, a plătit popi şi lumânări şi el tot a fost tras în ţeapă! Fiindcă tribunalul i-a clasat procesul, omul continuă să se judece cu „reprezentanţa" acestuia în zonă şi a dat în judecată pentru aceleaşi cauze Mitropolia Banatului!…

Mai nou, tot undeva în Românica, o individă – zic marile agenţii de presă – s-a apucat să dea în judecată pe toată lumea: conducătorii politici ai ţării şi ai lumii, de la Ion Iliescu până la regina Angliei şi „George Buş", VIP-uri, ONU, tot ce mişcă…

Motivul este din cale-afară de serios: femeia pretinde că ea conduce lumea de nişte ani buni, iar nenorociţii ăştia profită moca de bunele ei servicii. În consecinţă, cere despăgubiri de miliarde de lei. Oameni sensibili la dreptu' omului, magistraţii Tribunalului Bucureşti au suspendat procesul numai pentru că femeia nu a dat adresa exactă a puzderiei de inculpaţi…

„Pretind salariu de 1.000 de miliarde lunar şi pensie 1.000 miliarde lunar, începând din 1990 şi tot mileniul trei pentru că eu conduc ţara România, direct, ştiinţific şi scriu adevărat legile ţării, apăr pacea, graniţele, am făcut democraţie în România, am asigurat bunăstarea

României. Pretind să mă plătiţi adevărat cu acte legalizate. Am martori şi dovezi că e scris la dosarul meu(…). Am dovezi că eu conduc lumea, scriu la ONU şi în toate ţările documente, legi, constituţia omenirii, valabilă tot mileniul trei", a argumentat respectabila doamnă. Ea solicită un avocat „gratuit" pentru că este pensionară şi nu are alte venituri. Dar mai are oarece pretenţii: „Vreau să nu plătesc taxe sau impozite.(…) Eu am muncit corect, am scris legile, am apărat ţara, neamul, am făcut dreptate şi am salvat omenirea de la sfârşitul lumii. Am muncit 30 de ani în fabrică şi în acelaşi timp am condus şi lumea(…)". Drept care, consideră corect să mai ceară „o verighetă de aur, nuntă de aur, trei vacanţe anual gratuite, program de muncă respectat, cinci ore pe zi câte cinci zile pe săptămână, trei mese gratuite zilnic, telefon gratuit şi transport (pentru că iese pe teren şi ia notiţe), dar şi Premiul Nobel pentru Pace în valoare de 1.000 miliarde de lei anual".

…Nu mai ştiu ce învaţă astăzi studenţii la psihiatrie, dar ştiu că acum câţiva ani un personaj similar, care era găzduit de-o viaţă la Spitalul Socola din Iaşi, era folosit drept material didactic pentru viitorii psihiatri. După ştiinţa mea, noi nu intenţionăm să scoatem specialişti în psihiatrie pe bandă rulantă – aşadar, mă întreb, cui folosesc astfel de ştiri?

Discuţia însă este mult mai amplă. Dacă te numeşti OTV sau „România mare", nu-i nicio problemă, este clar că ţi-ai propus din start o presă pentru ţaţe şi cu asta basta. Anormal ar fi să mai dai, acolo, o ştire pentru oameni serioşi şi întregi la cap. Ţaţele care-şi asumă condiţia au forma lor soioasă şi libidinoasă de a percepe realitatea pendulând între manea şi telenovelă.

…Mai rău decât ţaţele de presă sunt însă hienele. Hiena de presă, cum ştim, este un animal hidos, laş, care atacă numai în haită şi halește mortăciuni. Produsele ei par rupte din filmele horror, comportamentul ei mizerabil este dezavuat de toată lumea.

Iată şi un exemplu de hienă în exerciţiul funcţiunii: toate redacţiile sunt invadate zilnic de e-mail-uri care mai de care mai pline de ură şi de porcării. Unele informaţii intră (pe bune sau fictiv) cu bocancii în viaţa intimă a oamenilor din cetate. Lipsa unei minime deontologii profesionale o face pe hienă să dea pe sticlă ori tiparului orice mizerie, orice astfel de făcătură plină de senzaţionalul vâscos al dispreţului faţă de intimitatea aproapelui.

Ultima ispravă este povestea mesajelor aflate prin spargerea căsuţei poştale a unui ambasador român. Toate redacţiile au primit mizeriile, dar una singură le-a şi publicat, mândră de ispravă. Cât este real şi cât făcătură din mesajele date publicităţii, nimeni nu ştie deocamdată – fiindcă, teroretic, toate acestea se pot măslui. Până unde se poate „merge" cu asemenea porcării ar fi cazul să se pronunţe clar şi lipsit de orice echivoc şi Clubul Român de Presă…

În timp, România va trebui să aleagă nu numai între rarii bărbaţi din politică şi ţaţe, ci să-şi cultive şi o presă creată de bărbaţi adevăraţi – se-nţelege că nu are nimic de-a face cu sexul jurnaliştilor –, iar nu de ţaţe ori, mai rău, de hiene.

Adevărul literar şi artistic, nr. 882, 1 august 2007

Nevoia de ecumenism

În pofida agitaţiei cu privire la dosarele ierarhilor BOR, România are încă un prilej pentru a-şi promova imaginea prin Biserică. Faptul că Adunarea Ecumenică Europeană, aflată la a treia întrunire, se desfăşoară în ţara noastră, vine în continuarea firească a istoricei vizite a Papei Ioan Paul al II-lea. Este un eveniment care ne onorează la extrem.

Mişcarea ecumenică a fost de-a lungul timpului orizontul asupra căruia s-au îndreptat atât speranţele, cât şi iluziile multor creştini. Unii au vorbit despre manipulări, alţii de-a dreptul au diabolizat-o. Prea adesea au fost uitate aspectele nobile, generoase ale mişcării (mişcărilor) ecumenice şi dimensiunile profund creştine, spirituale.

Orice conaţional contrariat încă de ceea ce înseamnă ecumenismul în realitate ar trebui să facă apel nu numai la părerea vreunui duhovnic – respectabil, dar limitat de prejudecăţi şi de lipsa de informare asupra subiectului –, ci recurgând, spre exemplu, la scrierile unuia dintre cei mai calificaţi români în domeniu: Pr. Andrei Scrima.

Scepticii şi fundamentaliştii au observat zilele acestea că reprezentarea venită dinspre celelalte confesiuni creştine nu se petrece la nivelurile cele mai înalte şi şi-au exprimat reţinerea faţă de rezultatele concrete ale acestei întâlniri istorice.

Eu susţin o altă perspectivă: important este că reprezentanţii oficiali ai principalelor confesiuni aparţinând marii familii creştine acceptă, iată, să se întâlnească. „Dialogul este ultima fibră a Creaţiei" – spunea cândva Pr. Stăniloae, iar acest dialog este pus în practică, mai mult sau mai puţin convins, de toate părţile.

În plus, se poate constata şi prezenţa unor observatori din partea altor religii (islam, iudaism), astfel încât se poate vorbi, fie şi în termeni modeşti, despre o poartă deschisă spre ceea ce se numeşte „ecumenism extins". Vom fi nedrepţi dacă nu vom privi spre versantul constructiv al acestei întâlniri de la Sibiu. De la diluarea măcar parţială a unor asperităţi existente între confesiunile creştine europene, până la semnalele adresate politicienilor, ori la pledoaria în favoarea problemelor de mediu – toate sunt importante, dacă este să aşezăm credinţa la baza societăţii.

La limita luminoasă, unitatea creştină se află dincolo de zidurile unor clădiri, dincolo de ritual, dincolo de dogme – în însăşi fiinţa lui Hristos: este apa freatică şi esenţa care ne uneşte oricum, fie că vrem sau nu, fie că n-o ştim şi-o vom afla cândva.

Nevoia de ecumenism este totuna cu nevoia de maturizare spirituală.

Adevărul, nr. 5335, 5 septembrie 2007

VII

vârtejurile de timp

Ceea ce ai la îndemână și nu ai trăit

Este vital să ai momente în care să-ţi aminteşti de ceea ce există la îndemână şi nu ai trăit.

Zâmbetul rămas neînflorit, frumuseţea de care încă nu te-ai bucurat, cântecul neascultat ori pe care nu l-ai cântat, cărţile mari pe care nu le-ai citit, capodoperele de care nu te-ai împărtăşit, marea căreia nu i-ai mângâiat valurile, muntele pe care nu l-ai urcat, oamenii pe care nu i-ai iubit zi de zi, cerul în care nu te-ai privit, iarba pe care nu te-ai ferit s-o striveşti, lumea pe care nu ştii s-o percepi în adevărata sa lumină, iubita/iubitul de care te plictiseşti repede, copilul cu care nu ştii să te joci, mâncarea pe care nu ştii s-o mănânci, informaţia pe care nu ştii s-o selectezi şi digeri, nervii pe care n-ai învăţat să-i accepţi şi, uneori, să-i domoleşti, colegii în preajma cărora n-ai simţit ce este comuniunea, societatea în care nu votezi decât în scârbă, responsabilitatea de care te doare-n cot – căci toţi fac la fel –, durerile pe care n-ai ştiut să le străbaţi cu demnitate, voinţa care numai în imaginaţia ta este flască, încăpăţânarea, smerenia, *self esteem*-ul fie el şi inadecvat, relaxarea, somnul, distracţia, iubirea în ipostazele sale celeste, îngerul pe care l-ai ignorat totdeauna, Dumnezeul la care n-ai meditat decât la necaz şi căruia nu ştii cum să-i vorbeşti, rugăciunea care te aşteaptă plăpândă precum izvorul de munte ascultând de chemarea oceanului…

Alexandru Paleologu pare că a ştiut să trăiască un strop mai mult din toate cele enumerate mai sus. Plecarea unui asemenea om este o invitaţie la Viaţă.

Adevărul literar şi artistic, nr. 785, 13 septembrie 2005

Condamnați la continuitate

Continuitatea este un substitut al veşniciei – nota undeva Vasile Lovinescu. Continuitatea răbdării, continuitatea voinţei, a zâmbetului, chiar între lacrimi, continuitatea încrederii, a căutării de sine, continuitatea oricărui demers ziditor – iată tot atâtea porţi de acces la veşnicie.

Paradoxal, a şti când să renunţi, a simţi când este cazul să faci un pas înapoi poate fi, de asemenea, o formă de continuitate. Este vorba despre continuitate în consecvenţa cu tine însuţi, atunci când viaţa o cere. Sacrificiile autentice duc totdeauna la o continuitate de ordin superior, căci există trepte ale continuităţii. A şti când să te sacrifici, fără a face un act de bravadă, înseamnă a stărui să rămâi vertical în planurile fiinţei tale reale. A şti să recunoşti că ai greşit, renunţând la un anume drum, poate fi o formă de continuitate prin revenirea mai aproape de matca firească. A persista în rău nu este decât o lipsă de continuitate a posibilităţii de manifestare luminoasă pentru care te-ai născut. La limita Răului, iadul este al celor care nu suportă treptele de lumină ale continuităţii. A păşi pe aceste trepte înseamnă a te adânci în lăuntrul tău luminos, a îmbrăţişa oamenii şi a te lăsa îmbrăţişat de oameni, a descoperi pas cu pas că drumul şi adresa finală sunt totuna cu călătorul.

Risipirea de sine este o neîncetată rătăcire în discontinuităţi. Dar şi aceasta are firul ei nevăzut în chiar persoana celui care se risipeşte. Mi se dă şansa – adesea în viaţă, rareori însă ştiu să o accept – mi se dă şansa de a privi pur şi simplu dincolo de aparenţele mele, şansa de a valoriza risipirea de sine. Firul roşu poate fi ceva cât se poate de banal, precum este – la propriu – respiraţia mea sau, pur şi simplu, să-i privesc în ochi pe oamenii cu care mă intersectez. Dar treptele sunt nenumărate. Numai

puterea de a descoperi nivelurile de continuitate la care am acces pare limitată. Orgoliul, frica, ura, dispreţul, laşitatea, meschinăria, autoamăgirea conştientă, preeminenţa spiritului de gaşcă/turmă faţă cu gândul cel bun – iată şi treptele discontinuităţii generate de lipsa puterii de a privi în adânc.

Binomul acesta continuitate-discontinuitate este precum roţile de moară numai pentru cel care nu vrea (nu ştie) să aleagă, rămânând călduţ.

Inspirată de cercetările lui Kozîrev, o posibilă altfel de fizică arată că fiecare lucru al acestei lumi are drept caracteristică propriul său timp, de aceea am putea spune că treptele de continuitate sunt tot atâtea trepte ale timpului. Există trepte ale timpilor acestei lumi care duc, inexorabil, la Timp.

Prietenia cu timpul nu este o vorbă goală pentru unii semeni.

Prietenia cu timpul este unul dintre numitorii comuni, neconştientizaţi, ai tuturor oamenilor pentru că, altfel, n-am mai putea iubi muzica…

Ochiul care priveşte dinspre discontinuu va vedea lumea preponderent discontinuă, având, eventual, intuiţia continuităţii. Ochiul care priveşte dinspre continuu va vedea lumea ca un întreg în care discontinuităţile sunt doar trepte ale iluziei. Până şi amăgirea că am ajuns să privim definitiv dintr-o parte sau alta merită un zâmbet.

Suntem oameni, aşadar suntem condamnaţi la continuitate!…

* * *

Adevărul literar şi artistic îşi continuă existenţa într-o nouă formă tipografică. Cu dezinvoltură şi fermitate, cu bucuria că putem aduce ceva inedit pe piaţa revistelor culturale: încrederea în tendinţa asimptotică de a vedea şi scrie dincolo de efemerele aparenţe. Este motivul pentru care, la acest nou început – care stă sub puternicul simbol al cifrei 800, atât cât arată numărul revistei de faţă, al noii serii –, reluăm urarea noastră iniţială: *Între noi, doar Adevărul!*

Adevărul literar şi artistic, nr. 800, 7 ianuarie 2006

Numărul de semne

Stau în faţa computerului şi trebuie să scriu acest editorial cu un număr de aproximativ 4.000 de semne, cu tot cu spaţii. Cu o marjă de câteva sute în plus sau în minus, formula fixă în care am consimţit să mă încadrez – precum se întâmplă cu nenumăraţi confraţi – a devenit un fel de sonet postmodern. Este precum acele exerciţii liber-impuse din gimnastică. Uneori mai trişez, profitând de cumsecădenia şi ingeniozitatea tehnoredactorului, şi mai adaug, hai, încă o sută-două de semne în plus…

Zilele trecute unul dintre prietenii mei, student, aflat acum cu o bursă de cinci ani în Japonia, a revenit acasă pentru câteva zile. Mi-a spus, în grabă, la o cafea, că n-a apucat să mai doarmă ca lumea de câteva nopţi, căci s-a tot întâlnit cu rudele şi prietenii pe care nu-i mai văzuse de un an. Şi pe care probabil nu-i va mai întâlni prea curând, căci vrea să călătorească în vacanţe şi prin alte locuri.

Pare straniu dar, intuitiv, ne comportăm ca şi cum am avea tot timpul de pe lume, când, în realitate, nu este aşa – constatam împreună cu prietenul meu. Dacă acest om va rămâne cumva definitiv prin străinătăţuri, cum, să fim lucizi, se-ntâmplă cu majoritatea celor care pleacă ajutaţi de burse, „numărul strict de semne” referitor la cei de acasă îl va marca ceva mai vizibil decât pe noi, cei ce dormităm alene pe-aici. Presupunând că se va stabili undeva, departe de ţară, îşi va mai vizita prietenii de un anume număr de ori, de ce nu, poate anual, fie şi de două-trei ori pe an câteodată… În orice caz, viaţa noastră fiind previzibilă până la un punct, presupunând că anumite prietenii vor rămâne stabile, va exista, cu siguranţă, un anume număr, fix, de întâlniri…

Nu punem aici la socoteală convorbirile telefonice, videotelefonice ori cele prin e-mail sau scrisori obişnuite. Este o evidenţă că intensitatea unei întâlniri contează cu mult mai mult decât cantitativul.

Apoi, dacă rămânea în ţară nu era la fel?! Deoarece, *in extremis*, viaţa mea nu este cu nimic mai puţin sau mai mult decât un număr limitat de semne… Iar asta se petrece sub ochii mei, zi de zi, relaţionat la toate cele dragi: oameni, locuri, cărţi, muzică, trăiri. Sau la altele mai puţin dragi. De aceea prilejul (*kairos*) era atât de însemnat pentru greci şi oriunde altundeva omul a realizat, pe măsură ce a intrat în istorie, că timpul ne poate fi (şi) prieten…

Până aici – tocmai am apăsat pe Word Count *– sunt aproape 2.400 de semne cu tot cu spaţii. Ar mai fi să fie cam încă 1.500 şi terminăm: eu – ceea ce este de scris, tu – ceea ce este de citit… Oricum, nu se ştie cine dă şi cine primeşte, nu-i aşa?*

Tradiţia iudaică, dar şi cea chineză aveau o ştiinţă a numerelor, ştiinţă care putea să facă minuni. Magia aceasta era, *până la un punct*, o realitate vie, dar nicidecum nu putea nimeni să iasă *pe această cale* din cantitatea dată a celor scrise. De aceea te întrebi, pe bună dreptate, ce sens îşi au oare pierderile de vreme cu diferitele noastre subiecte anoste ori belicoase până la (auto)destrucţie: mâhnirile virusate de deznădejde, orgoliile generate de micile-mari iluzii, frustrări, poliţe de plătit etc., ori, pur şi simplu, uitarea a ceea ce suntem în realitate. Uitarea că suntem alcătuiţi nu numai din semne, ci şi din spaţiul dintre semne şi din modul şi atitudinea prin care putem da sens semnelor…

La limita luminoasă, sensul dat unui text scris trimite dincolo de timpul obişnuit. Visul semnului este să devină simbol.

Acestea sunt gânduri banale scrise de un om obişnuit pentru oameni obişnuiţi şi nu pentru cei deduleiţi la un subiect de prea mare anvergură – uite că se apropie finalul! Şi taman acum gândurile se bulucesc spre pagină… Ce pot să fac decât să rescriu?… Iar asta se-ntâmplă adesea, căci sunt un perfecţionist…

Cine a văzut filmul „Moscova nu crede în lacrimi" îşi aminteşte de acel personaj tragic care realizează tardiv, peste ani, abia în faţa iubirii pierdute, că a avut uneori sentimentul că-şi trăieşte viaţa ca pe o ciornă.

Iată, acum carnea ciornei ne îmbrăţişează. Pare a fi chiar eu şi chiar tu, plus relaţia aceasta dintre noi!

Numărul de semne pentru această pagină s-a gătit. Doar tu mai poţi să…

Adevărul literar şi artistic, nr. 801, 14 ianuarie 2006

Vârtejurile de timp

Vârtejurile de timp te iau mai totdeauna prin surprindere.

Curgi confortabil în făgaşul pe care ţi l-ai construit cu migală, când, deodată, apare ceva care te dă peste cap. Poate fi un pretext minor, poate fi un eveniment major. Pot fi întâmplări ale vieţii proprii, dar şi altele ale lumii şi-ale marelui continent uman.

Vârtejul de timp nu te-aşteaptă neapărat la cotitură. Este asemeni morţii: dacă-i vorba de altul mai îndepărtat, te doare, dar nu te răneşte; dacă-i o persoană apropiată ori carne din carnea ta, rana-i adâncă şi se-nchide greu. Vârtejul te preia precum se joacă apa cu vreo frunză şi te călăuzeşte-n firide numai de el ştiute. Acestea devin, *in nuce*, noii tăi vectori de forţă.

Este omeneşte să rezişti cu greu vârtejului de timp personal. El ţi-a fost rostuit pe cale tocmai pentru a învăţa ceva. Dacă te zbaţi, rişti să te pierzi, să te răneşti, să eşuezi în timpi improprii. Dacă eşti prea plin de tine şi nu-i dai atenţie, cazi în capcanele timpilor morţi, ale timpului stătut, ale timpului ce-nu-te-aşteaptă, ale timpului superbiei/ deznădejdii autoîntreţinute cu iluzii şi-ale altor forme de defazare de la calea firească. Ceea ce n-ai înotat astăzi, ţi se reportează; ceea ce nu te-a făcut să zâmbeşti la timp, rişti să te schimonoseascâ mai încolo.

Vârtejul de timp este o stare de spirit prin care trecem cu toţii, obligatoriu, de câteva ori în viaţă.

A şti să te-aşezi în centrul vârtejului de timp este secretul lecţiei bine asimilate. Starea de centru este în tine – rareori sunt cei care ţi-o pot influenţa. Nimeni nu poate să bea apă pentru tine, nimeni nu poate sta în centrul tău pentru tine. Ceea ce vei găsi în centru – depinde de credinţa ta – dar *starea de centru* există, aşa cum există mâna ta, ochiul tău, inima ta.

Omul este tentat să vadă mai uşor micul vârtej de timp din drumul altuia şi mai greu tornada de timp din prezentul propriu. A da o mână de ajutor în astfel de cazuri se poate numai prin starea de bună aşezare, iar aceasta doar proba conştientă a propriului vârtej de timp ţi-o poate conferi. Regula lui „dăruind, vei dobândi" funcţionează, desigur, dar tot la nivel de stare, tot la nivel de timp bine strunit.

Făt-Frumos se ţine cu greu de coama calului înaripat, căci vor călători împreună ca gândul. Tot astfel vârtejul de timp te poate salva de timpii tăi morţi, de apele unei existenţe fade, de prezentul călduţ în care te-ai obişnuit să ţeşi indiferenţa, mulţumirea de sine, autosuficienţa, orgoliile, bucuriile egoiste. Vârtejul de timp este şansa care ni se dă pentru a ieşi din iluziile unei existenţe pretins-umane, făcându-ne atenţi la tăriile eonilor.

Vârtejul de timp personal se manifestă, în genere, nonconformist. Una din regulile de aur ale existenţei centrate (orientate) este să te aştepţi totdeauna la orice. Aceasta este şansa ca vârtejul de timp să nu te ia nepregătit. O schimbare bruscă şi nedorită care ţi-a apărut în viaţă presupune deja „briza" vârtejului care-i pe-aproape. Poate fi doar un avertisment care să te pregătească – precum aruncă zmeul buzduganul cu trei zile înainte să sosească acasă –, poate fi vârtejul propriu-zis. Că se manifestă prin îndrăgostire subită sau boală, că ai câştigat la loterie sau ai pierdut o slujbă bună, că nu ţi-a ieşit o afacere sau chiar ai pierdut pe cineva apropiat – toate sunt doar pretexte pentru a te înălţa în şaua timpului şi a merge, încrezător, mai departe. Fiindcă vârtejul de timp este un prieten care-ţi stă aproape şi sare-n ajutor când te-aştepţi mai puţin. Depinde numai de tine să faci faţă unui prieten năbădăios, care nu-ţi aduce neapărat ceva de ordin material ci, dimpotrivă, îţi poate lua. Iar dacă alteori te umple de „a avea" nu este decât tot un pretext pentru „a fi".

Pentru intelectuali vârtejurile de timp vin adesea cu şarade şi mai tentante. Intelectualul avid de „a şti" este la fel de vulnerabil precum omul simplu care nu-şi doreşte decât „a avea". Ecuaţia-i banală: dacă „a şti" nu se-mpleteşte armonios cu „a fi", atunci „a şti" este de prisos.

Vârtejul de timp este. Vine. Stăruie. Se joacă. Surâde. Aşteaptă. Ne îmbrăţişează. Pleacă.

La limita luminoasă, dincolo de orice vârtej, chemarea păcii.

Adevărul literar şi artistic, nr. 809, 11 martie 2006

Timpul ca un munte

Remember: timpul tău este altul decât timpul celui ce-a scris aici. Dacă vei citi în repetate rânduri, este o evidenţă că timpul – în care nu te vei putea scălda de două ori, iar tu să rămâi acelaşi –, timpul relecturii va fi, în mod repetat, altul. Trecutul retrăit este, de fiece dată (barem cu o infimă nuanţă), alt trecut. Această pagină, recitită, este de fiecare dată altă pagină. Sensul este cel care nu se schimbă aşa des. Dar tu, lectorul, şi noi, scribul, putem realiza acelaşi sens: iată şi bucuria comunicării.

În viaţă, omul are de rezolvat o ecuaţie în care timpul este necunoscută, temelie, carne şi zâmbet. *Ni se dă ecuaţia cu următorii termeni: timpul fără rest (al copilăriei), timpul viselor (din adolescenţă), timpul (supra)încărcat de acte (al maturităţii), timpul sensurilor (vârsta înţelepciunii).*

Termenii algoritmului de mai sus pot fi permutaţi între ei, se pot asocia, se pot substitui unii altora. Cei mai fericiţi oameni par a fi cei care ajung la secretul topirii totale a graniţelor dintre termenii acestei ecuaţii. Ei sunt, totodată, trăitori fără rest, sunt (dez)încărcaţi de fapte – care-s congruente cu visele lor –, sunt aflători de sens.

Fiecare om descoperă rezolvări proprii când este vorba despre ecuaţia timpului personal. Acolo unde graniţele dintre termenii ecuaţiei capătă forma semnelor de adunare, scădere, înmulţire, împărţire – ca să ne limităm la banala aritmetică – aceasta generează sensurile „clasice".

Astfel, unii îmbătrânesc rapid fiindcă preaplinul timpului viselor este *împărţit* la prea multele fapte inadecvate: sufocaţi de faptă, uită a visa. Alţii nu *adună* decât accidental sensurile la care sunt chemaţi, fiindcă nu ştiu a se trezi (la timp) din visare: puţinătatea actelor deplin asumate, adică înţelese, îi ţine pradă imaturităţii.

Vei *înmulţi* trăirea fără rest şi-ţi vei păstra din prospeţimea timpului copilăriei. Vei găsi un sens în orice fărâmă de realitate când vei ajunge să te *împarţi*, să te dăruieşti total. *Aduni* vise improprii la căutările sterpe de sens şi rişti nebunia. Greşeala de a pune prea des semnul *minus* între visele tale şi realizări te determină să uiţi că ecuaţia ciobită de bucuria lui „a fi", a fi pur şi simplu, este totdeauna perdantă.

Sensul te găseşte atunci când îl cauţi mai puţin. Sensul este – fie că vrei, fie că nu vrei – independent de noi. Dacă substitui încercările importante cu imaginaţia, te autoelimini din preajma marilor şanse.

Rezolvarea prematură a unui fragment de ecuaţie generează timpi morţi sau, dimpotrivă, oaze de timp drept bonus, în funcţie de atitudinea cu care ai rămas. Căci, înainte de orice, rezultatul final constă într-o anume atitudine.

Iată câteva atitudini curente: Melancolia vine adesea dintr-o eludare a dăruirii dezinteresate. Orgoliul culisează pe claviatura descrisă de exacerbarea puterii viselor lucide şi iluzia viselor mereu împlinite. Deznădejdea trăieşte din parazitarea marilor sensuri. Acestea sunt bruiate de actele insuficient aprofundate ori de-a dreptul inutile. Activismul pare a proveni din curgerea prea grăbită: unii semeni se lasă devoraţi de ecuaţia vieţii cu iuţeala cu care mănâncă un puşcăriaş hămesit… A crede că eşti dator să fii unda purtătoare de sens comunitar, uitând de sensurile fiecăruia dintre semeni – el însuşi ales pentru un rost anume –, este unul dintre cele mai jalnice eşecuri. Ecuaţia personală rezolvată în cheia sindromului mesianic naşte monştri. Dimpotrivă, încrederea în steaua proprie este o atitudine destinată omului care ştie a (se) dărui. Câtă putere de dăruire are muntele şi câtă răbdare să accepte sensurile fiecărui fir de iarbă pe care-l ţine în spinarea sa!

Ecuaţia vieţii doare atunci când nu-i acorzi timpul adecvat. Dar durerea pare a fi înscrisă în ADN-ul necesităţilor primare. Fiindcă durerea ca sacrificiu poate deveni cel mai mare generator de sens. Nu există rezolvări liniare ale ecuaţiei personale. Timpul înţelepciunii nu exclude prin nimic timpul visului, ci îl ridică la alt nivel, uneori exponenţial – chemând, desigur, alte specii ale matematicii sau, mai repede, ale poeziei…

Accesul la stafful timpilor-vectori ai comunităţii vine din capacitatea de a rezolva ecuaţia personală. Unii au străpuns coaja individuală fie

doar şi cu un vis. Sensul timpului propriu devine, odată asumat, generator de sens pentru cei din jur. Firesc, relaxat, nesiluit, timpul tău poate fi una cu timpul celorlalţi. Ecuaţia personală se pliază pe ecuaţiile semenilor. Bucuria proprie se altoieşte pe bucuria lumii.

…Şi nu-i decât încă o treaptă de pe căile aflate pe spinarea prietenului nostru Timp.

În prag de zâmbet, înţeleptul primeşte îndemnul: după ce-ai ajuns pe vârful muntelui, continuă să urci!

Adevărul literar şi artistic, nr. 810, 18 martie 2006

Porțile spre Realitate

Rareori te mai întrebi unde şi care sunt porţile ziditoare pe lângă care treci fără să le deschizi. Fără să arunci măcar o privire, pentru a discerne.

Porţile spre Realitate: câte porţi, atâtea oaze în deşertul zilei; câte porţi, atâtea „ochiuri" spre partea ta de Cer.

Prietenul tău Timpul îţi mai dă câte-un ghiont, te-mpinge spre următoarea oază. Oamenii obişnuiesc să se bulucească spre viaţa meschină şi călduţă. Preferă înghesuiala unei zile, uitând de generozitatea clipei. Timpul aşteaptă răbdător, regretând rateurile fiecăruia dintre noi. Braţ la braţ cu zâmbetul copiilor, zâmbet adresat fiecărei porţi în parte, viaţa ar putea să ne fie cu o oază mai aproape de pace. Somnul reflexului de-a zâmbi naşte monştrii cei de toate zilele. Monstrul blazării şi cel al obişnuinţei întru somnolenţă stau ţanţoşi în prima linie.

Făcându-mi cu ochiul, Timpul m-a luat de braţ şi m-a adus într-o zi în preajma lui Paul – copilul de 3 ani al prietenilor mei. Trebuia să am grijă de el timp de un ceas. Eram pe o pajişte din parc, era primăvară, timpul înflorea peste tot. La un moment dat, speriat de zmeul altor copii, Paul a început să plângă. Nu ştiu ce mi-a venit: l-am luat în braţe şi l-am întrebat dacă astăzi a privit norii. Cum face norul? – l-am întrebat. Paul şi-a umflat la maximum obrajii, privindu-mă şăgalnic cu uriaşă bucurie. Aceasta a rămas formula noastră de salut.

„Cum face" o poartă, te-ntrebi? Fiecare poartă are semnalele ei, în funcţia de regn şi de specie. Şi sunt o sumedenie de porţi spre tine însuţi. Nu-i joc de cuvinte, sunt şi câteva porţi spre porţile din tine.

Nota bene: porţile nu pot fi clasificate simplist în bune şi/sau rele – sunt porţi spre (auto)cunoaştere. Este încercarea vieţii fiecăruia să deosebească duhurile, adică să discearnă.

Iată doar câteva feluri de porţi:

Poarta din spatele fiecărei limite. Porţile spre universurile-fundătură. Poarta spre moarte. Poarta spre iubire. Porţile spre Timpul fără timp. Poarta spre cele câteva sortimente ale lui mâine. Poarta-Acum. Poarta numelui tău ascuns. Poarta trecutului tău încă eclipsat. Poarta spre eurile tale necunoscute, aflate simultan în alte lumi. Poarta-bucurie, poarta-mănuşă, poarta-labirint, poarta-flacără, poarta-floare-de-lotus, poarta regretelor, poarta entuziasmului. Poarta-copcă spre oceanul viselor. Poarta porţilor: poarta spre liniştea de dincolo de orice poartă. Poarta-nicicând-deschisă (zâmbeşte-i! – este *koan*-ul de care unii oameni au nevoie). Poarta poveştii fără de sfârşit…

Şi câte altele încă!

Omul preferă să patineze tranchilizat pe banda lui Moebius generată de nimicurile zilei decât să-şi deschidă ochii, simţurile, mintea, sufletul. (Poarta din povestea lui Kafka este doar un aperitiv).

Uneori te trezeşti în faţa unei porţi necunoscute. Teama şi curiozitatea te mână deopotrivă. Zâmbeşti, apoi îţi umfli obrajii ştiind că nu eşti singur. Pe noi cui ne laşi, dacă vei abandona, te-ntreabă partenerii acestei porţi? Pe mine cui mă laşi, îngână îngerul acestei pagini? Le-am răspuns tot cu un *koan*:

Când pasărea zboară, cerul zboară odată cu ea,
Când cerul zboară, pasărea zboară odată cu el.

Adevărul literar şi artistic, nr. 867, 18 aprilie 2007

Prietenia

Şerban P. era furios de două zile. Pare nostim, dar aruncase cu pălăria după un uliu, pasărea fugise cu tot cu un porumbel în gheare, iar el rămăsese cu capul descoperit. O pală de vânt îi agăţase pălăria tocmai sus pe casă.

La cei peste şaptezeci de ani ai săi nu mai avea curajul să se suie. În tinereţe o făcea fără frică şi în pofida pericolului. Acum însă rămăsese cu buza umflată. Încercase cu o prăjină, dar era prea scurtă, cu pietre, nu reuşi nicicum. Îşi aminti de înjurătura preferată: „'Tu-i neamu' nevoii!". Regretă iar moartea singurului copil pe care-l avusese. Nici n-a mai numărat anii scurşi de-atunci, cum o făcea nevastă-sa, care şi ea murise mai an. Avuseseră o fată zglobie, energică, băieţoasă (s-ar fi urcat, cu siguranţă, până în vârful casei chiar) şi cu multicei pistrui. N-a fost să fie.

Şerban P. se uită iar pe uliţa de la marginea orăşelului S. Nu trecea nici vreo cunoştinţă, nici pe vecinul de peste drum, cu care mai fumează o ţigară la poartă, nu-l mai văzuse de câteva zile. Păcat că nu se mai vizitează. Cândva o făceau. Erau şi mai tineri. Nevestele nu erau aşa ţâfnoase, căci de la ele a pornit distanţarea. Nici poştaşul nu crede că va mai veni azi.

Şerban P. îşi luă undiţa şi merse prin grădina din spatele casei spre heleşteul din apropiere. Nu că ar fi mare pescar, dar cu ceva tot trebuia să-şi omoare timpul de când ieşise la pensie.

Şi mai era un amănunt. Un secret numai de el ştiut (când îl ştiu doi oameni, deja nu mai este secret – gândise întotdeauna). Îi plăcea apa. De mic avusese un sentiment straniu în prezenţa apei. Poate pornise de la faptul că se născuse în această zonă cu mai multe lacuri şi un mare pârâu,

nu ştie. Descoperise apoi veselia şi tulburarea apelor curgătoare, măreţia şi graţia mării… Acum i se păreau anoste lacurile şi cele două heleşteie din preajmă. Îmbătrâniseră împreună. S-au blazat parcă, unde este misterul de altădată? Făcu paralela cu primul pas al omului pe Lună: poezia astrului a devenit desuetă. Şi asta deoarece citise tot ce-i căzuse-n mână despre subiectul îndrăgit. Bunăoară cercetările – unele făcute şi în laboratoarele de la noi, dar mai ales de ruşi şi de japonezi – asupra multiplelor tipuri de apă. Un cercetător român le şi botezase „apă vie" şi „apă moartă", ca în basme.

Îşi aruncă undiţa şi regretă iar că banala lui meserie, exercitată la singura fabrică din oraşul S., nu avusese de-a face cu pasiunea vieţii sale. Fusese pe rând ba muncitor, ba pontator, ba activist (fără tragere de inimă) în partidul unic şi iar muncitor când decisese să se pensioneze. Cândva a şi băut zdravăn, dar s-a lăsat odată cu boala nevestei. Oricum, citise că e foarte sănătos să bea multă apă în prima oră a dimineţii (cel puţin un litru jumate) şi respecta această cură, ceea ce îi dădu o formă excelentă de o vreme. Trebui să se uşureze, într-o parte, cu ochii pe undiţă. Zilele astea citea ce rol important are apa, conform medicinei tradiţionale chineze. Deştepţi şi chinezii ăia. De mii de ani au susţinut că apa este elementul fundamental al vieţii, şi că este cel mai umil element din natură: în orice împrejurare ia forma obiectului în care este pusă. Uite, de-aia s-a împrietenit şi el cu apa şi n-o să spună nimănui, să nu fie luat cumva de nebun! Dar uneori are sentimentul că intră cumva în rezonanţă cu arhetipul apei, parcă se creează o empatie, parcă i se răspunde cu gingăşie… Şi se întrebă ce s-ar face fără această pasiune secretă la stilul său de viaţă? Dacă înainte era considerat un singuratic, acum, când nu mai are pe nimeni şi stă acasă permanent, ce să mai zică? Crezi că degeaba a fost aleasă apa în Taina Botezului?

Câteva valuri avertizau că ploaia, anunţată şi la radio, nu este departe. Dacă ar fi fost mai tânăr, ar mai fi stat. Peştele trage mai bine înaintea sau chiar în timpul unei ploi uşoare. O luă fără chef, cu tolba goală, spre casă. Trecu pe lângă grădina vecinului Zgârci – cum îl porecleau în copilărie pe bunicul acestuia. De la zgârcenia moşneagului, evident. Surâse la amintirea că în copilărie avea o plăcere teribilă, tocmai fiindcă era vorba de Zgârci, să-i fure cireşe. Şi deoarece cireşul (uriaş acum) era controlat inopinat şi destul de des, Şerban P. copilul găsise o

metodă sigură şi ingenioasă: se ducea pe ploaie. Îşi lua frumuşel o umbrelă, o pungă, ceva, şi se înfrăţea cu prietena lui, apa, în pofida lui Zgârci.

Alţi prieteni nici n-a prea avut în viaţa asta. Oamenii i s-au părut pretenţioşi, complicaţi, înşelători. Apa e simplă şi sinceră. Are o singură lege: s-o laşi să curgă. Oamenii i-au trădat aşteptările adesea, apa nicicând.

Şerban P. intră în casă. Privea prin fereastra murdară la răpăitul vesel al ploii.

Ploaia se opri.

Ieşi afară şi-şi ridică mulţumit pălăria adusă de apă.

Adevărul literar şi artistic, nr. 885, 22 august 2007

VIII

agenda europeană şi *kairos*-ul următor

Exerciții de normalitate

Să ne imaginăm că vor mai trece câţiva ani – să zicem vreo douăzeci şi cinci – din istoria pe care o trăim. Cum vom aprecia atunci cele ce se petreceau cândva înainte de ’89? Nu ştim… răspunsul îl vom da fiecare în parte şi (aproape) cu toţii împreună… Aprecierile istorice ori sociologice calificate sunt astăzi rare şi puţin mediatizate. Deocamdată – lucru de înţeles până la un punct – primează rănile ori asprele cicatrici, patimile, tertipurile celor care au greşit şi se ascund, jocurile politicului care profită într-un fel sau altul. Puţini observă că există şi o abordare profesionistă: cercetarea obiectivă care se petrece de o bucată de vreme.

Câţiva cercetători caută a descifra – atât cât li se permite – istoria recentă. Sunt oameni care au calificări de excepţie, tineri şi foarte tineri, unii dintre ei abia dacă aveau buletin în decembrie ’89… Este motivul pentru care le-am pus la dispoziţie în *Adevărul literar şi artistic* o pagină în care vor aduce din arhivele CNSAS date inedite care vor completa imaginea noastră despre scriitorii şi oamenii de cultură din anii comunismului.

Studiile acestor cercetători ar trebui să aibă detaşarea pe care o au astăzi abordările cu privire la anii interbelici. Nu de fiecare dată este aşa, după cum nici perioadele nu sunt nicidecum comparabile. Suntem prea aproape şi încă doare, iar faptele abia dacă sunt parţial (re)cunoscute.

…O legendă spune că Dumnezeu a făcut lumea în şapte hohote de râs. Cu alte cuvinte, fiecare dintre noi, fiecare fărâmă a acestei lumi este impregnată de acel râs primordial. A privi măcar cu un zâmbet – fie el şi trist – faptele zguduitoare ale unei istorii care a dezumanizat este deja un act de eliberare. Să ne amintim despre relatările cutremurătoare ale unui N. Steinhardt ori Al. Paleologu şi despre râsul sănătos cu care au reuşit să

treacă adesea peste cele mai dificile momente ale închisorilor politice. Pe lângă rugăciune, desigur.

Românii, în general, stăruie racordându-se la lume printr-un straniu umor referitor la vectorii cei mai gravi ai existenţei: au construit un cimitir vesel, au zugrăvit la Voroneţ nişte diavoli caraghioşi, iar personajele din poveştile lui Creangă li se adresează aceloraşi cu un umor spumos… Este, cu siguranţă, o formă de vitalitate încă insuficient explorată şi nu numai un act de simbolică expiere. Dacă măcar uneori putem zâmbi trecutului înseamnă că am trecut cu bine un exerciţiu de normalitate.

…Dar dacă peste douăzeci şi cinci de ani vom privi în urmă, dincolo de patimile politice ori de grupurile literare şi artistice, urmărind pur şi simplu valoarea, moralitatea, normalitatea acolo unde acestea s-au manifestat cândva în anul de graţie 2005? Am putea să ne propunem acelaşi exerciţiu chiar acum?

Iată ce îşi doreşte noua echipă de la *Adevărul literar şi artistic*, iată ce important este a zâmbi din când în când amintindu-ne că întâi şi fundamental suntem oameni, apoi creatori români – cu pretenţii mai mult sau mai puţin europene –, iar mai pe urmă, că locuim într-un anume cartier populat de găşti, alimentat de idiosincrazii. Şi mai este ceva: pentru cei care ştiu ce este acela Internet – lumea este deja alta. Se simt mai aproape de confraţii cu care fac schimb de mesaje zilnice – fie ei de peste mări şi ţări –, decât faţă de colegul de redacţie ori de la catedră. Trăim într-o lume care fermentează o altă paradigmă, iar presa culturală este condamnată să se adapteze cu rapiditate.

Totul este să nu uităm nicicând de zâmbetul ascuns îndărătul oricărei forme de exprimare. De aceea şi este atât de tonic acel *koan* care ne-o aminteşte, îndemnându-ne: *aşază-te la începutul universului!*

Adevărul literar şi artistic, nr. 764, 19 aprilie 2005

Prețul culturii

Dezbaterea declanşată prin suspendarea revistei *Cultura* de către actualul preşedinte al Institutului Cultural Român, Horia-Roman Patapievici, a provocat o serie de reacţii vizibile în ultimele numere ale *Observatorului Cultural* (nr. 6/2005). Dincolo de multitudinea argumentelor pro sau contra invocate, există o problemă de fond, care, într-adevăr, necesită o reflecţie specială.

Analizând poziţiile celor prinşi în focul polemicii, descoperim lesne că Patapievici se situează pe poziţiile capitalismului democratic, promovând libera iniţiativă a oricăror grupuri coagulate în vederea pătrunderii pe o piaţă anume (în cazul nostru cea a „bunurilor simbolice"). Majoritatea oponenţilor săi par să prefere, mai mult sau mai puţin explicit, formula unei instituţii asistate de stat, lipsită de riscuri.

Prima întrebare care se ridică în faţa noastră priveşte chestiunea pieţelor economice: este oare piaţa bunurilor culturale similară oricărei alte pieţe – cum ar fi, de exemplu, cea a articolelor de menaj? Dacă *natura* produselor comercializate este, indiscutabil, diferită, în schimb *scopul* pieţelor e unul şi acelaşi: clientul. Sub acest aspect orice produs vizează impactul asupra unui public cât mai larg, dorind totodată să provoace reacţii ale cumpărătorilor care să-i permită depistarea tendinţelor majore. (Spre a fi bine înţeleşi, subliniem că nu agreem în niciun fel încercările de manipulare a potenţialilor clienţi, ci descoperirea *nevoilor reale*, de ordin material sau intelectual, ale acestora.)

Într-un articol scris sub semnul solidarităţii cu redactorii revistei *Cultura*, Sorin Adam Matei susţine puncte de vedere care, paradoxal, îl apropie de poziţia lui H.-R. Patapievici, în ciuda atitudinii critice pe care a manifestat-o faţă de acesta în texte anterioare. În primul rând, Matei

subliniază că revistele culturale româneşti se prăbuşesc datorită lipsei unei înţelegeri juste a „dimensiunii şi naturii publicului", care „trebuie satisfăcut ţinând cont de nevoile sale specifice". În al doilea, dar nu în ultimul rând, din aceste publicaţii lipsesc reportaje concentrate asupra unei anumite probleme, biografii ferite de riscurile hagiografiei, cronica de informare etc. Într-un cuvânt, lipsesc *informaţiile* înlocuite fiind de *opiniile* personale ale redactorilor. Trebuie să recunoaştem că Sorin Adam Matei are dreptate.

Într-adevăr, puţini oameni de cultură români sunt interesaţi de un dialog consistent, real şi permanent cu publicul. De exemplu, dacă vom sonda „adâncimile" internetului, vom descoperi cu stupoare că aproape niciun scriitor român nu are un *site electronic* personal. Într-o epocă în care există destui autori notorii care scriu şi editează online cărţi digitale, scoţând sume consistente din vânzarea lucrărilor personale în format electronic, scriitorii români par complet străini de asemenea inovaţii tehnice. Ce să mai vorbim de blog-uri, video- sau audio-conferinţe, de chat-uri sau de forumuri online, locuri virtuale în care cititorii pot comunica cu autorul preferat?

Însă întrebarea crucială, „problema de fond" la care ne refeream la începutul editorialului, e alta: *Există în România o piaţă culturală?* E foarte greu să te pronunţi atâta vreme cât nu poţi evalua, concret, nimic. Tirajele cărţilor şi revistelor sunt confidenţiale, iar raporturi la vedere ale cifrelor de afaceri înregistrate de editorii şi librarii români nu există. Cum poate fi evaluată o piaţă în asemenea condiţii?

În faţa unei adevărate jungle economice, singura soluţie autentică rămâne saltul în gol, sau, cum spune Horia-Roman Patapievici, „externalizarea". Trăgând cu coada ochiului la modele durabile, precum *New York Review of Books* sau *Times Literary Supplement*, redactorii trebuie să caute cu insistenţă publicul, probându-şi apetenţa pentru dialogul despre subiecte diverse simultan cu dezvoltarea propriilor competenţe specifice.

Dacă vrem să facem cultură, e timpul să părăsim turnurile de fildeş şi să ieşim în plină stradă, înţelegând că nici filosofia, nici teologia sau politologia, dreptul sau economia nu sunt subiecte menite cine ştie cărei elite semeţe, ci tuturor celor care caută să-şi înţeleagă mai bine rostul într-o lume în continuă schimbare.

Adevărul literar şi artistic, nr. 765, 26 aprilie 2005

NEC – un model de succes

Lumea a rămas în extaz la aflarea veştii: ultima dintre piesele descoperite care îi aparţin lui Brâncuşi a fost vândută cu un preţ-record de multe milioane de dolari. Cerându-i părerea lui Barbu Brezianu, acesta ne-a declarat, zilele trecute, că este vorba cu certitudine de o piesă originală, nicidecum de un fals, aşa cum s-a pus întrebarea, pe bună dreptate. Ne-a mai amintit şi de faptul că, la un moment dat, Constantin Brâncuşi făcuse o ofertă fabuloasă statului român: aceea de a-l lăsa moştenitor al întregii sale opere. Episodul este cunoscut – n-a fost să fie. Epoca era prea întunecată.

Săptămâna trecută a avut loc o întâlnire la Clubul Prometheus pe tema promovării culturii române în străinătate. Pe lângă participarea factorilor de putere direct implicaţi, puţină lume a sesizat, nici măcar ziariştii, cele câteva intervenţii ale unor oameni de cultură care au pus degetul pe rană din altă perspectivă. Desigur, a vorbi despre VIP-urile politice este mai tentant.

Am remarcat întâi cele spuse de maestrul Ştefan Câlţia. Anume faptul că, de vreo două decenii, singur, a reuşit an de an să-şi organizeze câte o expoziţie în afara graniţelor României. Şi de aici experienţa sa de netăgăduit. Recomandarea domniei sale de a forma manageri culturali – o profesie care se face astăzi după ureche în România – a venit de la sine. Cei cu vocaţie reuşesc, desigur, fără a studia cine ştie ce, iar un Ioan Holender ar trebui invitat să ţină cursuri pentru viitorii manageri, ne gândim. Pe lângă acele cursuri speciale care se fac astăzi în Occident şi de care pe la noi abia dacă s-a auzit.

Despre acelaşi registru a vorbit şi Mihai Oroveanu. Domnia sa ar putea de asemeni să îndrume tinerii care se vor ocupa de destinele culturii din perspectivă managerială. Puţini vorbitori au remarcat această lipsă acută, dintr-un motiv foarte simplu: majoritatea erau în postura de a fi ei înşişi taman pe o funcţie de manager al culturii – ajunşi acolo prin numire politică – fără a avea studii de specialitate, ori măcar câteva cursuri, acolo. Se uită un fapt esenţial: este inutil să te chinuieşti să redescoperi roata. Iar întâlnirile cu colegii unor instituţii similare ale altor ţări aduc roade numai în condiţiile în care trecem prin furcile caudine străbătute de aceştia: cursurile de calificare şi specializare.

O altă problemă prea puţin dezvoltată a fost cea a implicării directe a românilor care există deja în Occident (şi nu numai acolo!), tineri în special, oameni care au reuşit în carieră. Faptul că există atât de mulţi români care predau în universităţi de prestigiu este un avantaj care nu a fost exploatat nicicând. Aceştia au viziune, nu trebuie decât motivaţi, capacitaţi – iar aceasta ar fi cea mai mare izbândă culturală pe care şi-o poate propune un for politic.

Nu este vorba de a-i „racola", nu este vorba de a-i readuce în ţară; dacă aceşti oameni au reuşit acolo, înseamnă că România a reuşit. Este vorba de a colabora. Resursele umane sunt mult mai importante decât resursele financiare – iar accentul exagerat pus pe cele din urmă nu arată decât mentalitatea de amărâştean din care nu am ieşit încă. Totul este să devenim credibili în inima şi spiritul românilor de peste mări şi ţări, totul este să ne arătăm disponibilitatea şi respectul tocmai prin normalizarea unei relaţii de destin care ne ţine, oricum, aproape. Aceştia sunt oamenii care ar putea efectiv schimba faţa României dacă s-ar investi în cultivarea unei relaţii fireşti, deschise, dincolo de năbădăile birocratice şi politice. Oricum, ei duc în inimă limba română şi – într-o mai mică sau mai mare măsură – cultura noastră. Nu ne facem iluzia că ar fi un demers facil. Necesită stăruinţă, înţelepciune şi, mai ales, non-implicarea politicului. De unde şi un alt aspect subliniat de acelaşi Ştefan Câlţia: inexistenţa instituţiilor private care să fie stimulate în promovarea culturii române. Aceasta înseamnă, printre altele, lipsa unui mecanism care să le protejeze.

…Zilele acestea, Colegiul Noua Europă (NEC) împlineşte zece ani de bogată activitate. Este singurul institut de studii avansate din ţară, a reuşit prin câteva programe bine închegate, inclusiv prin colaborarea cu

românii de peste graniţe. Statul român nu s-a implicat aproape deloc (din fericire), exceptând cazurile unde a reuşit (din păcate) să mai pună beţe-n roate.

NEC este un exemplu care ar trebui luat drept model de succes.

Adevărul literar şi artistic, nr. 767, 10 mai 2005

O țară de scriitori

În căutare de repere morale, Uniunea Scriitorilor din România (USR) se află azi la ceas de cumpănă. Preşedintele USR, Eugen Uricaru, a demisionat ca urmare a dezvăluirilor făcute de CNSAS, anume că a fost informator al Securităţii. Identificat între cei aproximativ 30 de informatori ai imensului şi încă incompletului dosar „Doina Cornea", Eugen Uricaru, fost secretar de stat în MAE, a renunţat să mai candideze la şefia USR. Un grup de scriitori a cerut câtorva personalităţi să candideze la funcţia de preşedinte al USR. Sunt personalităţi incontestabile, actualmente fără de pată. Desigur, dacă nu vin alte dezvăluiri, alte scandaluri.

Românul stă pe gânduri şi nu mai pricepe nimic: până unde se întinde braţul lung al Securităţii? Câţi ani în afara celor 15 de până azi vom mai pătimi de pe urma acestei instituţii? Este cineva cu adevărat curat?

Lipsa reperelor morale ridică aceleaşi întrebări în privinţa radioului şi a televiziunii de stat. Când o parte a Puterii, când cealaltă, joacă ţurca pe banii contribuabilului. Piesa a ajuns la actul în care respectabilii directori ai celor două instituţii, după ce au jucat roluri de fete în casă, în casa PSD-ului evident, aleargă acum după onoarea lor nereperată. Doar-doar vor mai supravieţui câteva zile. Nici vorbă însă de vreo demisie de onoare. Într-o ţară în care rolul lui Havel a fost mimat de Coana Chiriţa-Iliescu cu hei-rup-uri tovărăşeşti, nu este prea greu să identifici şi în mic ceea ce se petrece la scară naţională.

România este o Uniune de Scriitori mai mare. Unii au semnat „volume" la Secu, alţii au scris piesele grele ale afacerilor din economia subterană, de sertar, astfel încât astăzi şi-au publicat *opera omnia* în edituri

din insulele Virgine… Dar mai există, la celălalt pol, şi imensitatea de scriitori amărăşteni care abia dacă mai au suflu când semnează lunar factura de la întreţinere ori ediţiile usturătoare ale nenumăratelor dări la stat. Le tipăresc şi ei în colecţii *livre de poche*, poche gol-goluţ, pomenindu-l zilnic pe Eminescu cu a sa unică-i înjurătură: tu-i neamu' nevoii!

Reperele morale sunt greu de găsit într-o ţară în care legea fundamentală este nu Constituţia, ci regula obrazniculuı care mănâncă praznicul. Acesta, obraznicul, a ajuns azi în funcţiile administrative cele mai importante. Ba a ajuns chiar şi analist politic şi ne dă lecţii despre Europa şi NATO, după ce şi-a exersat vocaţia muncitului cu gura pe la „Ştefan Gheorghiu".

Undeva, în apropiere, simţim însă că vine deja o generaţie care, pusă cu burta pe carte, doldora de diplome, adesea occidentale, va da cu ei de pământ! Totul este să acordăm mai multă încredere tinerilor care nu au avut când să se infecteze de spiritul vechilor cazanii comuniste. Sunt astăzi destui oameni tineri şi de certă valoare, oameni care respiră aerul tare al provocărilor viitorului, şi nu atmosfera stătută a trecutului. Cât timp aceşti dinozauri comunişti, cu piepturi gonflate, se chinuiesc încă să facă jocuri peste jocuri după modelul păpuşilor ruseşti, intelectualii, scriitorii mai ales, sunt, pare-se, cei mai uşor de manevrat. Este simplu, căci se brodează fantasme cu materialul clientului.

Ce ţi-e scris în frunte ţi-e pus, spune vorba din bătrâni. Când lucrurile merg cu susul în jos, operaţiunea decurge invers: alegem în frunte pentru a afla apoi ceea ce ne este scris. Şi descoperim cu tristeţe, cu năduf, că reperele morale fie n-au curajul răspunderii, fie încă se lasă aşteptate.

Suntem o ţară de scriitori care îşi caută editorii. Iar aceştia, editorii, fie că au, fie că nu au talent la scris, trebuie să fie buni manageri şi, neapărat, oameni de onoare.

Adevărul, nr. 4627, 20 mai 2005

La târg

Obişnuinţa de a merge la târg a fost timp de secole îmbinată cu posibilitatea de a comunica într-un spaţiu privilegiat. A merge astăzi la târg înseamnă ceva mai mult. Supermarketurile au dărâmat tradiţia, iar comunicarea se întâmplă pe canale sofisticate şi mult mai diluată.

Târgurile de carte au specificul lor. Dacă este să ne referim la cele din România şi, în mod special, la Târgul de carte Bookarest, putem spune că acest târg este aşteptat aşa cum aştepţi o mare sărbătoare anuală. Şi există mai multe motive pentru asta. Dincolo de motivele terestre pentru care a şi fost instituit un astfel de târg, există şi multiple alte argumente. Cer îngăduinţa de a aduce câteva de ordin personal.

Este o bucurie de a te întâlni cu cartea, chiar dacă spaţiul de expunere nu este dintre cele mai favorabile cu putinţă. Există o formă de intimitate în înghesuiala de la Teatrul Naţional, o formă de comunicare nonverbală care îi conferă un „ce" în plus acestui târg, spre deosebire de altele.

Întâlnirea cu prietenii, dar şi cu oamenii pe care îi vezi foarte rar este un alt prilej de bucurie. Mărturisesc, s-a întâmplat să întâlnesc timp de trei-patru ediţii la rând anumiţi oameni numai şi numai la Târgul Bookarest!… Desigur că glumeam apoi, dându-ne întâlnire în anul ce vine.

Bucuria de a-l revedea pe poetul Paul Daian mereu în formă, mereu paradoxal şi inspirat.

Bucuria de a retrăi serile de pe terasa „La motoare", seri care au un cu totul alt parfum în perioada târgului.

Bucuria reîntâlnirii cu oamenii pe care îi admir fără rest – scriitori, critici, editori, oameni pe care îi văd ceva mai rar în alte împrejurări.

Surpriza anuală – şi nu chiar plăcută – de a găsi cărţi care să mă intereseze la maximum, cărţi despre care n-am avut habar că s-au publicat (din cauza unei slabe promovări), provenite în special din provincie. Promisiunea (caraghioasă) că nu mi se va mai întâmpla aşa ceva. În aceeaşi ordine de idei – resursele financiare, niciodată suficiente faţă de cât ţi-ai dori să cumperi şi indiferent de economiile făcute cu gândul la viitorul târg.

Sentimentul de neputinţă când trebuie să fii, ai fost invitat sau vrei să participi la mai multe evenimente sau lansări în acelaşi timp.

Pacea de după fiecare zi, seara, când mergi spre casă cu traista plină. Bucuria de a răsfoi pe îndelete cărţile cumpărate, dintre care pe unele ţi le-ai dorit de-o viaţă.

Timpul dintre două târguri condensat în Timpul unui târg mai mare – Viaţa, viaţa cea de toate zilele cu tarabele ei înghesuite adesea precum la Bookarest, cu prieteni pe care îi întâlneşti uneori rar, cu tot soiul de imitaţii ieftine ale unui unic Paul Daian, cu resurse, fie ele şi financiare, insuficient cunoscute şi totdeauna exploatate doar parţial, cu oameni frumoşi care îţi apar pe Cale, cu zile răsfoite nerăbdător, uitând – după ce le-ai sorbit nectarul – că mai există şi o seară…

Adevărul literar şi artistic, nr. 770, 31 mai 2005

Sentimentul românesc al găștii

Un nou suflu se arată la Uniunea Scriitorilor din România (USR) de când a intrat în funcţie noua conducere. Chiar dacă domnul Nicolae Manolescu este în prim-plan, este vizibilă întreaga echipă de conducere, alcătuită din Varujan Vosganian (vicepreşedinte), Gabriel Chifu, Irina Horea şi Horia Gârbea (secretari). Observăm acest lucru încă de la prima conferinţă de presă la care au participat cu toţii. Iniţiativele prime sunt, de asemenea, lăudabile. Chiar dacă noua echipă a cerut un an de graţie pentru a evalua proiectele anterioare şi starea generală a USR, primele măsuri dau motive de optimism.

A fost anunţată demararea proiectului intitulat „Literatura română azi", care se bazează pe trei paliere: literatura română tânără, literatura română şi publicul şi literatura română în lume. Primul vector prevede ca, începând de anul viitor, să existe un sistem de burse de creaţie pentru scriitorii tineri. Dintre cei care vor depune proiecte, vor fi aleşi cinci autori care vor primi bursă timp de şase luni. Este puţin, deocamdată, dar e un început. Aceeaşi literatură tânără va beneficia de un prim colocviu naţional în luna noiembrie anul acesta, colocviu intitulat „Conştiinţa de sine a noii literaturi". De asemenea, tinerii vor beneficia de un concurs de volume în manuscris care vor fi publicate la Editura „Cartea Românească". Este remarcabil efortul noii conduceri a USR de a se apropia de tinerii creatori, iar iniţiativele menţionate merită aprecierile noastre.

Faptul că tinerii sunt capacitaţi pe aceste căi să se apropie de USR dovedeşte şi recunoaşterea implicită a unei realităţi dureroase: în aceşti 15 ani de după '89 eforturile de antrenare a tinerilor creatori în cadrul uniunilor de creaţie (inclusiv USR) au fost aleatorii şi coordonate după

ureche, în funcţie de ceea ce am putea numi, fără greş, sentimentul românesc al găştii.

Ieşirea din sistemul bazat pe simpatiile de grup – iată provocarea de care avem nevoie astăzi pentru a putea intra cu adevărat în marea cultură europeană, la modul vizibil şi recunoscut, nu numai, implicit.

Pentru a nu fi înţeleşi greşit, nu contestăm nicidecum formele de asociere bazate pe simpatie şi înrudire ideologică ori spirituală. Contestăm însă lipsa balcanică de obiectivitate, contestăm blocajele empatice ale unor spirite îndelung hărnicite într-ale laudei-de-prieteni, într-ale scrisului din interes purtător de fes(tinuri). Rareori vezi recenzii ori întâmpinări critice făcute cu asumarea idiosincraziilor, rareori primează valoarea dincolo de ceea ce nu-ţi place, omeneşte vorbind.

…Cândva vom descoperi poate comorile ascunse ale spiritului creştin profund, non-fanatic – dovadă, medalionul din acest număr al revistei dedicat unui om cum rar găseşti în breasla pe care o reprezintă, Pr. Constantin St. Dogaru… Unul din termenii insuficient aprofundaţi – care face parte din valorile autohtone ascunse – este acela de *trezvie*. Este vorba de o formă de conştiinţă a ceea ce sunt, o formă de a fi treaz & viu în acelaşi timp. Aparţin unui grup, de ce nu, dar înainte de asta aparţin unei forme de sinceritate fără rest dacă ţin cont de trezvia cu care sunt dator acestei vieţi şi acestei lumi. În alte tradiţii decât cea creştină există exprimări mai mult sau mai puţin echivalente ale termenului. Important este însă a-l asimila, a-l trăi până la capăt, indiferent de consecinţele exterioare.

Conştiinţa de sine a noii literaturi nu poate exista în afara trezviei. Asimilarea trezviei ne-ar aduce mai aproape de celelalte deziderate la care aspirăm cu toţii: o mai bună percepere a literaturii române contemporane în conştiinţa publicului –, iar ideea şedinţelor publice de lecturi plătite este o altă iniţiativă recentă a USR care merită aplaudată – sau a strategiei de promovare a literaturii române în lume. Numai o strategie coerentă la care să participe (fără parti-pris) spiritele care înţeleg ceea ce înseamnă un management cultural modern poate duce la împlinirea acestor deziderate. Înţelegem că USR va avea drept parteneri fireşti pentru acest ultim proiect Ministerul Culturii şi Institutul Cultural Român. Nici nu se poate altfel – pentru o cultură care funcţionează după modelul francez şi nu cel privat, american. Sugerăm totuşi, tocmai pentru un plus de trezvie (şi de

abandonare a oricărui spirit de grup), înglobarea în strategiile enumerate mai sus şi a diasporei, care ar aduce un plus de vitalitate, dinamism şi clarviziune. Tinerii pe care i-am promovat deja în revista noastră sunt dovezile cele mai clare că se poate şi altfel, beneficiind de experienţa unor oameni care, fiind fizic departe de ţară, au conştiinţa trează că aparţin în continuare culturii române şi sunt cu inima înlăuntrul inimii acesteia.

Sentimentul românesc al găştii poate fi dizolvat de trezvia tinerilor.

Adevărul literar şi artistic, nr. 780, 9 august 2005

Frumusețea din ochii privitorului

La limita luminoasă, spaţiul (re)devine sacru (şi) în funcţie de ochiul (lăuntric) ce-l percepe. Curăţenia privirii atrage curăţenie. De aici apar şi dramele omeneşti. Vrei să priveşti adesea mai mult decât eşti pregătit şi te doare că nu reuşeşti. Vrei numai alb când în realitate există şi alb şi negru, ba chiar o infinitate de culori şi nuanţe între aceste două limite. Şi – mai presus de acestea – realitatea de dincolo de orice culoare a acestei lumi…

Una din probele prin care a fost ales un anume patriarh în istoria zenului a fost elocventă. Maestrul aflat pe moarte le-a pus o întrebare decisivă discipolilor aflaţi de multă vreme în căutarea realizării de sine: „Dragii mei, acolo sus pe acoperişul mănăstirii este un steag pe care îl ştim cu toţii dintotdeauna. Vă rog să-mi spuneţi: vântul mişcă steagul sau steagul mişcă vântul?". Miza era uriaşă, cel care avea să răspundă corect urma să devină îndrumătorul spiritual al comunităţii zen şi viitorul patriarh.

Discipolii grăbiţi au răspuns primului gând venit, firesc, anume că vântul mişcă steagul. Maestrul nu a fost deloc mulţumit de răspuns. Alţii, gândindu-se mai mult – la cine ştie ce truc al maestrului – au răspuns împotriva oricărui bun-simţ: steagul mişcă vântul… Maestrul i-a numit neghiobi şi i-a făcut de râs. Problema devenea gravă. Răspunsul întârzia să apară. După câteva săptămâni, doi discipoli încă discutau cu pasiune în curtea mănăstirii pe marginea întrebării (numită *koan*) pe care maestrul le-o pusese. Moment în care omul de serviciu al mănăstirii, aflat prin preajmă în timp ce mătura, a auzit crâmpeie din discuţie. Cu toată smerenia pentru care era renumit, omul de serviciu a îndrăznit a-i întreba pe discipoli mai amănunţit despre problema primită. „Iată ce ne-a întrebat maestrul

referitor la steagul de acolo, de pe mănăstire, i-a spus un discipol: vântul mişcă steagul sau steagul mişcă vântul?" Mirat şi *fără să gândească deloc*, umilul om de serviciu răspunse: „Care steag, care vânt?". Acesta a devenit – şi chiar a rămas în istorie – drept unul dintre marii patriarhi pe care i-a avut zenul…

În numărul 8(11) din august a.c. al revistei *Idei în dialog*, domnul Dan C. Mihăilescu ne face onoarea unor cuvinte de laudă cu privire la noua formulă a *Adevărului literar şi artistic*. Îi mulţumim şi-l asigurăm că vom continua în acelaşi spirit. Avem într-adevăr de rezistat multor presiuni şi capcane. Unele datorate indubitabil limitelor noastre pe care le conştientizăm, altele limitelor noastre pe care nu le conştientizăm (încă). Apoi sunt presiuni şi capcane datorate „binevoitorilor" care se încăpăţânează a vedea când exclusiv steagul ortodoxist bătut de vânturile idolatre, când numai vântul sincretismelor care se închipuie bătute de steagurile aflate de-o parte şi de alta a ochelarilor de cal cu care străbat cărările acestei lumi…

Iată şi motivele pentru care am refuzat politicos colaborările unor ofertanţi prea verzi, nemaivorbind de producţiile ieftine ale diverşilor semidocţi care asaltează zilnic orice redacţie. Pe criticii obraznici şi lipsiţi de civilitate nu-i citim fiindcă nu ne interesează cei care cred că steagul mişcă vântul.

Care este limita luminoasă a polemicii? Poate tăcerea izvorâtă din împreuna-ascultare a aceluiaşi Duh care bate peste tot…

Polemos însemna război. Războiul fizic are învinşi şi învingători, „războiul de idei" are numai învingători pe toate fronturile. Pentru intelectuali, atunci când opiniile contrare se ciocnesc în alt plan decât cel spiritual ori mental, decăderea în afecte nu numai că tulbură, dar este şi inutilă.

La limita luminoasă, a privi, a asculta, a percepe polemic interlocutorul înseamnă a te regăsi în el. Limitele mele mângâie cu delicateţe limitele aproapelui şi invers. La polul opus, psihologii au scris îndelung despre defectele proprii în perspectiva cărora vezi defectele altora.

Studiile de antropologia spaţiului sacru ne-au învăţat că într-adevăr – măcar până la un punct – frumuseţea stă în ochii privitorului.

Adevărul literar şi artistic, nr. 781, 16 august 2005

O sală pentru Festivalul „Enescu”

Festivalul Internaţional „George Enescu” se apropie de final. Ca şi-n alte dăţi numele mari ale muzicii internaţionale ne onorează cu prezenţa şi ne reproşează totodată – mai mult sau mai puţin delicat, dar pe bună dreptate – că, din punct de vedere acustic, Sala Palatului este improprie… Anul acesta, nimeni altul decât Zubin Mehta şi-a arătat la rândul său nemulţumirea.

Totul este o chestiune de bani, se grăbesc a răspunde responsabilii oficiali. După ce vin la deschidere căci „dă bine pe sticlă”, după ce, măcar din snobism, unii mai intră pe la vreun concert la care cântă celebrităţi (că tot au primit invitaţie gratuită), oficialii rămân surzi la o astfel de problemă. Fără îndoială, Capitala şi România, în general, au avut importante construcţii culturale de pornit şi finalizat. Biblioteca Universitară – finisată cu greu, şi după un proiect lipsit de viziune odată ce, în perioadele de vârf, sunt mult prea puţine locuri în sălile de lectură şi studenţii stau adesea ore în şir la coadă ca să prindă un loc, Biblioteca Naţională – aflată încă în paragină, ori, mai recent, Opereta – al cărei proiect a fost anunţat etc., etc. La rândul ei, Patriarhia se luptă, iată, cu proiectul unei catedrale îndelung disputate.

În ţara lui Enescu, Lipatti şi Celibidache nu sunt însă bani pentru o sală de dimensiuni adecvate în care să fie posibilă o audiţie impecabilă. Nu este cazul să mai amintim aici teoriile lui Celibidache despre muzică – amatorii ar putea (re)vedea măcar cunoscutul film făcut de fiul său Serge. Ne întrebăm doar: cum/dacă ar fi cântat un Celibidache în Sala Palatului?

În realitate nu banii ne lipsesc, ci viziunea şi managerii culturali. Un bun manager va scoate bani din piatră seacă pentru un astfel de

proiect, ca şi pentru multe altele. Cine ar fi refuzat dintre invitaţii de vază veniţi anul acesta la Festival să doneze o sumă pentru o viitoare sală (Mehta a şi spus: „Sunt gata să vă ajut!”)? Câţi sponsori oficiali ai Festivalului nu ar vrea să-şi vadă numele legat de un astfel de proiect? Nu există orchestră mare din lume care să nu aibă în componenţă măcar un român; zeci de solişti şi virtuozi români cântă pe toate scenele lumii. Inteligent capacitaţi, câţi dintre aceştia nu ar reveni în ţară pentru a ne ajuta măcar prin concerte?

Ne lipsesc doar voinţa şi angajarea. Ne complacem într-o formă de autopercepţie păgubos defensivă, ne mulţumim cu puţinul şi ne plângem la nesfârşit că suntem săraci. Mentalitatea aceasta perdantă ne face să ratăm proiecte europene şi să nu fim capabili a absorbi finanţări. Dar, mai cu seamă, lipsesc dirijorii culturali care, după modelul lui Celibidache, să perceapă ceea ce este dincolo de simţurile comune, să simtă, să audă imperceptibilul viu. Nu este vorba decât de a gândi proactiv şi, pur şi simplu, de a avea acel bun-simţ, acea necesară intuiţie de a vedea şi mai departe de ziua de azi.

Las’ că tocmai s-a terminat în schimb încă o sală costisitoare pentru Senat în care virtuozii aleşi ai poporului vor avea posibilitatea să-şi interpreteze partiturile sforăriilor proprii şi să doarmă visând la muzica sferelor de influenţă.

Adevărul literar şi artistic, nr. 786, 20 septembrie 2005

Regele taumaturg

Ce poţi să mai scrii atunci când lebedele mor de epidemie şi poeţii – precum Ion Stratan – se sinucid? Poate să-ţi mai aduci aminte doar de muzica lăuntrică de care se împărtăşesc ambele categorii.

Cândva, muzica era o stare de fapt, parte din construcţia lumii. Fascinantele texte chinezeşti despre muzică aduc măsura profunzimii la care aceştia ajunseseră.

Îi propusesem odată neuitatului nostru prieten, dr. Ioan Ladea, o carte despre muzica tradiţională la chinezi. Omul a scris-o, iar eu, din motive terestre, n-am apucat s-o mai public la Editura Muzicală… Se vorbeşte acolo că Muzica poate izola „binele" de „rău" în fiinţa umană. Se vorbeşte despre un straniu personaj cu o singură mână şi un singur picior, ministru al Muzicii sub împăratul Chun sau/şi animal ciudat totodată, din pielea căruia legendarul împărat Hungdi făcea tobe speciale. Acesta fiind şi reprezentantul simbolic – măcar pentru o epocă – al Muzicii.

Adică, susţine prietenul nostru Ioan Ladea, faptul că personajul ar avea doar o singură mână şi un singur picior ar fi însemnat că este un simbol care transcende lumea aceasta, provenind dintr-o perioadă în care diferenţierea Yin – Yang nu exista… Mai mult, că ar aşeza Muzica „pe axa Timpului imediat după Principiul care este punctul de emergenţă, de debut al Genezei".

Nota bene: *toate acestea trebuie lecturate, ascultate, în spiritul modelului chinezesc taoist al lumii.*

Şi mai departe: *„în orice condiţii, Omul nu numai că îşi exprimă prin Muzică sentimentele, ci o face părtaşă oricărei stări, fiind sigur că fără o Muzică pertinent folosită, realitatea nu poate fi considerată ca împlinită, nu rezistă în timp în*

acea formă"… Aşadar, poetul şi lebăda au uitat de natura lor reală… Apelul la sinucidere este un ultim vers – dar un vers de proastă factură, căci este lipsit de Muzică.

Dr. Ladea mai vorbeşte despre clopot – unul dintre cele mai des utilizate instrumente la chinezi. Există însă nişte reguli. Din metalul armelor nu se toarnă clopote, căci războiul pentru vechii chinezi nu putea sta alături de Muzică. Iar pe un „clopot producător de Muzică destinată Vieţii nu pot fi înscrise fapte de arme destinate Morţii". Dar dincolo de funcţia de supapă îndeplinită de muzică, autorul nu uită să se raporteze permanent la limita luminoasă a acesteia: *„se pare că «starea de fericire» dăinuieşte între Cer şi Pământ, fără început, şi nu e făcută de cineva într-un scop oarecare la un moment dat, ea fiind o stare de fapt care decurge din structura lumii". Căci, având o sorginte divină, Muzica nu poate fi adaptată diverselor circumstanţe…*

Ne-ar fi plăcut să stăruim asupra acestor texte în aceste zile triste. Melancolia ne aminteşte însă că autorul gândurilor de mai sus, toate citate dintr-o carte intitulată sec *Acupunctura* (vol. 2, Ed. Studenţească, Bucureşti, 2000), dr. Ioan Ladea, cunoscător de limbă chineză veche, a reuşit să folosească în practica medicală cunoştinţele acestea, transpunându-le în leacuri făcătoare de sănătate pentru o imensitate de oameni – melancolie, spuneam, fiindcă el însuşi a plecat, dar nu oricum, ci luptând ca un rege. Pare că unii poeţii nu ştiu a muri regeşte, chiar dacă prin frumuseţea lor contribuie la vindecarea lumii.

Paradoxal, în uriaşa industrie muzicală de astăzi, desuetele vorbe de mai sus nu sunt luate în serios nici măcar ca exerciţiu hermeneutic. Nici măcar în spiritul a ceea ce Jacques Le Goff numeşte „un nou domeniu al istoriei: arheologia credinţelor esoterice"…

Şi totuşi, mai există regi taumaturgi care să ţină cont de aceste adevăruri: Marin Constantin, cu al său „Madrigal", este o dovadă vie.

Adevărul literar şi artistic, nr. 791, 25 octombrie 2005

Privirea patriarhului

Cu un an în urmă am fost invitat la un simpozion care s-a desfăşurat la Muzeul „Ion Irimescu" din Fălticeni. Nici nu aş fi participat dacă nu eram efectiv interesat de subiect şi, cu toate astea, atenţia mi-a fost captată de altceva: de *prezenţa* maestrului.

Fără îndoială că fiinţa noastră îşi pleacă genunchiul oricând în preajma centenarilor, şi nu despre asta vreau să scriu. Eram în faţa domniei sale, căci maestrul fusese invitat să patroneze deschiderea întâlnirii şi, aflat în primul rând, îi studiam cu fascinaţie mişcările. Eram o mulţime de oameni în faţa lui, într-una din sălile care aveau înşirate pe margini exponatele colecţiei cu care a onorat acest orăşel sucevean de care s-au legat, de-a lungul anilor, un impresionant număr de personalităţi culturale.

Ion Irimescu ne-a mângâiat o vreme cu privirea, iar apoi a continuat a-şi privi operele. Era de-a dreptul uimit parcă de ceea ce vedea acolo. Privirea sa se mişca încet de la o piesă la alta, o evalua cu oarecare mulţumire, zâmbea nevăzut, avea loc un dialog cu fiecare în parte.

Privirea aceasta era privirea unui secol şi nu privirea clipei noastre cea de toate zilele. Pornea de undeva din mâinile care se odihneau acum, maiestuos. Nu cârja, ci aerul demn şi straniu din jur, nu culoarea ochilor, ci candoarea lor depărtată, nu hainele, foarte îngrijite, ci *prezenţa* – acestea străbăteau odată cu Privirea.

Prezenţa unui secol de viaţă te face să te simţi stingher, te provoacă să taci, să te smereşti, să accepţi miracolul Timpului. Dar maestrul însuşi avea darul de a te face să ieşi din stinghereala asta. Mi-aduc aminte de aceeaşi întâlnire – dar într-un cadru mai intim – la care a participat un drag prieten, el însuşi având peste 80 de ani. Maestrul îl aborda cu umor

ca pe un tinerel, iar fiindcă în preajmă era şi o doamnă care avea tot cam între 70 şi 80 de ani, nu a uitat să o curteze galant.

Prietenia aceasta cu Timpul, prietenie care a reuşit unora dintre marii creatori, te face să meditezi la miraculosul de lângă noi. Ei au ştiut să asculte Timpul, au ştiut să se lase mângâiaţi de acesta, au învăţat să se lase asimilaţi de alte ritmuri decât o facem noi îndeobşte.

Acest alt ritm de curgere a timpului nu ştim a-l evalua, nici a-l simţi, iar cei mai mulţi dintre noi nici măcar nu putem să ni-l închipuim. Timpul sculpturilor lui Ion Irimescu pare a ne dezvălui tocmai acest secret. Timpul lui Ion Irimescu, pentru care veacul XX a fost prea scurt, a îndrăznit a păşi spre mileniul III pentru a aduce mărturia generozităţii cu care se poate trăi în lume. Şi cine l-a cunoscut, a fost uimit tocmai de generozitatea maestrului.

Dacă zicala orientală spune că Timpul se teme de Piramide, putem constata, la rândul nostru, că Timpul s-a împrietenit cu câţiva dintre marii noştri artişti – Brâncuşi şi Irimescu sunt printre aceştia.

Privirea patriarhului mai era foarte blândă. În comparaţie cu ascuţimea, cu tăioşenia ori ceaţa privirilor noastre, privirea sa ştia parcă să sculpteze blând şi să şlefuiască mângâind acolo unde omul obişnuit rămâne distant ori, dimpotrivă, înţeapă nemilos. Care poate fi rostul unei astfel de priviri într-o lume precum este a noastră? Nu ştim încă. Dar îndrăznim a crede că astfel de oameni sunt trimişi pentru a ne mai struni, pentru a ne învăţa să privim asemenea lor – împărtăşindu-ne astfel de prietenia cu Timpul. Chiar dacă fiecare dintre noi va trăi atât cât îi este dat să trăiască, prietenia cu Timpul ne poate aduce un alt ritm al vieţii şi o modalitate de a privi mai (din) adânc în noi înşine.

În fond, cine priveşte în/din tine?

Sunt încredinţat că Ion Irimescu găsise răspunsul.

Adevărul literar şi artistic, nr. 792, 1 noiembrie 2005

Jocul editării de carte

Pe geamul chioşcului din curtea sediului Uniunii Scriitorilor din România (USR), chioşc aparţinând Editurii Cartea Românească, stăruia până mai ieri un afiş pe care scria: „Un as al editurilor”… Era însă secretul lui Polichinelle că editura mergea foarte prost.

O fi avut ea un trecut important şi plin de realizări, cert este că, în anii de după ’89, a degenerat treptat, ajungând până de curând să editeze din abundenţă titluri (unele, chiar valoroase) pe care le păstra cu voioşie în propriile depozite – conform „bunelor” reflexe ale epocii comuniste. Or, producţia „pe stoc”, fie şi în materie de carte, este cel mai clar semn că ceva nu este în regulă – dincolo de starea de sărăcie a multor cumpărători de carte. Căci altfel nu se explică de ce alte edituri, fără a se autoproclama „aşi”, vând carte de literatură românească, şi o vând destul de bine! Nu mai vorbim de caraghioslâcul reclamei sus-amintite, deoarece orice manager a învăţat, odată cu abc-ul meseriei, că o reclamă care nu acoperă într-un anume minim procent realitatea devine contrareclamă.

Una dintre cele mai spectaculoase mişcări făcute de USR a fost aceea de a încredinţa Editura Cartea Românească unui om şi unei instituţii care au demonstrat că se poate face performanţă şi prin editarea de carte. Silviu Lupescu şi Editura Polirom au ajuns să fie cu adevărat unul dintre cei câţiva aşi ai editării cărţilor din România de azi, iar faptul că a preluat gestiunea Cărţii Româneşti arată că flerul este însoţit şi de curaj.

Incitant a fost şi startul noii Edituri Cartea Românească. Nu ne referim numai la faptul că au fost (re)editaţi câţiva foarte importanţi scriitori, că au fost tipărite câteva cărţi de poezie însoţite de CD-uri, ne gândim şi la forma de promovare pe care ştie să o facă.

De asemenea, nu putem ignora amănuntul că bună parte din volumele de poezie aparţin, practic, unor foarte tineri poeţi (Răzvan Ţupa, Claudiu Komartin), ceea ce nu este decât o continuare a pariului început în ultimii ani de Editura Polirom, acela de editare a tinerilor scriitori. Desigur, gurile rele vor spune că nu se face primăvară cu câteva flori, că la mijloc ar fi şi dobândirea unui nou spaţiu pe Calea Victoriei etc., etc. Nu credem că acesta ar fi un inconvenient – până la urmă se uită prea des, inclusiv în cultură, un singur lucru: acela că anii socialismului multilateral bla-bla-bla s-au încheiat (aproape peste tot, mai puţin în mentalităţi), astfel încât societatea capitalistă spre care tindem funcţionează pe criterii foarte dure. Iată şi motivele pentru care apreciem astfel de mişcări, realmente inteligente, de eliminare a ultimelor găuri negre din cultură.

Poate, cândva, vom realiza cât pierdem prin finanţarea editurilor care nu au buni manageri, indiferent de numele acestora (inclusiv anul acesta discrepanţele au fost strigătoare la cer – unele edituri au primit miliarde, în comparaţie cu cele câteva milioane primite de edituri de calibru), în detrimentul finanţării unor proiecte.

S-ar spune că pentru a edita cărţi îţi mai trebuie, printre multe altele, să ştii şi care este cu adevărat cartea câştigătoare, pentru a putea astfel să joci un joc – deloc uşor – la care eşti invitat, condamnat să inviţi toate cărţile, fără a neglija niciuna.

A edita cărţi este, într-adevăr, un joc, dar un joc precum cel al construcţiei de catedrale: numai vizionarii reuşesc să-l ducă până la capăt.

Adevărul literar şi artistic, nr. 793, 8 noiembrie 2005

Public, deci exist (1)

Un nemaipomenit gest s-a întâmplat zilele trecute la Uniunea Scriitorilor din România (USR). Ca în fiecare an a fost depus un impresionant număr de cereri (70) pentru a deveni membru al USR. Până acum, regula era ca votul pozitiv să fie un reflex automat, o corvoadă inutilă care să dea drumul pe piaţă încă unei „tranşe" de membri. De această dată, spre onoarea ei, conducerea USR a decis amânarea unei decizii până ce nu va fi verificată încă o dată fiecare cerere în parte.

Public, deci exist – aceasta pare a fi obsesia anilor din urmă, obsesie împărtăşită de nenumăraţi semeni. Redacţiile sunt asaltate zilnic, producţii mai mult sau mai puţin inspirate inundă spaţiul fizic şi cel virtual al căsuţelor poştale electronice şi al site-urilor. Toată lumea vrea să publice, se scrie enorm, indiferent cum. Limba română lasă de dorit, valorile stau la coada topului de priorităţi. Adesea poţi băga mâna-n foc: unii scriu mai mult decât citesc. Despre ce şi cum citesc, nu mai are rost să vorbim.

Fenomenul are o mult mai mare anvergură, mass-media fiind într-o avidă expansiune zilnică, talentul, modelele şi valorile, în general, par a fi ultimele aspecte care mai au vreo importanţă.

Se fac bani frumoşi din muzică, indiferent dacă ai sau nu talent. Totul este să vrei, să ai eventual un *look* atrăgător şi să insişti. Dacă ai cumva posibilitate financiară, plăteşti cui trebuie şi treaba este ca şi rezolvată. Lipsa vocii este suplinită de un banal computer, plus o întreagă echipă de „profesionişti" în fabricarea unei vedete muzicale peste noapte.

Nu altfel par a percepe unii actul scrisului. Desigur, nu vom putea niciodată vorbi despre acest fenomen decât apelând la infinite nuanţări. Nu ne referim aici la fenomenele apropiate de latura maladivă. Căci există şi specia asta.

Cealaltă limită care ţine de mentalitatea că dacă ai bani poţi cumpăra orice funcţionează fără greş. Vrea omul să penetreze în sistemul universitar? Păi are nevoie, printre altele, şi de niscaiva cărţi – nicio problemă: se duce la o editură, scoate banul din buzunar şi-şi tipăreşte liniştit producţiile. Ba după aceea va găsi şi o modalitate de recuperare îndelung practicată între onorabilii profesori: va vinde cartea, bineînţeles, studenţilor. Fiecare student are cel puţin câte o astfel de experienţă în universităţile noastre de azi. Cunoaştem cazul unui pretins profesor de drept canonic de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureşti care nici nu te primeşte la examen dacă nu i-ai cumpărat cartea (direct de la autor, se-nţelege).

Actul de a scrie şi-a pierdut de mult sacralitatea. Cu toate acestea, românul îşi spune: mai bine mai mult decât prea puţin, gândindu-se la anii de dinaintea lui '89. Oricum, la USR se pare că, efectiv, începe a se schimba câte ceva şi o constatăm cu bucurie.

Indiferent dacă unii dintre noi publică sau nu, cititori şi redactori – în cazul nostru – important este să învăţăm să ne bucurăm că existăm.

Adevărul literar şi artistic, nr. 795, 22 noiembrie 2005

Public, deci exist (2)

Ca de multe ori când trec pe lângă un anume stand al târgurilor de carte bucureştene şi cu ocazia prezentului Târg Gaudeamus mi-am adus aminte de bancul despre piticul sovietic. Cine nu ştie, piticul sovietic era cel mai mare pitic din lume. Tot astfel, avem şi noi o aşa-zisă producţie de „carte de buzunar", care ignoră însă totalmente clasica dimensiune (178 x 110 mm) a celebrei colecţii „Le livre de poche". Cartea românească de buzunar tinde a fi cea mai mare din lume… fiindcă editorul român a confundat dimensiunea cu numărul de pagini. A rezultat astfel o imensă şi, pare-se, bine vândută producţie, titluri de o mărime ieşită din comun, care au un număr redus de pagini şi un preţ relativ rezonabil. Cu alte cuvinte, românul când zice buzunar se gândeşte, invariabil, la bani.

Nu altfel par a sta lucrurile şi cu nenumărate alte titluri care se editează anual în România după '89. Dacă înainte prostituţia breslei editorilor era de natură ideologică, astăzi am intrat şi noi în rând cu lumea, tipărind puzderie de cărţi care mai de care mai inepte.

Este motivul pentru care salutăm o foarte reuşită emisiune pe canalul de televiziune „România cultural", emisiune care are, printre altele, şi o rubrică dedicată cărţilor proaste. Căci se vorbeşte, pe bună dreptate, despre manele şi telenovele, dar este uitat acest aspect dizgraţios şi nociv al manelelor sub formă tipărită.

Reluăm cu această ocazie firul editorialului nostru din numărul trecut al revistei. Noi înşine în calitate de editori de carte am întâmpinat astfel de cazuri: ieşiţi la vânătoare de prestigiu, nenumăraţi autori sunt dispuşi să-şi editeze scrierile în regie proprie.

Multe edituri trăiesc din astfel de compromisuri: acceptă pe oricine aduce bani spre a fi editat. Indiferent dacă tirajul va fi sau nu vândut

integral, editura iese în câştig. Dar cine sunt cei care plătesc? VIP-urile, oamenii de afaceri şi cei politici (adesea sunt totuna), în primul rând, cei care suferă uneori şi de scriptoree. Unde mai pui că astfel de producţii, cu o copertă deşteaptă, într-o ediţie de lux, dau bine, sunt prilej de ieşit în lume pentru lansări, de dat cu tifla colegilor şi mai inculţi.

La polul celălalt stau cărţile amărăştenilor, cei care rup de la gura familiei, numai pentru a-şi împlini pohta ce-au pohtit: aceea de a-şi vedea numele pe coperta unei cărţi. Va fi un prilej în plus de epatare, de nas pe sus, de confirmare a geniului propriu pe care neghiobii din jur n-au ştiut să-l preţuiască la timp.

Şi ajungem aici la deontologia editorului. Până unde poţi face compromisuri? Chiar este dispus acesta să editeze orice, numai să iasă banul şi taraba să fie plină de tipărituri cu numele editurii?

…Cândva, un coleg de colegiu de-al lui Noica povestea următoarea întâmplare. Profesorul lor de filosofie urma să le vorbească timp de un an despre logică. Dar întrucât singurul manual de logică tipărit până atunci era cel conceput de Maiorescu, ediţie din care nu se mai găsea niciun exemplar pe piaţă, profesorul i-a rugat pe elevi să copieze fiecare câte un capitol, astfel încât într-una din lecţiile viitoare întreaga clasă să aibă manualul respectiv. Dincolo de metoda pedagogică în sine, care poate fi discutată, hazul este că, atunci când a venit scadenţa, singurul care nu se achitase de sarcină era tocmai elevul Constantin Noica. Întrebat de ce, acesta a răspuns profesorului: suntem în secolul XX, nu concep să fiu pus în postura de copist precum se întâmpla cu veacuri în urmă…

Mărturisim, în anii de dinaintea lui '89 am copiat de mână câteva cărţi care nu se găseau decât rarisim, în condiţiile în care un fotocopiator era un lux, iar anumite titluri, puse la index. Mă gândesc cu oarecare melancolie dacă editorii de azi ar fi capabili măcar să citească anumite cărţi pe care le tipăresc. Şi că, dacă ar exista un purgatoriu al editorilor, unii ar merita cu prisosinţă să fie puşi a copia nu prin metoda *copy and paste*, ci să transcrie cu creionul în mână taman imensele prostii pe care le aruncă astăzi pe piaţa de carte.

Mentalitatea aceasta: (apar des în) *public, deci exist* este una din bolile de ultimă oră ale omenirii.

Adevărul literar şi artistic, nr. 796, 29 noiembrie 2005

Rating între maneliști

Săturaţi, Doamne, săturaţi de banala întrebare a acestor zile „Primiţi cu steaua?”, românii nu au avut de ales din oferta de Revelion a televiziunilor decât îndemnul oacheş-lasciv: „Primiţi cu maneaua!”.

A devenit o modă ca, în momentele de maxim interes emoţional, televiziunile să se-ntreacă în maiestrie pentru captarea audienţei. Nimic rău în asta, colegii noştri sunt, au devenit în timp adevăraţi profesionişti. Ceva nu înţelegem însă: de ce inundaţiile anului tocmai încheiat s-au finalizat în forţă cu o asemenea inundaţie mediatică de manele? Căci ceea ce s-a petrecut în noaptea de Revelion întrece orice măsură!

Oferta principalelor televiziuni a constat în hoarde de maneliști care s-au războit între ei pentru rating şi prost gust! Să ne înţelegem: nimeni nu are nimic nici cu furnizorii, nici cu consumatorii acestui produs pseudo-muzical. Trăim într-o ţară şi într-o lume în care libertatea vizează inclusiv aceste subproduse. Problema constă însă în înţelepciunea factorului de decizie mediatic, aflat, în cazul de faţă, în ograda fiecărei televiziuni în parte.

Umăr la umăr, principalele televiziuni s-au chinuit să facă rating pe ritmurile acestor salami, acestor guţă care se-nchipuie de Vito. Este evident că divertismentul nu se poate reduce la Concertul de Anul Nou de la Viena – concert care a avut, la rândul său, o semnificativă audienţă. Tocmai asta ne face să ne mai păstram speranţa şi să ne întrebăm încă dacă televiziunile şi producătorii chiar sunt mândri de audienţa dobândită pe cale subculturală. Nu de alta, dar asta nu dovedeşte nimic din calitatea profesională indubitabilă pe care o au. Este cel mai facil lucru de pe lume să aduci în platou câteva astfel de personaje, să le înconjori cu fetiţe simbolic îmbrăcate şi să-i pui la produs.

Nu are rost să ne mai întrebăm cum actori renumiţi acceptă prostituţia într-o astfel de companie. Refuzăm să credem că suntem o ţară de maneliști, chiar dacă ratingul arată gravitatea fenomenului, şi chiar dacă îi vezi zilnic pe politicieni cântând diverse manele de partid. Să-i vezi însă pe oamenii de bun-simţ ai acestei ţări nevoiţi să audă zilnic asemenea mizerii este dureros.

…Aflat în aceste zile în Bucovina, cel care scrie rândurile de faţă s-a oprit dintr-o plimbare, uimit de frumuseţea unui cântec. Melodia, interpretată la trompetă, venea de undeva dintr-o casă de ţigani săraci. Am rămas recunoscător acelor oameni pentru cât suflet puneau într-un cântec tradiţional de Crăciun, specific bucovinean. Evident, ei nu mai au nicio audienţă astăzi în România. Reprezentanţii lor au însă uriaşă căutare în Occident prin promovarea muzicii tradiţionale autentice. Acolo, maneliștii noştri nu vor avea audienţă nici măcar în metrou.

Fără a exagera, înţelegem că muzica adevărată uneşte oamenii şi nu-i poate dezbina. Faptul că o parte a societăţii este invadată, de o asemenea manieră, tocmai în noaptea dintre ani, nu ni se pare de bun augur. Deocamdată, majoritatea televiziunilor au dovedit că şi-au găsit numitorul comun – în spatele ratingului nu este decât interesul lipsit de orice bun-simţ. Adică majoritatea vor să fie o apă de ploaie şi-o manea.

Adevărul, nr. 4818, 3 ianuarie 2006

Birjari, Mitici, utopii

Taxiul cu care mergeam astăzi spre redacţie scârţâia ciudat. Taximetristul era un tânăr la vreo douăzeci şi ceva de ani, care-şi afişase binecunoscuta mutră de „supărat pe viaţă”.

Uitându-se la mine, evaluându-mă parcă, mi-a pus o muzică pop italienească de ultimă oră la un CD player legat miraculos de bordul maşinii cam obosite. Muzica era bună, dar se auzea totodată şi un sunet hârşâit, care devenea din ce în ce mai supărător. N-am îndrăznit să-l întreb nimic, eram sigur că bruiajul vine chiar de la CD ori de la boxele aşezate incert taman undeva lângă şofer, pe scaunul din faţă. Ca orice Mitică, eram mulţumit că birjarul meu îi depăşea cu dexteritate pe toţi cei care-i stăteau în cale, fie călcând liniile continue, fie mergând chiar pe linia de tramvai şi prin refugiul acestuia. Era, adică, un taximetrist de Bucureşti, bun meseriaş…

La un stop vine un vânzător ambulant de ziare şi-i face semn că ceva nu este-n regulă la maşină. Şoferul deschide uşa, se uită-n spate, apoi o-nchide la loc fără a-şi face probleme. Destul de neliniştit, îl întreb dacă are cumva vreo pană – asta-mi mai lipsea, ca în fiecare dimineaţă, sunt în contratimp. Taximetristul îmi spune pe un ton liniştitor: „Nu, nu-i pană; este apărătoarea de la toba de eşapament pe care o târâi de câteva ore… Şi numai nu găsesc dracu’ o groapă ca lumea ca să scap definitiv de ea!”…

Chestia era cât se poate de serioasă. Omului nu-i ardea de glumă. Nici mie. Muzica italienească s-a mai auzit cu horcăituri o vreme şi, dintr-odată, minune, n-a mai fost bruiată de nimic! Tocmai trecuserăm de o groapă salvatoare! Cum să nu-l iubeşti pe Caragiale şi pe noii săi birjari? Cum să n-ai drag de Bucureşti, precum orice Mitică respectabil?!

* * *

Tot Bucureştiul este, mai nou, beneficiarul unor proiecte urbanistice de anvergură. Printre altele, primăria a dezvăluit planurile legate de viitoarele construcţii ce vor contribui la reamenajarea spaţiului din Piaţa Palatului. Una dintre problemele observate este aceea că, într-un spaţiu în care nu prea este loc pentru a mai construi ceva la suprafaţă, sunt preconizate să apară încă două clădiri. O.K., dacă tot vor primi aprobare – ceea ce ni se pare dubios – ne întrebăm de ce n-ar fi folosită măcar una dintre aceste clădiri, ori măcar o parte din ea, pentru încă o sală (mare!) de lectură care să fie destinată Bibliotecii Centrale Universitare (BCU)?

Cine a făcut experienţa lecturii în această bibliotecă – cea mai modernă din ţară la ora actuală – poate avea un singur reproş major (dincolo de marile goluri existente încă, din cauza incendiului, în fondul de carte veche, goluri greu de umplut deocamdată): lipsa unui spaţiu suficient pentru lectură.

Este impresionant şi revoltător totodată să vezi cum studenţii aflaţi în sesiune se înghesuie de la prima oră la intrarea bibliotecii pentru a prinde un loc. Dacă vii la jumătate de oră de la deschidere, rişti să stai la o coadă imensă, care se micşorează doar pe măsură ce iese careva din vreo sală. Proiectantul recent (al anilor ’90) nu prevăzuse această situaţie. Chiar dacă pare o utopie, ea ar putea fi rezolvată pe această cale, a alocării în plus a unor noi săli. Aşa cum proiectul „Esplanada” din spatele noii Biblioteci Naţionale prevede şi o mare sală de concerte, atât de necesară Capitalei, la fel BCU poate beneficia astfel de o mare sală de lectură, care să rezolve situaţia sus-amintită.

Deocamdată, mulţumim pe această cale arhitecţilor primăriei pentru că, sub pretextul începerii noilor lucrări din Piaţa Palatului, vor îndepărta „ţepuşa cu cartof”. Cât despre Miticii care au câştigat sume de-a dreptul fantastice de pe urma „monumentului”, nu se mai aude nimic, nici măcar din partea DNA. Este nevoie de o groapă în care să fie aruncat acest „monument” la fel de inspirat precum o ţeavă de eşapament.

Adevărul literar şi artistic, nr. 814, 15 aprilie 2006

Centrul istoric, la mezat

Luat de ape, de gripa aviară şi de hernia prezidenţială, românul a trecut prea uşor peste ultimele evenimente legate de centrul istoric al Capitalei. După ce nu mai puţin de nouă firme au cumpărat caietele de sarcini pentru a participa la licitaţia de refacere a infrastructurii pentru zona-pilot, surpriză: lucrările au fost iarăşi amânate din lipsă de combatanţi! Niciunul dintre constructori nu a găsit suficiente motive pentru a se implica şi a mai participa la licitaţie…

Veşnica problemă a banilor a fost, pare-se, rezolvată prin împrumuturi internaţionale care riscă însă să fie pierdute dacă se depăşeşte o dată-limită. Mai mult, bugetul municipalităţii a mai adăugat nişte milioane de euro. Aşadar, aparent, nu banii ar fi problema. Nu discutăm acum istoricul tergiversărilor începute încă din vremurile mioritice în care Traian Băsescu era baci peste Bucureşti, iar dulăi erau consilierii pesedişti care ţineau totdeauna cu ursul… Astăzi, la atâta vreme de la preluarea puterii pe toate fronturile în Capitală, nu se vede nicio schimbare în centrul istoric.

Nu spunem că n-ar fi dificil. Să ne gândim numai că în zona cu pricina există în continuare aproximativ 40% de locatari ilegali, al căror comportament civic nu este greu de ghicit. Motiv pentru care şi mizeria din această rămăşiţă a „Micului Paris" este de nedescris, îndepărtând orice dorinţă de a porni o afacere cinstită. Nu există un copac în aceste locuri sau vreo floare măcar prin balcoane. Barem imensa mizerie dacă ar fi fost îndepărtată şi tot ar fi însemnat ceva!… În afara celor câteva anticariate ori magazine de nimicuri, în afara unor crâşme (unele chiar şic), totul este în paragină!…

Şi vorbim, să nu uităm, de un spaţiu în care există câteva monumente reprezentative, precum Curtea Veche ori Mănăstirea Stavropoleos, un loc unde găseşti o atmosferă unică în România, precum Hanul cu Tei…

În realitate, exemplul de mai sus este doar un caz dintre multe altele care ţin de administraţia locală. Numitorul lor comun este o boală grea care se numeşte „pusul de beţe-n roate la români". Boală care, iată, nu generează niciodată vreo carantină. Este pusă în joc viaţa unor valori cultural-istorice unicat, deoarece orice amânare este deosebit de riscantă: la un cutremur mai serios, totul se poate nărui. Politicienii nu au însă simţul timpului, ci al jocurilor murdare. Ia să-i vezi însă cu cât avânt pornesc planuri pentru construcţiile uriaşe care să sugrume şi bruma de spaţiu rămas în Piaţa Palatului! Şi ce repede a mai pornit construcţia din coasta Catedralei Sf. Iosif!

Concluzia este simplă: acolo unde banii vin gârlă, dar fără prea mare bătaie de cap cu infrastructuri şi protejarea clădirilor vechi, totul merge uns. Căci gârla în spaţiul politic are preponderent trasee subterane care leagă, se-nţelege, toate partidele şi structurile de putere. Acolo unde treaba este complicată, şi, paradoxal, deocamdată nu s-au găsit oameni inteligenţi care să convingă că centrul istoric este o bună ofertă de afaceri, jocul politic se joacă murdar, ca de obicei.

…Românii nu prea au motive să fie mândri de centrul Capitalei. Deocamdată primim promisiuni, restaurarea centrului istoric va dura pe puţin 10-12 ani. Ca şi cu tranziţia, ca şi cu integrarea europeană, ni se spune să stăm „liniştiţi la locurili noastre": centrul istoric este scos la mezat, dar nu-l cumpără nimeni.

Adevărul, nr. 4937, 23 mai 2006

Circul marilor români

Dacă politica e la ananghie, românii se joacă şi ei de-a topurile. Fără a avea pretenţie de sondaj sociologic, emisiunea „Mari români", lansată de TVR, pare a fi încă o condamnare la actuala tragicomedie naţională. Este adevărat, formatul emisiunii a fost importat. A-i pune în aceeaşi oală şi pe oamenii politici, şi pe cei de cultură, şi pe sportivi, inventatori ori personaje fantastice este de-a dreptul un ghiveci şi o încercare prostească de a zugrăvi o realitate complexă numită România…

Faptul că TVR a îmbrăţişat o astfel de campanie-provocare nu este decât o tentativă eşuată de rebrand-uire a postului naţional. A face un astfel de bâlci mediatic era permis însă oricărei alte televiziuni decât celei naţionale. Fiindcă, în realitate, este uitată vorba unui alt român – prezent, din fericire, şi el în top – Nichita Stănescu: cuvintele atrag realul… Adică, astfel de topuri induse fără niciun criteriu nu fac decât să deformeze, dacă mai era loc, percepţia generală despre noi înşine.

Printre altele, iată şi unul dintre punctele foarte slabe ale întregului demers: acolo unde laşi spaţiu de manifestare unor grupuri de presiune, acestea se bulucesc să-l umple şi profită de oportunitate pentru a-şi rezolva propria agendă. Şi au profitat, cu fanatism, din plin! Numai astfel se explică prezenţa pe locurile fruntaşe a unor pseudo-personalităţi precum Gregorian Bivolaru ori Gigi Becali.

Influenţa mediei, zodia look-ului, lupta pentru imagine sugerează, pe de altă parte, că trăim într-o lume în care, parţial, suntem şi ceea ce se vede. Cu atât mai mare grija pe care ar trebui s-o aibă televiziunea naţională. Nu de alta, dar dacă, peste câteva luni, un copil va fi întrebat care sunt principalele personalităţi ale României, riscăm să ia de bun acest joc absurd şi să aleagă cu nonşalanţă, nediscriminatoriu, cu superbia tinereţii, pe vreuna dintre oile negre ale topului.

Somnul gestionării imaginii poate naşte monştri. Ar fi comic dacă n-ar fi tragic, ar fi un joc pueril dacă n-ar fi o circotecă naţională, perdantă pentru toată lumea. Până la urmă, cei mai bravi români par a fi fiecare dintre acele multe milioane de oameni care au suportat cu stoicism năbădăile şi veleitarismul conducătorilor politici – lideri pe care tot ei i-au ales şi i-ar alege în continuare, să nu ne amăgim…

În aceste condiţii, aproape că nu mai contează dacă topul primilor zece este cel real sau dacă în culise au mai fost făcute mici modificări, pe ici, pe colo, prin părţile esenţiale – căci prezenţa unuia precum Ceauşescu Nicolae pe locul al unsprezecelea generează oarece bănuieli…

Să nu disperăm însă, aspectul heteroclit constatat de sociologi pentru o emisiune de acest tip este, bineînţeles, de regăsit şi pe alte podiumuri, de forma altor ţări, la case mai mari. Aşa că, până la urmă, am putea fi mândri: ciobani-latifundiari or fi având şi alţii, dar Bulă este unul singur şi-i un mare român!

Adevărul, nr. 4979, 11 iulie 2006

Adevărata stagiune a CNSAS

O nouă dosariadă pare să pornească de câteva zile. Pe de o parte, fiind aduse la CNSAS noi dosare ale fostei Securităţi, CNSAS pare în sfârşit capabil să-şi facă treaba pentru care a fost înfiinţat. Pe de altă parte, sunt cercetate dosarele ziariştilor, ceea ce nu este rău până la un punct: anume acela de la care totul nu este sau nu devine cumva o perdea de fum pentru ascunderea adevăraţilor securişti. Lucru care s-a întâmplat până acum şi cu scriitorii.

În plus, presa a dat pentru prima oară în vileag o temă care va face să curgă, presupunem, multă cerneală tipografică, aceea a racolării copiilor. Subiectul din urmă nu este nici pe departe o noutate. Cine a trăit în „epoca de aur" ştie foarte bine despre modalităţile în care unii profesori îşi cultivau propria reţea de informatori în cadrul unei clase şi al unei şcoli, pentru a afla tot ce mişcă. Profesorii erau, desigur, „montaţi" de organele abilitate, totul funcţionând ca la carte. Iată o chestiune pe care lumea pare s-o fi uitat.

În fine, cândva se va scrie mai pe larg, poate, despre copiii proveniţi din familiile sărace, de regulă, puşi să urmărească diverse personaje, numai pentru a-i testa şi folosi ulterior drept cadre de nădejde ale Securităţii. Destine deformate sau tehnici folosite şi în alte servicii de informaţii? Nu ştim.

Ceea ce contează este ca aceste dosare şi dosariade să-şi epuizeze potenţialul de şantaj, de dare în vileag cu scopuri politice etc. Să fie privite ca o lecţie pe care bine ar fi să n-o mai repetăm. Dacă cel care a greşit este pasibil şi de o judecată morală, este problema tuturora şi a fiecărui caz în parte. Căci aceşti 16 ani de când trebuia de mult consumată această problematică au avut rolul lor, bineînţeles, în diluarea, amestecarea

planurilor şi continuarea manipulărilor. O altă perspectivă am mai arătat, chiar în această pagină, este legată de cercetarea detaşată, istorică, sociologică, psihologică ş.a.m.d. pe care aceste dosare o vor putea oferi într-un viitor, sperăm, cât mai apropiat. Este ceea ce fac o seamă de tineri care au avut şansa de a nu trăi mizeriile comunismului.

Perspectiva limpede, distanţată, obiectivă poate oferi un plus de greutate şi, cine ştie, poate o altfel de abordare a unei lecţii de care societatea românească are atâta nevoie.

Angajate în cadrul CNSAS, Carmen Chivu (o mai veche colaboratoare a revistei noastre) şi Raluca Vasilescu au obţinut permisiunea de a aborda şi cerceta o temă (aproape) inedită: aceea numită în limbajul specific „contactare". Contactarea în mediul literar ne va oferi (măcar unora) în numărul de faţă al *Adevărului literar şi artistic* şi în cel ce va urma câteva surprize. Dar fiindcă totul este explicat şi exemplificat în amănunt în paginile alăturate, noi am vrea să ne oprim asupra unei probleme adiacente: cine sunt în realitate purtătorii iniţialelor din paginile cu pricina? Este un „joc" la care îi invităm pe cititori, ţinând cont de faptul că cele două cercetătoare, conform legii, nu au permisiunea de a ne dezvălui numele întregi. Când este vorba despre M.E. ca mare istoric al religiilor, este limpede că se vorbeşte despre Mircea Eliade. Cel care pledează pentru acceptarea lui Eliade în România comunistă şi împlinirea unui vis al acestuia, numit un Institut român de studii orientale, nu este altul decât Constantin Noica („Nica Dan"), lucru ştiut şi din alte surse. Restul nu sunt decât presupuneri, vorba românului: (deocamdată) nu se ştie ca pământu'…

Rămâne ca cercetări ulterioare să limpezească acele lucruri obscure încă. Deocamdată nu putem să nu remarcăm faptul că anumite observaţii şi adnotări făcute de adevăraţii securişti aflaţi în umbra paginilor pe care le publicăm ar trebui luate cu circumspecţie. Nu de alta, dar niciodată nu poţi băga mâna în foc pentru afirmaţii făcute de alde Pleşiţă ori Ilie Merce şi nici nu poţi construi o istorie a literaturii folosind fişe (dosare) semnate de asemenea personaje.

Adevărata stagiune a CNSAS abia începe. Să sperăm că de această dată nu i se vor mai pune beţe-n roate!

Adevărul literar şi artistic, nr. 828, 22 iulie 2006

Baricada de la Păltiniș

Adevărul literar și artistic continuă cu încă un episod dedicat „contactării", procedură utilizată de Securitatea comunistă pentru urmărirea, manipularea și controlul (de această dată a) mediului cultural. Numai că această „procedură" nu avea nicidecum conotația terapeutică pe care o are cuvântul în vreo stațiune balneară, ci constituia una dintre modalitățile diabolice prin care autoritățile încercau din răsputeri să țină în viață sistemul comunist muribund. Fiindcă este vorba despre Constantin Noica (în text „N.C." ori „Nica Dan"), am preferat să apelăm la un eseu introductiv scris de Sorin Lavric – autorul care este actualmente cel mai apreciat exeget noician provenit din tânăra generație.

Noi vom relua câteva idei scrise tot aici într-un număr mai vechi al revistei (15 oct. 2005). Porneam acolo de la „Jurnalul fericirii" în care Nicolae Steinhardt nota modalitățile de raportare la universul concentraționar. Steinhardt vorbește depre soluția Soljenițîn („de-acum încolo sunt un om mort") – un astfel de om nemaiputând fi amenințat, șantajat etc.; despre soluția Zinoviev, „zurbagiul" (acela care „pentru nimic în lume nu intră în sistem") – individ slobod la gură precum copilul din povestea regelui gol; în sfârșit, soluția Vladimir Bukovski – „în prezența tiraniei, asupririi, mizeriei, nenorocirilor, urgiilor, năpastelor, primejdiilor nu numai că nu te dai bătut, ci, dimpotrivă, scoți din ele pofta nebună de a trăi și de a lupta". În consecință, pe lângă cele trei soluții – (1) „moartea consimțită, asumată, anticipată, provocată", (2) „nepăsare și obrăznicie", (3) „vitejia însoțită de o veselie turbată", părintele Nicolae de la Rohia precizează din start că mai există soluția mistică, aceasta „fiind consecința harului, prin esență selectiv".

Cu mai multe prilejuri am îndrăznit a identifica o paletă mai nuanțată acoperită de așa-numita „soluție mistică" – pe care o numim, mai larg, spirituală. Și identificam în Sandu Tudor un reprezentant exemplar al soluției mistice propriu-zise ori în Vasile Lovinescu unul dintre puținii reprezentanți ai soluției inițiatice (a nu se confunda cu cea mistică). Dar ne întrebam totodată unde am putea încadra persoane libere prin întreaga lor viață spirituală precum Constantin Noica, Alexandru Dragomir ori Marcel Avramescu?

Ceea ce-i deosebește pe primii constă în faptul că au fost urmați de cercuri de discipoli caracterizate printr-o anume coerență și conștiință de grup: Sandu Tudor a fost „motorul" Mișcării „Rugul Aprins" (la un moment dat, grupul a fost preluat de Pr. Ioan cel Străin, adevăratul „maestru ascuns"), Vasile Lovinescu a fondat și coordonat grupul de studii tradiționale „Hyperion", Constantin Noica a fost înconjurat de un cerc prim de discipoli. Evident, pe lângă cei de mai sus, nenumărați anonimi sau personaje cunoscute au reușit să răspundă nevoii de libertate cu demnitate și curaj, cu inteligență și inspirație. Fiindcă la limita luminoasă orice formă de libertate trimite la libertatea spirituală.

…Revenind, spre stupoarea și eventual amuzamentul cititorului, ofițerul de urmărire îl numește undeva pe Noica – vezi paginile medalionului de față – „filozoful pensionar"! În ignoranța sa, acesta nu știa că un om preocupat de spirit nu poate nicicând ieși la pensie. Iar C. Noica afirmase cândva: „Stări de spirit, asta ar trebui dat altora; nu conținuturi, nu sfaturi, nu învățături".

Or, o astfel de atitudine ne îndreptățește să citim paginile alăturate provenite din arhivele Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității (CNSAS) și în cheie spirituală. Căci *starea* cu care se apleacă Constantin Noica asupra întregii situații în care este pus, în primul rând în această cheie credem că trebuie lecturată. Fără a uita nicidecum celelalte chei de lectură: începând de la aceea socio-politică, istorică ș.a.m.d., până la întreg contextul general și personal. Reducționismele nu vin decât din propriile noastre limitări, idealizările, de asemenea.

O primă observație: lecturând paginile extrase din arhivele CNSAS ne-am amintit de vorba unui înțelept contemporan nouă, pentru care „singura modalitate de a lupta contra răului este progresul constant în bine"…

Notăm doar câteva momente care dovedesc cele de mai sus. Deplin conştient de nocivitatea sistemului, Noica vrea să salveze ceea ce mai poate fi salvat: cultura. Şi priveşte în consecinţă partea plină a paharului, atâta cât a mai rămas. El îndeamnă occidentalii să ia în considerare cultura sau măcar aspiraţia la înalta cultură a unora de aici. Pledează pentru acordarea de burse conştient de impactul pe care acestea l-ar avea (şi l-au şi avut!): „să nu facă economie de cultură şi să trimită în România cărţi, burse în număr cât mai mare". Apoi, atitudinea sa faţă de sistem este precum cea a unui ascet laic – cum observa Sorin Lavric – faţă de întruchiparea răului. Starea sa înaltă de spirit pare a se împotrivi unei stări emoţionale decăzute la maximum. Îşi focalizează persuasiunea şi relativizează spunând ofiţerului de informaţii să nu mai acorde atenţie unor comentarii externe potrivnice sistemului: „regimul le dă prea multă importanţă"…

Sistemul pare a fi pentru Noica precum un animal foarte periculos pe care doar inteligenţa fină, subtilă şi creativitatea îl mai pot îmblânzi cât de cât (căci puţini mai credeau pe atunci, în anii '70, că monstrul va pieri curând): „am înţeles că procesul meu, în conţinutul lui, nu are seriozitate, însă îndărătul lui era rezerva asta, eram un duşman posibil al regimului"…

Să ne înţelegem, nu împărtăşim lecturarea paginilor şi acţiunilor lui Noica în cheie exclusivist creştină, precum procedează unii. Se poate identifica însă o latură profundă şi generos spirituală a paginilor alăturate. El pare a-şi fi asumat o luptă mult mai grea, luptă din interior – iar faptul că toţi discipolii importanţi au devenit purtătorii de drapel ai verticalităţii – unii înainte, dar mai ales după '89, arată că Noica a învins.

Prin structură şi destin el nu a fost capabil de alte baricade atât de necesare, desigur –, dar baricada cultural-spirituală ridicată de Noica s-a dovedit a fi o uriaşă şansă şi pentru generaţiile din vremea sa, şi pentru cele de astăzi.

Adevărul literar şi artistic, nr. 829, 29 iulie 2006

CNSAS și jocul de oglinzi

Zilele acestea punctul central al discursului public a devenit de departe CNSAS. Se lansează zilnic noi „bombe", personaje publice dintre cele mai importante defilează umile ori arţăgoase pe la uşile instituţiei, pentru a lua sau nu certificatele de bună purtare. Drept ar fi ca, dincolo de anecdotică, să facem un efort de detaşare pentru a evalua situaţia cât de cât obiectiv.

Ce se petrece cu noi, de fapt?

Adesea direct interesaţi, acuzatorii CNSAS şi ai întregului balamuc ar trebui să înţeleagă fenomenul firesc. Numai că aceştia se prefac a nu înţelege. Un medic ar spune că multe boli grave au nevoie de un număr măricel de ani pentru a se instala, producând adesea schimbări dramatice în corpul uman. Tot astfel s-a petrecut cu corpul societăţii româneşti timp de aproape cincizeci de ani de instalare a cancerului numit comunism. Şi în cazul omului, şi al societăţii, procesul invers, de însănătoşire, este la fel de dramatic şi de dureros. Şi durează mult timp.

Întregul joc de oglinzi pus în mişcare încă din ultimele zile ale lui '89 – ba, aş spune, şi cu ceva timp înainte – explică ceea ce se petrece acum la poarta CNSAS: sunt zbaterile inerente ale drumului natural spre însănătoşire, drum spre care tinde societatea românească. Chiar dacă ceea ce vedem astăzi nu este decât un dans haotic al unor păpuşi ruseşti din ce în ce mai fleşcăite, nu înseamnă că ar trebui să ne amăgim. Este modalitatea ultimă prin care se încearcă din răsputeri ca acei aflaţi la putere timp de peste şase decenii să supravieţuiască şi să-şi păstreze privilegiile.

Perdelele de fum şi (auto)manipularea ajung până acolo încât, fie în mod voit, fie din prostie, sunt invitate simultan la CNSAS personaje

care au jucat roluri total diferite. Unele ies triumfătoare că nu li s-au adus la cunoştinţă decât dosarele care le sunt favorabile, altele lasă loc de bănuieli. Numai că una este să dai declaraţii despre studenţii străini din ţară şi alta să hăituieşti şi să elimini din facultate studenţii români, precum a făcut-o orice activist mai rotofei, în frunte cu bunicuţa tuturor – cu voia dvs., Ion Iliescu!

Căci aici este şi cheia problemei: cine îşi mai aduce aminte care a fost ierarhia reală a puterii în comunism? Atunci când nu erau una şi aceeaşi persoană, securiştii erau puşi la treabă de ideologii şi activiştii partidului unic.

De ce oare – în comparaţie cu cealaltă mare boală a secolului trecut, fascismul –, în ceea ce priveşte comunismul, sunt uitaţi taman primii păpuşari? Fiindcă aceştia lucrau mână în mână cu securiştii, dar, la o adică, ei, ideologii şi activiştii, conduceau totul. În acest „lanţ trofic", colaboratorii şi informatorii sunt ultima verigă, cea mai slabă. Să însemne asta că însănătoşirea abia a început, de jos în sus?

Deocamdată ne amintim de orăşelul natal din Bucovina în care înainte de '89 era o singură maşină vidanjoare. Fără să aibă vreo vină, bătrânelul amărât care o conducea era poreclit de noi, copiii, laolaltă cu întreg oraşul, Moş Rahat (variantă de salon). CNSAS-ul de astăzi joacă rolul lui Moş Rahat. Nu are nicio vină însă că marele oraş numit România, în care a mirosit fetid timp de atâtea decenii, este încă plin de dejecţii.

Odată şi-odată tot trebuia făcută curăţenia!

* * *

În ceea ce priveşte demersul nostru din numerele anterioare ale *Adevărului literar şi artistic* (vezi 828/22.07 şi 829/29.07 a.c.), prin care am publicat pagini despre câteva persoane, însemnaţi oameni de cultură, care au „beneficiat" de ceea ce în limbajul Securităţii se numeşte „contactare", aş vrea să fac câteva precizări:

(1) Cea mai importantă este aceea că nu credem să se poată pune semnul egal între relatările unor ofiţeri de informaţii comunişti şi vorbele reale ale celor „contactaţi".

(2) Simţul nuanţei ne îndeamnă la a discerne între răspunderea celor care au turnat, dar (nu) au avut dosar de reţea, şi cei care au fost doar „contactaţi" (cu alte cuvinte, căutaţi, intimidaţi şi manipulaţi), dar au avut dosar de urmărire – şi care au fost, este clar, una dintre ultimele verigi ale întregului „lanţ" de care vorbeam mai sus. A condamna *en gros* pe toată lumea nu este decât o altă formă de (auto)manipulare, un alt joc de oglinzi.

(3) În fine, să sperăm că cercetarea ştiinţifică reală şi detaşată va lua locul hei-rup-ismului. Iată motivul pentru care nu putem fi de acord cu cei care vorbesc negativ despre acele persoane tinere, cercetători acreditaţi, care au şi pregătirea necesară, dar şi detaşarea vârstei pentru a da o altă dimensiune şi CNSAS, şi jocului de oglinzi de astăzi.

Adevărul literar şi artistic, nr. 831, 12 august 2006

Elegia colaboratorului 'telectual

Ţara miliardarilor de carton se dovedeşte a avea şi intelectuali pe măsură. Rând pe rând, oameni pentru care ai avut o admiraţie fără rest se dovedesc a fi fost colaboratori ai Securităţii…

Mecanismul pervers al deconspirării face ca pionii de ieri, cele mai mici rotiţe ale sistemului comunisto-securist, colaboratorii, să fie astăzi, în bună măsură, persoane publice. Nu liderii comunişti – cu câteva excepţii, din specia lui Iliescu –, nu securiştii. Iată de ce oprobriul public este focalizat perfid nu pe cei care deţineau puterea reală, ci pe colaboratori. Nu înseamnă că vina acestora ar fi inexistentă, dar nu putem să nu observăm parşivenia.

Dintre elitele culturale care se vădesc a fi fost colaboratori, mulţi mărturisesc abia acum – ceea ce are un efect bulversant pentru omul cinstit. Te doare pentru durerea şi lipsa de curaj de a rupe pisica la timpul potrivit, măcar imediat după '89. Te simţi jenat pentru oportunismul consecvent – prins la-nghesuială, omu' catadicseşte să facă azi mărturii pigmentate cu savantlâcuri. Ba unii se pierd şi în jalnice eschive: că ar fi fost „patrioţi", că au semnat numai de bine. În căutarea căinţei pierdute, mulţi ne servesc ipocrizii ieftine….

Am văzut numeroşi oameni abătuţi şi melancolici în aceste zile. Cum pot să fiu ferm şi totodată generos cu cel care-şi mărturiseşte abia acum colaborarea cu Securitatea? Pentru unii, răspunsul l-ar putea aduce creştinismul asumat, numai că Biserica se zbate ea însăşi în penibile eschive… Sunt ei, intelectualii colaboratori, nişte victime? Cei care au fost chinuiţi şi şantajaţi în închisori precum Al. Paleologu, indubitabil, da. Cei care n-au găsit forţa să spună NU în perioada ceauşistă, când asta era deja posibil, în anumite limite, sunt victimele propriilor iluzii şi neputinţe.

Hrănind sistemul, mecanismul diabolic a făcut ca victima să genereze victime.

Dar a existat şi intelectualul-lichea, cel care a turnat cu plăcere, chiar fără dosar şi fără angajament. Cazuri de genul culturnicilor de la revista „Săptămâna" nu au leac. A judeca elita intelectuală *en gros* – iată prostia complexaţilor şi a năucilor de azi. Este clar că nu există soluţie, ci soluţii. După cum fiecare caz în parte este o dramă unică şi plină de nuanţe.

Oricare dintre noi are prilejul să-şi ierte prietenii şi oamenii de suflet în care a crezut. Unii au şi făcut-o, boiereşte. Fiecare mărturie este o rană de care societatea românească, plină de puroiul comunist, abia acum devine conştientă. Cum gestionăm mizeria? Cum îmi ajut prietenul, omul în care am crezut, la care ţin, care poate că m-a turnat şi pe mine? Cum reuşesc să diger eu însumi tristele mărturii ale celor care au colaborat – iată întrebări la care viaţa ne condamnă astăzi.

Adevărul ne va face liberi. Tristeţea generată de confesiunile unor oameni în care am crezut cu toţii – şi în care am vrea încă să mai credem – ne îndeamnă să afirmăm că şi iertarea ne va face liberi. Altfel vom fi încă, astăzi, după atâţia ani, sclavii Securităţii. Deoarece caruselul mărturisirilor târzii ne leapădă melancoliei parcă mai mult pe noi, victimele, decât pe cei care mărturisesc.

Nu de tristeţe să ne fie frică, ci de potenţiala ei veşnicie. Timpul mărturisirii, obligatoriu depline, fără eschive, fără rest, va trebui să fie înlocuit de timpul reconcilierii. În funcţie de gradul în care vom şti să digerăm cu maturitate mizeria de azi vom încheia fiecare elegie a colaboratorului (cu sau) fără caracter, dar 'telectual.

Adevărul, nr. 5030, 8 septembrie 2006

De ce nu sunt scriitorii VIP-uri?

A fi scriitor şi totodată un VIP al acestei lumi pare un nonsens. Iată de ce Uniunea Scriitorilor din România a declanşat o dezbatere pe această temă: „De ce nu sunt scriitorii VIP-uri?"

Pentru a putea răspunde la întrebare, măcar din punctul de vedere al jurnalistului, ar trebui să vedem mai întâi care este definiţia celui considerat VIP? Evident că depinde de cel care răspunde. Unii vor susţine că este vorba exclusiv de excelenţa valorii profesionale afirmate în spaţiul public. Dar sunt medici remarcabili care nu sunt VIP-uri fiindcă nu au parte de mediatizare. Alţii i-ar adăuga în categoria VIP şi pe cei care prin naştere au dobândit un titlu aristocratic. Cu rare excepţii, „aristocraţii" de astăzi sunt însă odrasle de magnaţi, oamenii „de fiţe" care se feresc de citit şi, din fericire, de scris, precum dracu' de drogul numit tămâie, aşa că este o pistă falsă.

O altă definiţie, mai permisivă, este categoria VIP-urilor promovate de-alde Dan Diaconescu, unde vei avea plăcerea să-i întâlneşti şi pe Hoţu' din Primăverii, şi pe Adrian Copilu' Minune – zi de zi pomeniţi, cu tot neamu' lor. Fiind aceştia „scriitori" mult prea importanţi în elaborarea textelor pentru manele, vom păstra o distanţă sanitară.

Am putea rezuma că scriitorii nu sunt VIP-uri pentru că sunt mult mai puţin mediatizaţi decât oricare dintre celelalte categorii: actorii, cântăreţii, fotbaliştii etc. Ar fi însă doar un răspuns grăbit. Ca să fii un adevărat scriitor, înseamnă să practici o anume asceză, tocmai pentru a putea utiliza în condiţii optime instrumentele tale esenţiale: contemplarea lumii, cititul şi scrisul.

Ca să fii VIP ar trebui să faci faţă nesfârşitelor întâlniri mondene. Când ar mai scrie Nicolae Manolescu la a sa *Istorie a Literaturii Române*

dacă ar trebui să meargă de câteva ori pe săptămână la astfel de întâlniri? Mai mult, ar fi el capabil să participe la discuţiile savante, în care Cătălin Botezatu să-i povestească despre cumpărăturile făcute ieri la Paris de Monica şi Iri Columbeanu?

Apoi, nu că nu i-ar plăcea, da' unde s-a pomenit un amărăştean de scriitor să iasă în lume însoţit de vreun renumit manechin?! Lipsit de bani, scriitorul poate face faţă unei desuete boeme, nicidecum cluburilor mondene frecventate asiduu de VIP-urile zilei.

Percepţia publică va fi totdeauna în defavoarea scriitorilor. Aflaţi, prin absurd, la egalitate, pe un podium al notorietăţii, Mircea Cărtărescu va încasa oricând un cap în gură de la „regele" Gheorghe Hagi. Publicul care face jocul în sondaje va da întâietate totdeauna uneia precum Teo Trandafir, pe motiv că ar fi mai sexy decât Ana Blandiana, şi lui Mircea Radu, considerat mai trendy decât Daniel Cristea-Enache… În ochii publicului larg, numai unul precum Pavel Coruţ care produce anual câte o tarabă de pseudoliteratură poate aspira la titlul de Dan Brown în parcarea noastră mică, Românica.

Un mare scriitor va fi, în percepţia publică, totdeauna, undeva în umbră. Şi aşa trebuie să fie. Nu înseamnă că în istoria literaturii nu au fost excepţii, personalităţi puternice, care să confirme regula. VIP-ul este precum un ambalaj strălucitor pe care îl arunci rapid după ce l-ai cumpărat şi admirat o clipă. Scriitorul adevărat are însă şansa de a se raporta la un altfel de timp.

Scriitorul mare este şi el un VIP de o altă natură: mai aproape de structura îngerilor decât de cea a oamenilor, străbate veacurile şi înmiresmează Cultura. Cine are curaj, inteligenţă şi intuiţie să-l perceapă astfel?

Adesea nici măcar el, dar persistă.

Adevărul, nr. 5077, 2 noiembrie 2006

Lumea, ca un târg de carte

Timp de câţiva ani am fost editor de carte, am condus o prestigioasă editură. De aceea atunci când ajung cu nerăbdare la un nou târg de carte, pe lângă ceea ce caut în interes personal, privesc cu o mare simpatie şi curiozitate întreg fenomenul editorial românesc.

Să ne amintim începuturile idilice ale anilor '90… Apăreau multe titluri care deveneau repede „tunuri", se făceau bani cu tiraje similare falselor tiraje din epoca ceauşistă. Lumea era avidă de TOT ceea ce apărea tipărit, avea bani, unele titluri fuseseră până atunci interzise de comunişti sau tipărite cu malformaţiile aduse de cenzură. Calitatea cărţii însă lăsa de dorit, cei mai mulţi, inclusiv editurile cu prestanţă, nu ţineau la acest „amănunt". Nici tipografiile nu puteau face faţă cererii, iar posibilităţile tehnice erau penibile.

Peste ani, situaţia s-a schimbat spectaculos. Astăzi măcar la un târg de carte nu mai vezi decât produse a căror calitate tipografică este de la bună în sus. Multe edituri mai au de lucrat la calitatea traducerilor, la designul coperţii. Mai apar kitsch-uri, este adevărat. Precum în orice mediu economic sănătos, concurenţa este, firească, acerbă. În plus, piaţa de carte este, încet-încet, penetrată şi de edituri de prestigiu din afara ţării.

Târgul Gaudeamus din acest an din Bucureşti este ultimul mare târg de carte care se petrece înainte de intrarea României în UE. Trebuie să ne aşteptăm la schimbări şi mai interesante. Dacă până azi nu s-a luat în calcul pătrunderea serioasă pe piaţă a marilor trusturi internaţionale de carte, lucrurile se precipită. Excluzând cele câteva edituri româneşti (de anvergură) care funcţionează cu capital extern, acest capitol nu reprezenta o problemă. Va fi. Şi încă un amănunt: de curând s-a lansat în

România şi o editură aparţinând unui trust de carte est-european… Nu cunoaştem încă vreo editură românească în putere care să fi făcut acest pas către ţările din jur…

Piaţa de carte va deveni din ce în ce mai complexă. Micile edituri, de familie, vor rezista din ce în ce mai greu. Cu atât mai mult dacă nu au apucat până acum să se dezvolte sănătos din punct de vedere economic. Supravieţuirea de azi pe mâine aşteptând pomana de la stat nu este o soluţie. Aşa-numitele finanţări provenite din banii de la buget nu mai constituie de mult „gura de aer" de care să se agaţe o editură serioasă. Adevăraţii editori nu mai sunt interesaţi de banii proveniţi de la stat decât în cazuri particulare – anumite titluri. Ceilalţi, frustraţi, fac scandal, vor mai mult, fără să înţeleagă că am trecut spre o altă etapă.

Riscurile sunt într-adevăr de luat în calcul. Titluri de carte socotite nevandabile, cele de poezie, de pildă, tind să nu mai apară deloc, ori să fie editate perpetuu în tiraje confidenţiale. Dacă nu reuşeşti să convingi una dintre marile edituri, rişti să intri, ca autor, într-un con de umbră pretind perdanţii acestui joc.

Fals! Ei uită că mai există un mare as în mâneca oricărui editor, a oricărui autor şi o uriaşă şansă pentru viitor: cartea electronică. Din ce în ce mai mulţi autori par să înţeleagă acest lucru. Potenţialul este greu de imaginat astăzi. Noţiunile de audio-book şi e-book sunt încă străine românului. Nu pentru multă vreme – unele edituri au spart deja gheaţa şi au făcut-o cu multă inteligenţă. Vorbim de CD-urile care însoţesc minunata serie de poezie de la Cartea Românească sau de colecţia de audio-book-uri editată de Humanitas. Dar şi mai importantă este mulţimea de cărţi aparţinând unor prestigioşi autori ce se poate descărca gratis de pe LiterNet, de pildă. Urmează nenumăratele site-uri mai mult sau mai puţin serioase, urmează blogg-urile. Viitorul ne va aduce mari surprize la acest capitol al cărţii electronice. Nimeni nu mai poate susţine astăzi că nu are unde să-şi editeze ceea ce produce, totul este să aibă ceva real de spus şi să ştie unde şi cum să-şi promoveze creaţia în/prin mediul electronic.

Va mai exista un târg de carte tipărită peste, să zicem, 50 de ani? Cred că da. Dar lumea va fi atunci ea însăşi un mare şi permanent târg de carte electronică.

Adevărul literar şi artistic, nr. 846, 22 noiembrie 2006

Agenda europeană și *kairos*-ul următor

Cum va arăta şi cine o să ne „programeze" agenda de aici înainte? Este o întrebare pe care, neîndoios, şi-o pun – în aceste zile ale intrării României în Uniunea Europeană – tot mai mulţi români.

Acum, la început de an, unii români cu o gândire mai pragmatică şi un stil de viaţă foarte ordonat şi-au pregătit din timp agendele anuale în care vor putea nota, zi de zi, ceea ce au de făcut. Pe agenda noastră vor fi cumva prea multe obligaţii care să vină de la Bruxelles?

În plan politic, indubitabil, da. De altfel, asta se petrece deja de câţiva ani şi n-a murit nimeni. În timp, încet-încet, ne-am lămurit că cerinţele (firești) ale confraţilor europeni nu sunt deloc imposibile şi (de cele mai multe ori) nici absurde. Ce se va petrece însă în plan cultural şi spiritual? Va avea România aceeaşi libertate? Evident, întrebarea este proastă, deoarece, în condiţii de libertate socială şi de democraţie, libertatea culturală şi spirituală este deplină. Cum vom putea face să fim mai vizibili în plan cultural şi, eventual, spiritual? – aceasta este întrebarea corectă.

Mi-am amintit zilele acestea de ultima carte a lui Noica, *Modelul cultural european* (Humanitas, 1993). Acest adevărat manual de supravieţuire culturală se încheie astfel: „Într-un veac în care există atâţia specialişti ai morţii culturilor şi ai sfârşitului celei europene, ar fi poate potrivit să ne gândim la miraculoasa ei naştere. Şi atunci, specialiştilor morţii, cu un La Bruyère în frunte, care declara că «tout est dit et l'on vient trop tard depuis plus de 7000 ans qu'il y a d'hommes et qui pensent», le-am putea spune, pur şi simplu: Totul nu e încă spus. Să aşteptăm *kairos*-ul următor."

Pentru cultura română se pregăteşte un nou *kairos* (*prilej*). Aderarea şi integrarea României la Uniunea Europeană înseamnă noi oportunităţi, noi energii, noi resurse care abia aşteaptă să fie folosite. Numai de români depinde ce se va petrece, cum îşi vor valoriza şansele.

În plan spiritual, creştinismul ortodox va avea şansa sa – pentru acei creştini care vor înţelege că, în toate veacurile, Tradiţia a însemnat şi creativitate, lucrurile ar putea evolua spectaculos. Spre lumină.

Tot la creativitate se reduce până la urmă şi mesajul de o rară intuiţie pe care Noica ni l-a lăsat. La un moment dat l-a parafrazat pe Fericitul Augustin cu al său „Iubeşte şi fă ce vrei", filosoful de la Păltiniş notând: „Cunoaşte şi fă ce vrei". Iată că acest „Cunoaşte şi fă ce vrei" capătă nebănuite valenţe în aceste zile. Căci, după cum acelaşi Noica sublinia, în urma cunoaşterii: *Vom crea şi vom fi liberi*.

Agenda europeană ne-o vom face singuri în măsura în care vom învăţa să fim, să gândim şi să ne comportăm ca europeni. Pentru cultură, exigenţa creativităţii este o stare de normalitate astfel încât nu are de ce să ne fie teamă. Privind dinspre trecut, lucrurile par încă incerte, nebuloase, pline de temeri şi de ameninţări. Privind dinspre viitorul comun european – totul este posibil. Viitorul bun trebuie însă chemat prin încrederea în ziua cea de azi.

Kairos-*ul următor ne aşteaptă aşa cum prin orice copil ne zâmbeşte viitorul.*

Adevărul literar şi artistic, nr. 852, 3 ianuarie 2007

Et in lulu.com *ego*!

Mare veste mare: *lulu* a venit şi în Europa! Este vorba despre site-ul www.lulu.com datorită căruia oricine plăteşte îşi poate publica opera (vezi *România literară* nr. 4/2 februarie 2007, p. 29). Nu că în România nu s-ar putea publica dacă scoţi banii din propriul buzunar, sau, şi mai simplu, pe bază de abilă relaţionare. Dar conceptul americănesc vine cu noi posibilităţi, graţie internetului şi facilităţilor tehnologice de ultim răcnet. Astfel, în Statele Unite, deţinătorii site-ului au făcut, pare-se, bani frumoşi (la 500.000 de titluri vândute!) nu numai pentru cărţi scrise cu mai mult sau mai puţin talent, ci şi cu alte produse.

…*Et in www.lulu.com ego*, aş putea zice, spăşit!

Oferta este impresionantă, într-adevăr: albume cu fotografii de familie, cadouri şi calendare personalizate, benzi desenate, CD-uri şi DVD-uri, filme, literatură – un adevărat supermarket în format electronic. Costurile unei cărţi, se spune, sunt aceleaşi, fie că este editată într-un singur exemplar, fie în câteva mii. Dar şi mai simplă – iar autorii site-ului asta vizează probabil – este difuzarea cărţii în format electronic, ceea ce se cheamă cheltuieli minime la un maximum de avantaje financiare (pentru producători, se-nţelege). Cu alte cuvinte, în primul pas, valoroasa operă este pusă de client pe site, iar în pasul doi face o comandă şi lucrarea va fi tipărită (pe banii săi, firește, în Spania) şi trimisă autorului prin poştă în atâtea exemplare câte are omu' nevoie. Drepturile rămân, evident, ale autorului. Dar dacă mai şi vinde cartea pe aceeaşi cale electronică, veniturile sunt împărţite cu deţinătorii site-ului.

Am deschis, ca din greşeală, pagina intitulată „Religions et spiritualités". Am găsit, evident, titluri discutabile semnate în majoritate de

new-age-işti. Unii au mâncărime la degete şi nu se joacă: vreo duzină de cărţi sunt semnate, spre exemplu, de un individ (probabil autointitulat) Ahmed Mahdi – *mahdi* fiind profetul aşteptat în islam. Dar cum de profeţi nu ducem lipsă, pretinsul *mahdi* este concurat serios de un altul care semnează „Prophet Roderick L. Evans"… Altul are oarece umor semnând Spartakus FreeMann, dar, fiindcă pretinde că face studii de kabbală, parcă nu e râsul lui. Interesant, anumite (multe) titluri au autori necunoscuţi. Ceea ce înseamnă că, în acest caz, oamenii urmăresc, pur şi simplu, afacerea şi/sau promovarea anumitor teme.

Deocamdată, în peisajul virtual românesc parcă prefer cele două site-uri româneşti, www.poezie.ro şi www.proza.ro, care sunt infinit mai cinstite. Fără a mai vorbi de www.liternet.ro – care este de-a dreptul un site de calitate, cu oarece vechime şi de indiscutabil bun-simţ.

Dacă unii sunt atinşi de virusul numit „public, deci exist", nu înseamnă să-i condamne cineva. Nebunia blogurilor a luat astăzi un avânt de neimaginat acum câţiva ani. Iar unele sunt chiar interesante. Un bine-venit exemplu, de calibru, este blogul Ruxandrei Cesereanu.

Fenomenul literaturii difuzate pe internet este în plină explozie şi mult prea amplu pentru a i se putea întrezări un orizont rezonabil în acest moment. Accesul liber la multiplele posibilităţi de promovare a ceea ce produci nu aduce însă în discuţie şi aspectul calitativ. Iar riscul este mare. Precum pentru unii tot ceea ce apare la TV are şi o doză de realitate, tot astfel se întâmplă şi în spaţiul virtual cu anumiţi internauţi.

…Pe când predam istoria religiilor unor adolescenţi, la unul dintre cele mai bune licee din Bucureşti, mi s-a întâmplat o poveste de toată isprava. Chiar dacă i-am avertizat că este nevoie de discernământ pentru a putea prelua de pe internet în cunoştinţă de cauză informaţii de calitate, m-am trezit că unul dintre elevi îmi scrie la bibliografia unei mici lucrări următoarea adresă: www.referate.ro (site-ul pe care sunt postate diverse teme gata-făcute, pentru leneşi).

Adevărul literar şi artistic, nr. 857, 7 februarie 2007

Lupta cu formele fără fond

Dacă ajungi astăzi într-o gară românească de provincie, poţi uneori să constaţi mici modernizări. Printre altele, banalele coşuri de gunoi, vei observa, cu bucurie, sunt, iată, ele însele „europene". Deoarece coşul propriu-zis este împărţit în trei compartimente diferit colorate: pentru deşeurile din metal şi plastic, pentru hârtie şi pentru celelalte resturi menajere. Arunci oarece în compartimentul potrivit şi, surpriză! Constaţi cu stupoare că în realitate există o singura pungă de plastic care preia toate deşeurile la un loc şi nu trei pungi, cum ar fi firesc!

Tot aşa se petrece cu nenumăratele aspecte ale integrării noastre în Uniunea Europeană şi în lumea civilizată. Încă trimitem la Bruxelles reprezentanţi şi „specialişti" care nu ştiu nicio limbă de circulaţie. Încă marşăm pe şmecherii şi pe speranţa că îi vom aburi pe interlocutori. Cineva îmi povestea de curând cum membrii unei delegaţii româneşti la Bruxelles l-au pus pe cel mai neexperimentat dintre ei să vorbească. De ce, a protestat acesta? Voi aţi mai fost pe-aici, aveţi experienţă, eu vin pentru prima oară… Am fost, dar majoritatea programelor despre care am vorbit nu s-au realizat, şi am mai fost luaţi la rost. Vorbeşte tu, că eşti nou şi pe tine te vor întreba – poate – mai puţin, i s-a spus…

Cum ajung fondurile şi diversele programe în provincie este însă una din marile probleme actuale. Strict legat de învăţământ şi cultură încă nu se văd paşi esenţiali. Bibliotecile au rămas sărace, informatizarea se reduce la jocurile pe câteva computere amărâte. Banii primăriilor se irosesc pe spectacole câmpeneşti şi pe mititei în loc să se facă paşi fermi pentru dotarea unor biblioteci, pentru racordarea la internet şi preluarea unor proiecte culturale cu bătaie lungă. Dar asta presupune ca oricine, nu

neapărat din administraţia locală, ci şi din ong-uri să ştie ce este ăla un proiect. Să înveţe să aplice şi să facă faţă unei birocraţii româneşti şi europene nu tocmai simple.

Prea puţine sunt însă programele şi *training*-urile prin care doritorii din provincie să fie învăţaţi ce trebuie să facă pentru a avea o şansă la fondurile europene. Dar poate că nici nu sunt suficienţi aspiranţi. Unii efectiv nu au realizat ce mult ar putea câştiga prin asta (şi nu neapărat numai financiar). Nici televiziunea naţională ori media, în general, nu au făcut cine ştie ce în această direcţie. Gurile rele spun că poate nici nu există acest interes… Lasă să aplice pentru astfel de finanţări cât mai puţini şi cât mai haotic! – astfel, oamenii noştri vor lua bani mai mulţi, par să gândească unii…

Academia Română cu toate institutele sale de cercetare nu are încă acces liber la toate revistele internaţionale de specialitate importante. Bibliotecile universităţilor sunt în continuare pline de goluri. Cercetarea, în general, stă la mila unui buget penibil. Ne lăudăm cu mitul învăţământului românesc foarte bun, dar nu am găsit pârghiile prin care profesorii să fie plătiţi decent, în aşa fel încât să se ocupe preponderent de studiu şi de cercetare precum confraţii din marile universităţi ale lumii. Să aibă un număr rezonabil de ore, plătite ca în Occident, ca să nu mai trebuiască să-şi ia ore suplimentare ori să facă pregătire în particular.

De mult nu mai miră pe nimeni că studenţii plecaţi la studii în străinătate nu se mai întorc deloc. Programele prin care aceştia să fie stimulaţi să revină sunt rarisime, iar condiţiile financiare prin care ar putea fi capacitaţi să lucreze măcar parţial în ţară sunt jenante.

Degeaba se laudă politicienii că „economia românească duduie". Până nu se va observa concret şi în cele câteva puncte enumerate mai sus, rămânem la suprafaţă.

România persistă încă în lupta cu formele fără fond.

Adevărul literar şi artistic, nr. 860, 28 februarie 2007

Becalizarea *sans frontières*

Acum câteva zile, agenţiile de ştiri difuzau cu grăbire o informaţie de mare interes: s-a scos la vânzare pe internet o gumă de mestecat care i-a aparţinut cântăreţei Britney Spears!… Ei bine, asta da „lovitură" pentru cântăreaţa aflată în impas de imagine. Asta da ştire de presă!

Tot în săptămâna care a trecut am aflat cum a găsit Gigi Becali un nou slogan partidului său: „M-am rugaaaat: dă-mi-Doamne-un-slogan! Şiiii, după-ce-m-am-rugaaaat treeeei săptămâââââni…", povesteşte noul idol naţional, s-a arătat îngerul Dan Pavel cu un ziar în care se spunea cum au murit Moţa şi Marin… Atunci, Dumnezeu – un disciplinat membru al Partidului Noua Generaţie, l-a „inspiraaaat". Şi iată sloganul: „În slujba crucii şi a neamului românesc!" Altă „lovitură de imagine"!

Biserica Ortodoxă Română (BOR) tace mâlc şi numără liniştită şi împăcată (în înţelepciunea ei) banii cu care a fost cumpărată de marele latifundiar. Căci ierarhii BOR l-au legitimat şi medaliat prin Mitropolitul Sibiului, Laurenţiu Streza, şi au cădelniţat lansarea noii doctrine a PNG prin Pimen, Arhiepiscopul Sucevei. Exceptând distanţarea făcută de Mitropolitul Clujului, Bartolomeu Anania, să înţelegem că BOR este de acord cu stilul şi sloganul noului baci naţional?

Oscilând între vadimizare şi becalizare, ziarul *Ziua* îl acuză pe Gabriel Liiceanu, de-a dreptul ridicol, că ar fi plagiat din Heidegger. Iată şi replica profesioniştilor, a Societăţii Române de Fenomenologie: „Societatea Română de Fenomenologie a luat notă cu indignare de acuzaţia absurdă de plagiat adusă profesorului Gabriel Liiceanu, apărută în ziarul *Ziua* din 27 februarie 2007. Dat fiind că publicul larg, adesea neprevenit, poate fi indus în eroare de punerea în pagină din ziarul

amintit, considerăm că este necesar, în calitate de asociaţie profesională în domeniul cercetării filozofice, să facem câteva precizări: (a) cele câteva fraze puse faţă în faţă, în germană şi în traducere românească, nu au apărut într-un text de sine stătător semnat Gabriel Liiceanu, ci chiar într-un volum al cărui autor este Martin Heidegger, unde notele introductive ale traducătorilor aduc lămuriri de conţinut ale textelor filozofului german, folosind, în chip firesc, propriile sale ilustrări. Nu poate fi plagiat Heidegger într-un volum Heidegger; (b) frazele citate şi acuzate că ar reprezenta un plagiat reprezintă un enorm „loc comun" al gândirii heideggeriene, întâlnit în multe dintre scrierile sale, şi folosit ca simplu exemplu. Intenţia de plagiat nu numai că nu poate fi descifrată în cazul de faţă, dar nici nu şi-ar putea avea locul într-un astfel de context. Nu pot fi plagiate simple exemplificări. Dată fiind inconsistenţa unor astfel de acuzaţii, atragem atenţia opiniei publice asupra folosirii unor false criterii ştiinţifice, acest lucru dăunând profund comunităţii intelectuale din ţara noastră. Suntem uimiţi să constatăm că prin articolul din *Ziua* este murdărită tocmai imaginea celui care, printr-un efort susţinut timp de decenii şi printr-o muncă de o calitate ireproşabilă, a făcut cel mai mult pentru introducerea unuia dintre marii gânditori ai lumii în cultura română".

Procesul de becalizare n-are frontiere.

Cine nu crede, a avut prilejul să urmărească în direct o conferinţă de presă în care era anunţată descoperirea „adevăratului mormânt" al lui Iisus, alături de întreaga sa familie – mamă, tată, nevastă (Maria Magdalena, bineînţeles), ba chiar şi un copil numit Iuda… Noul film făcut de James Cameron (regizorul filmelor *Titanic* şi *Terminator*) este de această dată – sau se pretinde a fi – un documentar care speculează o descoperire arheologică din cartierul Talpiyot din Ierusalim (1980). Afacerea este marca Discovery Channel, iar documentarul intitulat *Mormântul pierdut al lui Iisus* ar vorbi, conform realizatorilor, despre cea mai mare descoperire din istorie.

La dovezi stăm mai prost însă. Inscripţiile în aramaică sunt aspru contestate de experţi – lectura de pe unele morminte se poate citi în alte câteva feluri. În treacăt fie spus, la Ierusalim s-au descoperit în jurul a 400 astfel de osuare („sarcofage" de calcar care conţin oasele celor

decedaţi) din aceeaşi perioadă. Apoi, nu se ţine cont măcar de faptul că numele Iisus și Maria erau la fel de frecvente precum Ion și Maria, astăzi, la noi. Dar partea cea mai hilară vine de la invocarea „analizei ADN". Vrei să aduci un argument „beton" la care lumea să pice în noadă de uimire? Vorbeşti despre analiza ADN-ului şi ai închis pliscul tuturor! Alt moment amuzant a fost acela în care reprezentanţa Discovery a invocat probitatea ştiinţifică a tuturor producţiilor făcute de canalul TV. Curat probitate ştiinţifică! – dacă este să ne amintim de alte câteva filme documentare din aceeaşi serie, înrudite cu *Codul lui DaVinci*…

Să ne înţelegem: evangheliile apocrife aparţin istoriei, fiecare în sine este un document valoros, indiferent dacă este doar o derivare a tradiţiilor creştine oficiale, un produs autentic (gnostic, de pildă) sau un fals. Teologii care îl combat pe James Cameron cu argumente care ţin de „adevărurile de credinţă" sunt inadecvaţi şi pe lângă subiect (rareori în sens vertical). Un documentar cu pretenţii ştiinţifice trebuie abordat prin prisma ştiinţifică. Eventual în cheia manipulării mediatice care ţine tot de o ştiinţă – cea a comunicării.

Iată şi părerea arheologului Jodi Magness: producătorii documentarului „au prezentat cazul ca și cum ar exista deja o dezbatere academică legitimă, însă majoritatea experţilor specializaţi în arheologia acestei perioade au respins fără drept de apel aceste teorii" (cazul fiind de altfel cunoscut de aproape trei decenii). Cel care a descoperit mormintele, renumitul arheolog evreu Amos Kloner, s-a delimitat ferm de afacere într-un interviu dat cotidianului *Jerusalem Post*, spunând că „ceea ce pretinde documentarul este complet fals (…), în epocă acestea erau nume foarte des întâlnite. Nu există un mormânt al familiei lui Iisus. Nici nu se putea face un astfel de mormânt, astfel încât să cuprindă persoane care au murit în locuri diverse, la distanţe mari în timp".

Gurile rele spun că, în realitate, James Cameron intrase niţel într-un con de umbră și a găsit o bună formulă mediatică de a ieşi din nou în spaţiul public, urmând pare-se să apară curând și cu un nou film artistic… Iarăși, lupta pentru imagine este acerbă și se bazează pe prostia celor care înghit asemenea gogoriţe.

***

Asistăm pe zi ce trece la manipulări mediatice din ce în ce mai grave. Unele sunt de-a dreptul grosolane, altele mai subtile. Toate acestea au un numitor comun: prostia omenească și apetitul pentru scandal. Rămâne la latitudinea fiecăruia să aleagă sau nu libertatea de a fi, libertatea de a gândi și delimitarea faţă de focarele de prostie.

Adevărul literar și artistic, nr. 861, 7 martie 2007

Ceea ce ne unește

Unul dintre cei mai respectabili spirituali ai ultimilor ani, Raimon Panikkar, a fost publicat de curând şi în România. Poate că şansa primă a lui Panikkar a fost aceea că s-a născut dintr-un tată hindus şi o mamă catolică, ceea ce a făcut ca el să-şi urmeze studiile atât în Europa, cât şi în India. A obţinut mai multe doctorate în ştiinţe şi teologie catolică, fiind hirotonit chiar preot în 1946. A fost profesor la catedrele mai multor universităţi americane şi a scris câteva importante volume despre dialogul dintre tradiţiile spirituale importante ale lumii. Iată un fragment din cartea apărută în românește (*Între Dumnezeu şi cosmos. O viziune non-dualistă a realităţii. Dialoguri cu Gwendoline Jarczyk*, trad. Cornelia Dumitru, Herald, 2006):

„Întreaga realitate este relaţională, umanitatea de asemenea. Iar aceste relaţii sunt constitutive. De exemplu, presupunerea antropologică subiacentă aşa-zisei competitivităţi stă în credinţa că relaţiile noastre sunt doar exterioare şi negative. Se crede că unica motivaţie este victoria asupra celuilalt. Se crede că, fără competitivitate, marşul către progres riscă să fie compromis.

Eu refuz această atitudine, în măsura în care ea implică o concepţie mecanicistă şi inumană a omului. S-a afirmat, ca şi cum ar fi vorba despre o realitate universală şi evidentă: «Homo homini lupus», «Omul este un lup pentru om». Pe când chiar la Platon citim această prodigioasă frază, prea puţin citată: «Homo homini deus», «Omul este un zeu pentru om». De altfel, în mai multe tradiţii, străinul ca atare este perceput ca un fel de teofanie, o manifestare a lui Dumnezeu.(…)

A crede că eu nu pot fi creator dacă nu intru în competiţie cu dumneavoastră reprezintă, dintr-un punct de vedere antropologic, o viziune degenerată a omului. Este ceea ce mă face să spun că această competitivitate este un eufemism pentru război şi că ea ne îndrumă aproape sigur către el. «Vrei, ni se va spune, să elimini competitivitatea? – Da. – Atunci vei elimina creativitatea.» Iar eu răspund: «Nu. Dacă tu crezi că singurul care te poate pune în mişcare este acest egoism care te face să îl ignori pe celălalt, ai o viziune despre acest celălalt care îl reduce – şi te reduce şi pe tine în acelaşi timp – la o inumanitate mai rea decât animalitatea»"

Nota bene: Evident, lucrurile nu pot fi expediate rapid, într-o cheie minoră – antropologia despre care vorbeşte R. Panikkar este o antropologie de alt nivel, o antropologie puternic impregnată de spirit.

Panikkar dă exemplul unor copii africani care, pentru a fi învăţaţi să alerge, li s-a fixat un traseu şi o ţintă, premiul promis fiind o cutie de ciocolată. Devoalând o gândire tradiţională de mult uitată de omul modern, aceştia au decis să alerge ţinându-se de mână…

Departe de a fi un naiv, în realitate ceea ce vrea să ne spună Panikkar este să nu uităm de ceea ce ne uneşte. Acei copii vor alerga cândva, poate, pe marile stadioane ale lumii. O.K., concursurile şi competitivitatea există şi au raţiunile lor – important este să nu uităm că există ceva profund dincolo de orice individualitate. Indiferent de culoarele ori stindardele sub care aleargă, cu toţii sunt sportivi, de unde şi noţiunea de sportivitate şi de fair play.

…În ultima vreme, semnele de sportivitate şi de fair play au fost abandonate în multe planuri. Politicul românesc mustește de gesturi lipsite de fair play şi nici în plan cultural nu stăm prea grozav. Dihotomia existentă în societatea românească vine din lipsa clarviziunii. O imagine denaturată despre sine şi despre viitorul comun aduc în prim-plan jocuri din ce în ce mai murdare.

Adevărul literar şi artistic, nr. 870, 9 mai 2007

Șah-mat dinozaurilor

Ceauşeii se răzbună prin artă. După ce a fost în conflict deschis cu Consiliul Naţional al Cinematografiei, regizorul Cristian Mungiu reuşeşte cea mai mare performanţă a cinematografiei româneşti, cucerind Palme d'Or pentru lungmetraj, la Cannes.

Reacţiile dinozaurilor de acasă erau previzibile: să ne bucurăm, este victoria tuturora. Da, este victoria unei generaţii din care îi mai putem aminti pe Cristi Puiu, Radu Muntean, Radu Jude, Corneliu Porumboiu, Cătălin Mitulescu ori pe regretatul Cristian Nemescu. Este victoria unei generaţii noi de artişti şi de scenarişti. Dar ar fi timpul, în sfârşit, ca acei dinozauri, care fac ce fac şi tot lui Sergiu Nicolaescu îi dau cele mai grase finanţări, să plece acasă!

Cinematografia românească este la răscruce. În funcţie de felul în care va şti să-şi exploateze această şansă, această nouă generaţie va rămâne sau nu pe val. Poate nu este rău să se gândească şi la scenarii care să nu mai bată toba exclusiv pe mizeriile aduse de comunism, pentru a demonstra că pot învinge şi cu alte teme. Pe de altă parte, există o şansă imensă ca acest val de simpatie cu care este înconjurat Cristian Mungiu, alături de colegii săi, să readucă oamenii în cinematografele din ţară unde rulează filmele româneşti.

Puţini au remarcat diferenţa de discurs dintre câştigătoarea japoneză a premiului pentru regie şi speech-ul lui Mungiu. Dacă regizoarea din Japonia şi-a permis o exemplară lecţie despre înţelesurile profunde ale celei de-a şaptea arte, C. Mungiu s-a bucurat pur şi simplu că a reuşit să facă din bani puţini un imens succes – acesta este nivelul la care suntem şi trebuie s-o spunem pe şleau.

Deocamdată auzim de două zile discursuri care mai de care mai ipocrite. Deţinătorii de funcţii importante în administraţie se laudă că i-ar fi sprijinit pe aceşti tineri. Este adevărat, s-au certat îndelung pe legea cinematografiei, i-au faultat cât au putut pe la concursurile de scenarii pentru obţinerea finanţărilor… Scenariul lui Cristian Mungiu s-a clasat pe locul 10, iar finanţarea a fost catalogată pe locul 4 – iată cât de defazaţi sunt dinozaurii din juriile româneşti!

Cea care a învins nu a fost noua „politică în materie de cinematografie" aşa cum pretinde ministrul Culturii, ci jalnica politică a lui Ceauşescu, fără de care nu am avea acum atâtea scenarii care să oglindească dezastrul adus de comunism. Fiindcă ceea ce pentru un occidental este un scandal – vezi tema din „Moartea domnului Lăzărescu" –, pentru un român este un fapt divers… Important rămâne cum îl povesteşti cu mijloacele cinematografiei, de aceea meritul regizorilor noii generaţii nu este cu nimic mai prejos. Trebuie sprijiniţi, au demonstrat că merită din plin!

Adevărul, nr. 5250, 29 mai 2007

Chiar dacă toți, eu nu

Zilele Bucureştiului la Viena. Lume multă, binevoitoare, pe alocuri entuziasmată chiar de prestaţia românilor. Prietenul meu L.G. îmi telefonează ca să-mi relateze o mică întâmplare la care a fost martor. Câţiva studenţi interpretează pe o stradă vieneză o piesă preclasică. Ca din senin, apare o *doamnă* tuciurie şi, până ce aceştia să se dezmeticească (nici nu puteau abandona subit instrumentele), le-a spus înainte de-a dispărea la fel de rapid: „Hai că banii i-am adunat io, mânca-v-aş norocu' vostru!"

Nu ştiu de ce, mi-aduc aminte subit de povestea lui Borges intitulată „Scrisul zeului", în care se vorbeşte despre cum poţi deduce toate legile universului pornind de la petele de pe blana unui leopard.

Estimp, la București se discută despre agresivitatea omului politic versus agresivitatea omului de presă. Şi iar mi-amintesc despre o altă poveste (anonimă). La marginea unui ţinut era un balaur căruia, pentru a fi îmbunat, i se dădea câte o fată pe an pe care o mânca. La un moment dat, iubitul fetei care tocmai fusese trimisă balaurului a decis că aşa nu se mai poate şi le-a spus prietenilor că se duce să-l înfrunte pe balaur. Prietenii au încercat să-l descurajeze, fiindcă nu era primul care murea astfel. Apoi, nereuşind, l-au însoţit pe viteaz până la intrarea peşterii balaurului. După ce viteazul intră în peşteră, spre mirarea prietenilor, timp de câteva zile nu se mai aude nimic, nici măcar sunetele specifice scoase de monstru. Dar nici viteazul nu apare. La un moment dat, prietenii îşi fac curaj şi pătrund în peşteră. Acolo îl găsesc pe balaur mort, iar pe viteaz – teafăr, numai că acestuia din urmă începeau încet-încet să-i crească solzi de balaur…

Morala poveştii de mai sus este aceasta: nu poţi să te lupţi cu răul pe orizontală, căci rişti să iei chipul şi asemănarea sa. Singura formulă de a lupta împotriva răului este pe verticală. Sau, după expresia unui înţelept tibetan, singura modalitate de a te lupta cu răul este progresul constant în bine. Prin constituţia sa, presa va fi întotdeauna agresivă (rareori însă ziariştii se întreabă: până unde?); vor reuşi măcar unii dintre oamenii politici să reacţioneze ceva mai înţelept la această formă de agresivitate structurală a presei?

Greu de crezut.

Agenţiile de ştiri relatau zilele trecute despre stabilirea unui nou record trăsnit: peste 18.000 de mexicani s-au dezbrăcat în pielea goală în Piaţa Zocalo din centrul capitalei, pentru a fi fotografiaţi de celebrul artist american Spencer Tunick. Evident, cordoane de poliţişti au ţinut curioşii la distanţă, iar survolarea cu aeronave a zonei a fost interzisă. Spencer Tunick, artist fotograf specializat în „nuduri în masă", a reuşit cu acest prilej să-şi doboare propriul record, stabilit în 2003, la Barcelona, când s-au strâns doar 7.000 de voluntari… Se mai spune că autorităţile mexicane i-au refuzat solicitarea de a face o astfel de poză la Piramidele de la Teotihuacan, permiţându-i să folosească decorul Pieţei Zocalo, una dintre cele mai mari din lume, fost centru al civilizaţiei aztece.

Este limpede, omul nu s-a orientat suficient. Dacă mai căuta, găsea una dintre cele mai mari clădiri din lume, cea a Parlamentului României, unde ar fi avut prilejul să vadă un număr record de politicieni cum îşi dau poalele peste cap, fără să aibă dureri de cap ori interdicţii de niciun fel. Ba, dacă se poate, la ore de maximă audienţă.

Din păcate, în toate timpurile, cel care a rostit *Et si omnes, sed non ego* („Chiar dacă toţi, eu nu") a fost luat drept nebun.

Adevărul literar şi artistic, nr. 873, 30 mai 2007

Workplace Spirituality cu Constantin Chiriac

Dacă România duce lipsă de ceva în mod special, acel ceva anume este lipsa managerilor. În ceea ce privește managerii preocupați de cultură, aceasta se resimte și mai acut.

Păi, în cultură nu prea sunt bani, o să fiu contrazis. Ei bine, adevărații manageri, cei cu reală vocație, sunt aceia care sunt capabili să scoată bani din piatră seacă! Un om a cărui eficacitate ar merita studiată în facultățile de profil este actorul și regizorul Constantin Chiriac, directorul Teatrului Național „Radu Stanca" din Sibiu și al Festivalului Internațional de Teatru din Sibiu. Pentru cine nu știe, acestui om i se datorează în bună măsură faptul că Sibiul a fost ales capitală culturală europeană în acest an.

Excepționalul interviu realizat în acest număr al revistei de colega noastră Cristina Rusiecki devoalează treptat modelul managerului cultural de care România de astăzi are o acută nevoie. Un om lipsit de complexe, deosebit de activ, inteligent, bătăios până-n pânzele albe – după formula marinarilor din vechime: „Doamne, indiferent de furtunile și încercările pe care le vom întâlni pe cale, chiar dacă vom ajunge să fim înghițiți de ape, noi mergem înainte!"

Constantin Chiriac este actorul care și-a descoperit în timp vocația de manager. Imediat, în ianuarie 1990 a și plecat în Occident pentru a căuta sprijin și o formulă de restaurare a Teatrului German din Sibiu a cărui clădire fusese distrusă la evenimentele din '89. Chiar de la prima întâlnire a reușit să se întâlnească cu Helmut Kohl.

A fost la sute de întâlniri cu finanțatori și manageri de teatru. Dacă a fost dat afară pe ușă, a intrat pe geam. Nu a abandonat nicicând credința că se poate până și în România. Cu mijloace modeste la început, dar cu rezultate uriașe comparativ cu resursele preconizate, a adus Festivalul de Teatru de la Sibiu la un incredibil prestigiu internațional. Astăzi, acesta este al treilea festival din lume după cele de la Edinburg și Avignon, din punctul de vedere al numărului de spectatori. Evident, resursele nu sunt încă pe măsura acestui loc onorant; din punctul de vedere al bugetului, Festivalul de Teatru de la Sibiu este abia pe locul 30…

În această perioadă fastă în care banii europeni ne așteaptă pentru varii domenii, inclusiv pentru cel cultural, Constantin Chiriac s-a dovedit a fi unul dintre cei mai eficienți manageri români în a aplica pentru diversele proiecte. Chiar dacă asta presupune o muncă de echipă, cum de fiecare dată precizează, indubitabil, spiritul său eficient ar merita imitat.

Dar ceea ce impresionează poate cel mai mult la acest om este faptul că are viziunea clară a domeniului pentru care luptă, viziune construită printr-o imensă muncă, printr-o neîncetată relaționare cu breasla – atât cea din țară, cât și cea de pe toate continentele –, printr-o priză constantă la real. În fond, poate că firea sa de artist (dar care grație studiilor de matematică este bine înrădăcinată și în partea carteziană a acestei lumi) l-a făcut să se apropie de principiile a ceea ce unii analiști occidentali numesc „Workplace Spirituality".

Este un trend de ultimă oră în dezvoltarea resurselor umane, domeniu prea puțin cunoscut în România, despre care am mai scris în această pagină. A trăi și a gândi precum un om care este situat permanent în centrul lumii este una din cele mai eficiente formule pe care un manager o poate aplica. Aceasta te aduce mai aproape de îmbunarea complexelor, te face să discuți de la egal la egal cu oricine de pe acest pământ. Puterea unei astfel de trăiri coerente și bine aplicate te face cu adevărat racordat la realitățile lumii. Te face să știi pe ce lume trăiești.

Iată de ce cred că piesa vieții sale este „Workplace Spirituality cu Constantin Chiriac".

Adevărul literar și artistic, nr. 875, 13 iunie 2007

Un viitor muzeu al tranziției

Căldură mare, dar evenimentele culturale sunt la fel de fierbinți. În București, la Muzeul Național de Istorie a României, tocmai s-a deschis cea mai mare expoziție despre comunism.

Expoziția cuprinde fie piese primite prin donație din partea unor persoane private, fie luate cu titlu de împrumut, fie cumpărate de prin consignații. La acestea se adaugă obiecte, cărți, documente de arhivă. Vizitatorii vor găsi începând de la hârtie igienică până la machetele unor mașini precum cea a mașinii Dacia 1300 (modelul 1969), ori a primului tractor construit la Brașov… Marea expoziție se cheamă „Comunismul în România 1945-1989" și va fi deschisă până la sfârșitul lunii septembrie, fiind concepută în jurul a opt teme: sovietizarea României, partidul-stat, represiunea și rezistența, exilul românesc, economia României în timpul regimului comunist, politica externă, cultul personalității lui Ceaușescu și Revoluția din 1989.

Iată ce se mai poate găsi aici la o primă privire: insigne, documente de epocă, broșuri, chitanțe, cărți și carnete de membru de partid, titluri de proprietate, legi și reguli, vase, fotografii, ziare, tichia lui Lucrețiu Pătrășcanu, dosarul lui Iuliu Maniu, bancnote, pantofi, borcane, timbre, săpun, telefonul și un vas de cristal ce au aparținut lui Ceaușescu, stema Republicii Socialiste România și alte cadouri primite de Ceaușescu. Într-o încăpere există o tentativă de a reface „atmosfera" unei celule a penitenciarului de la Sighet…

Interesantă a fost declarația dată de Radu Coroamă, directorul muzeului. Acesta s-a plâns de dificultățile neașteptate de care s-au lovit organizatorii pentru a pune la punct această inițiativă culturală:

„Reticențele au fost legate de faptul că eram prea aproape de evenimente și nu le puteam prezenta obiectiv. Problema a fost lipsa materialelor." Același organizator a mai explicat (conform agenției NewsIn) că „în majoritatea muzeelor de istorie există puzderie de materiale pentru epocile vechi, dar cum se apropie de perioada contemporană, acestea se împuținează. Pentru perioada comunistă, multe materiale zac prin arhive la care nu avem acces. Iar în timpul perioadei Ceaușescu au fost foarte multe distruse. Încet-încet, am reușit să găsim suficiente materiale pentru o primă încercare".

…Să facem un mic exercițiu de imaginație: cum va arăta o viitoare expoziție care să reflecte aceste vremi de tranziție, peste – să zicem – vreo 50 de ani?

Vom găsi, tot așa, cel puțin opt teme: revoluția furată, mineriadele, mânărelile și spaga de tranziție, instaurarea capitalismului de cumetrie, căpșunarii, politicienii față cu reacțiunea poporului vegetal, cultura crucificată între manele și Cristian Mungiu, „cuviosul" Becali și fenomenul OTV…

Iată și obiecte recuperate, cu greu, din arhive, din colecții particulare, din talciocurile în format electronic: macheta primei bâte cu care au fost altoiți studenții în Piața Universității, planurile strategice și documentele desecretizate cu privire la cele „n" mineriade – cel mai cunoscut brand românesc post '89 –, hârtie igienică prima-ntâia folosită de parlamentarii neamului, ordinele și medaliile primite de tribunul Vadim Tudor din partea președinției, insignele și distincțiile bisericești primite de Gh. Becali din partea câtorva ierarhi ai BOR, primele înregistrări ale manelelor tranziției marca Adrian Copilu' Minune, întâia fotografie din satelit a autostrăzii care ne-a legat, în sfârșit, de Europa în anul 2045, documente de arhivă cu amintiri și chitanțe poștale ale banilor trimiși de căpșunarii români din Spania, tichia bunicuței Ion Iliescu, dosarul lui Corneliu Coposu, termopanu' și porțelanu' – ambele chinezești – ale lui Adrian Năstase.

Într-o încăpere exista și o tentativă de a reface „atmosfera" unei celule a penitenciarului de la Rahova (patru stele), unde au locuit, temporar, de la unu până la maximum trei ani, fiind acuzați de corupție, câțiva dintre onorabilii tranziției…

Directorul Muzeului Naţional de Istorie din acele vremuri va declara că, mai ales, documentele au fost greu de găsit, fiind distruse de potentaţii epocii.

A bon entendeur salut!

Adevărul literar şi artistic, nr. 879, 11 iulie 2007

Starea națiunii – o evaluare în cărți și lecturi

O recentă statistică ne arată din nou – dacă mai era cazul – starea bibliotecilor din România. Pe parcursul unui an de zile, achiziţiile publice de carte au mai crescut cu câteva procente, dar numărul bibliotecilor publice a scăzut.

Problema este cât se poate de serioasă. România nu are încă un program coerent de stimulare a lecturii, nicidecum o strategie în domeniu. Cele câteva acţiuni insolite de lecturi publice organizate de Uniunea Scriitorilor din România sunt mult prea puţine, şi încă de o eficienţă discutabilă dacă este să le comparăm cu programele similare din Occident. Dar, totuși, înseamnă ceva.

Mi-aduc aminte de un moment din anii de liceu – pe atunci Liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava era unul dintre cele mai bune din nordul ţării –, moment în care a fost invitat să ne vorbească un critic de mâna a treia născut prin părţile locului. Evident, nu calitatea ori renumele personajului conta pentru mine atunci. Era vorba despre altceva: *era întâlnirea cu scriitorul* – întâlnire care m-a marcat profund. Nu înţeleg de ce astfel de întâlniri nu sunt organizate sistematic, cu încăpăţânare, de profesorii de literatură din fiece cătun. Fie ele şi cu scriitorii ori criticii mai puţin însemnaţi. Asta ar presupune încă o şansă adusă cărţii şi lecturii. Nu înţeleg de ce nu există decât rarisime proiecte de donaţii de carte către bibliotecile cele mai amărâte de la ţară. Nu înţeleg de ce mass-media promovează atât de rar cartea şi la modul neprofesionist. Exceptându-l pe Dan C. Mihăilescu – acest Don Quijote care se luptă cu morile de vânt ale media –, rareori vei vedea oameni care să facă eforturi coerente şi de durată pentru promovarea cărţii.

Dar mai este un aspect: de ce să ne tot plângem de milă? La ora asta, o bună parte dintre cărţile literaturii române există deja în format electronic. Dacă tot trăim în dictatura internetului, de ce să nu-i folosim mijloacele pentru a construi şi la acest capitol? Câţi profesori de limba română au oare în format electronic (mai mult sau mai puţin legal) acele cărţi pe care le recomandă copiilor? Câţi dintre aceştia ştiu să-i incite pe tineri măcar spre lecturile esenţiale în format electronic care se regăsesc deja legal în bazele de date gratuite? Nu mai vorbim despre cărţile clasice aflate de mult în baze de date accesibile: fie cele în latină sau greacă, fie măcar parţial în engleză, franceză, germană, italiană, spaniolă etc.

Este uşor să te plângi că nu ai bani şi că infrastructura încă lipseşte, dar iniţiativele care să construiască la îmbunarea celor de mai sus sunt, întristător, prea rare. Şi trăim, din fericire, un moment în care orice iniţiativă care ar putea aduce mai multe computere la o şcoală de la ţară are şanse de izbândă dacă este preluată de oameni care ştiu să se lupte pentru asta – există suficiente exemple…

Conform Institutului Naţional de Statistică, în anul 2006 au funcţionat 8.257 biblioteci şcolare, cu 328 mai puţin decât în 2005… De ce această scădere, nu ştim încă, dar bănuim: anumite unităţi şcolare au fost desfiinţate, altele au devenit improprii inclusiv datorită unor calamităţi.

Dar a văzut careva dintre oficialii care dau banii pentru achiziţiile de cărţi cum arată o carte citită de câteva zeci/sute de copii în câţiva ani? Mai arată aceasta a carte, te mai îndeamnă la lectură după ce este ruptă toată şi subliniată pagină cu pagină? Evident că nu avem încă un cult al cărţii sau măcar un respect al acesteia… Cult şi respect care să fie induse cu suficientă inteligenţă şi persuasiune încă de pe primele bănci ale şcolii.

O altă problemă curioasă este lipsa bibliotecilor particulare în România. După forma de proprietate, 96,5% din totalul bibliotecilor sunt unităţi de stat, zice sec statistica. Iar iniţiativele private care ar vrea să aducă mai mult există. Cunosc un om, un anticar inimos, Dumitru I. Grumăzescu – prezent şi în paginile *Adevărului literar şi artistic* (vezi nr. 870/ 9 mai 2007) – care se chinuie de mulţi ani să înfiinţeze la Iaşi o bibliotecă particulară. Dar până acum numai de piedici a avut parte din partea oficialilor şi a administraţiei locale. Poate că şi astfel de iniţiative private, promovate inteligent, ar aduce mai mulţi oameni în spaţiul bibliotecii.

Aş vrea să închei pe o notă optimistă: conform Rompres, numărul volumelor intrate, în 2006, în bibliotecile din România a fost de 3.541.000, cu 10,9% mai mult faţă de anul precedent. Nu pot: în cursul anului trecut au fost eliberate din biblioteci cu 1,6% mai puţine volume decât în anul precedent.

…Se poate vorbi, cred, despre „starea naţiunii" şi în parametrii cărţilor existente în bibliotecile publice şi ai gradului de lectură al acestora.

Este o evaluare care nu ne dă deloc motive de mândrie.

Adevărul literar şi artistic, nr. 886, 29 august 2007

La trei bărboși

În oraşul Suceava se află un parc numit popular „La trei bărboşi". Numele vine de la personajele istorice reprezentate prin cele trei busturi ce străjuiesc aleea principală. Orice politician se poate vedea pe sine, peste vremi, în ipostaza de mai sus: o statuetă în care este diminuat sau anulat de cele câteva aspecte exterioare.

Ajuns în arena publică, omul devine politician şi în măsura bunei aplicări a simbolului. Antropologia politică spune că aderenţa la simbolurile comunităţii este unul dintre factorii determinanţi pentru propulsarea în topuri.

Hotărât lucru: adevăratul om politic este cel născut, iar nu făcut… Omul politic cu vocaţie ţine cont de simbolurile fundamentale. Simbolistica politică a devenit obiect de studiu pentru consilierii de imagine. Sondajele au şi efect de bumerang, căci răspund la una dintre întrebările fundamentale: pe cine învestim cu puterea simbolurilor comunităţii? În istorie, învingătorii au avut ca prioritate dărâmarea reprezentărilor simbolice ale puterii învinse. Dar un proverb arab spune că singura cetate care nu poate fi cucerită este aceea care nu are ziduri…

Ne întrebăm: cum poate un om politic „să nu fie învins" adoptând anumite simboluri inexpugnabile? Cum poate fi el o cetate fără ziduri?

Variantele de răspuns sunt puţine: prin onestitate, prin bun-simţ şi prin putere de anticipare – iată cele trei axe de coordonate primare cu care unii s-au identificat. Istoria ne-a dăruit astfel de exemple, ce e drept, foarte rare.

Onestitatea – o valoare care nu necesită comentariu. *Bunul-simţ politic* – echivalentul a ceea ce fotbaliştii numesc „a avea simţul mingii". Unii

politicieni îl stăpânesc din născare, alţii îl dobândesc. Dar, ca şi în fotbal, politica este un joc de echipă. Mai mult, se joacă într-un campionat. Puţini au conştiinţa asta. *Puterea de anticipare* îşi imaginează că ar avea-o foarte mulţi. În realitate, nu este aşa! Fiecare are varianta sa de istorie, varianta sa de viitor. O demonstrează rarele momente în care toţi ajung la unison. Această valoare din urmă depinde şi de puterea de autosacrificiu – rarisimă în rândul clasei politice româneşti.

Simţul timpului îi lipseşte celui care nu ştie a asculta viitorul. Pentru o ţară abia ieşită din tragedia comunismului este păcat, fiindcă, se spune, cine trage cu puşca în trecut prin uitare, poate avea surpriza unei lovituri de tun dinspre viitor…

Deocamdată, să ne veselim, azi eşti în topuri! Pe cine mai interesează că mâine – când nu vei mai fi decât, în cel mai bun caz, o statuie ornată de găinaţul porumbeilor – nişte tineri îşi vor da întâlnire *La trei bărboşi*?

Politicianul anului, p. 79,
(revistă-supliment scoasă de ziarul *Adevărul*), nr. 1, 2006

IX

duminica epocii foiletonistice

Duminica epocii foiletonistice

Mă întreb uneori ce ar spune Herman Hesse dacă ar mai trebui să scrie o dată despre „epoca foiletonistică". Am sentimentul că sintagma de mai sus diagnostica teribil mai degrabă o hartă a viitorului decât a prezentului în care trăia autorul „Jocului cu mărgelele de sticlă"…

Trăim din respiraţii întretăiate, uitând marele respir al lumii. Ne alimentăm din firimiturile zilei – cu tot ceea ce însemna aceasta acum câteva zeci de ani în urmă, pe când H. Hesse vorbea despre „epoca foiletonistică" – întrupate în puzderie de reviste, emisiuni, simpozioane, lecturi parţiale şi rapide, bârfe, manifestări de paradă. Astăzi fiesta foiletonistică se manifestă în plus şi prin blog-uri, site-uri, reclame, training-uri, workshop-uri etc., etc.

Arta a şi adus câteva remedii inspirate parcă din zen, căci happening-ul te invită la stranii repoziţionări din punctul de vedere al raportării la Timp. Sentimentul de sticlă spartă… reflectarea în mii de bucăţi cotidiene a unei Realităţi mai totdeauna privite incorect, incoerent, afectat, intelectualist. Desigur, calea aceasta care s-ar putea rezuma la expresia „prin alţii spre sine" are partea ei de şansă. Dar poate că dacă Hesse ar reveni astăzi ar spune că ne aflăm într-o altă etapă a „epocii foiletonistice", pe o altă spiră…

Nu ştiu de ce, cred că nu am identificat încă paradigma. Şi că nu suntem încă dispuşi (interior) să accedem la reala şansă adusă de postmodernism.

Poate că aceasta constă în acea banală operaţiune aritmetică pe care o faci trăgând linie şi adunând. Sau găsind numitorul comun. Dar dacă operaţiunile sugerate mai sus nu se întâmplă în interiorul nostru şi

dacă acest demers nu atinge o masă critică de oameni, este în zadar. Paradigma poate fi înăuntrul cifrei ori literei. Starea determinată de ceea ce vibrează numărul, litera, cuvântul, expresia este o cu totul altă stare a lui „a fi".

Epoca foiletonistică – există o stare de luni, de marţi, de miercuri îndărătul acestei expresii… A descoperi starea de duminică a epocii foiletonistice: ce provocare!

Adevărul literar şi artistic, nr. 772, 14 iunie 2005

Duminica din cuvinte

În efortul de cercetare şi meditaţie asupra grupului „Rugul Aprins" de la Mănăstirea Antim din Bucureşti, am realizat că unul dintre instrumentele *sine qua non* este acela pe care l-am numit a descoperi *duminica din cuvinte*.

Am pornit la acest studiu de la cartea Pr. André Scrima, „Timpul rugului aprins" (Humanitas, 2000), dedicată generosului subiect, carte care ne-a folosit drept îndreptar şi axă de forţă; după cum am considerat deopotrivă şi celelalte scrieri (ale părintelui) la care am avut acces până acum. Lectura textului referitor la Ştefan cel Mare (rev. *Martor*, 2/1997), de pildă, „hermeneutica globală" (Radu Bercea) la care ştie a supune un text Pr. André Scrima ne trimit cu gândul la un adevăr fundamental: textele sunt prin ele însele uneori instrumente ale destinului. Cu condiţia să ştii să fii adecvat, cu condiţia să ştii să găseşti *duminica din cuvinte*… Fiindcă, trebuie să recunoaştem (şi să re-cunoaştem) că există o luni, o marţi, o miercuri… a unei cărţi, a unor învăţăminte. Cu atât mai mult există o duminică. Este vorba, în fond, despre raportul dintre *adevărurile perene* şi *adevărurile trecătoare* (nu mai puţin importante), un raport care ar putea să dea naştere unor *adevăruri iminente*, acele adevăruri care îţi redimensionează viaţa, care o (re)aşază pe făgaşul numit *calea împărătească*.

A vorbi despre libertate spirituală înseamnă să vorbeşti în acest context despre defazarea, despre glisarea care determină starea noastră de astăzi, dar şi de adevărurile iminente, intermediare, care duc la îmbunarea distanţei faţă de adevărurile perene. Din punctul acesta de vedere, suntem trimişi la izvoare.

Însă ce înseamnă a merge la izvoare? Nu înseamnă numai a apela exclusiv la textele fundamentale – act, oricum, obligatoriu. Fiindcă majoritatea celor care fac hermeneutică vorbesc tot din texte. A recurge (a re-curge) la izvoare înseamnă însă şi a apela oamenii vii… Acolo unde *comunicarea* directă este ea însăşi instrument intim al destinului se poate vorbi de îndrumare şi, uneori, de iniţiere.

Ne amintim în acest punct al discursului nostru de ceea ce I.P. Culianu numea, identifica mai exact, printr-o grilă în mai multe etape, care vor face mai comprehensibile aceste rânduri. Referindu-se la opera lui Mircea Eliade, Culianu (*Studii româneşti*, Nemira, pp. 227-258) determină trei parametri, trei vectori care o aşază fiecare sub un alt unghi de vedere. Am putea vorbi chiar de trei axe de coordonate.

Întâi se referă la *experienţă*. Apoi recurge la *cunoaştere* – o altă axă de coordonată, şi, în fine, vorbeşte despre *iniţiere*. Descoperim astfel trei axe de coordonate după care ar putea fi evaluată chiar şi viaţa fiecărui om. Cu precizarea că folosim cuvântul *iniţiere* în înţelesul pe care îl dau toate tradiţiile majore aparţinând acelei unice Tradiţii – apă freatică şi ocean primordial, căci „Duhul bate unde vrea". Tradiţia are bobocii mereu întredeschişi, este permanent aducătoare de primăvară, apărându-se de tendinţele entropice care secătuiesc spiritul. Şi reuşeşte aceasta tocmai prin trezvia reflexelor şi comportamentelor exterioare, dar mai cu seamă interioare (la un punct, deosebirea interior/exterior dispare), observaţii la care sunt chemaţi doar cei care au ochii spirituali (duhovniceşti) deschişi.

Revenind la partea noastră de cer, gândindu-ne că acum mai bine de jumătate de veac Mănăstirea Antim din Bucureşti a fost binecuvântată de *prezenţa* părintelui Ioan cel Străin (Ioan Kulîghin), vom preciza că şi acesta vorbea, de asemenea, despre trei modalităţi de a trăi în lume, creştin fiind. Dacă ne este permis, trei axe de coordonate pe care am îndrăzni să le identificăm pornind de la ceea ce sfinţia sa a notat undeva în puţinele scrieri rămase: „*M-am dus, apoi, la un preot, care-mi plăcea mai mult decât toţi, şi ce aveam pe inimă i-am spus la spovedanie, dar n-am căpătat nicio îndrumare. Acesta era părintele Ioan Domovschi, care a ajuns mai târziu, prin stăruinţa sa, la un mare dar, ca mărturisitor şi rugător, însă nu şi ca îndrumător.*" („Cuviosul Ioan cel Străin", Anastasia, 1999, p.17). Aşadar, identificăm întâi o *axă verticală*, aceea a *rugătorului*. Avem mai departe o *axă orizontală*, cea a *mărturisitorului*, şi, în fine, o a treia axă, *axa de adâncime*, *antero-*

posterioară, a *îndrumătorului*. Bineînţeles, simbolistica crucii vorbeşte despre cele trei axe, cele trei braţe ale crucii. Facem precizarea că, în general, este ignorat axul antero-posterior al crucilor ortodoxe, cu toate că acesta se regăseşte în arhitectura multor biserici chiar explicit. Este un arhetip aflat în toate tradiţiile.

De ce spuneam despre mărturiile vii, când vorbeam de izvoare, fiindcă acolo unde este vorba de *iniţiere* (I.P. Culianu), despre *îndrumare* (Pr. Ioan cel Străin), este nevoie de oameni *îmbunătăţiţi* şi care să beneficieze la rândul lor de o iniţiere (îndrumare).

Viaţa însăşi poate fi asimilată unui fascinant proces de iniţiere, cum arată undeva M. Eliade, experienţa şi cunoaşterea livrescă fiind subînţelese, dar nu şi suficiente. Nu ne putem rezuma exclusiv la cărţi – o demonstrează nenumăraţii căutători, o trăiesc nenumăraţii spirituali. Cărţile devin vii dacă ştim cum să le citim, dacă ştim şi învăţăm cum să ne aşezăm faţă de adevărurile din ele. Or, buna aşezare ţi-o poate favoriza numai îndrumarea. Numai iniţierea deţine calitatea (care este o stare a lui *a fi*) pentru a rosti „aşază-te la începutul universului!" – cum sună un koan din zen. Subliniem, aceasta nefiind o simplă metaforă, ci *calea* către dobândirea unei stări a fiinţei.

Numai astfel se poate ajunge la *duminica din cuvinte*, parcurgând (atrăgând) totodată şi *duminica fiinţei*.

Adevărul literar şi artistic, nr. 775, 5 iulie 2005

Duminica văzului, duminica privirii

Zilele trecute s-a desfăşurat încă una dintre întâlnirile organizate de cele câteva ONG-uri implicate în proiectul „Imaginea României". De această dată, tema a fost „Biserica şi imaginea României", subiect cu imense implicaţii care nu pot fi amănunţite aici. Dat fiind însă numărul de faţă al revistei pe care îl dedicăm doamnei Anca Vasiliu şi studiilor sale, unele legate şi de mănăstirile moldave, vom nota câteva constatări despre ceea ce înseamnă a fi ghid, astăzi, la mănăstirile atât de vizitate de străini.

Legătura cu creştinismul ortodox şi cu imaginea României este evidentă: majoritatea acestor obiective aparţin Bisericii Ortodoxe Române, iar ghizii de după '89 sunt (sau ar trebui să fie) persoane absolvente de studii teologice, dintre care unii au ales chiar viaţa monahală. Turismul spiritual-cultural în Bucovina, spre exemplu, ca să alegem o zonă bine cunoscută, este în plin avânt. Chiar dacă majoritatea sunt turişti români, Voroneţul şi celelalte mănăstiri care au parte de fresce exterioare, în special, constituie principalele puncte de atracţie ale oricărui turist străin care ne vizitează ţara. Care sunt însă explicaţiile pe care le primesc aceştia – iată mai jos câteva observaţii personale, dar şi ale altora.

Dacă este să apelezi la serviciile unui ghid, vei găsi, în general, oameni obosiţi, oameni blazaţi, lipsiţi de prospeţime. Rareori ştiu a zâmbi, sunt încrâncenaţi şi, cel mai grav, le lipseşte simţul umorului. Nu de mult am auzit la Voroneţ o maică-ghid care apostrofa turiştii neatenţi la ilustrele-i vorbe cu o isterie pe care o întâlneşti la profesoarele în luptă cu elevii neastâmpăraţi. Orice element de *captatio benevolentiae* devine prea ades fad, lipsit de autenticitate, desuet. Sunt testate poante răsuflate.

Departe de arta dialogului cu mulţimea, discursul nu aminteşte prin nimic de fineţurile retoricii.

Naţionalismul extrem este la el acasă. Intoleranţa, de asemenea: ghidul nostru este negreşit în război cu „papistaşii". Orice altă credinţă decât cea ortodoxă este aprig înfierată. Cateheza ieftină se simte datoare a fi aplicată rapid oricărei naţii care îndrăzneşte a ne vizita, ca să înveţe măcar acum despre „credinţa cea adevărată". Duşmanii noştri în veac sunt arătaţi cu degetul, aducând şi indubitabile dovezi: uite cum au scrijelit ochii sfinţilor pe vremea ocupaţiei austriecilor! – ni se spune în Bucovina. Făcându-se a nu vedea că alături, la doar o palmă distanţă, fresca a fost scrijelită recent cu aceeaşi ardoare: *Costi & Lenuţa = love*.

Explicaţiile sunt livrate „pe pilot automat", indiferent dacă cei din faţă sunt tineri ori maturi, români ori străini. Dacă pui întrebări cu sensuri teologice ceva mai serioase rişti să ţi se răspundă stereotip şi pe lângă subiect.

Nu putem fi nedrepţi, există, evident, excepţii. Oameni care ştiu a vorbi fluent una dintre limbile de circulaţie, oameni de o reală cultură, uneori chiar spiritualizaţi.

Pe de altă parte, la fel de bine putem vorbi critic şi despre turistul de astăzi, fie el român, fie străin – individ care aleargă ca un zombi să bifeze câte ceva din ceea ce i se injectează prin reclame. Turistul este, la rândul său, departe de luarea la cunoştinţă normală, aflat faţă în faţă cu una din frescele voroneţiene, de pildă.

Dar tocmai acesta este rolul ghidului! El poate chema, funcţie de auditoriu şi de moment, spre o treptată aprofundare a văzului. Explicaţiile sale ar putea avea şansa unui adevărat curs despre ceea ce înseamnă percepţia vie. Iată motivele pentru care considerăm că eseul din numărul de faţă al revistei noastre, eseu intitulat „Văzul, privirea şi viaţa" semnat de Anca Vasiliu, poate deveni un strălucit şi necesar început pentru cei care se prefac astăzi a-i ghida pe alţii, indiferent dacă se-ntâmplă în scopuri informative ori formative. Dar cu o condiţie: aceea de a mai fi disponibili, vii, pentru o vedere proaspătă.

Drumul spre duminica văzului, spre duminica privirii face parte din împlinirea noastră. Este păcat să ne facem că nu vedem măcar atât.

Adevărul literar şi artistic, nr. 798, 13 decembrie 2005

Duminica întâlnirilor de mâine

La limita luminoasă, a privi în ochii copilului înseamnă a te întâlni cu viitorul acestui secol…

În ultimii ani am predat cursuri de religie ortodoxă şi de istorie a religiilor. Unii tineri sunt dezinteresaţi, distraţi, atraşi de tentaţiile vârstei şi ale vremii. Alţii, pe lângă cele menţionate deja, sunt cu adevărat curioşi, pun întrebări nemiloase, inteligente, năstruşnice, fundamentale. Cu toţii sunt vii. Oricând, oricare dintre ei (ba, aş spune, cei din prima categorie în primul rând) au şansa Trezirii. Secolul în care trăim nu mi se pare, din acest motiv, nici mai bun, nici mai rău decât cele care au fost.

Ca profesor de istoria religiilor, susţin că mişcările importante se întâmplă în perioade mult mai ample, secolul fiind prea mic pentru ceva semnificativ pentru spirit. Exceptând o nouă mare revelaţie sau o catastrofă de proporţii, lumea se va comporta ca şi până azi. Religiile mari au şansa să rămână în veacurile ce vor urma, dar cu condiţia adaptării limbajului. Simbolul vieţuieşte pretutindeni dacă ştii să-l citeşti şi să-l valorizezi prin prisma veacului. A te adapta nu înseamnă a renunţa la esenţă. A te adapta înseamnă a redescoperi, a fi flexibil la noile inflexiuni ale Duhului – care „bate unde vrea" – acolo unde a fost (este) o revelaţie, indiferent de religie.

Cândva poate vom fi nevoiţi a asculta şi redescoperi bătaia Duhului în afara Pământului, de pe alte planete şi chiar alte universuri. Întâlnirea cu alte civilizaţii (fie extraterestre, fie intraterestre – pe una din axele timpului) va fi nu numai aducătoare de noi paradigme, ci şi de noi sensuri pentru marile religii. Exprimarea sacralităţii nu are graniţe. Dacă vom şti să fim şi să rămânem vii, credinţa se va plia pe noi vectori. Mai

mult decât atât: suntem condamnaţi la căutarea noilor forme ale comunicării sacralităţii. A te văita constatând „căderea" acestei lumi nu este o soluţie.

„Cel mai mare păcat al omului modern este pierderea simţului păcatului" – spunea Papa Pius al XII-lea. Parţial, este adevărat: veacul ne împinge necontenit spre acest trend („păcatul" înţeles într-unul din sensurile sale primare iudaice, anume ca „îndepărtare de ţintă"…). Dar acelaşi secol XXI îl are drept cărămidă şi pe unul dintre marii făuritori de istorie şi stăruitor ascultător întru Duh – Papa Ioan Paul al II-lea. Este un exemplu şi o uriaşă şansă a ceea ce înseamnă putere de reconstrucţie, curaj, voinţă, credinţă – toate ridicate la nivel de Biserică. Este un model de dialog ce va fi, cred, urmat şi sporit în anii ce vin. Creştin ortodox fiind, sunt fericit de existenţa unui asemenea Papă, recent comemorat! Căci ţin cont de ceea ce un ortodox clarvăzător precum Pr. Arsenie Boca spunea, anume că nu există diferenţe importante între cele două ramuri creştine, catolică şi ortodoxă. Veacul XXI îi va aduce, cred, pe catolici şi pe ortodocşi mai aproape. Fundamentaliştii, fie ei creştini, fie islamici, fie de pe alte meleaguri, vor pieri precum au pierit în toate veacurile.

Şi ajung, iată, la ortodoxia noastră cea de toate zilele. Un martir precum Pr. Alexander Men susţinea că noi nu am descoperit încă decât o mică parte din ceea ce este creştinismul cu adevărat. Avem încă de cercetat. Dar, pentru creştinul ortodox, cercetarea se face cu mintea în inimă… A aduce taina isihastă în lumea de mâine este marea provocare pentru ortodoxie. A te ruga cu mintea în inimă înseamnă şi a te ruga cu trecutul şi viitorul în Prezent. Secolul XXI va fi religios şi fiindcă noi cei care ne rugăm astăzi vom fi acolo…

Când voi, cei de mâine, veţi privi în ochii bătrânilor voştri, vă veţi aminti că, la limita luminoasă, a privi ochii unui bătrân înseamnă a te întâlni cu întreg trecutul. Şi veţi realiza că numai duminica acestei întâlniri de mâine poate aduce Adevărul în Prezent.

La bună vedere!

Adevărul literar şi artistic, nr. 813, 8 aprilie 2006

Duminica așteptării

O poveste cu tâlc provenită din China antică vorbeşte despre un împărat pasionat de luptele cocoşilor. Pentru a participa la campionatul care urma, împăratul a cumpărat cel mai frumos cocoş, din rasa cea mai bătăioasă. Ascendenţii săi avuseseră, desigur, cele mai bune performanţe. Un ultim pas important care trebuia făcut era acela de a trimite cocoşul la cel mai bun antrenor din ţară.

Antrenorul a primit cocoşul în custodie şi a început să-şi facă treaba. După două-trei luni, împăratul a trimis un aghiotant ca să-şi recupereze cocoşul. Antrenorul a refuzat să-l dea argumentând că pasărea nu este încă suficient pregătită: este, într-adevăr, un exemplar cu potenţial excepţional, dar se comportă inadecvat – este permanent foarte nervos şi răspunde instantaneu şi exagerat la orice provocare venită din partea altor cocoşi. După alte câteva luni, răspunsul primit de împărat a fost acelaşi: cocoşul a făcut progrese, dar încă nu ştie să-şi stăpânească pornirile războinice. Încă este nervos, încă răspunde provocărilor.

În fine, abia după altă vreme – cam lungă, spre nemulţumirea împăratului –, antrenorul a fost cel care l-a căutat pe suveran, garantând pentru cocoşul său: este deja foarte bine pregătit şi capabil să facă faţă oricărui rival. Iată şi argumentele: este tot timpul foarte calm, relaxat, nu răspunde niciunei provocări din partea altor cocoşi mai nesăbuiţi… Se comportă deja ca un învingător, neînfricat. Când va intra pe arena de luptă, va şti să fie el însuşi.

Mi-am amintit de povestea de mai sus privind în jur la ceea ce se petrece astăzi în România. Toată lumea se războieşte cu toată lumea, rareori vezi însă luptători adevăraţi. Românii se comportă lamentabil

inclusiv la acest capitol, atât de omenesc, care este lupta. La o extremă sunt diferite personaje care mai de care mai „războinice", la cealaltă nimeni altul decât „războinicul luminii" – o caricatură din Pipera pe cât de hilară, pe atât de periculoasă.

Rareori întâlneşti semeni care se comportă precum nişte învingători înnăscuţi, indiferent de aria lor de manifestare. Putem să ne referim la personaje provenite din toate păturile sociale, din toate breslele, din orice grup. După ce că sunt la limita de jos a performanţelor, unii se mai şi angajează în găşti, pentru a ataca în haită. Ceea ce numeam în această pagină „sentimentul românesc al găştii" funcţionează de o manieră lamentabilă, fără pic de gândire înaltă şi disponibilitate de a-l asculta pe celălalt. Şi de fiecare dată se invocă valorile supreme, se-nţelege.

Să nu ne îmbătăm cu apă rece, adeseori viaţa înseamnă şi luptă. Cine ştie să aştepte lupta lipsit de încordare, fără a răspunde provocărilor minore, este de cele mai multe ori un învingător. Chiar şi înfrângerea urmată de o formă înţeleaptă de aşteptare poate fi esenţială în vederea viitoarelor lupte. A te comporta ca şi cum aşteptarea este la fel de importantă precum lupta propriu-zisă este însă o artă pe cale de dispariţie.

La limita luminoasă, duminica stării de aşteptare este acea stare în care eşti capabil să primeşti orice lovitură, oricare ar fi aceea. A te aştepta oricând la orice, este o altă străveche lecţie prea puţin asimilată între cei ce se luptă astăzi pe diversele scene.

…Zilele trecute, *Adevărul literar şi artistic* a fost onorat cu premiul „Convorbiri literare" din acest an pentru reviste culturale. Mulţumim şi pe această cale colegilor de la revista *Convorbiri literare*. *Adevărul literar şi artistic* îşi continuă, iată, pelerinajul său prin lumea presei culturale, beneficiind de o nouă haină şi de un nou format, mai ofertant. Este proiectul unei reviste echilibrate, dincolo de găşti şi parti-pris-uri.

Considerăm în continuare că la duminica unei construcţii se poate ajunge numai prin duminica aşteptării, luptând fără rest pentru găsirea duminicii din cuvinte.

Adevărul literar şi artistic, nr. 869, 2 mai 2007

În că(u)tarea duminicii

La limită, duminica unei construcţii este în lumină.

Că vorbim despre Creaţie sau despre o operă umană – de fiecare dată va începe cu lumină şi se va termina devenind lumină. Desigur, până a ajunge la starea de duminică există trecerea prin celelalte etape intermediare, căci există o stare de luni, o stare de marţi, de miercuri şi aşa mai departe…

Mitul (auto)construcţiei îşi are raţiunile sale cosmice intrinseci, chiar dacă la suprafaţă naşte uneori patimi, suferinţe ori naivităţi. A crede că tot ce era de construit s-a construit deja este prilej de melancolie… Căci verticalizarea actului de creaţie-receptare nu-şi are sfârşitul în lumea văzutelor şi, pare-se, nici în lumea nevăzutelor. Creaţia divină are propria sa dinamică, creaţia umană, de asemenea. Trăim într-o lume vie, respirăm o poezie, o pictură sau o muzică la fel de vii precum orice altceva care palpită de viaţă. Abordarea profană vorbeşte despre inert, mai puţin viu şi viu, abordarea sacră vorbeşte despre Viaţă.

…Acestea au fost cuvintele cu care am început, împreună cu o nouă echipă, noul proiect al revistei *Adevărul literar şi artistic* (vezi nr. 763/12 aprilie 2005).

Era un număr dedicat personalităţii Papei Ioan Paul al II-lea. Un om care pare să fi ajuns *bărbat desăvârşit*, aşa cum scrierile sacre vorbesc despre culmile la care omul trebuie şi este chemat să ajungă. Căci unul din înţelesurile sacre şi mai puţin cunoscute ale cuvântului „bărbat" este acesta: cel care „îşi aminteşte" de esenţa sa luminoasă, cel care îşi aminteşte de ceea ce este cu adevărat.

Căutarea limitelor luminoase ale lumii pare iluzorie ori hilară pentru unii. Dar când aceasta se-ntâmplă prin implicarea decisă a unei

generaţii din care fac parte Elena Dulgheru, Luiza Barcan, Stela Gheţie, Sorin Lavric, Vianu Mureşan, Adrian Majuru, Robert Lazu, Radu Preda, Cătălin Ghiţă, Mihail Neamţu, Toader Paleologu, Bogdan Tătaru-Cazaban, Adrian Papahagi, Petre Guran, Augustin Ioan, Cătălin Buciumeanu – aceştia fiind, în timp, doar câţiva dintre semnatarii paginilor noastre –, lucrurile capătă un sens.

Unii au lăudat orientarea asumat spirituală a paginilor *Adevărului literar şi artistic* din ultimii ani. Alţii au strâmbat din nas. A vorbi despre orientarea unei generaţii (în fapt preferăm mai repede cuvântul „familie", odată ce distanţa ca vârstă fizică dintre Horia-Roman Patapievici ori Dan Stanca şi Mihail Neamţu este destul de mare, chiar dacă sunt orientaţi în acelaşi spirit), a observa ceea ce unii se fac a ignora este vital. În seceta scelerată de dinainte de '89 nu se putea vorbi decât rarisim despre astfel de înrudiri. A puncta aceasta astăzi cu dezinvoltură şi fără vreo apăsare extremă (fundamentalistă) pare încă o stridenţă pentru cei dedulciţi la capcanele relativismului.

Este ca şi cum ai merge pe stradă printr-un oraş precum Bucureştiul: evident, trotuarul, clădirile au prioritate pentru peisajul oferit ochiului; a privi (şi) cerul devine o exagerare pentru unii; mai mult, a te plimba prin lume înaintând totodată spre tine însuţi pare că este un moft. A te comporta normal într-o lume care încă n-a intrat în normalitate pare o anomalie.

Dar mai există şansa unor momente ale vieţii în care să-ţi aminteşti de ceea ce există la îndemână şi nu ai trăit. În acest spirit, timp de doi ani şi jumătate, paginile *Adevărului literar şi artistic* au fost aici, aproape. A fost proiectul unei reviste echilibrate, dincolo de găşti şi parti-pris-uri.

Ceea ce regret sunt doar neputinţele proprii. Tehnic vorbind, este greu ca un singur om să facă şi dezbateri, şi anchete, şi dialoguri, şi munca de redacţie propriu-zisă ş.a.m.d.. În plus, travaliul de la ziar mergea în paralel cu cel de la revistă… Pentru toate neajunsurile de până acum ale acestei (practic) noi serii pot însă să răspund cu împăcare şi seninătate. Oricum, fără colaboratorii mei care au semnat fie număr de număr, fie aleatoriu, ar fi fost infinit mai greu.

Este momentul să le mulţumesc din inimă.

…Altfel spus, *Adevărul literar şi artistic* îşi continuă drumul său firesc. Revista *Adevărul literar şi artistic*, apărută în anul 1920, revistă în

care au semnat cândva Mircea Eliade, Ioan Slavici, Vasile Lovinescu, Gala Galaction, Mihail Sadoveanu, George Călinescu, Zaharia Stancu, Lucian Blaga, Panait Istrati şi nenumăraţi alţii greu de enumerat acum, îşi va continua periplul, dar sub o altă formulă. Sunt convins că va exista un *legato* între tot ceea ce a fost şi ceea ce va fi de aici înainte – căci nu este prima dată când se întâmplă ca acest săptămânal să treacă prin încercări de destin.

Încercările au raţiunile lor nevăzute. Sincopele aparţin destinelor umane, actul de cultură nu-şi poate permite eşecul unei suspendări. Între editarea unei reviste care caută – uneori mai apăsat, alteori mai discret – să evidenţieze amprenta spirituală a lumii în care trăim, dar care riscă să dispară, şi editarea unui supliment de cultură de bună calitate este de preferat cea de-a doua variantă. Am toată încrederea în noul proiect al revistei care se va vedea şi fizic în curând.

Continui să cred că la duminica unei construcţii se poate ajunge numai luptând fără rest pentru găsirea duminicii din cuvinte. Suntem cu toţii, fie că o ştim, fie că nu (încă), în că(u)tarea duminicii.

De aceea îi salut, aşa cum i-am obişnuit deja, pe dragii noştri cititori: ***între noi, doar Adevărul!***

Adevărul literar şi artistic, nr. 887, 5 septembrie 2007

CUPRINS

Notă asupra ediţiei....5
Prefaţă. Normalitatea ca excepţie....7
Exilul – în loc de introducere....13

Autismul BOR *versus* autismul presei

Inima mare din ceruri....17
Bucuria de a fi împreună....20
Exorcizarea fabricii de popi....22
Epidemie de letargie în BOR....24
Preliminarii de toamnă în BOR....26
PR-ul şi cădelniţa....28
Simţul sărbătorii....30
Ortodoxia ca paradox....32
Mitropolia Ardealului – lecţiile unei despărţiri....34
Codul *versus* contul lui Da Vinci....36
Ceasul lui Bartolomeu Anania....38
Aşa Românie, aşa Academie!....40
Identitate europeană, nu americană....42
Datoria de a ne bucura....44
Diavolul roşu din BOR....46
Şansa BOR....48
Transferuri BOR la Steaua....51
Să cădelniţaţi bine!....53
Autismul BOR *versus* autismul presei....55
Icoanele, puse la colţul ignoranţei....60
Darul Sărbătorilor....63
Securiştii BOR, la loc cu verdeaţă....65
Un institut de cercetare ortodox....67
Un Petrache Lupu în Maybach-ul BOR....70
Becali, copilul nelegitim al BOR....72
PF Teoctist – adevărata moştenire....74
Cine să mai voteze cu Iisus?....76
CNSAS contra BOR?....78

Tensiunea spirituală a mărturiei

Prilej de spiritualitate integrală....83
Tensiunea spirituală a mărturiei....85
Aripa mirării....88
Play-back la apocrife....91
Ghid la mănăstire....94
Olivier Clément despre „Rugul Aprins”....97
Kitsch-ul în biserică....99
Ioan Pintea – un ortodox pentru Europa....101
Simbolurile religioase în şcoli....104
Cât durează Săptămâna Patimilor?....107
Annick de Souzenelle....109
Revista *TABOR*....112
Turism japonez la catafalcul Patriarhului....115
BOR – exerciţiu de imaginaţie....118

De-a tăiatul aripilor

De-a caricatura....125
De-a tăiatul aripilor....127
De-a pasatul pisicii....129
De-a festivalul....131
De-a autocenzura....134

Potenţialul de tăcere

Potenţialul de dialog....139
Potenţialul de tăcere....141
Potenţialul de România....143
Potenţialul de Lumină....145
Potenţialul de nebunie....147

Rădăcinile omului şi ospitalitatea hermeneutică

Pe Cale cu Ioan Ladea....151
Rădăcinile omului şi ospitalitatea hermeneutică....154
Surplusul de ploaie şi asimţirea Bucuriei....156
Mai aproape de muzica mării....159
Numirea animalelor lăuntrice....162
Îngerii dialogului....165
Calul năzdrăvan....167
Forme ale libertăţii....169
Pomul de pe Cale....171
O lume de caricatură....174
Locul călătorului Brâncuşi....176
Islamul profund....179
Mircea Eliade, din nou acasă (1)....182
Mircea Eliade, din nou acasă (2)....184
Secţiune transversală prin fenomenologia violenţei religioase....187
Patologia resurselor simbolice....189

Nevoia de pridvor

Nevoia de discernământ....193
Nevoia de Japonie....196
Nevoia de Patapievici....198
Nevoia de pridvor....201
Nevoia de deontologie....206
Nevoia de bun-simţ....209
Mai avem nevoie de Eliade?....212
Nevoia de bărbaţi în presă....214
Nevoia de ecumenism....217

Vârtejurile de timp

Ceea ce ai la îndemână şi nu ai trăit....221
Condamnaţi la continuitate....222
Numărul de semne....224
Vârtejurile de timp....226

Timpul ca un munte....228
Porţile spre Realitate....231
Prietenia....233

Agenda europeană şi *kairos*-ul următor

Exerciţii de normalitate....239
Preţul culturii....241
NEC – un model de succes....243
O ţară de scriitori....246
La târg....248
Sentimentul românesc al găştii....250
Frumuseţea din ochii privitorului....253
O sală pentru Festivalul „Enescu”....255
Regele taumaturg....257
Privirea patriarhului....259
Jocul editării de carte....261
Public, deci exist (1)....263
Public, deci exist (2)....265
Rating între manelişti....267
Birjari, Mitici, utopii....269
Centrul istoric, la mezat....271
Circul marilor români....273
Adevărata stagiune a CNSAS....275
Baricada de la Păltiniş....277
CNSAS şi jocul de oglinzi....280
Elegia colaboratorului ’telectual....283
De ce nu sunt scriitorii VIP-uri?....285
Lumea, ca un târg de carte....287
Agenda europeană şi *kairos*-ul următor....289
Et in lulu.com *ego*!....291
Lupta cu formele fără fond....293
Becalizarea *sans frontières*....295
Ceea ce ne uneşte....299
Şah-mat dinozaurilor....301
Chiar dacă toţi, eu nu....303

Workplace Spirituality cu Constantin Chiriac 305
Un viitor muzeu al tranziţiei.....307
Starea naţiunii – o evaluare în cărţi şi lecturi 310
La trei bărboşi.....313

Duminica epocii foiletonistice

Duminica epocii foiletonistice 317
Duminica din cuvinte 319
Duminica văzului, duminica privirii.....322
Duminica întâlnirilor de mâine 324
Duminica aşteptării.....326
În că(u)tarea duminicii 328

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul Uniunii Scriitorilor din România, nr. R044RNCB 5101 0000 0171 0001, deschis la BCR, Filiala Sector 1, București.

Editura Paralela 45

Pitești, jud. Argeș, cod 110174, str. Fraţii Goleşti 128-130;
tel./fax: (0248)63.14.39; (0248)63.14.92; (0248)21.45.33;
e-mail: redactie@edituraparalela45.ro

Bucureşti, cod 71341, Sector 1, Piaţa Presei Libere nr. 1,
Casa Presei Libere, corp C2, mezanin 6-7-8;
tel./fax: (021)317.90.28; e-mail: bucuresti@edituraparalela45.ro

Cluj-Napoca, jud. Cluj, cod 400153, str. Ion Popescu-Voiteşti 1-3,
bl. D, sc. 3, ap. 43; tel./fax: (0264)43.40.31;
e-mail: depcluj@edituraparalela45.ro

COMENZI – CARTEA PRIN POŞTĂ

EDITURA PARALELA 45
Pitești, jud. Argeş, cod 110174, str. Fraţii Goleşti 128-130
Tel./fax: 0248 214 533;
0248 631 439;
0248 631 492.
E-mail: **comenzi@edituraparalela45.ro**
sau accesați **www.edituraparalela45.ro**
Condiții:
• rabat între 5% şi 25%;
• taxele poştale sunt suportate de editură;
• plata se face ramburs, la primirea coletului.

Tiparul executat la tipografia
Editurii Paralela 45